

KIZILCIK

2009 YAZ-GÜZ

37

Rembrandt van Rijn
Ayfer Coşkun

Kenan Somer'e
Hüseyin Hasaebi

Kriz Seyrederken
İzzettin Önder

**Serbesti, Hürriyet,
Demokrasi Cui Bono**
Tevfik Çavdar

John Millington Synge
Yalçın Yusufoglu

Olmak ya da Olmamak
Şadi Ozansü

Siyasi Partiler ve Sosyalistler
Esat Korkmaz

Bağımsızlık Üzerine
Halim Togan

Onurlu Bir Barış İçin

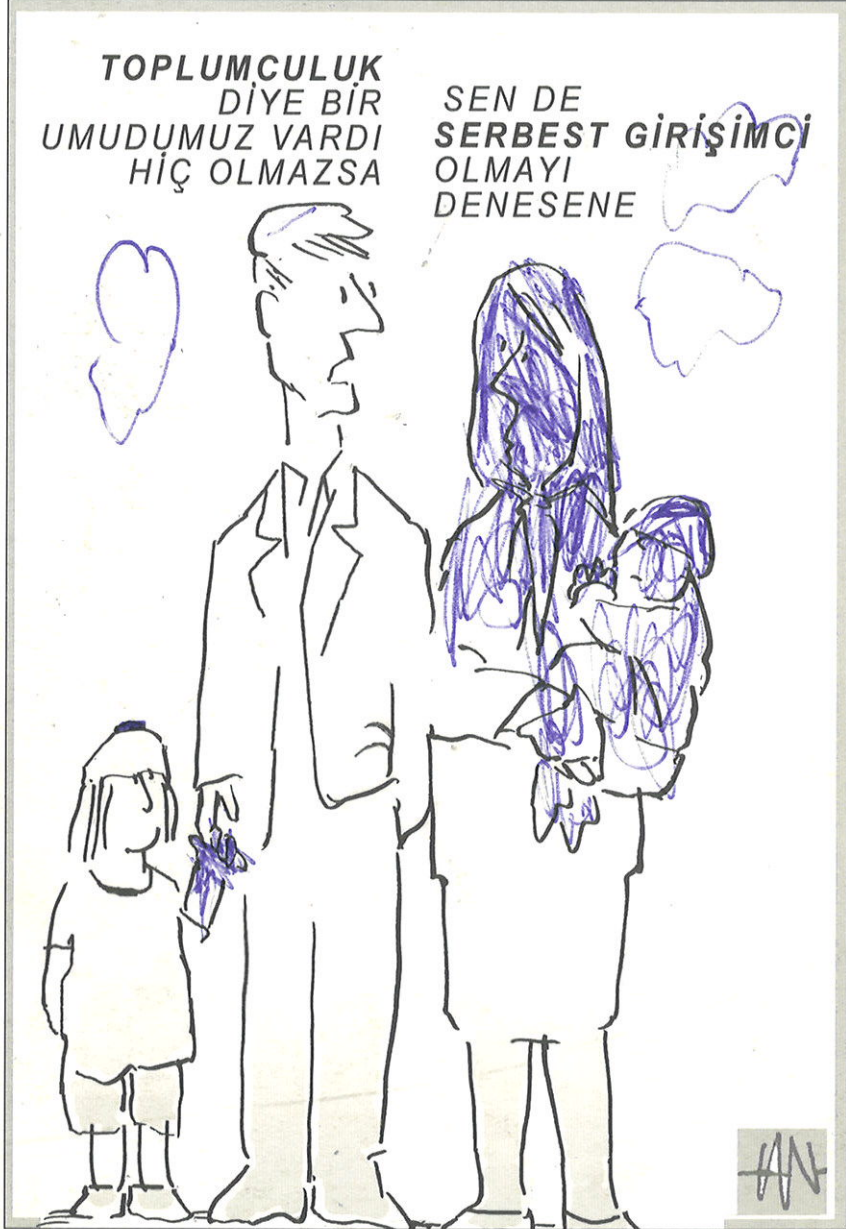
Sağlıkta Tam Gün Tartışması
Turgay Yerlikaya

Sosyalizmin Krizi ve Lenin
Hüseyin Hasaebi

Fuzuli
Konur Ertop

Nail Çakırhan
Raif Özben

Modernizm ve Mimarlık Üzerine
Bülend Tuna

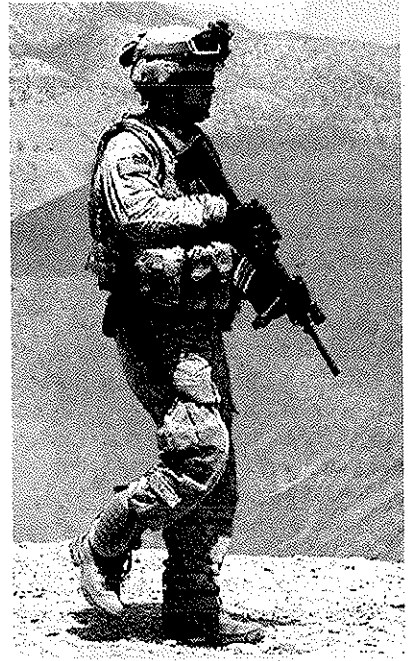
Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Rembrandt van Rijn

- 3** Demokratik vicdan hareketi
Ufuk Uras ve yeni çevresinin yeni parti girişimine dair
- 4** İran
- 6** Hayat Ağacı
- 10** Kenan Somer'e
Hüseyin Hasançebi
- 12** Kriz seyrederken
İzzettin Önder
- 20** Serbesti, hürriyet, demokrasi cui bono
Tevfik Çavdar
- 24** Yargıcın koçu
- 26** Beyazıt meydanında darağaçları
Ragıp Zarakolu
- 27** Kızılık sopası
- 30** John Millington Synge
Yalçın Yusufoglu
- 38** Onurlu bir barış için
- 44** Olmak ya da olmamak
Şadi Ozansü
- 50** Bağımsızlık
Halim Togan
- 55** Siyasi partiler ve sosyalistler
Yavuz Alogan
- 61** Sosyalizmin krizi ve Lenin
Hüseyin Hasançebi
- 68** Allah, din, devlet ve siyaset
Ömer Bedri Canatan
- 75** Sağlıkta tam gün tartışmasına nasıl bakmalı?
Dr. Turgay Yerlikaya
- 80** Rembrandt van Rijn
Ayfer Coşkun
- 83** Fuzuli
Konur Ertop
- Halka uzak kalmış bir edebiyatta halkın en çok benimsediği şair
- 88** Nezihe Meriç'in ardından
- 89** Nail Çakırhan
Raif Özben
Tanık olunmuş bir gelecek insanı
- 93** Modernizm, mimarlık ve etik sorgulamalar
Bülend Tuna
- 96** İnternette Kızılık turu

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Turabi Yerli, Hüseyin Hasançebi, Bülent Güner, Kaan Tokatlı, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arıkel

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Bülent Güner **İrtibat Adresi:** Moda Cad. No:6/57 Kadıköy-İSTANBUL **Tel:** (0216) 418 92 82, **Faks:** (0212) 245 48 13 **Posta Çeki Hesap No:** 1052647-Züleyha Nur
Kızılık e-posta: kizilik2004@yahoo.com **Basım:** Kilim Matbaası

Afganistan'da rezaletin son perdesi! Obama hazretlerinin eseri. Korsan koalisyonu mensubu Alaman generalinin kumandasında iş gören NATO savaş uçakları geçen ay yine bir vuruşta 90 sivilin -çocuk çocuk, genç, ihtiyar demeden- canını aldılar. ABD Savunma Bakanı da bir münasebet ve de vesileyle yine bir münasebetsiz demec verdi, o sıralarda: "Biz bu savaşı sürdüreceğiz. Sürdürmeye değiyor!" dedi..

Evet. Değiyormuş!

İşte Amerika!

Amerika'nın Obama'sı!!

Obama'nın Buş'dan müdevver Savunma Bakanı!!!

Hâlâ daha Amerikan çıkarlarını şavullayıp, o çıkarların "Marksist diyalektik" analizinden Türkiye gibi toplumlara - tabii, Afganistan'a da- şapkadan tavşan çıkarır gibi demokrasi, özgürlük, insan hakları, medeniyet, şu bu çıkarımlar var. Altan kardeşlerden tutun, kadim TKP'nin tarihin çöplüğünde hâlâ öten sabık zimmamdarlarına kadar...

Şimdi bir de bunlara Nobel Barış Ödülü jürisi katıldı... ABD Başkanın'nın, yani Afganistan'da ve bütün dünyadaki ABD orduları başkomutanının barış ödülüyle mükafatlandırılmasına... tüy dikmek denmezse ne denir?

Eser Karakaş adlı ultra liberal iktisatçı ve koyu AB reformcusu biri var. Geçende feryat edip duruyordu TV ekranında (Ağustos sonuna doğru bir akşam vakti): “Düşünce özgürlüğünün sınırları G.K.Başkanınca mı çizilecek? Bu ne iştir?” diye.

Hiç de haksız değildi. Değildi de... Karakaş ve onun gibiler şunu göremiyorlar (çünkü, mavi kanlı ABCiler ve de liberal iktisat hayranları olarak, görmek işlerine gelmiyor): “Paşasının Başbakanı”ndan medet umarsan, Başbakanı’nın paşasına katlanırsın! Sen bu ne iştir de istediğin kadar, o işi yürütür... Yürütmüyor mu?

Peki o kadar tehevür niyeydi?

Paşanın, Karakaş gibilerinin başka herkese tercih ettikleri Başbakanın “açılım”dan neyi kastettiğini açık etmiş olmasına olmasın..?

Bu ülke insanların başına örülen belâ projelerinin başında bu Nabukko ve benzerleri geliyor. Türkiye toprakları global finans kapitalin enerji ikmal istasyonuna çevriliyor.

Bu nedir?

Ülkenin hâline ve geleceğine, her durumda “iyi hal”den yüksek not almasına birilerinin bugünden yatırım yapıp ülke insanlarının geleceğini emanete, yeddi emin’e almasıdır.

Zamane akli evveleri, “Enerji kaynaklarımız yok ama, enerji içinde yüzüyor gibi olacağız!” diye sevinirlik oluyorlar.

Olurlar.

O mâhiler ki...

İslamî ya da Müslüman “entellektüel”lerin en sevimlisi ve önde gideri. Biraz da en solcusu dense gözlerini yere eğip mahcup mahcup bakar ama, köftehor, pek de hoşlanır: Ali Bulaç!

Ne dedi? Irak’ta Amerikalıların öldürdüğü bir milyon insanın katlinde, “Eşcinsellerin (yani eşcinselliğin) dahil var!” dedi.

Dedi mi, demedi mi? Dedi! Dediği, en hafifinden buydu. Der. Hem âlim, hem mümin.

Mazereti var!

KIZILCIK

SUİSTİMAL

“Açılım! Açılım!” dedikleri, Başbakan Erdoğan’ın bunca “içtenlik”le ve “hulus”la, sık sık gözleri yaşara yaşara “halkı”na ve “milleti”ne armağan etmek istediği –yine Başbakan’ın deyişiyle– “süreç” fiilen neyi öngörüyor? PKK’yi silahsızlandırmayı değil mi? Bu neyle, nasıl sağlanacak Başbakan’ın sözünü ettiği o “süreç”te? Üç köyle kasabanın gasp edilmiş Kürtçe adını Kürtlere geri bahşedip Mardin Üniversitesinde Kürtçe Dili ve Edebiyatı bölümü kurulmasına bile cevaz vermemeyerek mi? Tayyip Erdoğan uslubuyla Ahmet Kaya edebiyatı yaparak mı? Kürt sorununun çözümü bağlamında bu tür açılımlarla PKK’nin böyle bir şeye ikna edilemeyeceği çok açık. Dolayısıyla bu tavrın “Kürt açılımı”nı Kürtlerin yüzüne kapatırken, temel Kürt taleplerinin yanısıra Ahmet Kaya’nın hatırasına da yönelik kaba bir suistimal örneğinden başka bir şey olmadığı yine bir o kadar açık.

Açılımın ne olduğu ve ne olmadığı Başbakan’ın “bakanım”, şuyum buyum dediği kimi AKP ve Hükümet kodamanlarının ağlama dozu bir yükselip bir alçalan demeçlerinden çok, G.Kurmay başkanının ve diğer yüksek kumandanların kasıt dozu hep yükselen beyanlarından daha en baştan anlaşılıyordu. Bu konuda Hükümetle G.Kurmay arasındaki vizyon ve anlayış birliği Ağustos başındaki MGK bildirisinde de açıkça belirtilmişti. “Açılım”dan –Kürt açılımı da dense, demokrasi açılımı da dense– ne kastedildiği daha o gün anlaşılıyordu.

Bu durumda “açılım”dan (ya da PKK’nin silah bırakmaya ikna edilmesi projesinden) geriye 2009 yerel seçim sonuçlarından çıkarılan dersler bağlamında AKP adına sahneye konulan çok yönlü ve kapsamlı bir propaganda operasyonundan başka bir şey kalıyor mu?

Bir tek “açılım” taşıyla kaç kuş! Sayın da bakın.

AKP gibi bir partiden baştan beri ve hâlâ demokrasi bekleyenlerin kucağına bir tane... Kürt sorununun “çözümü” diye Diyarbakır Kalesi arkasına yığılan siyasi iradeyi dağıtıp Barzaniciliğe (ve o yoldan AKP’ye ve Amerikan siyasetine) prim sağlama gayretine bir tane... Ekonomik kriz geçiyor denildikçe derinleşen vahim ve âcil şartların üstünü örterek gündem değiştirmeye bir tane... CHP ile MHP’yi siyasi bedelini karşılamakta çok zorlanacakları anti-ABD’ci ve anti-AB’ci bülânlık sulara itelemeye bir tane... AKP ile ordu arasında milli birliği pekiştirme bazında iş ve kader birliğini pekiştirme yönünde AKP siyasetinin ihtiyaçlarını karşılamaya bir tane...

Daha sayalım mı?

Demokratik, vb. açılım mı, AKP’nin şimdiden başlatılan seçim kampanyası mı? Bir başka deyişle Kürtler için de bütün ülke halkı için de bunca âcil, hayatî öneme hâiz bir sorunun Erdoğan ve şürekası ile arkalarında saklı iktidar “kabalı” (fitne yuvası) tarafından suistimali değilse ne?

Demokratik Vicdan Hareketi

Ufuk Uras, platformuyla birlikte ÖDP'den ayrıldı. ÖDP "Dev-Yol" partisi olarak kaldı. Uras partiden "Solda Büyük Buluşma"yı gerçekleştirmek için ayrıldıklarını açıkladı. İlk çelişki bu açıklamadaydı. Çünkü ÖDP, Türkiye sosyalist solunun önemli bir kesiminin, reel sosyalizmin yıkılışından sonraki dünya ve Türkiye koşullarına siyasi intibak yönünde attığı önemli bir adımdı. Başka ifadeyle ÖDP, ahvalinde olabilecek en büyük buluşmaydı. Ama buluşma büyük olsa bile sonuç küçük olabiliyor. O zaman merak etmek gerekir: Bütün ayrılmalardan sonra ÖDP mi Dev-Yol'a kalmıştı, yoksa ÖDP'de sadece Dev-Yol mu kalmıştı? Bunun yanıtı solun bundan sonra yapacakları ve yapması gerekenler açısından önemlidir.

Kızılçık olarak şunu peşinen söyleyebiliriz: ÖDP deneyimi, geçmişte partililik bilinciyle övünenlerde bu bilincin çöktüğünü, geçmişte partililik bilincinden yoksun olmakla eleştirdiğimiz Dev-Yol hareketinde bu bilincin geliştiğini göstermiştir. Türkiye'de "sol" dendiğinde, herkes birbirini tanıdığı için, Ufuk Uras'ın söylediği "Solda Büyük Buluşma"nın ne olduğu hemen anlaşıldı. Uras'ın ÖDP'den ayrıldığı platformuyla Murat Karayalçın'dan Hüseyin Ergün'e kalan SHP buluşacaklar. Bu, böyle, "küçük buluşma" olurdu. Buna Alevi gruplardan biri katılacak. DİSK başkanı Süleyman Çelebi'li 10 Aralık Hareketinin de adı geçiyor. Siyasi yelpazede böyle bir boşluk bulunduğu fikrinde olan tek tük sosyalist aydınlar da katıldığında hakikaten buluşma büyümüş olacak! DİSK'te ne işçi, ne de işçi ruhu kaldığı için, emek dünyası ile buluşmaya sıra daha sonra gelecek.

"Demokratik Vicdan Hareketi"... Zarf bu. Zarf o kadar şeffaf ki, mazrufunu aramaya gerek yok. Samimi oldukları anlaşılıyor. Solun geçmiş siyasal yaşamı çok yorucuydu, son yirmi yıllık siyasal yaşamı da yorucu oldu. Bundan ve bu yorucu yaşama kaynaklık eden temel varsayımdan kurtulmak gerekiyordu. Bu adım adım olurdu. "Ne geçmiş tükendi" ile "ne de gelecek" arasına "aşk ve devrim"i sıkıştırmakla başladılar. Geçmişinden kurtulmak isteyenlerin önüne, bilimsel olarak da sabittir, nasıl sonuçlanacağı önceden bilinmeyen şizofrenik bir alan çıkardı. Belirtileri genellikle şöyle olurdu: Siyasal ve toplumsal devrimler ça-

ğını kapattık. Bilimsel ve Teknolojik Devrim çağına geçtik. Gülelyüzlü kapitalizm geldi. Ama her şeye rağmen "solculuk" bitmedi. Geçmişten ve emek kategorisinden koparılmış bir yeni sol tanımı gerekli olmuştur. Bu yeni sol tanım yapılmayınca, soldaki buluşmalar küçük kalır... Haydi Büyük Buluşma'ya!

Ufuk Uras ve platformunun, geçtik Türkiye sosyalist hareketinin yüz yıllık tarihini sindirmesini, 22 Temmuz

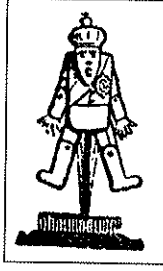
2007'de Uras'ın içinde yer alarak milletvekili seçilmesini sağlayan toplumsal hadiseyi bile doğru anladığından kuşkuluyuz. Aynı şeyi, bugün söylenen Büyük Buluşma ile gerçekleştirmeye yeltenseydi, Uras değil seçilmek, başvuru dosyasını bile seçim kuruluna veremezdi. O gün Türkiye genelinde ortaya çıkan o "olgu"yu da geldiği yere gönderen, Uras'ın bugün adına "Demokratik Vicdan Hareketi" denilen görüşleriydi. Yüz yıllık sosyalist siyasi mücadele tecrübesi adına konuşma hakkımız yok ama belki uyarıcı olur diye, bu tecrübeden süzölmüş bir kaç noktayı hatırlatmak isteriz:

"Sol liberalizm" diye bir şey icadettik. İcad ettiğimiz şeyin siyasi yelpazedeki, boş kaldığını varsaydığımız yerini doldurmak istiyoruz. Ne yapacağız orada? Demokrasiye odaklanmış, Türkiye'nin AB ile bağlarını güçlendirecek bir siyaset yapacağız. Bunu, halkımızın buna şiddetle ve âcilen ihtiyacı olduğu için yapacağız. Kürtlere de bir yararı dokunur elbette diye yapacağız. Toplumsal sorunu çözmeye sıra ondan sonra gelecek. Sosyalizmin taliplisi yok. Ne gerek var illa sosyalizm diye yırtınıp durmaya? Öyle kolay değil o iş. Gün olsa olsa "emek dostu" olma günüdür!

Bu tarzın Kemalizm'in yeni bir türevi olduğunu, bir hayli "Kadro" kokusu saldırdığını söylersek, bu arkadaşlara çok mu zulmetmiş oluruz?

ÖDP'den ayrılan platformların veya grupların en çok uğraştıkları şeyin, kendilerine bir tanım bulmak olduğunu gördük. Bu da ÖDP'nin az-çok ortak varılmış bir sol tanımı olduğunu gösteriyor. Demokratik Vicdan Hareketi kendini tanımlamaya giriştiğinde hanyayı konyayı anlayacaktır. SHP genel başkanı Hüseyin Ergün'ün elinde, bir hayli emek verilmiş hazır tanımlar bulunmaktadır ve bu tanımlar, hâlâ solda ve Marksist olanlar için, ne yazık ki en hafif tabirle itici tanımlardır. Bu nedenle sadece dikkatli olmak yetmez, aynı zamanda "sorumlu" olunmalıdır.

İran

İran'da seçim, beklendiği gibi Ahmedinecat'ın kazanmasıyla sonuçlandı. Muhalifler, son anda zoraki bir aday bularak girebildikleri seçimde hile var diyerek Tahran'da birkaç gün süren sokak gösterisi yaptılar. Olay Batı'da biraz, Türkiye'de bir kesimde birazdan biraz fazla "yeşil devrim" umudu yarattı. Hemen bir isim buldular:

"Reformcu muhalefet"!

Bu türden "renk" devrimleri, emperyalistlerin parası ve NATO'nun şemsiyesi altında, reel sosyalizmin çökmesinden sonra sahipsiz kalmış bazı ülkelerde, diyelim Yugoslavya, Ukrayna, Gürcistan veya Kosova'da başarılı olabildiği için İran'da niçin olmasındı? İran cahilliği ile dünya ve siyaset cahilliği cüretle birleşince böyle olabiliyor. İran karanlık, dinsel diktatorya altında, halkı cahil ve vahşi, dünyadan izole olmuş bir Asya despotizmidir zannediliyor. Buna cahillik de değil, düpedüz ahlaklık demek gerekir.

İran süper güç değildir ama dünya siyasetinde, önünde secdeye varmak için kendilerine "süper güç" denilen güçlerden daha "süper" durmakta değil midir? Dünya siyaseti dönüp dolaşıp İran üzerinde toplanmıyor mu? İslam coğrafyası'nın hemen tamamında, devletleri değil üstelik, halkları şu veya bu yönde de değil, emperyalizme karşı etkileyen İran ile "Van minut" Türkiye'si aynı şey midir? Dünyanın neredeyse bütün mağdurlarının sempatisini kazanan Ahmedinecat ve İran'ın bugünkü politik çizgisi en başta ABD, bütün Batı'yı korkutmuyor mu? Bütün dünya "İran aşılmalı" diyor da, İran aşıyor mu? (Farzı muhal, aşılacak olsa kimin eline, ABD'ye ve Batı'ya rağmen, ne geçecek?) İran'ın dünya siyasetindeki etkin yerine ve Batı'ya karşı tutumuna bakarak Ahmedinecat'a muhalif sokak hareketini ABD ve AB'li-ler başlattı demek doğru değil ama, eğer Batı başlattıysa arkası gelir diyenler kış üstü oturdular işte. Yanlırları, İran'ın ancak kendisiyle açıklanacak kadar açık bir ülke olmasıdır. Kendini İran'ı anlamaya iyice kapatmış bulunanların İran hakkındaki ahlaklılığından İran sorumlu değildir.

Elbette sokak gösterileri, Kuzey Tahran kaynaklı orta üst sınıfların ve kısmen üniversite gençliği ve entellektüel kadın gruplarının gösterisidir diye hiç bir surette hor görülemez. Göstericilere ateş açılması vahim siyasettir. Ama İran da salt bu değildir. "Reformcu muhalefet" adı verilen yapay hareketin rejimden hangi reformları talep ettiğini hiç kimse anlayamadı. Sadece bizdeki akhievveller anladı. AB üyelik sürecinde ağızları "reform" sözcüğüne alıştığı için, reform denilen şeyden kokoreçe etiket yapıştırılması zarureti anladıkları için İran'da reformcu muhalefet var gibi gördüler.

Peki, İran'da Ahmedinecat'a muhalefet hiç mi yok? Var. İran sonuçta kapitalist bir ülke ve petrole dayalı

tek ürün ekonomisinin bütün çelişkilerini barındırıyor. Petrol gelirleri kime ve nereye ne kadar akıtılacak sorusu her zaman önemli. Ahmedinecat "popülist" diyorlar: dar gelir gruplarını gözetken bir politika izliyor yani. Popülist siyaset her kapitalist ülkede kapitalistlerin tepkisini çeker. İran'da da kapitalist sınıfın bir bölümü tarafından Ahmedinecat'ın sevilmediği bilinmektedir. Aynı sıkıntıyı Venezuela'da Shavez de çekmektedir. İşte bu

nedenle ticari sermaye, İran'da "Çarşı" diyorlar, petrol gelirinden alt gelir katmanlarına daha fazla pay verilmesini engelleyecek "reform"lardan yanadır. Her kapitalizm için yoksulların gelirini yükseltme yolunda harcanan kaynak, çarçur edilmiş sayılır. Ayrıca İran ticaret burjuvazisinin elinde, para olarak kaldıkça tehlike arzedecek kadar birikmiş para bulunduğu için bu kesimin kapsamlı bir özelleştirme talebi de var. Ama hepsi bu kadar. İran'da seçmen tutumunu ekonomiden önce ve daha çok rejimle ilişki belirliyor. Rejim, siyaseti ve özellikle dış siyasetiyle, ekonomisi ve kültürüyle, ideolojik yapısı ve Batı'ya karşı tutumuyla, devletçi geleneğiyle bir bütün. Muhalefetin Batıya açılmak, İran'ı izolasyondan kurtarmak gibi bir konsepti de yok. Hem ne demek Batı'ya açılmak ve izolasyondan kurtulmak? İran bu rejimle kendini Batı'dan koparıldıktan sonra ancak Şah döneminin talancılığından ve sefaletinden kurtulabildi, yeniden "İran" olabildi.

Kim demiş, ayrıca, rejim izolasyonist bir siyaset izliyor diye? O zaman rejimin Latin Amerika'dan Çin'e, Hindistan'dan Rusya'ya yayılan sıkı stratejik ilişkileri ve prestiji nereden geliyor? Rejimin İran için inşa ettiği konum İran'da herkesi birleştiriyor. Batı'sından bakanlar bu nedenle İran'ın niçin bir türlü "küreselleştirilemediğini" anlamakta güçlük çekiyor.

Dünyanın neresinde yok ki, İran'da özgürlük sorunu olmasın. Bu çok ciddi bir sorun ve herkesler de kabul ediyor ki, bu konuda her yerde 20. Yüzyılın çok gerisine düşülmüş. Üstünkörü savlar ileri sürülecek bir konu değil bu. Yani özgürlük sorunu İran için ele alındığında, toplumsal hayatta en az erkek kadar etkin olan İranlı kadının örtünüp-açılması veya "meşek dünyası"nın kamusal alanın görüş mesafesi dışına itilmiş olması temelinde yüzeysel bir özgürlük sorunu değildir, tarihsel bir özgürlük sorunudur. Sınıf mücadelesinin önünü açacağı ve çözeceği bir meseledir. Unutulmuştur belki, hatırlatalım. İran, bir kaç sektöre sıkışmış olsa bile siyasal işçi hareketi bakımından bölgemizin en gelişkin ülkesidir. Bugün rejime yamalanmış duran bu hareketi İran kapitalizmi ilanihaye hareketsiz tutamaz. İran'da bu rejimi çarşı değil, İran halkında herdaim canlı duran başkaldırı geleneğinin gerçek mecrasını bulması değiştirecektir. İşçi hareketi bir "küresel"leşsin, buna bölgemizden ilk katılan, bunu tarih de böyle söylüyor, İran olacaktır.

Haruspex

Kurban âyininde yurtıcı kuşların karaciğerleriyle bağırsaklarını okuma ilminin üstadlarına eski Roma'da verilen isim!

Yakın dönemde bizim buralarda bu ilmin öne çıkan ilk üstadları, ABD'li "kon"ların Irak macerası sırasında türemişti. ABD'nin hal ve geleceğinin "kon" vizyonundan kendilerine ve temsil ettikleri çıkar çevrelere pay çıkarmayı mesleklerinin icabı sayan Çandar, M.Altan, Barlas, Birand türü ABD ciğerini herkesten önce ve herkesten berrak okuma meraklısı tipler, hatırlayın, tek kutuplu dünyayı ve o dünyanın yegâne hâkimi ABD gerçekliğini "doğru" okumanın nasıl hayatî bir öneme sahip olduğunu, zamanın önde gelen emekli uzman generalleriyle ağız birliği ederek hepimize anlata anlata bir hâl olmuşlardı. O ABD'nin gücüyle bölgemizde ve dünyada ne değerli bulunmaz Hint kumaşı demokrasi, özgürlük ve medeniyet çığırı açılacağı konusundaki analizlerini, öngörülerini şimdi tekrarlamayalım. Bugüne bakalım.

Bugün ne oluyor? Aynı okumalar aynı o zamanki gibi sürüyor! Aradan o kadar yıl geçti, olanlar oldu, tarih sahnesinde atı koşturan yine Amerika! Dünkü başkan gitti, şimdiki başkan geldi. Yine, Amerika gerçeğini "doğru" okumak gerekiyor! Doğru okunması gereken, yine Amerika gerçeği! "Obama'nın fikirleriyle değişmiyor Amerika. Amerika değiştiği için Obama gibi birini başkanlığa getiriyor." Böyle diyor çarpıcı söz düzme meraklısı yeni yetme densiz ukalalardan biri. (A.Altan, "Aptallık çağı bitti", *Taraf*, 5 Haziran 2009.)

Kartalın karaciğer ve bağırsak çözümlemelerinde demek ki şimdi bu görünüyor: Amerika'da "değişim"! Dünyanın hâlini ve geleceğini doğru okumak için yine ve tekrar, ve bir kere daha Amerika!

"Savaşı bitirirken herkese de her türlü savaşı bitirmesini öğütüyor"muş! Kim? Obama hazretleri! Hangi savaşı bitirirken?

Amerika'nın Irak halkına yaşattığı altı yıllık Holokost'un ardında kalan, bugün, biten bir savaş mıymış? Nasıl bitmiş ya da bitiyormuş o savaş öyle sanki hiç başlamamış ve altı yıl sürüp dünyayı milyonlarca insanın başına yıkmamış gibi?

Bunu diyebilmek, yani dünyayı böyle görüp algılamak ve böyle dile getirmeye cüret edebilmek için insanın ne menem bir şey olması gerektiğine siz karar verin!

Irak'ta hâlen mevcut 150 bin Amerikan askerinin en az 50 bininin daha kim bilir kaç yıl oradan çık-

mayacağı Obama yönetiminin kendi tahmini. Peki çıkanlar ne olacak? Onlar Afganistan halkının üzerine salınacak. Salınıyor bile. "Değişen" Amerika'nın resmî ve alenî politikası! Orada (ve gidecek artan bir oranda Pakistan'da da) şimdiye kadar misket ve petrol bombalarıyla öldürülen kadın, erkek, çocuk, ihtiyar insan sayısı yetmedi. Ölenlerin ve her Allahın günü daha öldürülecek olanların

hangi insanlık ve medeniyet değerlerine kurban edileceğinin, bundan önceki Buş yönetiminin Irak'ta yediği herzeler için ileri sürülen gerekçelerden mek parmak farklı bir gerekçesi var mı?

Amerika demek ki işte böyle "değişmiş" bulunuyor. Peki, Obama Hazretleri ne için seçilmiş oluyor?

Bu iş böyledir. Dünyanın ve dünya üzerinde yaşayan insanların tek bir meselesi olduğunu, onun da bütün diğer meselelerinin çözümü için gerekli anahtar olarak Amerika'yı doğru okumak olduğunu bir kere keşfettiniz mi gerisi kendiliğinden gelir: Göz göre göre yalan, vicdan kararması, güç tapıncı, haddini bilmez kibir ve hezeyan...

Afganistan'da ABD'nin özel bir üssü var. Adına Bagram deniliyor. Orada yerlerinden yurtlarından koparıp alınmış birtakım insanlar Obama'nın yeni direktif ve yönlendirmeleriyle yeni tip "hafifletilmiş" işkenceler altında kırılıyorlar. Böyle bir şey yokmuş, kartalın ciğer döküntüleri arasında hiç kan sızımıyormuş gibi, aynı Obama için, "Aklın ve çağın sesi olarak bu çağa ayak uyduramayanları uyarıyor," diye yazmak ve ardından, "Obama'nın söylediklerini anlamayanların ve bunu uygulamayanların başı belâya girecek," diye eklemek en hafif tabirle, ne menem bir haddini bilmez pişkin cüretkârlıktır?

Sorun, Amerika'yı son altı, yedi yıl içinde bir ikinci defa böyle okuyanların, okuduklarını üstelik bu tarz bir devşirme küstahlıkla ifade etme cüretini nereden aldıkları değil.

Sorun, düpedüz, cehalet!

Cehaletin böylesi!

Amerikan kartalının bağırsaklarında olup bitenleri keşfedip mest olanlarda dünyayı görüp bilmeye hâl kalmaz. Ellerine ve yüzlerine bulaşan bağırsak pisliğini dünyanın ve insanlığın ahvali sanmaktan başka seçenekleri yoktur. O nedende altı yıl önce olan, bugün böyle terbiyesizce tekrarlanıyor. Kendilerine başka ezber bulamıyorlar.

Evet, yalan, vicdan kararması, güç tapıncı, kibir ve hezeyan..!

Reform

“Yargıç bağımsızlığı”ndan uzun boylu söz etmemize gerek yok. Hemen her sayımızda değişmez konularımızdan biri. Yargı bağımsız değildir. Olamaz. Sorun, kime hizmet ettiğindedir.

HSYK’de reform denince, hükümetin ve yandaş medyanın aklına üye sayısını dört misline çıkarıp yarıdan çoğunu AKP’nin TBMM’sine ve C.Başkanı’na atamak geliyor. Kimsenin de aklına, “Mecliste oy verecek olanların oraya nasıl atanmış olduklarından n’âber?” demek gelmiyor.

Gelmez. Çünkü ortalıkta, AKP’li siyaset bezirganlarının bugün oldukları yere gelmelerini de, oldukları yerde küffardan şehir zaptetmiş İslam leşkeri gibi davranabilmelerini de “demokrasi”nin gereği saymayı kendi demokratlıklarının icabı sayanlardan geçilmiyor.

Bizdeki gibi İkinci, vs... Cumhuriyetçilerin evrensel değerlerine uygun düşen kibar ve şeffaf reform üçkağıtıcılığı başka yerlerde de hiç görülmemiş değildir ama, bizde, tarihin bu kavşağında illâ görülmesi mi gerekiyor?

Böyle bir reform anlayışının geçerli olduğu bu düzenin temsilcilerinden ve sahiplerinden ve bu düzeni orasını burasını kendi çıkarlarına uyarlayıp sürgit devam ettirmekten başka hiç bir hedefleri olmayanlardan Kürtler için, barış için ne açılımı bekleniyor?

Öğrenmek isteyen G.K.Başkanı’nın bir sonraki demecini beklesin!

Faşizm yapmışız

Başbakan, “Geçmişte de faşizan uygulamalarımızla birilerini bu memleketten kovduk,” gibisinden konuştu ya, işin aslı şu: Levent’teki Karayolları arazisini satın almaktan vazgeçen Arap sermayesine reva görülen yasal muamele Tayyip Bey’in vicdanına sığmamıştı. Türkiye’deki İslamî siyasetin namusu ve vicdanı, sermayenin vicdanından ve namusundan ne ileridir, ne de geri. Meclisin bilmem kaçınıcı kez, “Ermenileri katletmedik!” kararını üç yıl önce, CHP grubu ile birleşerek alan ve Baykal ile kolkola girerek “Milli Birlik” fotoğrafı çektiren Tayyip bey kendisi değil miydi?

Türkiye’de “Milli Birlik”, oluşturucu unsurları faşist olmasalar bile, toplamı faşizm olan somut bir olgudur. “Ermenileri katletmedik” denmesi de şu anlama gelir: “Biz Ermenilerin malını mülkünü gasbettik, karşılığında Musul’u Batılı emperyalistlere verdiğimiz için onlara (Ermeniler’e) borcumuz yoktur.” Tayyip Erdoğan, AKP’nin bilmemnesinde boncuk bulmuş sol liberal kesimin hevesi sönmesin diye ara sıra bu tür çarıklı erkânı harp taktikleri kullanıyor.

Mesele bundan ibarettir.

Kardeşlik!

Anlatamazsınız bunu hiç bir beyaz Türk’e! Askeri, sivil hepsi aynı köyün poturlusu...

Kürt diyor ki, “Ana dilimde eğitim istiyorum! Yani, tarihi, fiziği, felsefeyi, geometriyi, vb. Kürtçe öğrenmek/öğretmek istiyorum.” Haksız mı? Kürt kimliği tanınacaksa Kürtçenin hakkını vermek gerekir. O da anadilde eğitimle olur. Kimlik haklarının tanındığı söylenen Kürtler ana dillerini başka türlü nasıl geliştirecekler? Geliştirmesinler mi? Onlara ana dillerini geliştirme hakkı ve imkânı tanınmadıkça Kürt kimliğinin tanınmasının ne anlamı kalır?

Peki, beyaz Türk ne diyor? “Kürtçe serbest, git istediğin yerde öğren, ya da istiyorsan öğret. Senin diline karışan mı var? İşte TRT Şeş! bile var. Anadilde öğrendiğin Kürtçe neyine yetmiyor?”

“Ana dilde eğitim”den anladığı bu. Daha doğrusu, Kürdün ana dilinde eğitilmek istemesinden anladığı bu. Doğrusunu anlıyor da anlamazlıktan mı geliyor? Sahiden anlamıyor!

Anlamaz. Herkesi, ana okulundan üniversite sonuna kadar, Amerikan bozması İngilizceyle eğitmeyi marifet zanneder çünkü. Kendi diline sevgisi, saygısı varsa eğer, yok kadar var!

Kısacası Kürd’ü kendine öyle kardeş, yani kendi gibi bellemiş ki, Kürtçe eğitim isterim demesini aklı almıyor...

XWQ

Şu xwq işi de, kimin kafasının altından çıktıysa, aynı hesap. Açılımın Kürt diline ait kısmı da tam bizlere layık bir demokrasi anlayışıyla hallediliyor. Kürtçe alfabe hayır, Türk alfabesine yedirilmiş üç tane harfe evet!

Bu harfler Kürtlere lazım değil mi? Kürtçe latin alfabesinde bunlara ve bunlar gibi daha başka harflere gerek duyulduğu besbelli ortada ama, Türkçe latin alfabesinde ne işleri var? Türkçenin ve Türklerin hangi ihtiyacı karşılanacak böyle bir alfabe “reformu” ile?

Kürt kimliğini tanıyormuş ve hakkını veriyormuş gibi yapıp onu Türk kimliği içinde eritme taktiği... Yani sittin senedir bildiğimiz asimilasyon! Kürt kimliğini Türklüğün bir uzantısına indirgeme formülü...

Başka ne ki?

Türkçe’ye, Kürtçenin kimi unsurlarını içerterek Kürdün kendisi olma gayretini çarpıtıp yolundan çıkarma istikametinde bir girişim daha. Yeni bir asimilasyon girişimi. Başka bir şey olduğunu düşünen varsa beri gelsin.

TBMM Başkanı M. Ali Şahin

İrkçilik değilse ne?

Daha önce değindik. Yine ve tek-
raren değinmekte yarar var.

Önüne gelenin –en kıytırık sol/li-
beral köşe yazarından C.Başkanına
kadar– ağzına pelesenk: “Farklılık-
larımız zenginliğimizdir!”

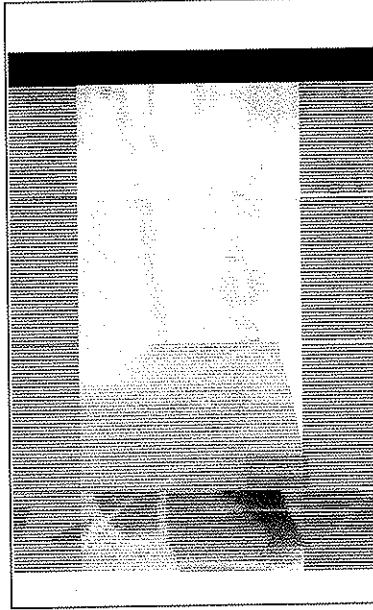
“Ziyinetlerimizdir” deselerdi
bari!

Kim kimi ziyinet belliyor? Kime,
kimin ziyneti olmakla bu toprak-
larda yaşama hakkı bahşediliyor.

Türkü, Kürdü, Yahudisi, Sürya-
nisi, Rumu, Lazı, vb..., hepsi bu
yurdun insanları burası hepsinin ve
her birinin yurdu.

Öyle mi, değil mi? Ne oluyor
öyleyse bu “zenginliğimizdir” lâfı?
Nerden geliyor, nereye gidiyor?

İrkçiliğin daniskası değilse ne?

IMF'ci birikim modeli

“Kriz” Çince, biri “tehlike”, biri “fırsat” demek
olan iki harfle yazılmış. Doğrudur.

Kriz kapitalistlerin dilinde hem “tehlike”,
hem “fırsat”tır. “Tehlike” olması sermaye
düzenine karşı sınıf mücadelesini şiddetlendirme
ihtimali bulunmasında, “fırsat” olması da birinci
ihtimalin bertaraf edilmesi durumunda işçi ve
emekçilerin en aza razı edilmesine imkân
vermesindedir.

Peki, kriz başladığından beri hükümet ile
TÜSİAD arasında sürüp giden,
“IMF ile anlaşalım”, “Hayır, ümüğümü
sıktırmam” kavgası nedir?

Şudur: Global krizden çıkış süreci krizin
kendisinden daha yıkıcı oluyor. Finansal
hareketin çevreden merkeze doğru
yoğunlaşması gerekiyor.

Kısaca Türkiye’den ABD’ye para gitmesi
gerekıyor. TÜSİAD’cı büyüklerin dışarıda
verdikleri zayıatı karşılamaları da buna bağlı.
Hükümetin sermaye temeli ise, üstüne oturduğu
iç kaynakları büyütürken TÜSİAD’cı büyüklerin
ekonomik etkisini daraltmanın peşinde. Bunun
için ise ABD’den ve “Bölge”den Türkiye’ye
para gelmesi gerekiyor. Klasik IMF kalıbı
TÜSİAD’tan yana işlediği için hükümet IMF’ye,
gel ama Türkiye’ye değil, “Bana gel,” diyor.

Kim hangi nedenle IMF’ye karşıdır, bunu
kendisi söyler ama hükümetin karşı olduğu
falan yok, sermayenin iç kavgasında
bastırıyor, hepsi o kadar.

Belge ve Kenan Evren

Genel Kurmaydan bir albayın hazırla-
dığı Fettullah Gülen hareketini tasfiye
raporununun CHP-AKP arasında baş-
lattığı tartışmayı ibretle izledik. Belge-
nin “gerçek” olması vahim, “sahte”
olması daha da vahim fikrinde herkesin
hemfikir olduğu bu tartışma, birden
bire, ama zorlamayla değil, doğası ge-
reği, Kenan Evren’in yargılanmasına
kadar uzandı. Bu bize, Türkiye’de son
otuz yılda yaşanan her şeyin “gerçek”
veya “sahte” olsun, olmasın, hepten
vahim olduğunu bir kere daha gösterdi.

Bu vahim hayatın temelinde 12 Eylül
Anayasası, kaynağını bu anayasadan
alan binlerce yasa, kararname ve yönet-
melikler ile kurumlar var. Daha da
önemlisi, bir sürü akla ziyan, yurtdaş
canı yakan uygulama var. Bu, somutta,
şimdiki devletten başka bir şey değildir.

Bu devlet hem “gerçek”, hem klasik mânâda demok-
rasiye göre “sahte” bir devlet olduğu için kelimenin
her anlamında vahim devlettir.

Başbakanın meseleyi kolayca kavradığı, Baykal’ın
“12 Eylül’ü yargılayalım” önerisine “sulu şaka” de-
mesinden belliydi!

Köpeksiz köyde sahibinin sesi

Bir TV ekranında beyazlar içinde arzı endam etmiş,
ağzına yakışan kara yalanları ard arda sıralıyordu.

Bunlardan biri:

“İşçi sınıfı ilerici değildir. Siz hiç teknolojik
gelişmeye karşı çıkmayan sendikacı gördünüz mü?”

Yalan! Biz gördük. Herkes gördü. O da (adıyla
sanıyla, Hüseyin Ergün) gördü ama şimdi
sahibine yaranacak: kendi geçmişi gibi bugünün
gerçekliğine de hayasızca iftira ediyor.

Şu malûm “Bilimsel teknolojik devrim”
terânesi ortaya salındığı ilk günden beri
söz gelimi Fransa’nın ünlü CGT sendika
konfederasyonu (komünist eğilimli) sanayi
üretiminde hiç bir teknolojik gelişmeye karşı
çıkmamıştır: Teknolojik gelişmenin işçi çıkarları
ve haklarını budamaya âlet edilmesine karşı
çıkılmıştır. Üretimde teknolojik ilerlemenin
kapitalizmde çalışanlar aleyhinde doğurduğu
sonuçlardan başka hiç bir şey akıllarına ve
vicdanlarına sığmayanlar komünist sendikaların
niçin ve nasıl teknolojik gelişmeden yana
olduklarını anlamaktan âcizler.

Bu da onlardan biri.

Tam bir prototip!

Umre

Çarşaf çarşaf yazılar, izlenimler, fotoğraflar... İki tanınmış gazeteci, nereden akıllarına estiyse, marifetmiş gibi umreye gittiler! Onlar gitti diye umre şimdiye kadar hiç olmadığı kadar "umre" oldu!

Laiklikle, laiklikten yana olmakla çelişiyor mu? Hiç çelişmiyor. Tersine, laiklik budur işte! Dine, lâıyk olduğu itibarı, güvenceyi ve de İŞLEV'i sağlamak!

Haydi, hayırlara vesile...

Derenin intikamıymış!

Eylül başında İstanbul ve yakın Trakya'da 32 insanımızı öldüren küresel ısınmamış! Yüzyılın en şiddetli yağmuruymuş!! Söz dinlemeyen ve de bilek güreşinde belediyeyi de, merkezî hükümeti de pes ettiren halkımızın kendisiymiş!!! Başbakan'a bakılırsa Ayamama deresinin intikamıymış!!!!

Bu dere, ne mene bir dere ise, niçün onun islahını, vb... bunca yıldır -15 yıl, dile kolay- savsaklayan Milli Görüşçü belediyecilerden -en alttan en üste, kâffesinden!- değil de, sekiz tekstil işçisi kadından, uykuda can veren 13 tır şoföründen ve evleri başlarına yıkılıp sel yoluna giden kimbilir kaç yurttaşımızdan aldı intikamını?

Ha?

Başbakan hazretleri?!

Vaftiz suyunda çimmek

"Ah bir AB'ye girsek, ne güzel, üzerimizden mübarek su dökülmüş gibi tertemiz olacağız! Kendimizden utanmayacağız. Çetin Altan'ın dediği gibi o zaman işsiz güçsüz aylaklar olarak devleti soyarak değil, doğru dürüst meslek ve iş sahipleri olarak namusumuzla emekçileri soyarak yaşayacağız..."

AB üyesi İngiltere'de patlayan en son skandalı biliyorsunuz: Parlamento üyeleri, sağcısı solcusu, neredeyse tümü ayrı ayrı ve toplu halde devleti yıllardır hortumlamaktaymışlar.

"Ama orada skandal ortaya çıkınca kıyamet koptu. Bir çok milletvekili ve bakan istifa etti! Burda olsa ederler mi? Etmezler." Neden? "Çünkü biz daha AB üyesi değiliz!"

Siz bırakın AB üyesi İngiltere'de hangi bakanın neden istifa ettiğini filan da, o suçu işleyenlerin nereden, nasıl çıktıklarını açıklayın, açıklayabilerseniz...

Yeri gelmişken, Türkiye'nin AB'ye üye olması şöyle ya da böyle gündeme geldiğinden bu yana AB'nin İngiltere, Fransa, Hollanda, Danimarka gibi en "ileri", "örnek" ülkelerinde günlük uygulamaların ve genel gidişin göze çarpar bir biçimde Türkiye'yi andırıyor olması hiç dikkatinizi çekmiyor mu? Ne diyorsunuz?

Biber gazı nedir?

Polisin elindeki, emniyetin de depolarında tepeleme yığılı biber gazının nerde, ne zaman bir kitle direnişi başgösterse -1 Mayıs'ta işçiler olsun, bir gecekondu yıkımında ev sahibi mahalleli, ya da YÖK karşıtı öğrenci gösterisi olsun- öyle rastgele ve bol kepçe kullanılıyor ve ardında göze görünür "fazla" bir hasar bırakmıyor gibi görünmesine bakıp da görece "katlanılabilir" bir asayiş sağlama aracı olduğunu hiç sanmayın. Gaz kullanımının kendisinden ziyade ardındaki niyete bakın.

KURŞUN sıkamak yerine (ve niyetine) gaz sıkıyor polis! Polise kurşun sıkma yerine kurşun sıkıyormuş gibi gaz sıkma yetkisi, yani emri de en tepelerden veriliyor!

İleride biber gazı ve tazyikli suyla dağıtılamayacak kalabalıklarla nasıl başa çıkılmak istendiği ortada. Şimdiden provası yapılmakta. Bugün biber gazını sokakta ıslık çalar gibi insanların gözüne sıkıp polise aynı serazatlıkla kurşun sıkma emirleri verilecektir.

Bugünden haberiniz olsun da bir gün göz nahiye-nize gaz yerine başka bir şey çarptığında çok fazla şaşırmayın...

Hasankeyf, yine Hasankeyf, her zaman Hasankeyf!

"Hükümet Hasankeyf'i koruma niyetinde değil..."

Bizlere daha fazla yaygara koparmak düşüyor." (Radikal İki'de bir yazı. 19 Temmuz 2009.)

Yaygarayla hiç bir şey kurtarılamaz. İstanbul Boğazı üzerinde dördüncü, beşinci köprünün projeleri çizilmeye başlandı bile!

Hasankeyf'i hiç bir hükümete korutamazsınız. Uluslararası konsorsiyumların "vicdan" sızılarından da ne size, ne de Hasankeyf'e bir hayır gelir. Siz Hasankeyf'i, tarihi korumaya baş koymaya var mısınız yok musunuz, önce ona karar verin. Yaygara ağzınızda emzikten başka bir şey midir?

Avrupa'da demokrasi, özgürlük, çağdaş medeniyet namına yaygarayla kazanılan ne var? Son iki yüz yılda barikatlarda dökülen kanın lekesi daha yeni soluyor...

Ufuk Uras

Bize yeni bir anayasa lazım. Demokratik ve özgürlükçü anayasa. Nasıl yapılmalı? "Topu taça atmadan"! (Ufuk Uras, 30 Haziran 2009 günü *Habertürk* TV yayını.)

Yani şimdiki bu Meclis yapsın yeni anayasamızı diyor. Başka çaresi yokmuş. Başka türlü, ihtiyacı-mız olan yeni ve sivil, özgürlükçü bir anayasaya kavuşamazmıyız.

Hangi anayasa? Ne kadar yeni? Nasıl yeni? Kimin için yeni? Niçin bizim? "Taç" neresi?

Topu taça asıl Ufuk Uras atıyor!

Yeni anayasa olsun da nasıl olursa olsun diyor. Dedişinin başka bir anlamı var mı? Var! Yeni ve sivil ve özgürlükçü bir anayasanın kaderini 2007 Temmuz ayında seçilen (nasıl seçilmişse seçilmiş!) bir parlamentonun eline emanet ediyor.

Kendisi ne yapacak? Fikir beyan edecek! Akıl verecek!! Eleştirecek!!!

Bu, ben yokum demektir. Olmak da istemiyorum demektir. Bu, yeni anayasayı bugünkü AKP/ MHP /CHP parlamentosunun ardında Avrupa Birliği'nin "özgürlükçü demokratlığı"na, onun da ardında Barak Obama'nın "çığır açıcı demokratik dünya liderliği"ne emanet etmektir. Demokratik ve özgürlükçü bir anayasa sorununu emekçi kitlelerin siyasi inisiyatifinin dışına sürmektir.

Peki, Ufuk Uras kimdir? Nedir?

Kimin adına, ne sıfatla konuşuyor?

12 Eylül üzerine

12 Eylül öncesi faşist cunta darbe yapmak için "koşulların oluşmasını beklemiş." Böyle diyorlar.. Yanlış! Yalan!! Çarpıtma!!!

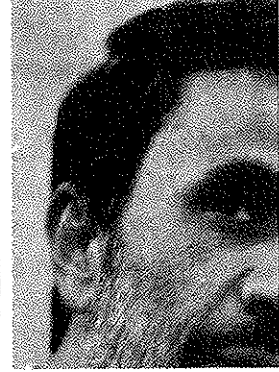
Koşullar onların dışında, onlardan bağımsız oluşmadı. O koşulları kendileri yarattılar. "Beklediler" in gerçek anlamı budur.

Faali meçhuller, "sağ-sol çatışması", şunlar bunlar... Her şey! Hep biliniyor.

Bu birinci çarpıtma. İkincisi: Darbe "kardeş kavgasına son verdiği için doğru ve iyi" imiş, "ama sonradan yapılanlar hiç iyi olmamış!"

Hâlâ bilinmiyor mu ya da biliniyor da niçin hep bilinmezden geliniyor? Darbe, "sonrası" için yapıldı. 2+2=4'ü bilen bunu görür. Kenan Evren / Turgut Özal işbirliğiyle temelleri atılıp tahkim edilen "transformasyon" için. Günün iktidar sözcüleri gibi kapitalist demokrasi hayranı liberal allâmelerin de yüz karası Turgut Özal hayranlığı bundandır. "Sonrası iyi değildi" diye sözümona cuntayla ve darbesiyle aralarına mesafe koyanlar şimdi o "sonrası"nın sefasını sürüyorlar. 25 yıl geçtikten sonra hep aynı riya, aynı alçaklık!

İkiyüzlülüğün bu kadar iliklere işlediği bir ülke olamaz. Bize değil, onlara ait olduğunun kesin kanıtı.

İran

Cumhurbaşkanı seçiminden sonra orada beklenen oldu dediler. Kıyamet kopmuştu. Doğruydı. Ama, dikkat edin, dünyanın gözü nicedir hep iki yerde:

Bir Amerika'da, bir İran'da.

Öyle, çünkü siyasetin ve tarihin nabızı şu sıra bir orada, bir burada atıyor. Biri öyle, biri böyle...

Türkiye'de ne oluyor? Hiç bir seçimden sonra ahali, şu kadarı ya da bu kadarı, sokağa dökülmüyor. Neden? Şunun için ya da bunun için...

Geçiniz, efendim!

Türkiye 60 yıldanberi mutemet NATO üyesi bir ülke olduğundan olmasın?

AIHM

Kadıncağzın kocası olacak heriften çekmediği kalmamış. Yediği dayaklardan sonra beni koruyun diye başvurduğu adli ve idarî tüm mercilerden hep geri çevrilmiş. Başvurduğu mahkemelerin yargıçlarından biri, "Bizde aile içi şiddet diye bir suç yoktur," diyerek kocaya arka çıkmış. Evet, bu dahi olmuş! Üstelik koca olacak herif kadının annesini de öldürmemiş mi? Cezası ne olmuş? Altı yıl hapis! Kocakarı tahrikinden ve de iyi davranıştan indirim aldığı anlaşılıyor...

Altı yıl, evet. Besbelli, adam öldürmedi, kadın öldürdü diyorlar...

Neyse, kadın başka çaresi kalmayınca, bari siz bir şey yapın, medet! diye AIHM'e başvuruyor. AIHM'de kadını haklı görüp Türkiye'ye bayâ bi ceza kesiyor.

İyi de, o cezayı niye biz ödüyoruz?

Bitmedi. Bi vakitler bakan olan şimdiki TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanı olan hatun da, "Bu bir tek talihsiz olay. Türkiye'ye haksızlık edilmiştir," diyesiymiş.

Neydi? "Gözleri var görmez, ağızları var..."

Ha?

Kenan Somer'e

Hüseyin Hasançebi

Biz küreselleşmenin somut temelini "ulus devlet-uluslararası şirket bütünlüğünde görüyoruz. Böyle görmek istediğimiz için böyle görmüyoruz; küreselleşme adı verilen somutluk bize kendini böyle gösteriyor

Kenan Somer, *Kızılçık*'ın 2009 Bahar sayısında, "Küreselleşme üzerine" başlıklı tek bir sayfalık yazısıyla, vurgun yemiş sosyalizme, "20. Yüzyıl sosyalizmini anti-emperyalizm mahvetti: onu ulusalcı sola dönüştürdü" diyerek, belki o sosyalizmin bugünkü cılız varyantının hakettiği son tekneyi vurduktan sonra, şu görüşünü dile getirdi:

"Emperyalizmi olduğu kadar sosyalizmi de ulus devlet temellendiriyordu. Şimdi ulus devletlerin sönmünlmesine, dolayısıyla sosyalizmin de, emperyalizmin de devre dışı kalmasına yol açan küreselleşme, yepyeni bir komünizmin döl yatağı durumuna geliyor.

Sanayi çağı için öngörülen sosyalist devrim, komünizme geçiş dönemi olarak "Bilgi çağı"nda gerekliliğini yitirmiş gibi görünüyor. Kapitalizm ile komünizm arasındaki geçiş dönemi, sanayi çağında, sosyalizm ya da proletarya diktatorası olarak düşünülmüyordu. Şimdi bu geçiş dönemini küreselleşme simgeliyor... Sanayi çağındaki sınıfların varlığı, küreselleşme döneminin başlangıç evrelerinde de sürüyor. Bu sınıflar, komünizmde sönmülenecek. Komünizmde işçi sınıfı da var olmayacak. İşçi sınıfı var oldukça komünizm var olmayacak... Geçiş dönemi olarak sosyalizmin yerini, geçiş dönemi olarak küreselleşme alıyor. Proletarya diktatorasının yerini, işçi sınıfının sönmünlme süreci alıyor. Mülksüzleşme ise sanayi çağındaki kadar 'trajik' sonuçlara yol açmayacaktır."

Kenan Somer'in ilginç tezini Marx'ın görüşünün olduğu tarihsel dönemin temel felsefi tartışma ortamı ile bütünleştirmeden tartışmak mümkün değildir. Çünkü Kenan Somer, Marx'ın varsayımının temelini iniyor. Varsayımın bütün unsurlarını kalıp olarak aynen alıyor, sadece birinin içindekileri değiştiriyor ve yeniden kuruyor. Böylece biz, Kenan Somer'in Marksist varsayıma sadece estetik müdahalede bulunduğunu zannederek hoşnut kalma eğilimine giriyoruz.

Fakat Somer'in yeniden kurduğu Marksist varsayım üzerinden düşünmeye başladığımızda görüyoruz ki, düşüncemiz işlemiyor. Kenan Somer'in müdahalesinin "estetik" değil, "genetik" bir müdahale olduğunu farkediyoruz.

Kenan Somer Marx'ın düşüncesinden neyi çıkardı ve yerine neyi koydu, buna bakıyoruz. Somer varsayımın temel unsurlarından biri olan, "kapitalizmden komünizme geçiş dönemi"ni yerinden çıkarıp almış. Bu temel unsurun içeriğinde "işçi sınıfı" ile "sosyalizm" bulunmaktaydı. Somer bu içeriği değiştirmiş, yerine "küreselleşme"yi koymuş. Bu da "hormonlu Marksizm" olmuş.

"Küreselleşme"yi, gelişen üretici güçlerin üretim ilişkilerini değiştirdiği hızlanmış bir kapitalist evrimin götürdüğü yeni bir tarihsel aşama olarak tanımladığı için, boşa gidecek olsa da Somer'e, "Emperyalizmi ve sosyalizmi ulus devlet temellendiriyordu, doğru, peki küreselleşmeyi temellendiren nedir?" sorusunu sormak gerekir.

Somer bu soruyu ya sormuyor, ya da sormuş ve cevabını vermiş gibi, küreselleşmenin yeni bir komünizmi temellendirmekte olduğunu kabul etmemizi istiyor.

Edemeyiz. Çünkü biz bugünkü küreselleşmenin somut temelini "ulus devlet-uluslararası şirket" bütünlüğünde görüyoruz. Böyle görmek istediğimiz için böyle görmüyoruz. Küreselleşme adı verilen somutluk bize kendini böyle gösteriyor. "Ulusal ordu"lar, uluslararası tekellerin özel güvenlik teşkilatları olarak oradan oraya koşturulmasa, "milli sınır" içinde tanımlanmış burjuva çıkar, bu kez milli sınır dışında fakat en azından kağıt üzerinde sözleşmelerle yeniden tanımlanmasa, mümkünü yok, küreselleşme bir adım ilerlemiyor, "ulus" duvarlarına çarparak eriyor.

Küreselleşme denilen somutluk bağlamında sınıf mücadeleleri Kenan Somer'in de dikkat çektiği gibi, 20. Yüzyıldaki mütakabili emperyalizm-sosyalizm

ölçeğinde “trajik sonuçlar yaratmıyor” ama, tek bir küçük ülkeyi, diyelim Irak’ı küreselleştirmek için attığı küçük bir adım 2 milyondan fazla insanı öldürüyorsa ve henüz “ilk evresinde” olan bu küreselleşme aynı zamanda bir “komünizme geçiş çağı” olacaksa, yeni komünizmin “insansız komünizm” olacağı anlaşılmaktadır.

Kenan Somer, hiç hatırlatmasaydı kendi varsayımı için çok daha iyi olurdu, ama hatırlatmış: “Komünizmde işçi sınıfı (da) var olmayacak. İşçi sınıfı var oldukça komünizm var olmayacak.”

Bu formülasyon Marx’ın “gelecek”le ilgili varsayımını kavramanın, denebilir ki tek anahtarıdır. Ancak aynı formülasyon Marx’ın düşüncesine hiç uğramadan da kurulabilir ve bu takdirde başka bir yere götürür. Marx “işçi” ile “komünizm”in aynı anda bir arada olamayacağını söylemekle tarihin temelini dinamit yerleştirmişti. Marx’a göre “işçi”yi işçi olmaktan, yine işçinin kendisi, ama nesnesi olduğu bir süreçte değil, kendini sınıf, devlet, toplum, ve estetik-sanatsal boyutları dahil bütün DÜNYA ve HAYAT olarak örgütlediği bir sürecin sonunda çıkaracaktı. İşçinin işçi olmaktan kendini kurtardığı durum, salt özgürlük açısından bile komünizm olacaktı. Trajik ya da dramatik geçiş çağı, işçinin bunu kapitalizm içinde ve “zorunlu” olarak yapacak olmasından türetilmişti. “İnsan” olarak işçi ve “işçi” olarak da insan olunamıyordu. “İşçi” olmakla insan, insanlığını –hepten– kaybetmekteydi. İnsanlığını (kendinde olan kendi özünü) yeniden kazanması “işçi” olmaktan kurtulmasını zorunlu kılıyordu. Bu da işçinin kendi sınıfını sınıf olarak ortadan kaldırmak için başlattığı tarihsel hareketin sonucunda olacaktı.

Somer’in Marksist varsayımında ise işçi kendini ortadan kaldırmıyor, küreselleşme işçi sınıfını ortadan kaldırıyor. Bunu, üretici güçlerin, sanayi çağını kapattığı ve bilimsel teknik devrim çağını başlattığı zannedilen gelişmesi mümkün kılıyor. Dolayısıyla işçinin kendini ortadan kaldırması özel olarak “işçilik” ile tanımlanmış bir mücadeleyi “zorunlu” olmaktan çıkarıyor, gereksiz kılıyor. Somer’deki küreselleşme kavramından gidersek, işçi mücadeleleri, “işçilik” dediğimiz durumun doğasından dolayı kapitalizmin gelişmesini, dolayısıyla küreselleşmesini yavaşlattığı için, bizzat işçinin özgürleşmesine (ortadan kalkmasına) de zarar veriyor! Elbette burada, bütün somut alt başlıkları yıkıcı olduğu ve bunu kendisi de gördüğü halde, “küreselleşme” denilen süreci insanlığı kurtaracak peygamber mertebesinde görmesinde yatan derin çelişkiyi Kenan Somer’e hatırlatmamız haddini bilmezlik olur, çünkü onun da bize Marx’ı, Marx’ın Hindistan’ı yıkan sömürgecilikte böyle bir peygamber gördüğünü hatırlatmasından korkarız. Ancak yine de elimizde, Kenan Somer’in düşüncesiyle savaşırken işimize yarayacak bir silah kalıyor,

Filozof, 1633, 29X33 cm, tuval üzeri yağlıboya

o da peygamberlerin, ümmetine en çok yalan söyleyen önderler olduklarıdır.

İnsan düşüncesinin temel “kusuru” varsayımlarla işlerlik kazanmasıdır. Varsayımsız düşünemeyiz. Kapitalizmden komünizme geçiş çağını (sosyalizmi) küreselleşme ile ikame ederek kurulan Marksist varsayımı işlemez kılan, küreselleşmenin “işçi”lik durumunu ortadan kaldırmasıdır. Çünkü “eski Marksist varsayım” işçilik durumunu tarihsel özne olarak alıyordu. “Yeni Marksist varsayım”, yerine koyacak özne bulmakta güçlük çektiği için anlaşılması daha da güç yeni bir özne (“çokluk”) buluyor ve onu kullanıyor. Marx en azından kendi varsayımını, kendini “az-çok” kanıtlamış bir özneye temellendirirken, yeni Marksist varsayım, kendini kanıtlamışlığı eksik olsun, dışarıdan bakışla dahi görülemeyen, ancak “var ve burada olmalı” denilen bir özne ile temellendiriyor. Bu çok yanlış bir “deneme”dir. Çünkü “işçi”lik sadece ilişkilerde bir “durum” (konum) değil, aynı zamanda harap bir “insanlık hâli”dir. Marksist kuramı tamı tamına özgürleşme kuramı düzeyine yükselten özelliği de, öznesinin özelliğidir. Bunu akılda tutarak bir kere daha baktığımızda, küreselleşmenin bildiğimiz hiç bir şeyi ikame edecek bir şey olmadığı çıkar ortaya. Marx düşünürken tüm dünyada yirmi milyon bile “işçi” yokken küreselleşmenin bugünkü kapsamı içinde dünyada bir milyardan fazla “işçi”, üç milyardan da fazla “insanlık hâli” olarak işçi var.

Kenan Somer “hâl”den anlayan biri olarak bize hak verecek, varsayımını bir kere daha gözden geçirecektir.

Kriz Seyrederken

İzzettin Önder —

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri yüksek düzeyde seyreden câri açığıdır. Açığın finansmanı için dış kaynağa ihtiyaç vardır. Dış kaynağın sağlanabilmesi için faiz haddini yüksek tutmak gerekmektedir. Faiz haddinin yüksek tutulması spekülâtif sermayeye teşvik oluştururken reel yatırımcı sermaye üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Kapitalist dünya son bir buçuk yüzyıl içinde, farklı coğrafi bölgelerde farklı boyutlarda krizler yaşamış olmanın yanında, biri 1890 diğeri de 1929 yıllarında olmak üzere iki büyük kriz yaşamış ve 2007 ortalarından itibaren de üçüncü derin ve küresel krizin içinden geçmektedir. 1890 ve 1929 krizleri ekonomileri derin şekilde sarsmış, milyonları işsizlik ve yoksullukla başbaşa bırakmış olmakla beraber, söz konusu olumsuzluklara ne akademik dünyadan ne de siyasi çevrelerden anlamlı bir tanı ve tedavî yöntemi geliştirilebilmiştir. Kapitalizmin doğası gereği krizler yaşanırken, krizlerden sistemi sorumlu tutmanın sistem ideolojisi ile bağdaşmayacağı açıktır. Hal böyle olunca, sistemin maddî olmayan ideolojik aygıtları, yâni akademik çevreler, medya ve siyasi organlar, doğal işlevleri gereği, krizlerin yüzeysel algılanması ile ilgilenip, temeldeki çelişkiyi ve sistemik devinimleri gözardı ederler ve etmişlerdir. Nitekim, son yüzyıl içinde yaşadıklarımızı ve sistemin kronik ve akut olarak verdiği sinyalleri nasıl algıladığımız ya da algılatıldığımız, daha doğrusu ıskaladığımız üzerinde kafa yorarsak, hem içinden geçtiğimiz derin krizin niteliğini ve sonuçlarını, hem de bu esnada ortaya saçılan fikirlerin arkaplanlarını daha iyi analiz etmiş oluruz.

KRONİK VE AKUT KRİZ SEMPTOMLARI

"Kriz" sözcüğü, kullanımı ve anlam itibarıyla genellikle akut durumu ifade eder. Oysa, akut durum, uzun bir birikim sürecinin sonucunda ortaya çıkıyor olduğu gibi, söz konusu birikim döneminde de olası patlamaları, yani akut görüntüdeki patlamaları önlemeye ya da ötelemeye yönelik bazı önlemler alınabilir ve politikalar uygulanabilir. Bu itibarla, kriz olgusunu salt akut görüntüsü ile değil de, kronik seyrediş biçimi ve bu dönemlerde geliştirilen poli-

tikalarla birlikte algılamak ve tanımak gerekmektedir.

Krizlerin tarihi onyedinci yüzyıla dek uzanır. Kapitalizm tarihinin kaydettiği ilk kriz 1636 yılında Hollanda'da görülen ve "Lâle Krizi" olarak adlandırılan patlamadır. Bunu izleyen dönemlerde, 1720 yılında Güney Denizi ve Mississippi patlaması; ünlü 1929 Krizi; 1970 yılında Meksika'da ve bazı gelişmekte olan ekonomilerde baş gösteren kriz; 1985-89 aralığında Japonya'da gayrimenkul fiyatlarının şişmesi ile ortaya çıkan kriz; aynı dönemlerde Finlandiya, Norveç ve İsveç'te görülen kriz dalgası; 1992-97 aralığında Tayland, Malezya ve Endonezya'da patlak veren kriz; 1990-93 aralığında Meksika'ya yabancı yatırım hücumu ile patlak veren kriz; 1995-2000 aralığında ABD'de görülen kriz, kapitalist dünyada yaşanmış olan önemli boyuttaki krizler tarihçesinin kısa bir görüntüsünü vermektedir. Tüm bu krizlerin genel oluşum ve patlama süreçleri şöyle gelişmiştir: İlk aşamada tahvil ve hisse senetleri gibi menkul varlıklarda ya da gayrimenkullerde hızlı ve aşırı bir fiyat şişmesi, sonraki dönemde ise söz konusu varlıkların fiyatlarında âni düşüş ve piyasalarda genel güvensizlik ile oluşan ekonomik daralma nedeniyle bazı sermaye alanlarının değersizleşmesi ve işsizliğin oluşması, kriz sürecinin genel görünümüdür. Kapitalizmin niteliği ve işleyişi gereği, hemen tüm krizlerin, sermayenin en gelişmiş olduğu ekonomilerde ve sistemin en kırılğan ve hızlı değişime uğrayabilen finans kesiminde patlak vermiş olması da rastlantısal değildir. Yukarıdaki tarihçede adı geçen bazı yeni gelişen ekonomilerde krizlerin ortaya çıkması ise, o ekonomilere hızlı yabancı reel sermaye ya da sıcak para girişi sonucunda menkul ve gayrimenkul değerlerinde görülen âni ve yapay yükseliş, bu yükselişi izleyen dönemde ortaya çıkan âni düşüş ile açıklanmaktadır.

Gerek 1929 Krizi gerekse 2007-8 Krizi ABD'de

Davud ve Şaul, 1627, 27,2X39,6 cm, akşap üzeri yağlıboya

finans sektöründe ortaya çıkmış, kısa sürede diğer kapitalist ülkelere ve reel sektöre yansarak hemen tüm kapitalist âlemi etkisi altına almıştır. Krizlerin niçin finans sektöründe başladığı ve niçin hem coğrafi hem de sektörel olarak çevreye bu denli hızlı ve güçlü yayıldığı meselesi, sistemin anatomik yapısının ve işleyişinin analizi ile anlaşılabilir. Sistemler, doğal işleyişinde bulunan kriz olgusunun sisteme zarar vermeyecek şekilde frenlenmesini mümkün kılan mekanizmasını da bünyesinde barındırmaktadır. Kronik seyreden krizler sistem içi koruyucu mekanizmalarla önlenmekte, ancak son kertede ve sistem açısından kaçınılmaz olan krizler akut olarak suyüzüne çıkmaktadır. Bu itibarla, yukarıda da belirtildiği üzere, salt akut krizleri gündeme almak, kriz analizini eksik bırakacağından, kronik kriz göstergesi olan önleyici önlemlerin de arkaplanlarının incelenmesi kaçınılmazdır.

Krizlerin finans sektöründe ortaya çıkması, krizlerden bu sektörü sorumlu tutmada yeterli bir kanıt oluşturmaz. Zira sistem, tüm sektörleri ile bir bütündür ve sektörler birbirini tamamlayıcı şekilde çalışır. Sistemin özünü ise reel sektör oluşturur. Finans sektörü hem reel sektöre dayanır, hem de reel sektörün potansiyel kriz aşamalarını yumuşatma işlevi görür. Bir tür türev ve sanal sektör olan finans sektörünün, oluşumundan günümüze dek uğradığı olağanüstü değişimine ve günümüzde olduğu gibi çılgınca büyümesine neden olan ve tüm bu oluşum-

ları destekleyen asıl öge, *piyasa tıkanıklığı ve kâr oranlarının gerilemesi krizini aşmaya çalışan reel sektördür*. Finans sektörü reel sektörün krizlerinin ertelenmesinde önemli bir işlev görürken, kendisi de bir kapitalist işletme modeli çerçevesinde büyümeye çalışarak olağanüstü risk oluşturmaktadır. Bu süreçte reel kesimden uzaklaşan finans kesimi kendi krizi yaşarken, aynı zamanda ve aslında reel sektörün krizinin açığa çıkmasına da neden olmaktadır.

Kronik seyreden kapitalist krizlerin finans sektörü marifetiyle ötelenmesi ve akut duruma gelen krizlerin önce finans sektöründe baş göstermesi sürecinin irdelenmesi, finans sektörü ile reel sektör arasında, önce ilişki, ikinci aşamada ise ilişki kopuşu süreçlerinin incelenmesini gerektirir. Finans kesimi, tarih sahnesine çıkışı itibarıyla de, reel finans kaynaklarına dayanmıştır. İspanya'nın Avrupa ülkelerine altın sürümü ile On Yedinci Yüzyılın ortalarına doğru oluşmuş olan finans kesimi, kapitalizmin evrelerinden etkilenerek ve yararlanarak büyük değişim geçirmiş ve günümüzdeki görünümüne ulaşmıştır. Günümüz koşullarına baktığımızda, finans kesiminin ilk kaynağını reel sektör kârlarının, daha doğrusu, reel sektörde oluşturulan sömürünün bir parçası oluşturmaktadır. Böylece oluşturulan fonlar, bir yandan sermaye kesimine borç görüntüsü altında verilmiş risksiz yatırım kaynağı olarak, diğer yandan da tüketicilere gelecekteki gelirlerine karşılık sağlanmış tüketim kaynağı olarak kul-

lanılagelmiştir. Görülüyor ki, finans kesimi, reel kesimde oluşturulmuş sömürü mekanizmasının daha da genişletilerek uygulanması aracından başka bir şey değildir. Zira, sermaye kesimine verilen borç karşılığı oluşan faiz bir maliyet unsuru olarak muhasebeleştirildiğinden, hem emek gelirini hem de devletin vergi hissesini tırtıklarken, tüketicilere verilen tüketici kredisi de tüketicilerin ileri dönemlerde elde edecekleri gelirlerini faiz ilavesiyle sömürmektedir. Gelecekteki gelirlerin şimdiki zamana çekilmesinde bizzat tüketicilerin tercihlerinin olduğu düşünülebilir olmakla beraber, tüketim çılgınlığına itilmiş kapitalist toplumlarda bu sav geçerliliğini yitirmektedir. Sonuç şöyle formüleleştirilebilir: finans kesimi üretici olmayan, ancak gerek sermayeye gerekse tüketicilere sağladığı kredi olanakları ile ekonomide sömürü alanını genişleterek reel kesime hizmet sunan yapay bir alandır.

Ancak, finans alanında oluşturulmuş hizmet birimleri de, reel sektöre analogik olarak, büyüme arzu ve hırsı ile faaliyetlerini sürdürürler. Söz konusu sektörün büyümesi, bir yandan sermaye kaynaklarının genişletilmesine, diğer yandan da sundukları hizmetlerle ilgili ürün alanının genişletilmesine dayandırılır. Finans alanının sermaye kaynakları olarak, reel sektörden yapılabilecek aktarımların tıkaandığı noktada finans üniteleri zincirleme çalışarak sanal kaynak üretirler. Örneğin, bir finans kuruluşu verdiği krediyi başka bir finans kuruluşuna satarak, kredinin bir miktarını likit varlık pozisyonundaki kaynak gibi yeniden işleme sokabilir. Krediyi satın alan finans kuruluşu da, bunu bilançosunun aktifinde artış olarak göstererek kendisine yeni kredi olanağı yaratabilir. Böylece, finans sektörü, *reel sektörde hiçbir karşılığı olmayan, tamamiyle sanal sermaye ve kredi genişlemesi* yaratmış olur. Bu süreçte piyasalara güvenli kâğıtlar kadar, son zamanlarda "asitli fonlar" olarak bilinen güvensiz ve riskli kâğıtlar da saçılır. Finans zincirinin zayıf bir halkası kırıldığında, sanal âlemin gerçek yüzünün ortaya çıkması ile ekonomide yaşanan güven zaafı, finans dünyasının oluşturduğu piyasa desteği ile ancak ayakta durabilen reel sektörün de krize sürüklenmesine neden olur. Görülüyor ki, kapitalist krizlerin kronikleşmesi gelişmiş reel ekonomilerde oluşup gelişmekte, gelişen bu sürecin akut hâli ile ortaya çıkması ise söz konusu ekonomilerin en kırılgan sektörlerinde gerçekleşerek, zamanla tüm ekonomilere ve sektörlerle yayılmaktadır. Nitekim, 1929 Krizi de finans sektöründe patlak verdiği halde, sorun reel sektörde idi.

Bu mantık çerçevesinde baktığımızda, 1929 Krizi finansal kesimde başlamış olduğu halde, Keynes'in talep yetersizliği kavramı üzerinde durması ve dar-

alan piyasaların kamu harcamalarının artırılması ve açık bütçe politikaları ile genişletilmesi gerektiği görüşü, sorunun reel sektörden kaynaklandığını açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim, 1950 yılından 1975'lere dek Keynes teorisine dayalı sosyal politika uygulamalarının kapitalist dünyaya pembe bir dönem yaşatmış olması da bu savı desteklemektedir. Sosyal devlet politikaları da, finans sektörüne analogik olarak, piyasaları genişletmeyi ve reel sektörün sıkışıklığını gidermeyi amaçladığı halde, finans sektöründen farklı olarak, kamusal politikalarda piyasaların genişletilmesi maliyeti, finans sektöründe olduğu gibi, doğrudan yararlananların üzerine değil de, tüm topluma yayılarak, yâni politikanın maliyeti sosyalleştirilerek, finans kesiminin piyasaları genişletme işlevi esnasında gelir dağılımının bozulmasının aksine, gelir dağılımı kısmen düzeltilmiş oluyordu. 1950 ile 1970'lerin ortalarına dek sürdürülmüş olan sosyal devlet politikaları aslında kapitalist dünyada reel krizleri öteleyici işlev görmüştür. Nitekim, yukarıda verilen kısa tarihçeye bakıldığında, 1930 - 1985 yılları arasında gelişmiş kapitalist dünyada büyük bir kriz görülmemiştir. 1970'lerdeki kriz ise Meksika ve bazı diğer gelişmekte olan ekonomilerde görülmüştür. Kapitalist sistemin tarihsel süreçlerinin çözümlemesinde birinci hata bu noktada yapılmıştır; Keynesyen teori üzerine oturtulmuş olan sosyal devlet politikaları ile yaşanmış olan pembe dönemin, aslında, ulus-devlet modeli içinde oluşan krizleri öteleme politikası olduğu gerçeği ıskalanmıştır.

Kapitalist sistemin tarihsel süreçlerinin çözümlemesinde yapılmış olan ikinci hata da, "küreselleşme" söylemi ve politikalarıyla kapitalizmin tüm dünyaya yayılma çabalarının, giderek olgunlaşarak ulusal sınırlara sığmaz hâle gelmiş olan merkez kapitalizmin sermaye yapısının yaşadığı krizin aşılması politikasından başka bir şey olmadığını anlaşılmamış—belki de, kasıtlı olarak anlatılmamış— olmasıdır. "Washington Uzlaşması" kuralları çerçevesinde ve "piyasa" söylemi doğrultusunda merkez sermayenin tüm dünyaya kendi kuralları ile yayılmaya çalışmasının ekonomik anlamı, bir yandan üretim faktörleri piyasalarını genişletme yoluyla maliyet tasarrufu sağlayarak, diğer yandan da tüketici piyasaları alanını genişletme yoluyla satış hasılatını yükselterek, merkezde konuşlanmış olgunlaşmış sermayenin olgunlaşma krizini aşma çabasından başka bir şey değildir. Hal böyle iken, gelişmiş merkez kapitalizm çevresel ekonomilere yayılarak sömürü ağlarını genişletmeye çalışırken, çevresel ekonomiler de, maalesef, bu çabayı kendilerine yönelik bir tür nimet olarak görmüş ve küreselleşme ile kendilerine yeni ufuklar açıldığı

zehabına kapılmışlardır. Gelişmekte olan ekonomilerde umut çıkırtkanlıkları yapılırken, merkez ekonomi sözcüleri de, bir zamanlar “gelişmekte olan ekonomiler” olarak adlandırdıkları ekonomilere, bu kez de “gelişen piyasalar” kavramını uygun görerek bu tantanayı güçlendirmişlerdir. “Gelişen piyasalar”, evet, ama kimin için gelişen piyasalar? Merkez sermayenin sıkışıklığı çevresel ekonomilere kaydırılmaya çalışılırken, böylesi politikaları merkez sermaye sözcüleri doğal olarak savunacak idi! Ancak, çevresel konumlu ülke akademisyenlerinin de bu akıma kapılması tartışılmaya değer bir sorundur! Türkiye de, maalesef, böyle bir sorun ile karşı karşıya bulunmaktadır. Küreselleşme oluşum ve politikaları, bazı çevrelerce Türkiye’ye, merkezden çevreye yayılma ve ekonomik işlem altında sömürü ağlarının genişletilmesi görüşü yerine, gelişen “bilgi çağı”nda sistemin çevresel ekonomilere sunduğu yeni olanaklar olarak algılanmaktadır.

KRİZİN BURJUVA İKTİSAT YAZARLARI TARAFINDAN ALGILANMA BİÇİMİ

Yaşamın gerçekleri karşısında akademik dünyanın gerçeklerden bu denli uzak ve yabancı anlatımlarla uğraşması nasıl açıklanabilir? İrdelenmesi gereken soru budur! Açık ki, bu sorunun yanıtı sistem analizinde yatmaktadır. Zira, eğer krizler kapitalist sistemin hiç bir denetime tâbi olmadan, salt piyasa dürtüleri ile tetiklenen ekonomik kararları sonucunda oluşuyorsa, krizlere yönelik en etkili çare, bu kararların merkezî denetime alınması olarak

Hendrickje çiçeklerle, 1654, 100X91,8 cm, tuval üzeri yağlıboya

görülebilir. Ancak, ekonomik odaklar aynı zamanda güç odaklarını da oluşturduklarından, denetim mercileri de söz konusu güç odaklarının etkisi altına girmekte ve doğal olarak, kendilerinden beklenen işlevi yerine getirememektedir. Bu karmaşanın çözümü ise, bizzat sistemin mercek altına yatırılmasını gerektirmektedir. Böyle bir işlevi ise, sistemin çok temel bir ideolojik aygıtı olan ve yarı burjuva niteliğindeki akademik çevreden beklemek söz konusu olamaz!

Kapitalist dünyanın ünlü akademisyenleri, meslektaşlarını krizleri görmemekle eleştirirken, çoğu zaman bizzat kendilerini ele vermekten geri kalmamaktalar. Kapitalizmin kronik krizinin 2008 ortalarına doğru âniden küresel boyutta akut hâle dönüşmesi sonucunda birçok ünlü akademisyen hem krizin nedenleri, hem de olası çözüm önerileri üzerine geliştirdikleri fikir ve önerilerini kitaplaştırdılar. Bunlar arasında 2001 yılı Nobel Ödülü sahibi George A. Akerlof son kitabında günümüzün en ünlü parasal iktisatçılarından Milton Friedman’ın da son ana kadar Keynesci olduğunu ve Keynes politikaları ile krizlerin önlenmiş olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Princeton Üniversitesi profesörlerinden ve Nobel Ödülü sahibi Paul Krugman da yine aynı derecede çok ünlü bir başka akademisyenin, Robert Lucas’ın da geçtiğimiz yakın zamana kadar kriz sorununun makroekonomi politikalarıyla çözülmüş olduğunu, bundan sonra gelişme ve büyüme sorunlarına eğilinmesi gerektiği konusunda söylemlerde bulunduğunu yazmaktadır. Hâlen FED Başkanı olan Ben Bernanke’nin dahi, öğretim üyeliği döneminde, makro ekonominin kriz sorununu çözdüğünü ve bundan böyle ufak dalgalanmalar dışında kapitalist sistemin olağan rayında seyredeceğini vurguladığı çeşitli kaynaklarda belirtilmiş bulunmaktadır. Sözü edilen ünlü ve Nobel Ödülü sahibi akademisyenler 1990’larda umutvar söylemlerini geliştirirken bile, lider ülkelerden Japonya’dan derin kriz sinyalleri geliyordu. Krugman, kriz üzerine yazdığı kitabının 1999 baskısında yaşanan pembeliklerle avunulmaması gerektiğini, eğer ciddi önlemler alınmaz ise, geleceğin acı deneyimlere sahne olacağını da belirtmiş olmakla beraber, ne sistem sorununa değinmiş, ne de olası krizlerin önlenmesi için ne tür önlemlerin alınması gerektiği konusunda bir ipucu vermiştir. Buna karşın, Akerlof ise, yaşanan krizlerin ekonomik ajanların “hayvansal dürtüleri”nin bir sonucu olduğunu ileri sürmekten geri durmamıştır. George A. Akerlof, Robert J. Shiller ile yazmış olduğu, 2009 tarihli “Animal Spirit” adlı eserinde, ekonomik krizlerin piyasa ajanlarının hayvansal dürtülerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını açıkça belirtmektedir.

Yazarlar, söz konusu hayvansal dürtülerin frenlenebilmesi için de devletin “müşfik baba” rolünü oynaması, ekonomi üzerinde çok baskıcı olmaması, buna karşın piyasaları aşırı derecede serbest de bırakmaması gerektiği sonucuna varmaktadırlar. Adı geçen ünlü ve Nobel sahibi akademisyenler, ne “birey-sistem” analizine girmişler, ne de “kriz dinamikleri-sistem” ilişkisine yer vermişlerdir. Böylece, kapitalist krizler içinden her geçişte bile, sistemle ilgili hiçbir gerçek algılama ve öğreti sağlanmadan, krizlerin sorumluluğu bazen kamusal ajanların hatalarına, bazen hırslı bireylerin davranışlarına, bazen de küreselleşmeye tam uyum sağlanamaması gibi nedenlere bağlanarak, her seferinde gerek sistemik işleyiş tarzının, gerekse birey davranış modellerinin oluşumundan sistem masum tutulmuştur. Burjuva akademisyenin görevi de bundan öte olamaz! Nedensellik ilişkisine girmeden, son krizden de 1990’ların başında FED’in aşırı faiz indirimi ve buna bağlı olarak krediye hücumun başlangıç noktası olarak verilmesi, sistem analizinden kaçışın önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

Bu sıralarda Dünya Bankası ve IMF gibi bazı merkezi kapitalist yönetim merkezleri ve yukarıda bir kaçının adının verildiği burjuva iktisatçıları krizin bitmek üzere olduğu yönünde beyanlarda bulunmaktalar. Türkiye’de de gerek sermaye çevreleri gerekse ekonomiyi denetlemeye gelen IMF temsilcileri, bazı önlemlerin alınması gerektiğine dikkati

çektikten sonra, genelde işlerin düzeldiği yönünde ifadeler kullanmaktalar. Siyasî çevrelerin ise, baştan beri sorunu tam algılamadığı veya, içinden geçtiğimiz seçim atmosferi nedeniyle veya muhalefete koz vermemek amacıyla algılamak istemediği açıkça görülüyor. Zira, bazı önlemlerin alınmasında geç kalınmış olduğu bizzat sermaye çevrelerince dillendirilirken, son kertede kredi kartları konusunda çıkarılan yasada da görüldüğü üzere, alınan önlemlerle iç talebi canlandırmaya yönelik olarak halk rahatlatılmadı, ancak kredi kartı bedelinin yasalaştırılması gibi, bankalar lehine bazı avantajlar sağlanmış oldu.

Gerek dünya gerekse Türkiye düzeyinde kriz gerçekten bitiyor mu? Bu sorunun yanıtı, ancak kapitalist krizin amacı ve dünya konjontürü bağlamında verilebilir. Bir defa, kapitalist krizler, sıkışmış sermayenin kendi arasındaki mücadelesi olduğuna ve güçlü sermayenin güçsüzü piyasadan silerek piyasaya hâkim olma savaşı olduğuna göre, bazı sermaye unsurlarının yok olması krizin amaçları arasındadır. Bu arada ortaya çıkan işsizlik ise, piyasada kalan sermayeye ucuz emek yoluyla yeni birikim olanakları sağlama sürecidir ve bu durum kriz mantığı ile ters değildir. Nitekim, 1890 krizi de 1929 krizi de benzer metodlar ve sonuçlarla sistemin yeni aşamalarda devamını sağlamıştır.

Kapitalist krizler, kendi süreçleri içinde oluşurken, aynı zamanda da oluşmuş bir sosyo-ekonomik or-

Danae, 1636, 185X203 cm, tuval üzeri yağlıboya

tamda patlarlar. Böyle bir sürecin sonucunda ortaya çıkan kaos durumu, potansiyel olarak, hem emek sınıfına hem de sermaye sınıfına önemli olanaklar sağlar. Sınıflararası mücadelenin en üst düzeye çıktığı kriz ânı, görece en yüksek birikimli ve en güçlü sınıfın yolunu açar. 1929 Krizi ertesinde, uluslararası sermaye mücadelelerinin olduğu kadar, ulus içi sınıf mücadelelerinin de önü kısmen faşizan yönetimlerle alınmış ve sonrasında yaşanan İkinci Paylaşım Savaşı ile de ertelenmiştir. İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında bir yandan estirilen anti-komünist propaganda 1917 Devrimi'ni emekçilere örnek olmaktan çıkartırken, diğer yandan da yaygın olarak uygulamaya koyulmuş olan sosyal politikalar sermaye dışı kesimlerin önünü tıkamıştır.

1970'lerin ortalarından itibaren giderek yaygınlaştırılan küreselleşme politikası ise, uluslararası sermaye mücadelesinin bir yansıması olduğu kadar, ulusların emekçilerinin parçalanması ve birbirine rakip olma konumuna sürüklenmesi projesi olarak okunmalıdır. Sermayenin aşırı olgunlaşması ve organik bileşiminin emek aleyhine seyretmesi yanında, yaratılan katma değer büyük bölümünün sermaye sınıfına gidiyor olması, işsiz kalan ve yoksullaşan emekçileri birbirine rakip konuma getirirken, emeğin uluslararası serbest dolaşım haklarının bulunmaması da, küresel bir emek hareketinin önünü tıkamıştır. 2008-9 Krizi, dünya emek hareketi konjonktürünün en zayıf noktasında oluşarak, sınıfsal mücadelede, maalesef, emek aleyhine sermayenin önünü açmıştır. Sovyetler'in ve Kızıl Çin'in inanılmaz dönüşümleri ve genelde sosyalizmin iniş konjonktüründe olması, günümüz krizinin emekçiler lehine avantaj oluşturmamasını engellemiştir. Benzer durum, maalesef, Türkiye için de geçerlidir. Nitekim, krizin başlangıcından günümüze dek, sermaye örgütlerinin hükümetle iç içe her gün gidişata hâkim olma çabalarına karşın, emekçi örgütlerinin bir-iki cılız kıpırdanışından başka bir çabası ortaya çıkmamıştır. Türkiye'de mevcut siyasî yapının fevkalade yanlış olarak "halk-yanlı" gibi algılanması, toplumun geniş kesimlerine hâkim olan cemaat ve sadaka kültürü, yaygın işsizlik nedeniyle ve siyasal baskılarla giderek yaygınlaşan örgütsüzlük gibi sosyolojik nedenlerle emek kesimi, yaşanan krizi kendi yönünde avantaja dönüştürememiştir.

2008 yaz aylarına doğru başlamış olan son akut kriz üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçmiş bulunmaktadır. Krizle beraber, başta ABD olmak üzere merkez kapitalist ekonomiler piyasalara büyük miktarda paralar enjekte ederek ve bankalar arası kredi işlemlerini destekleyerek, 1929 Krizi sonrası alınmış olan önlemlerin tersi yönünde bir politika izlemişlerdir. Milyarlarca dolar ve euro dünya piyasalarına saçılmış bulunmaktadır. AIG gibi çok

sayıda büyük finans kuruluşları yanında, GM gibi dev reel üretim ünitelerinde kamu ortaklığı oluşturulmuştur. ABD'de toplumun bir bölümünün özel sosyal güvenlik hakları yok olmuştur. ABD'de devlet belirli gelir düzeyindeki ailelere kriz desteği olarak malî destek sağlamıştır.

Tüm bu önlemlere rağmen, piyasalarda etkin talep canlanması yaşanmamış ve kriz öncesi duruma dönülememiştir. Kapitalist kriz mantığı çerçevesinde kritik nokta da budur; kriz sonrası durum kriz öncesi durumla aynı olamaz. Çünkü kriz, sermayeler arasındaki savaşın bir tür su yüzüne çıkması olayıdır. Kriz içinde marjinal altı verimlilik düzeyinde çalışan sermaye unsurları piyasadan silinecek ya da el değiştirecek, krize dayanıklı sermaye elemanları ise eskiye oranla daha güçlü ve monopolist tür bir yapılanma içinde piyasa işlemlerine devam edecektir. İşsiz kesim ise eskiye göre daha düşük ücret düzeyine razı olarak bazı sektörlerde iş olanakları bulacaktır. Şu anda, merkez kapitalist ekonomilerde yaşanan süreç bundan ibarettir. Doğal olarak, ilk şok atlatılmış ve sistem eskiye göre daha alt düzeyde belirli bir istikrara yönelmiştir. Nitekim, Dünya Bankası raporlarına göre, içinde bulunduğumuz yıl dünya ekonomisinde küçülme ve doğal olarak işsizlikte artış beklenmektedir. 2010 yılı için fazla güçlü tahmin yürütülmemekle beraber, 2010 sonbaharına doğru ekonomilerde belirli canlanma işaretlerinin olabileceği ifade edilmektedir.

Krizlerin şiddetine ve dünya konjonktürüne bağlı olarak, kriz sonrası ortaya çıkabilecek silahlı bir çatışma ise sistemlerde ciddi değişime yol açabilir. Nitekim Sovyet Devrimi de Kızıl Çin'in dünya sahnesine çıkması da böylesi silahlı çaptışmalar sonucunda oluşmuştur. Günümüz koşullarına baktığımızda ise, sosyalizmin içinde bulunduğu istikrarsız durum ve yaşadığı zaafiyet yanında, kapitalizmin hâlâ sömürebileceği alanların bulunması, maalesef, sisteme yeni soluk olanakları sağlamaktadır.

Geçen krizler gibi bu krizde de son kertede göreceli istikrar durumu oluşacaktır. Ancak, bu durum akut krizden çıkış olarak yorumlanabilir olmakla beraber, sermayenin organik bileşimindeki değişime ve sermayenin olgunlaşmasına bağlı olarak, kronik kriz çizgisinin derinleşmekte olduğunu görmek gerekir. 1890 ve 1929 büyük krizlerinde yaşanan akut duruma sistem içi çözümler bulunmuş ve böylece sistemin devamı sağlanmıştır. İçinden geçtiğimiz, olağanüstü boyutlarda büyüyen merkez sermayenin son derin krizinin küreselleşme ile aşılmaya çalışılması ancak yirmi yıla yakın bir süreyi idare edebilmiştir. Merkez sermayenin tüm yerküreyi hem üretim, hem de tüketim pazarı olarak kendi emrine alması dahi kapitalizmin derin krizine engel ola-

madığına göre, sermayeler arasında yaşanacak olan olası bir Üçüncü Paylaşım Savaşı'nın eşiğine gelinmiş demektir. Bu aşamada, Schumpeter türü yoğun teknolojiye yönelinebileceği gibi (yaratıcı yıkıcılık politikası), kapitalizm içi bir tür soğuk savaş dönemine de giriliyor olabilir. Bunu bize gelecek gösterecektir.

İçinden geçtiğimiz krizi ilk tetikleyen, yukarıda sözü edilen "asitli fonlar"ın (subprime funds) çöküşü olduğuna ve finans dünyasında bu tür fonların boyutu da tam olarak bilinmediğine göre, finans zincirinin herhangi bir yerinde bulunma olasılığı yüksek olan benzer fonların her an piyasada panik yaratmasını beklemek yanlış olmaz. Böyle bir olasılığın meydana gelmesi hâlinde, istikrara kavuştuğunu umduğumuz sistem yeniden dalgalanabilir ve yeni sermaye yıkımları ve işsizliğe neden olabilir. Zaten, piyasalara tam güvenin gelmemiş olması da, piyasa ajanlarının söz konusu olayla ilgili kuşkusudur.

Kaldı ki, asitli fonlar sorunu tam olarak çözülmüş olsa dahi, reel üretim sektöründeki kâr oranı sıkışıklığı ve bunun yol açtığı sermaye krizi, yaşanan krizle bazı sermaye unsurlarının değersizleşmesi ve sermayenin emek üzerindeki baskısının artması sonucunda bir nebze hafiflemiş olduğu düşünülüyor olabilmekle beraber, kapitalizmin olağan işleyişinin zorunlu sonucu olarak önümüzdeki yıllarda da benzer krizle karşılaşacağımız kesindir. Bugün "geçti" olarak algıladığımız kriz olgusu, aslında krizin olağan devrim süreci içinde oluşan doğal bir durumdur. Bu durum akut krizi hafifletebilir, ancak kronik krizin seyrinde etkili olamaz.

Tahminlerin nasıl gerçekleşeceğini zamana bırakarak, merkez kapitalist ülkelerin kriz sonrasında tüm dünyayı nasıl şekillendirmeyi plânladıkları konusuna dönelim.

KRİZ SONRASI PROJELER VE OLASI GELİŞMELER

1929 Krizi sosyal devlet politikaları, 1970'ler krizi ise küreselleşme politikaları ile kısmen aşıldı veya böylece krizler ertelendi. Artık, tüm yerküreye hâkim olma gücüne ulaşmış merkez sermayenin, kendi dinamikleri içinde durduramayacağı birikim ve büyüme sonucunda ortaya çıkacak piyasa gereksinimi için sınıra gelinmişken, sıkışan sermayenin önündeki seçenekler ne olabilir ki! Sanırım, bu aşamada görülebilen tek seçenek, merkez sermayenin kendi aralarında şiddetli bir piyasa mücadelesine girerek hâkimiyet yarışında başarı sağlama çabası yanında, çevresel konumlu ekonomiler üzerindeki sömürü oranını yükseltmek olacaktır. Böylesi gelişmenin olası politik yansıması,

gelişmiş ekonomilerin birbirlerine karşın giderek sertleşmesi, buna karşın, çevresel konumlu ekonomilerin ise, gelişmemişliğin bilinç düzeyi göstergesi olarak, yabancı sermayeyi bir nimet olarak görmesi olabilir. Kriz dönemlerinde gelişmiş ekonomilerin silah harcamalarını artırmalarının bir nedeni teknolojik atılım yapmak ise, diğer bir nedeni de çatışma gücünü yükseltmektir. Nitekim, Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) yaptığı araştırmaların sonuçları insanlık açısından bu korkunç gerçeği ortaya koymaktadır. Enstitünün sıralamasında ABD birinci, Çin ikinci gelmekte, üçüncü olan Fransa'yı ve dördüncü olan İngiltere'yi ise Rusya izlemektedir. Umalım, bu korkunç senaryo gerçekleşmez!

Böyle bir çatışmanın ekonomi alanındaki senaryosunun ön hazırlığı geçtiğimiz aylarda ABD'nin öncülüğünde Avrupa'da yapılmış olan G-20'ler toplantısında gerçekleştirilmiştir. Bu toplantının yazımız açısından can alıcı kararları, 2010 yılına dek gelişmiş ekonomilere 5 trilyon dolar dolayında sermaye tahsisi, finansal sıkıntı içine girecek ekonomilere ödeme kolaylığı sağlamak üzere IMF'ye yeni fon kaynağı sağlanması ve küresel ticaret bağlarının gevşetilmemesi önerileridir. Bu üç önlem bir arada ele alındığında, ilgili çevrelerce örtülü olarak, yaşanan küresel krizin salt finans sektörünün patolojik şişkinlikle reel sektörden ayrışması şeklinde değil, derindeki asıl sorunun reel sermayenin krizinin olduğu şeklinde yorumlandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu kararlarda, finans kesimine çeki-düzen verilme çabası yanında, asıl hedefin reel sektörlerde teknoloji savaşı ve değişime yönelmek olduğu görülmektedir. Gelişmiş ekonomilerde yapılması düşünülen ileri düzeyde teknoloji-yoğun yatırımlar, bu ekonomileri teknoloji üretimde çevresel ekonomilerden net olarak ayıracaktır. Bunun karşısında çevresel konumlu ekonomiler, merkez ekonomilerde üretilecek teknolojilerin montaj yoluyla üretime aktarılması ile işlevlendirilecektir. Küresel ekonomik işleyişin sınırlandırılmaması talebinin arkasında böyle bir dinamiğin olduğu açıktır. Böylece çevresel ekonomiler hem dünyasal katma değerden görece düşük pay almış olacaklar hem de büyük carî açıklar vereceklerdir. İşte bu aşamada da, söz konusu ekonomilerin imdadına, faiz yükü bu ekonomilere yıkılarak sağlanacak IMF kredileri yetiyecektir. Böylesi üçlü dinamiğin işletilmesi sonucunda, küresel yeni üretim zincirinde gelişmiş ekonomilerin en tepede teknoloji üretimi odağı haline getirilmesi; geliştirilen teknolojilerin uygulanması ve buna uygun üretimin gerçekleştirilmesinin, parçalı üretim ve esnek çalışma koşulları ile, çevresel konumlu ekonomil-

erde konuşlandırılması ve küresel ilişkilerle bu sürecin uluslararası düzeyde oturtulması amaçlanmaktadır. IMF'nin rolü de, bu işleyişte görece yoksullaşacak olan çevresel konumlu ekonomilerin görünürde imdadına koşarak sistemin işleyişini sağlamak ve bu arada, çevresel konumlu ekonomilerde üretilen katma değerden giderek büyüyen parsayı merkeze aktarmaktır. Böylece, "Yeni bir 'Yeni Dünya Düzeni'" yaratılmaya çalışılmaktadır!

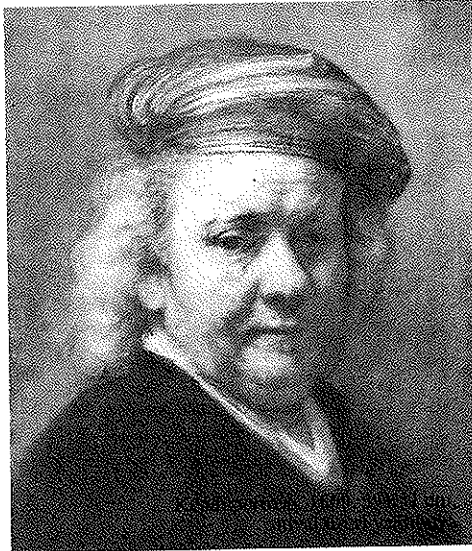
Krizin Türkiye'de yaratacağı tahribat Batıdaki krizin yansıma şiddeti kadar, Türkiye'nin kriz karşısındaki dayanıklılığı ve krize karşı şimdiye dek aldığı ve bundan böyle alacağı, daha doğrusu alabileceği önlemlere bağlıdır. Batı dünyasında yaşanan kriz Türkiye'yi maddî olarak sanayî, ticarî ve finansal alanda etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bir defa, Türkiye'nin ihracat ürünlerine olan talep gerilediğinden, ihracata yönelik sanayî ve ticaret kesimi oldukça zarar görmüş ve daha da göreceğimize benzemektedir. Bu çöküntüye bağlı olarak istihdam gerilemektedir. Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri de yüksek düzeyde seyreden cari açığıdır. Bu açığın finansmanı için dış kaynağa ihtiyaç vardır. Gerekli dış kaynağın sağlanabilmesi için faiz haddini yüksek tutmak gerekmektedir. Faiz haddinin yüksek tutulması spekülâtif sermayeye teşvik oluştururken, reel yatırımcı sermaye üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Görülüyor ki, gelişmiş ekonomilerin krizi Türkiye'yi etkilerken, Türkiye'nin içinde bulunduğu gelişmişlik düzeyi bu saldırıyı karşılamaya fazla hazır değildir, çünkü Türkiye'nin ekonomisi yüksek faizi karşılayabilecek kadar verimli değildir; tasarruf oranı düşüktür ve IMF baskısı altında Merkez Bankası kaynaklarını kullanamadığı için hükümetin eli kolu bağlıdır. Krizin bir başka etkisi de fırsatçı davranış sergileyen bazı kuruluşların emekçilerin haklarını gaspetmeye yeltenmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Krizin Türkiye üzerindeki etkisi ayrı bir yazı konusu olacak

kadar geniştir. Burada belirtmek istediğim nokta, burjuva iktisatçıları ve ajanları genelde kapitalist dünyada krizin hız kestiğini ve gelecek yıllarda geçmişteki düzeylerin yakalanabileceğini belirtirken, Türkiye'de de gerek hükümet ve sermaye çevreleri, gerekse bazı akademik çevreler Türkiye için de benzer yorumlarda bulunmakta, hatta kriz nedeniyle Türkiye'nin yabancı sermaye açısından yatırım yeri olarak cazibesinin artacağından söz etmekte. Zira, bir yandan görece ucuz emek, diğer yandan da hükümetin sermayeye sağladığı avantajlar merkez kapitalist ekonomilerin sıkışmış sermaye çevreleri için önemli olabilir. Türkiye'ye yönelik böyle bir yatırım atağı başladığında ilk dönemlerde yaşanacak canlanma ve varlık değerlerindeki yükseliş hem siyasilere ciddi avantaj sağlar, hem de halkın gözünü boyamaya yeterli olur. Ancak, 1990-93 aralığında, benzer nedenle Meksika'da görülmüş

olan krizi unutmamak gerekir. Zira, bir yandan yaratılan katma değer önemli bölümünün kâr transferi ile ekonomi dışına çıkarılması, diğer yandan da ilk aşamada varlık değerlerinde görülen yapay aşırı yükselişin sonraları inişe geçmesi ekonomide büyük bir kriz nedeni oluşturabilir. Bunun yanında, yine ilk aşamada ekonomiye girecek olağanüstü boyutta döviz ulusal parayı değerli kılarak, kur riski yaratabilir.

Türkiye'nin kalkınması ve gelir dağılımının hakça dağılımının sağlanması, varolan dünya kapitalist sistemine entegre yöntemlerle olası gözükmemektedir. Ancak, uzun erimli mücadele ve potansiyel çözüm yollarını açık tutabilmek ve geçiş döneminde gerekli birikimi yapabilmek için, maddî ve beşerî sermaye birikiminin hızlandırılması ve bu birikimlerin ülke içinde tutulması kaçınılmazdır. Kısır döngünün açmazı da bu noktalarda ortaya çıkmaktadır. Dönüp dolaşıp geldiğimiz yer, maalesef, yine sistem ve dünyaya entegre olma sorunudur!

Sanatçının gençlik resmi, 1629, tuval üzeri yağlıboya

Serbesti, Hürriyet, Demokrasi, Cui Bono

Tevfik Çavdar

"Cui Bono" Latince bir deyim. "Kimin yararına" anlamına geliyor. Özellikle neo-liberal ekonomi öğretisinin egemen olduğu son çeyrek yüzyıl boyunca "Cui Bono" her aşamada öne çıkıyor

Türkiye, karanlık, her köşesinden ecinniler, inanılmaz rivayetlerin fırladığı, seslendirildiği bir korku tüneline yaşıyor. Kimisi darbe ürküntüsüyle, kimisi irtica karabasanı ile yatıp, kalkan; bilmez güçlerin rüzgârıyla savrulan, dünlerini unutan, yarınlarına inmayan yığınlar sürekli "Demokrasi tek çözüm" masalı anlatılıyor. 150 yıldır dinlediğimiz "Hürriyet" ninisi yineleniyor, "serbestî" hem de en pervasız biçimiyle pazarlanıyor. Medyamızın köşelerini tutmuş anlaşılan kalem ve kelim sahipleri "Herkes için demokrasi" ezgisini bıkmadan yineliyorlar. Kimisi demokrasi ve serbest piyasayı neden ve sonuç ilişkisi biçimde ayırmaz bir bütün olarak sunuyor, ikisini birden kutsuyor.

Serbestî, Hürriyet, Demokrasi. Binlerce yıldır dillendirilen kavramlar. "Mükemmel Toplum"u resmeden ütopyalarda bile tanımları tam yapılmamış. Her karesinde "Cui Bono" sorusu öne çıkmış. "Cui Bono" Latince bir deyim. "Kimin yararına" anlamına geliyor. Sınıflı toplumların varlığından bu yana bu soru daima zihinlerimizdeki yerini koruyor. Özellikle neo-liberal ekonomi öğretisinin egemen olduğu son çeyrek yüzyıl boyunca "Cui Bono" her aşamada öne çıkıyor. Pervasız, aç gözlü bir liberalizmin öne çıktığı küresel kapitalizmde, bireycilik ve sınır tanımayan bir serbestî de yaygınlaşmıştır. Ne var ki yükselen bireysel serbestî, bir anlamda, finansal simyacılık sergerdeliğinin yarattığı eşitsizliklerin üstünü örtmek için verilen bir tür ödündür.

1860'lardan günümüze kadar ülkemizin aydınları, siyasetle uğraşanları daima özgürlük ve demokrasiyi yüceltmişler, onu dillerinden düşürmemişlerdir. Ne var ki altı yüz yıllık devlet geleneğimizin üçlü (sac ayağı) yapısı günümüzde de etkisini (Osmanlı döneminde ki

Portre etüdü, tuval üzeri yağlıboya

kadar olmasa da) sürdürmektedir. Siyasal erkin padişah, ülemâ ve kapıkulları tarafından paylaşılması sözünü ettiğimiz "sacayağı" kavramıyla ifade edilmektedir. İmparatorlukta erkin en etkili kişisi halife sultan olmakla beraber din önderleri (ülemâ) ve asker (yeniçeri) ile yönetim kadrolarının oluşturduğu kapıkulu sınıfı da iktidar üzerinde söz sahibiydi. Özellikle yeniçeriler zaman zaman baş kaldırarak (kazan kaldırma, vb. eylemlerle) iktidar sahiplerini yönlendirebiliyorlardı. Bazı yazarlar ve tarihçiler yeniçerilerin bir anlamda halkın sözcüsü gibi davrandığını ileri sürerler. Şöyle ki, camilerde ve icra ettikleri bazı meslekleri nedeniyle esnafla, halkla yakın ilişki kuran yeniçerilerin halkın sorunlarını, yükselen

eleştirilerini eylemleri ile Sultan nezdinde dile getirmeleri bu sözcülüğün kanıtıdır. Nitekim 2. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı acımasızca tasfiye etmesi ileride Namık Kemal'in bile bu bağlamda eleştirisine neden olmuştur.

Yeniçerilerin "şer-i çerçevede" halkı koruyan yapısı, bu kez yeni tesis edilen "Nizamiye" ordusunun "Bilimsel çerçevede" Batı gözlüğü ile halkı gözetmesi biçimine dönüşmüştür. 1876'da askeri mektepler talebesinin medreseli mollalarla birlikte Sultan Abdülaziz'in halli ile sonuçlanan ayaklanması, askerin siyasi erke müdahale etmesinin bir tezahürüdür. Sonuçta Mithat Paşa ve Namık Kemal'in de üyesi oldukları komisyonun hazırladığı 1876 Anayasası askerlerin etkin olduğu bir anayasadır.

Modern askeri eğitim döneminde de Yeniçeri Ocağı'nın "devşirmeci" yapısı devam etmektedir. Orta öğretim düzeyinde başlayan askeri (subay yetiştirmeye yönelik) eğitim geleceğin subay ve ast subaylarını sınıfsal kavramlarından kopararak çağcıl bir öğretim yöntemini uygular. Bu öğrenim yöntemi ordunun subay (komutan) kademesini toplumsal yapıya göre daha ileri düzeye getirebilmiştir. Modernleşme tarihine göz

attığımızda ordunun bu alanda önde gelen bir rolü üstlendiğini görmekteyiz. Kırım Savaşı Osmanlı subaylarının İngiliz, Fransız meslektaşlarıyla yakın temasını sağlamıştır. Daha sonraları genç subayların Almanya başta olmak üzere yabancı ülkelerde eğitim görmeleri; yabancı uzmanların ülkemizde eğitim vermesi, hattâ kumanda kademelerinde yer alması ordunun toplumsal yapıya oranla daha modernleşmesi sonucunu vermiştir.

Toplunun geleneksel (buna muhafazâkar da diyebiliriz) yapısı kendisinden daha çağcıl olan bu orduyu hem benimsemiş, hem de ona yabancılaşmıştır. Modern diye niteleyebileceğimiz (mektepli) subayların, 19. Yüzyılın sonlarından itibaren rol modeli Avrupa burjuvazisi ve onun yaşam biçimi olmuştur. Geriye baktığımızda, hedeflerin de “Kapitalist Toplum” olduğunu söyleyebiliriz. Doğan Avcıoğlu’nun “Yön” ve “Devrim” çizgisi bir ara orduyu zinde güç nitelemesiyle sol bir hareketin “impuls”u, yani itici gücü olarak tanımlanmıştır. Bu düşüncüyü bugün de izleyenler olsa da yanlış olduğu 12 Mart, 12 Eylül ve hattâ daha önceki 27 Mayıs Cuntalarıyla kanıtlanmıştır.

İttihat ve Terakki’nin Rumeli kalkışması ve sonrasındaki “Ordu-Münevver” ittifakı günümüze kadar ülke siyasetinde belirli bir ağırlığa sahip olmuştur. 1950’ye kadar ordu “inkılâp”ı yaşama geçirmek için; 1950’den sonra da “korumak” için kendini görevli saymıştır. Bu süreçte “Demokrasi” tam tanımlanamayan, anlaşılmayan, neredeyse her bireyce kendi doğrultusunda yorumlanan, görünmeyen, hissedilmeyen bir “ütopya” gibi gündemde tutulmuştur. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 darbelerinde öne sürülen neden “Kardeş Kavgası”nı engellemek ve demokrasiyi koruma ve de kurallarıyla yaşama geçirme biçiminde sunulmuştur. “Cui Bono” diye sordüğümüzda, buna “sermaye sınıfı yararına” yanıtını hemen çekinmeden verebiliriz.

Türkiye “demokrasi”ye, yüz yıldır, hep ordunun koruyucu himmetiyle ve de dış dinamiklerin etkisiyle nasıl ulaşmışsa “Anayasa”larına da onun öncülüğünde kavuşmuştur. 1909 (1876 anayasasında yapılan bir dizi değişiklik), 1921, 1924, 1937 (kısmî değişim), 1960, 1971 (kısmî değişiklik) 1982 anayasalarında başat faktör ordunun eğilimleridir.

Bu anayasalar temel insan haklarına ve demokrasiye sık sık yer verirse de sınırlamalarla donanmış yasalar, kararnameler yapmayı ihmal etmezler. En demokratik Anayasa diye öne çıkarılan 1961 Anayasası bile bu yapıdadır. Grev hakkını tanımış, hemen arkasından lokavtı da hak saymıştır. Çıkartılan yasa ile genel grev, dayanışma grevi yasaklanmıştır. Bu örnekleri kolaylıkla çoğaltabiliriz. Bu Anayasa ile oluşturulan Senato siyasal partilerin karar alma ve de uygulama haklarını kısıtlama amacı ile yükümlüydü;

1960 askeri cuntası üyelerinin “tabii senatör” olarak ömür boyu bu kurulda yer almaları, Cumhurbaşkanı tarafından atanan “Kontenjan” senatörleri Senato’nun âdeta bir atanmışlar meclisi niteliğini kanıtlıyordu. Anayasa Mahkemesi ve Devlet Planlama Teşkilâtı da bir çok konuda siyasal partilerin karar ve politikalarını sınırlamaktaydı. Nitekim sonuçta DPT 1980’den sonra bir ekonomik danışmanlık kurumuna indirgendi.

Bu açıklamalar bize şu gerçekleri göstermektedir.

Yüzyıllık inkılâp süresince (1908-2008) TSK siyasal yaşamımızda başat bir rol oynamıştır.

1952’den sonra NATO, sistemine bağlı bir ordu olarak ABD ve diğer gelişmiş kapitalist ülkelerin temel stratejileri doğrultusunda iç politikamızda düzenleyici ve düzeltici bir rolü de üstlenmiştir. 1960, 1971 ve 1980 askeri darbeleri bu bağlamda değerlendirilmelidir.

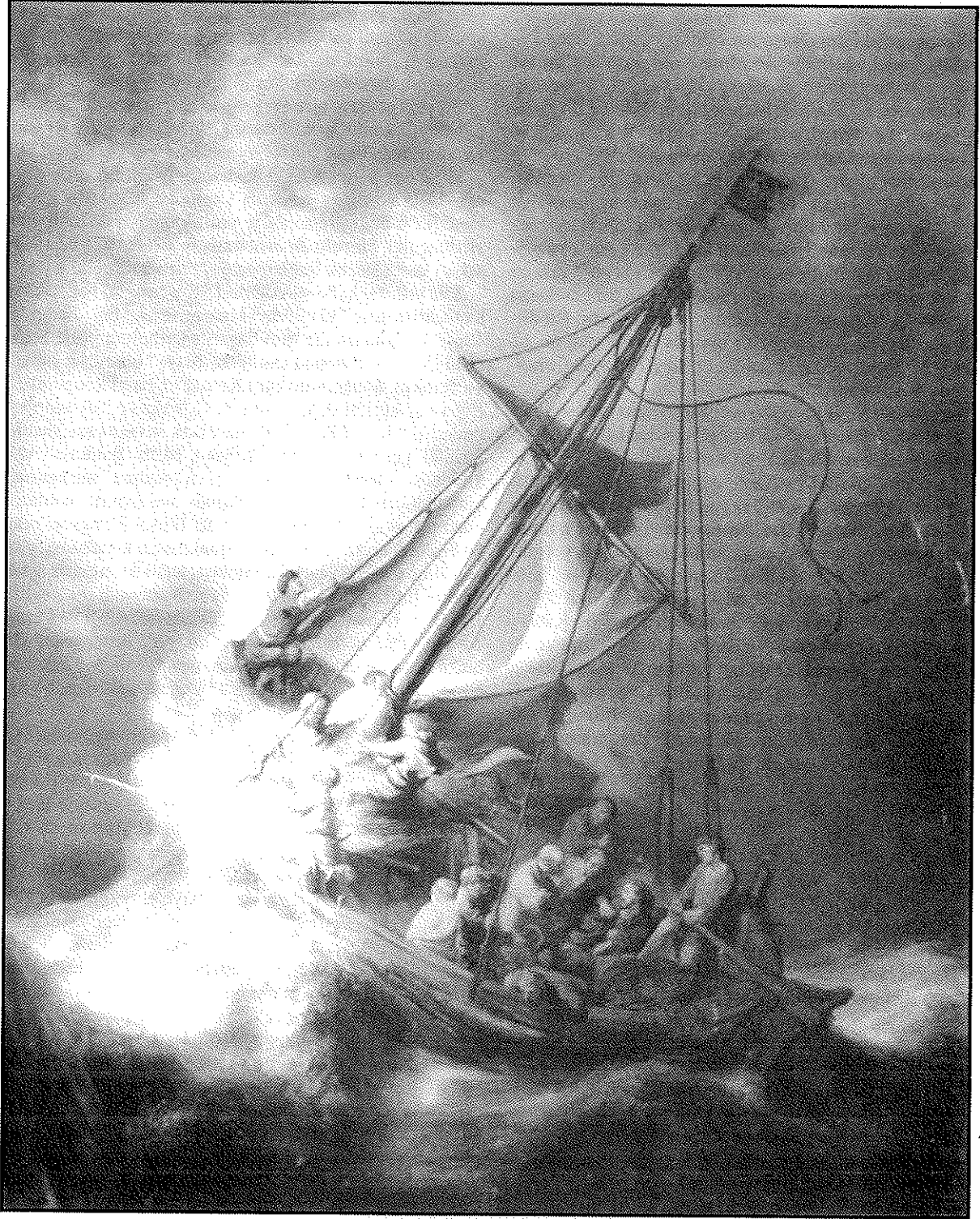
Yüz yıllık inkılâp sürecinde TSK ağırlığını her zaman kapitalistleşme yönünde kullanmıştır. Bu nedenle 1960’dan günümüze tüm başarılı darbeler yönelecek “Cui Bono” sorusunun yanıtı “sermaye” olacaktır. İttihat ve Terakki döneminde kara Kemal’in esnaf kooperatifleri ve şirketleri daha sonra Z. Gökalp ve Tekinalp’in önderliğinde “Milli İktisat” hareketi, savaşın zor koşullarında gerçekleştirilen “İtibar-ı Milli Bankası” inkılâpçıların zihinlerindeki “burjuva yaratma” arzusunun yansımalarıydı. Nitekim Yunan istilâsının sonlanmasının akabinde toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde bu eğilim kendini gösterdi. İş Bankasının kurulması, yönetimine Celal Bayar’ın atanması, 1930’lu yıllarda aynı kişinin İktisat Vekili olması bu ebedî arzusun ifadesidir. Bayar’ın İş bankası yönetimi, İktisat Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı dönemleri Türkiye’de yerli sermayenin ilk birikimlerini gerçekleştirdikleri zaman dilimidir. Koç, Sabancı, Karamehmet vb., gibi aileler ve şirketleri böyle yükselmiştir.

1960 darbesi ve sonrası ulusal özel sermayenin uluslararası sermaye ile ortaklaşma sürecini hızlandırır. Montaj sanayi diye nitelenen bu zaman diliminde Koç-Fiat, Koç-Ford ortaklıkları otomotiv sektörünün gelişimini sağlar. Bunu beyaz eşya, oto lastiği, vb. izler. 1980 darbesi ise Türkiye ekonomisinin küresel kapitalizmle eklemlenmesini gerçekleştirir. Dikkat edilirse 1960 darbesi yabancı sermaye ile ulusal sermayenin ortaklığını ve montaj sanayiini (ithal ikâmesi temelinde) yaratmıştır. 1971 Darbesi yükselen sol siyasete (TİP) ve işçi hareketine ilk darbeyi vurmuş; 1980 darbesi de küreselleşmiş kapitalizmle eklemlenmeyi ve sanayi, vb. gibi alanlarda taşeronlaşmayı yaşama geçirmiştir. TSK tüm bu aşamalarda gerek ulusal sermayenin, gerekse küresel sermayenin güvencesi rolünü başarıyla oynamıştır.

Türkiye’nin geride kalan yüzyılında “demokrasi” sadece seçimin

Kendi portresi, 1668, 82,5X65, tuval üzeri yağlıboya

Fırtınada İsa, 1833, tuval üzeri yağlıboya

eylemine odaklanmıştır. Tek parti döneminin (1913-1944) inkılâp partileri (İT ve CHP) bu bağlamda iki dereceli seçim yöntemini yeğlemişlerdir. İT'nin iktidarı 1918'de sönümlenince, Mütareke döneminin ilk yıllarında özellikle 1919 seçimi öncesi alışılmadık sayıda siyasal parti ortaya çıkmış, ne var ki bunların etkisi İstanbul sınırları içinde kalmıştır. 1923 Mart'ında Birinci Meclis yeni seçime gitme kararı aldıktan sonra, 1946 Temmuz'una kadar Cumhuriyet altı genel seçime tanık olmuştur. (1923-1927-1931-1935-1939-1943). Bunların dışında yerel seçimler, boşalan milletvekilleri için ara seçimler gerçekleştirilmiştir. Yerel seçimleri (1930 sonrası) bir yana bırakırsak, diğerleri hep iki derecelidir. CHP teşkilâtı itibarıyla eşraf, tüccar, toprak ağası ve aşiret reislerine (genel deyimıyla yerel "ekâbir"lere) dayandığı için bunları ve bürokratları ikinci seçmen olarak kullanmış, böylece seçim sorununu çözmüştür. Terâkkiperver Fırka (1924) ve Serbest Fırka (1930) tek dereceli seçimi programlarına almışlarsa da bu talep CHP tarafından dikkate alınmamış, iki parti de kısa sürede sönümlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, muzaffer kesimin baskısı sonucu Türkiye çok partili yaşama geçti. İnönü bu hareketi başlatan lider olarak bugün bile "demokrasi kahramanı" olarak algılanır. Oysa girilen siyasî yaşamın demokrasi ile alakası yoktu. Sola kapalıydı. Nitekim kurulan iki sosyalist parti kısa sürede kapatıldı. Cumhuriyetin kuruluşundan beri sol siyasete izin vermeyen siyasal yaşamımızda bugün bile aynı hoşgörüsüzlük devam etmektedir. Yaşamlarının önemli dönemlerini zindanlarımızda tüketmiş olan Nâzım, Sabahattin Ali vb gibi yazarlarımız bugünkü itibarlarını Sovyetler Birliğinin sönümlenmesine borçludurlar. S. Ali'nin devlet eliyle öldürüldüğü bilinmektedir.

Temmuz 1946'da gerçekleştirilen ilk ve tek dereceli Genel Seçim yolsuzluklarla kirlenmiştir. CHP iktidarı bu kirlenmenin altında yaşayamayacağını anladığı için, yargı güvencesine sahip, gizli oy, açık tasnif sistemine dayanan bir seçim yasasını kabul etmiştir. Bu yasa 1960'a kadar çoğunluk, 1961 anayasasının kabulünü müteâkip nisbî sisteme uygun olarak ana çizgileriyle aynen devam etmiştir. 1982 anayasasına kadar seçimlerde uygulanan (Senato seçimleri hariç) nisbî seçimde bölge barajlı d'Hont yöntemi kullanılırken, 1982 Anayasası buna %10 genel barajı da eklemiştir. 1983 genel seçiminden bu yana uygulanan bu baraj yöntemi sadece genel seçime dayandırılan demokrasi oyununu bile neredeyse sıfıra indirmiştir. Çünkü bu seçim sistemi eşit oy yaklaşımını ortadan kaldırmakta, hemen her seçimde %15 ile %10 arasında seçmenin oyları TBMM'de yansımamaktadır. Sandık başına gitmeyenleri yani oy kullanmayanları da nazarı itibara alırsak kayıp oy oranı %30'a erişmektedir. Bu durum sadece Türkiye için söz konusu değildir. Liberalizmin kök saldığı ülkelerde de liberal demokrasinin taşıyıcı kolunu diye niteleyebileceğimiz "temsili" sistem önlenemez bir kriz içersindedir. Son AB Parlamentosu seçimlerinde katılım %45'lere doğru gerilemiştir. Sağ ve ırkçı partilerin çoğunluğu elde etmesi, eşitlik ve özgürlüğün simgesi olan sosyalistlerin azınlığa düşmesi liberal demokrasi denilen düzenin

kimin yararına işlediğini açıkça ortaya koymuştur: Küresel sermaye egemenliğinin.

Türkiye'de son üç-beş yılın öne çıkan olgusu bazı eski solcuların ve de devrimci rolüne soyunanların ultra-liberal bir kisveye bürünmeleridir. Ultra-Liberalizm, 1970'li yılların ilk yarısında temelleri atılan neo-liberal ekonomik öğretinin olmazsa olmaz tamamlayıcısıdır. Ben bunu "pervasız serazatlık" olarak betimlemeyi yeğliyorum. Kuşkusuz tartışılabilir. Türkiye'nin ultra-liberallerinden Hasan Cemal köşe yazılarında demokrasiyi basit bir özdeşliğe indiriyor. Şöyle ki: Demokrasi = Serbest Piyasa. İlk başta itiraz edebileceğimiz bir yaklaşım. Ama iktisat bilimi gözüyle değerlendiresek doğru bir tesbit olarak niteleyebiliriz. Bilindiği gibi Tanrının eli olarak nitelendirilen "serbest rekabet piyasası" sadece iktisat kitaplarında yer alır. Bir nevi kuramsal bir ütopyadır; gerçekte hiç bir zaman ve mekanda var olmamıştır. Varolan piyasa mükemmel değildir. Liberal demokrasi de (bir önceki özdeşlik uyarınca) noksandır, mükemmeliyetten çok uzaktır, git-tikçe daha da uzaklaşmaktadır. Piyasa nasıl büyük te-kellerin egemenliğinde, onların kâr'ını azamileştirme yönünde çalışıyorsa; liberal demokrasi adını verdiğimiz düzen de büyük sermayenin yararını, yani egemen sınıfın çıkarını koruma ve erkini ne pahasına olursa olsun sürdürme doğrultusunda işler. Bu nedenle ezilen, sömürülen sınıfın tüm katmanlarının devletin yönetimine, kararlarına katılım kanalları ya tıkanmıştır, ya da belirli koşullandırmalarla etkisizleştirilmiştir. Fiilen yok edilmiştir.

Yasama erki egemenlerin kodları doğrultusunda çalışır. Bu erki oluşturan meclise (adı ne olursa olsun) girebilme olanaklarını düzenleyen seçim yöntemi egemen sınıfın isteğine uygun düzenlenir. Siyasal Partiler yasası da aynı amaçlı kısıtlamalarla donanmıştır.

1980 cuntasının hazırladığı anayasa ve diğer kritik düzenlemeler şimdiye kadar değiştirilmediyse hepsinin neo-liberal ekonomi ve küreselleşen kapitalizmin ana çerçevesine uygun olarak oluşturulmuş olması nedeniyledir. Sık sık 12 Eylül cuntasının yargılanması gündeme getirilir. Oysa 12 Eylül darbesinin Özal'ın deklare ettiği 24 Ocak 1980 kararlarıyla ilk adımı attığı neo-liberal ekonomi politikalarının tamamlanmasını sağlamak için ABD desteğiyle gerçekleştirildiği unutulmaktadır. O darbeden Kenan Evren kadar Turgut Özal da, onların arkasında onlara tam destek veren sermaye sahibi büyük, küçük işadamları ve tümünün "Allahı" neo-liberal öğreti de sorumludur.

Liberalizm sadece sermaye sınıfının erkini güçlendirmek için kullanılır. Liberal demokrasi bir illüzyonu, medyası ile diğer olanakları ile kabul ettirebilmek için sermayenin sergilediği bir gösteriden ibarettir. Bu nedenle liberalizmi; Cui Bono diye soralım diyorum. Bi-reylere verilen, sermayenin egemenliğine zarar dokunmayan bir-iki serbesti ile yetinenlere, bunu özlenen özgürlük sanan köşe yazarlarına, sözde sanat erlerine de "Siz kimin yararına hizmet ediyorsunuz?" sorusunu yöneltmek istiyorum.

"Quo Vadis" liberalleri: bu yolculuğunuz Cui Bono?

Yargıçın Koçu

İşte şimdi de mahkeme başkanı hâkim bey aynı sanığın salonda gösteri yapması, avukatlara sövmesi karşısında, "Yapma koçum, gözünün yağını yiyim!" diyor.

Ye!

Hrant Dink suikasti dâvasının 6 Temmuz 2009 günü yapılan duruşmasında cinayetin karakteri bir kez daha gözler önüne serildi.

Tetikçi kaatiller faşist gösterilerini gene sürdürdüler, duruşma öncesinde müdahil avukatlara sövdüler. Dink ailesinin avukatları konuşurken kaatillerden biri elindeki pet şişesiyle sürekli ses çıkarttı, hakaretlerini sürdürdü. Bunun karşısında mahkeme başkanı ne mi yaptı? Öyle yapmaması için sanığa yalvardı: "Koçum benim, yapma, gözünün yağını yiyeyim!" dedi... Evet, bu dahi oldu. Bu ülkede artık oluyor.

BİR CİNAYETİN ANATOMİSİ

Cinayetin karakteri, dedik. Hrant Dink'in öldürüleceğini Trabzon ve İstanbul Emniyetleri biliyor. Emniyet Genel Müdürlüğü biliyor. Milli İstihbarat biliyor. (Olaydan çok önce Vali Muavini'nin mâkâmında Dink'le yaptığı görüşmeden biliyor.) Trabzon jandarması biliyor ve böyle bir istihbaratın yukarıya bildirilmemesi imkânsız olduğundan Jandarma Genel Komutanlığı da biliyor, onun üst karargâhı her neresiyse orası da biliyor. Sadece biz bilmiyoruz. Bir de paralel devletin öldüreceği kurban bilmiyor.

Tetikçi kaatillerden yaşça küçük olanı yakalandığında emniyetçiler ve jandarmalar ona kahraman muamelesi yapıyorlar. Kaatil cebinden Türk bayrağını çıkarıyor, polislerle ve jandarma erleriyle birlikte poz poz resim ve video kayıtları çektiriyor. Belli ki, tetikçiye suikast vazifesini verenler bu kareler için önceden cebine bayrak koymuşlar. Böylece kaatil ve hâimleri bir Ermeni'yi öldürmek gibi bir büyük şerefi bayraklarla, kameralarla kutlamışlar. Olay ortaya çıkınca bunu yapanlara ne mi yapılmış? Hiç. Sadece görev yerleri değiştirilmiş. Yani kolluk kuvvetlerinin resmî makamda bir canıyla kol kola girmesi suç değil!

İşte şimdi de mahkeme başkanı hâkim bey aynı sanığın salonda gösteri yapması, avukatlara sövmesi

karşısında, "Koçum, aslanım, gözünün yağını yiyim!" diyor.

Ye!

ADALETİN BU MU TÜRKİYE?

Oysa hâkimin yapması gereken çok açıktı; Atarsın adamı salondan dışarı, jandarmalar indirirler Jandarmalık denilen yere. Orada duruşma sırasını bekleyen ya da duruşma sonrası cezaevine götürecek araba saatini bekleyen o günkü diğer tutkularla duruşmanın bitmesini bekler. Bir sonraki duruşmada aynı şeyleri tekrarlarsa duruşmaya getirilmeme cezası verirsin. Bir-iki kez tekrar ederse edebini takınır, mağdur yakınlarına ve vekillerine hakaret etmemeyi öğrenir. Mahkemede nümayiş yapmanın, avukatlara sövmenin ne demek olduğunu anlar.

Bizler mahkemelerin, duruşmaların, Ceza Muhakemeleri mevzuatının demokratikleşmesinden yanayız. Suçu ne olursa olsun sanıkların ve özellikle tutuklu sanıkların haklarının genişletilmesini savunuruz. Ama bu haklar bir sanığın karşı taraf avukatına ya da aleyhte ifade veren tanığa hakaret etme serbestiyeti değildir. Sanığın insan hakları önemlidir, ama avukatların, tanıkların, müdâhil ailelerin insan hakları da önemlidir. Bu bakımdan Mahkeme Başkanı görevini yapmamıştır. O kişiyi jandarmalarla aşağıya göndermesi gerekirken, hakaret etmesine, salonda atraksiyon yapmasına göz yummuştur.

Hrant Dink'in kaatillerine gösterilen davranış sanığa müsamaha değildir. Avukat Belen'in de belirttiği gibi onu cesaretlendirmektir. Sanık kaatiller önceki duruşmalarda da benzer davranışlarda bulunmuşlardı. Mahkeme onlara karşı müeyyide uygulamadığı için bu duruşmada AZITMIŞLARDIR. Hâkim ne yapmıştır? Onlara iltifat sözcükleriyle rica, istihdamda bulunmuştur. Hem de nasıl? En koyu lümpen ağzıyla!

Mahkeme Başkanının gürültü ve hakaret yapan sanığa, "Koçum benim!" demesi dünya adliye tarihine

gececek bir olay niteliğindedir. Ve bu duruşma 2010'lar Türkiye'si'nin bir aynasıdır. Duruşmalarda böyle şeylerin olmasını medyanın önemsememesi, üzerinde hemen hiç durulmaması da, bu memlekette hukuk nosyonu neymiş, adalet nasıl tecelli ediyormuş göstermiyor mu?

TETİKÇİ TETİKÇİNİN KURDUDUR

Bir çift söz de o tetikçiye: Oğlum, kendinde bir şeyler vehmetme. Sen zavallı bir tetikçisin. Reis Çatlı ağabeyin gibi, eski Ülkü Ocakları Başkanı müteveffa parti başkanın gibi olmaya özeniyorsun. Eline silah verdiler, "Git vur," dediler, vurdun. Kendini bi halt sanma, sende kurtulmak isterlerse senin Hrant'a yaptığını sana yapması için senin gibi birine görev verirler, olur biter. Kim vurduya gidersin.

Oğlum kendi jandarma albayını, tuğgeneralini, Genel Komutanı'nı gözünü kırpmadan harcayan bir kurum var karşında. Sen kimsin, nesin? Hiçsin, anlamıyor musun? Küçük dünyanda kendini kahraman sanıyorsun. Veya hiç olduğunu biliyorsun da hiç olmamak için elindeki tek olanak olan duruşma salonlarını kullanıyorsun. Maaşallah, duruşma hâkimleri de sana kolaylıklar sağlıyor!

Özdemir Sabancı suikasti faillerinden Mustafa Duyar, Uşak Cezaevinde öyle terk-i dünya eyledi. Ergenekon iddianamesinde olay gizli tanık Yüksel'in ifadesine dayandırılarak şu şekilde anlatılıyor: "Soruşturma sırasında cumhuriyet başsavcılığımıza gelen ihbar mektubu içerisindeki CD'deki görüntülerde Nuri ve Vedat Ergin'in Mustafa Duyar'ı öldürtmesi olayını Veli Küçük'ün azmettirdiği yönünde ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Hatta Nuri ve Vedat Ergin kardeşlerin Duyar'ın öldürülmesi olayını devlet adına gerçekleştirdiklerini zannettikleri anlaşılmaktadır." İddianamede, "Nurişler olarak adlandırılan çetenin Mustafa Duyar'ı öldürmesi için bir nedenleri yok," denilerek, bu eylemi, aldıkları talimat gereği gerçekleştirdikleri iddia ediliyor. Görüntülerde Nuri Ergin, idare binasının penceresine çıkarak, "Bu devlet bana Mustafa Duyar'ı öldürttü, ben öldürttüm. Şimdi canlı söylüyorum," derken, Vedat Ergin de, "Veli abiyi ara, Veli Küçük'ü ara. Bizi sor! Başka bir şey söylemiyorum. Allah'a cmanet olun!" diyor. Nuri Ergin'in kardeşi Vedat Ergin de aynı pencereye elinde silahla çıkarak önce aşağıdaki görevliye sesleniyor, ardından, "Veli abiyi ara!" diye bağırıyor." (Nethaber, 3.Eylül 2008.)

1978'da Veli Can Oduncu diye 14 yaşında ülkücü,

psikopat bir kaatil vardı. Polisteki ifadesinde cürümlerini anlatırken, "CANIMIZ SIKILIYORDU, GİTTİK KOMÜNİST ÖLDÜRDÜK" demişti. On yıl hapiste kaldıktan sonra Mart 1988'de Gaziantep Cezaevinde gece uykusunda şişlediler, öldürdüler. MHP teşkilatı vefalıdır, onu ölüm yıldönümlerinde anar, anısına tören, ruhuna mevlid okutur. Okutsun. Orta Asya bozkırlarından komünist öldürmek için buralara kadar gelmişti, İstanbul'da çok solcu öldürdü, Gazi Ayıntab'ta şehadet mertebesine erişti.

Bir başka ülkücüyü de hapsihanede şişlemişlerdi. Ablası kardeşini devletin öldürdüğüne. gazeteleri ikna etmek için kapı kapı dolaşmıştı.

Paralel devlet kendi yetiştirdiği Bnb. Ersever'i tetikçisi "Yeşil" Mahmut Yıldırım'a öldürtmüştür. O da nice dir kayıptır.

Hangi birini sayalım?

O devlet-i âli'dir, yapar. Uzmanlar devlet, silah kullanma yetkisine sahip resmi şiddet örgütüdür diyorlar. Yani siz "ETÖ" lafına kulak asmayın. E'yi kaldırın, kendisi olsun. Paraleldir, yataydır, dikeydir, ama teröristtir. Memleketin âli menfaatleri için gerekirse terör de yapar, kanunsuzluk da.

Onca yıl başbakan olmuş, cumhurbaşkanı olmuş piri fani Süleyman Demirel, bizzat, "Devlettir, yapar!" demiş midir, dememiş midir?

Afrikali iki erkek çocuk, 1661, tuval üzeri yağlıboya

Beyazıt Meydanı'nda Darağaçları

Ragıp Zarakolu —

*Özgür Üniversiteden Araştırmacı Ali Sait Çetinoğlu'nun
15 Haziran'da Beyazıt Meydanında asılan Paramaz
ve diğer 19 Ermeni sosyalistini anımsatan
kısa bir iletisi ulaşmış adresime*

Kod adı Paramaz olan Matteos Sarkisyan, bir Ermeni fedaisi, özgürlük savaşçısı ve siyasal aktivist. 1863 yılında Meğri kentinde doğdu. Eçmiadzin'de eğitim gördü. Nahçevan'da öğretmenlik yaparken, Stefan Sabah-Gülyan ile tanıştı [1915 yılında o da Divan-ı Harp tarafından gıyabında idama mahkum edilecekti] ve Ermeni Sosyal Demokrat Partisine [Hınçak] girdi. 1903 yılında Rus Çarlığı'nın Kafkasya Genel Valisi Golitsin'e karşı bir suikast örgütledi. 1905-06 yılları arasında Azeri-Ermeni kıyımları sırasında iki halkın bir arada yaşaması için çaba harcadı.

1908 Devriminden sonra, yeni doğmakta olan Türk Sosyalist hareketi gibi Hınçaklar da, Ermeni Devrimci Federasyonu'nun tersine, İttihat Terakki diktasına karşı tavır aldılar ve muhalefet ile ortak davrandılar.

1913 Babıali Baskını denen hükümet darbesinden sonra, Osmanlı muhalefeti İttihat Terakki Partisi diktatörlüğüne karşı direniş kararı aldı. Bu muhalefetin öncülerinden biri de Paris'e sürgüne giden Kürt Şerif Paşa idi. Ordu içinde de, Hâlâskâr Zâbitan grubu daha 1912'de verilen sözlerin tutulmaması üzerine parlak veren Arnavut isyanından sonra dağa çıkmıştı. Liberal ve otonomcu muhalefetin öncüsü Prens Sabahattin de Paris'e sürgüne giderken, İttihatçı cunta, muhalif aydınlarla yönelik bir tevkifat başlattı. Bunlar arasında daha sonra TKP'yi kuracak olan Mustafa Suphi de vardı. Mustafa Suphi Sinop Cezaevi'nden Rusya'ya kaçmayı başaracaktı.

Diğer Osmanlı muhalefetiyle bağlantılı olan Hınçaklar'ın 1913 yılında Romanya'da toplanan kongresinde, İttihat Terakki cuntasının ve 1909 Adana kıyımı faillerinin "cezalandırılması" doğrultusunda karar alındı. Bir muhbir bu planı cuntaya duyurdu. Kürt Şerif Paşa'nın Paris'ten yaptığı açıklamalar da İTF yöneticilerini telâşa sevk etti.

Daha savaş patlamadan Paramaz ve arkadaşları gözaltına alındılar. İlk başta hiç kimse idam beklemiyordu. Çünkü eylem zaten önceden öğrenildiği için, tasarımı evresinde kalmıştı. 24 Nisan'da aydınlara yönelik toplu tu-

tuklamadan bir süre sonra idama mahkum Paramaz ve arkadaşları hakkındaki hüküm 15 Haziran'da infaz edildi. Zaten soykırıma dönüşen zorunlu göç de o sıralarda başlatılmıştı. Eğer eylem başarılı olsaydı, belki de cunta Osmanlı devletini milyonlarca sivil ve asker öl- düğü 1. Dünya Savaşı macerasına sürüklemeye fırsat bulamayacaktı.

İstanbul'un göbeğinde kurulan idam sehpaları, herkesi dehşete düşürdüğü gibi, uzun süre en küçük muhalefet potansiyeline olanak tanımadı.

İdam edilenler İstanbul surları dışında bir yere gömüldüler.

Bir anlatıya göre, daha sonra topluca gömüldükleri yerden alınıp, 1908 Devrim Şehitleri Anıtı'nın oraya sessiz ve gizlice defnedildiler.

Merhametli, 1632, 27,5X21 cm, tuval üzeri yağlıboya

(Mavi Defter. 1921. s.15.)

Kızılıcık Sopası

Karaçarşaf!

Çarşafa tahammülde devletin ve "Cumhuriyetimiz" in doğrudan sorumluluğu söz konusudur

Fransa'da çarşafa "ayaklı hapishane" diyorlar-mış. Doğrudur. **Kızılıcık** türbanla ya da başka bir şeyle başı örtülü kadınların üniversiteye gitme ya da kamuda çalışma hakkını hep savundu. Yine **Kızılıcık**, en baştan beri, çarşafa hayır! dedi.

Deriz.

Çünkü çarşaf (karası olsun, tozpembesi olsun) hakikaten "ayaklı hapishane"dir.

Bir kadının çarşafa bürünmesinde kadın özgürlüğü adına savunulacak ne var? Hiç bir şey yok! Sadece, erkeklerin (babaların, kocaların, ağabeylerin, vb...) kadınlarını (!) "ayaklı hapishane"de yaşatma özgürlüğü var!

Çarşaf, kadın üzerinde -baş büyük harfle yazılan Kadın değil sadece, etten kemikten ve de sinirden yapılmış her bir gerçek kadının- üzerinde baskının, tahakkümün her hâlinin ve şeklinin müşahhas timsalidir. Asla tahammül edilebilir bir şey değildir. (Bu sayının Hayat Ağacı bölümünde fo-toğrafi var. Bakın ve görün!)

Çarşafa girmeyen kadınlarla, kadınlarının çarşafsız el içine çıkmasına rıza gösteren erkekler "dinsiz" (günahkâr, kâfir, vb...) sayılacaksa eğer bu bilinmeli. Ve hiç, "Bu din değil, bağnazlıktır," filan gibi safsatalara gerek duyulmadan ne yapılması gerekiyorsa yapılmalı. Bağnazlık karşısında eli kolu bağlı kalmak da mı dinimizin gereğidir? Dinin -şöylesi ya da böylesi- ne dediğine bakılmadan pozitif hukuk zemininde kadın yurttaşlar ve toplum bu belâdan kurtarılmalıdır.

Evet, toplum. Çünkü kadınların, sayıca şu kadarının ya da bu kadarının, çarşafa mahkum edilmesi erkekler üzerinde de baskı ve tahakkümdür. Tıpkı, erkek egemenlik gibi.

Toplum çarşaf belasını başından atmalı, ama nasıl?

Çarşafa tahammülde devletin ve "Cumhuriyetimiz" in doğrudan suç ortaklığı söz konusudur. Bu nedenle çarşaf, çarşafli kadınlar taciz edilerek, tersinden baskıya maruz bırakılarak üzerlerindeki kısıvle birlikte kendileri de yasaklanarak mücadele edilemez. Bu bağlamda çarşaf, mücadele, işin aslına bakılacak olursa, T.C. Devleti'nin devlet ve yönetim pratiklerine olduğu kadar, devlet ve yönetim anlayışına karşı da mücadelenin organik bir bileşimidir.

Toplumu ve bireyleri -kadınıyla, erkeğiyle- hele bir devletçi zihniyetin, darbeciliğin, "askercil" zihniyetin filân tasallutundan kurtaralım, sonra sıra nasıl olsa kadınlarımızı çarşaftan kurtarmaya gelir diyemezsiniz. (Buna benzer bir şey 80 yıl önce Cumhuriyet kurulurken söz konusu olmuş, kadınlar çarşaf giymekte "serbest" ve "özgür" bırakılmış, sonra bakın bugün nereye gelmişizdir!)

Siz "sivilleşme" dediğiniz yolda ilerledikçe o yolda karşılaştığınız karaçarşafli ucubelerin sayısı hızla artıyor. En azından artma potansiyeli taşıyor. Bu gidişle hani nerdeyse kadınların çarşaf kuşanmasına karşı olmak ve karşı çıkmak demokrat olmamanın, sivilleşmeye karşı çıkmanın bir karinesi olacak. Çarşafa giren kadınların sayısında artış nerdeyse sivilleşmemizin doğrudan kıstası hâline gelecek!

Kadınlar üzerinde ailenin ve mahallelinin baskısı söz konusu ise -ki her şey bunun böyle olduğunu gösteriyor- ailenin ve mahallelinin üzerine gideceksiniz. O nasıl olur? Bir yolu nasıl olsa bulunur, yeter ki siz niyet edin. Dünyanın bin türlü hâli vardır. Gün gelir ayaklı hapishanenin de sonu gelir: suhuletle, yağdan kıl çekercesine... kadınların üzerindeki baskı erkeklerle kaydırılarak.

Söz gelimi, evin erkeklerinden alınacak bir "çarşaf vergisi" neden olmasın? Evet, neden olmasın? Konu komşuya gelince... Mahalle baskısına karşı tedbir almayı hukuk devletin yetki ve yaptırım alanına giren bir konu olarak görmüyorsanız zaten daha baştan çarşaf konusunun ciddiyetinin farkına varmamışsınız, ya da siz de zaten suç ortaklarındasınız demektir.

Diyet ve Pusu

Kağıt parçası mı? Ya da ne?

Başbakanın en baştan koyduğu teşhis doğruydur. "Belge" ister gerçek olsun ister sahte, olay nerede kotarılmış olursa olsun (ister "içerde", ister "dışarda") önemli olan arkasında ne olduğu idi. Başbakanın "vehamet" algılamasında bunun "F-tipi" siyasi iddiaların belli

bir konjonktürde huruç hareketine denk düştüğü henüz kesinlikle söylenemezdi ama, Tayyip beyin aklını buna benzer kuşkuşların kurcalamakta olduğu pekâlâ akla gelebilecek bir şeydi. En azından, olayın kendi partisi içinde su yüzüne çıkardığı ölü dalgalar bundan sonra da hassasiyetle izlenmeye değer.

Asker şimdiye kadar yaptığını yine yapar mı yapmaz mı; yine yapmak ister mi ya da şimdi istemiyor mu veya artık hiç istemeyecek mi; isterse niye ister, istemezse niye istemez tartışması ülke ve dünya ahvâli içinde havanda su dövesiye boş bir gayret olmanın ötesinde, olayın nesnel mahiyeti ile de hiç mi hiç alâkalı değil. Başbakan bunu anladı, anladığını görmek isteyenlere göstereceği kadar gösterdi. Siyasi kariyerinin sonunu getirebilecek olan tehlikenin orduda değil, ülke genelinde, dolayısıyla kendi parti tabanında da pusuya yatmış olduğunu görüyor.

“İmza” tartışması–kıkırkırık bir imzanın ne gibi tehlikelerin habercisi olduğunun ya da olabileceğinin doğurduğu tartışma– tescilli tehlikenin şu sıralar hangi konjonktürde başını kaldırmakta olduğunun doğru dürüst algılanmasını ertelemeye matuf sis perdesiydi. *Taraf* gazetesinin şimdiden tarihe geçen manşetindeki ifadeyle “paşasının başbakanı”nın ağzının tadını kaçıran bu oldu. Provokasyon, öyle ya da böyle, imzalı ya da imzasız, sivil ya da askerî, içerden ya da dışardan (herhangi bir Vaşington veya Pentagon müstemilatından) işini görüyor. Tarihsel, ekonomik ve ahlâkî zemini nicedir karılmış, nerdiyse hazır. Polisin organize işler kaleminde sotaya yatmış duran yağmur duasını bekliyor.

Yedi yıllık AKP iktidarının ardında inkişafını sürdüren seksen yıllık bir derin gerçeklik “mahsubu”nu talep ediyor da denilebilir. Kendisiyle, diyeti hiç kaale alınmadan iktidar oyunu oynanmasına, 2002 ve 2007 seçimindeki hizmetleri âdeta hiçe sayılarak “kurumlar arası uyum” uğruna –açık konuşalım: AKP iktidarının “Kemalist” orduya, ordunun başındaki generallerin “milli görüşçü” AKP’ye el uzatmalarıyla sağlanacak bir rejim–içi denge/uyum uğruna– birilerinin önüne yem diye atılmaya seyirci kalmayacaktır. Bunu kimsenin gözünün yaşına bakmadan yeri ve günü geldikçe gösterecek kadar ısrarcı ve cüretkârdır. İsrarının ardındaki özgüveni, baştan beri Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin sırdaşı olmuş olmasından alıyor.

Salvolarını sürdürecektir.

Bu seferki, ilklerden biriydi.

Mabaadini izleyin.

Konser baskını

*Saldırganlar yine iş başındaydılar.
Tosuncuk muamelesi gördüler*

İ dil Biret’in Topkapı Sarayı bahçesindeki piyano konserine bir grup Alperen saldırdı. Onların insana ve insanın yarattığı sanat ürünlerine bakış açıları mâlûm. Dinî ve de millî olmayan her şeye yabancı ve düşmanlar. Elin ecnebisinin piyanosunun Topkapı Sarayı gibi mübarek mekanlarda ne işi var?!

Her şeyi fethederek kendilerine mal edebileceklerini düşünenler, Topkapı Sarayı’nı da bütün ülke insanların üzerinde hak sahibi olduğu bir mekan olarak değil, kendi malları sayıyorlar. Alperenler işte bu fetihçilerin ağzı bozuk, gözü kanlı tetikçiliğini yapıyor.

Konsere saldıranların gördükleri muameleye bakınca kimlerle nasıl bir dayanışma içerisinde oldukları görülüyor. Saldırganların, geçmişten görmeye alışık olduğumuz gibi “tosuncuk” muamelesi görmeleri hiç raslantı değil. Bu ülkede sanat düşmanlığı sık görülen bir durum. Müstehcendir diye heykel kaldıranını mı, yoksa “Böyle sanatın içine tükürürüm!” diyenini mi ararsın? Yazarını çizerini yıllarca hapsedenini mi? Bizim devletimizde kültürün ve sanatın nasıl olacağına, nerede icra edileceğine yöneticiler karar verir. Kararlara aykırı mı davrandın? O zaman bu olayda görüldüğü gibi Alperenler türünden

Hz İbrahim ve oğlu. 1637. 66 x 52 cm, tuval üzeri yağlıboya

“hazır kuvvetler” devreye girer.

Olayın doğrudan sorumlusu İstanbul Emniyeti, Vali ve onların arkasındaki AKePe hükümetidir! Saldırıdan sonra saldırganlar sokak ortasında namaz kılıp tekbir getirdikten sonra ellerini kollarını sallayarak evlerine döndüler mi, dönmediler mi? Daha sonra onlar adına BBP yöneticileri usulen İdil Biret’ten özür dileyerek olayı kapatmaya çalışmadılar mı? Orada konser dinlemeye gelenlerden özür dilenmesi gerektiği hiç kimsenin aklına gelmedi. Topkapı Sarayı müdürü anlı şanlı, tarihçi bayın da aklına gelmedi. 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul’un yöneticilerinden tıs çıkmadı. Eskiden sosyal demokrat “olmuş bulunan” Kültür Bakanı bir gün sonra münasip bir dille Alperenleri kınayınca bakana ağza alınmayacak hakaretler savuran BBP genel başkanının bir gün önce kamuoyundan niçin özür dilediği anlaşılmış oldu. Bakan bey sindi, bir daha ağzını açmadı!

Hükümetin İdil Biret konserine yapılan saldırı karşısındaki suskunluğu kültür ve sanat düşmanlarına cesaret vermiştir. Devlet her zaman olduğu gibi sanat düşmanlarına el altından destek olmuştur. Bu olay, AKP hükümetinin kültür ve sanata dönük yüzünün ne olduğunu bir kere daha görmemizi de sağladı.

Topkapı Sarayı herkesin kültürel mirasıdır. Şoven milliyetçiliğin ve gericiliğin hezeyan sergileme sahnesi değil!

YÖK

Balık böyle kokar

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) aldığı bir kararla meslek lisesi mezunlarıyla normal lise mezunlarını üniversiteye girme konusunda eşit hâle getirdi. Yıllardır süren haksız ve gereksiz bir ayırımı son verildi. Böylece meslek lisesi mezunlarının –özellikle İmam Hatip Lisesi mezunlarının– bundan böyle mimar, mühendis veya kamu yöneticisi olmasının önü biraz daha açılmış oldu. Bu karar, doğru ve haklı istikamette alınmış bir karar olmakla birlikte, kimi televizyon ekranları ve gazete sayfalarında çok büyük bir “demokrasi” başarısı olarak gösterildi. Daha düne kadar YÖK’ün kaldırılması gerektiğini söyleyen birçok kişi, YÖK’ün bu kararını yere göğe sığdıramadı. 12 Eylül faşizminin ülkenin ve üniversitelerin başına sardığı bu bela, YÖK, böylece yeni bir meşrûyet aşısıyla ödüllendirilmiş oldu. Nicedir kaldırılması gerektiği konusunda genel mutabakat sağlanmışken, hirdenhire “demokratik” kararlarından dolayı kutlanır ve kutsanır olmaya başladı.

Önceki Cumhurbaşkanı döneminde karar organlarında azınlıkta bulunanlar ve onların arkasındaki siyasi cemaat o zaman YÖK’ün kaldırılmasını istiyorlardı. Çoğunluktaki ulusalcılar ise YÖK’ü laikliğin koruyucusu ilan etmişlerdi. Yeni Cumhurbaşkanı’nın yapmış olduğu atamalar sayesinde çoğunluğu eline geçiren eski azınlık, şimdi YÖK’ü dilediği gibi kullanıyor. Oysa ki

Bellona. 1633. 127 x 97,5 cm, tuval üzeri yağlıboya

YÖK, üniversitelerin akademik ve yönetsel özerkliğinin önünde hâlâ en büyük engeldi. Üniversiteleri kontrol ve tahakküm altında tutmak için yapılandırılmış anti-demokratik bir devlet kurumu. YÖK dün de öyleydi, bugün de öyle. Değişen bir şey yok. Var mı? Çünkü öyle bir şey istenmiyor. İsteniyor mu? Bunun en son kanıtı: Mardin Üniversitesi’nde Kürt Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Bölümü kurulmasından YÖK yönetiminin yukarılarda bir yerlerden aldığı işaretle hemen geri dönmesi. Mamafî, asıl sorulması gereken soru, YÖK’ün niçin değişmediği de değil: Çünkü en azılı YÖK düşmanı liberal/solcuların niçin bugün, “değişmese de olur, boş ver!” dedikleridir.

Katsayı ile ilgili aldığı son karar YÖK’ün demokratikleşme yönünde olumlu bir değişim süreci içine girmiş olduğunu değil, kimlerin tutarlı demokrat olduğunu gösteriyor. Değiştiğini değil, kimlerin gerçek ve tutarlı demokrat olduğunu gösteriyor. Kimlerin demokrasiden neyi anladığını da. YÖK’ün kuruluşunu protesto etmeye çalışan gençlere her defasında reva görülen vahşi polis dayaağı her şeyi anlatıyor. Ama işin asıl acıklı yanı, iki yıl öncesine kadar YÖK’ü nasıl yerin dibine batıracaklarını bilemeyenlerin –sağcısı, solcusu farketmeksizin– bugün ne polisten dayak yiyen gençlere, ne de kendi geçmiş düşünce ve tavırlarına hiç bir suretle sahip çıkmamaları.

Balık işte böyle kokar!

Yüksek öğretimin devâsa sorunlarının aşılması, özerk ve demokratik üniversitelerin oluşturulması için her zamankinden daha yüksek bir sesle “YÖK’e hayır!” diye haykırmayı sürdürmek, aksatmamak ve de bununla yetinmemek, sonuç almanın bir yoluna bakmak gerekiyor.

John Millington Synge

Yalçın Yusufoğlu —

Ulusal devrimle amaçlanan siyasal ve kültürel özgürlük, önünde sonunda sağlanacaktır, ama ondan daha zor olanı, toplumsal özgürlüğü ve demokrasiyi sağlamaktır

2009 yılı İrlanda sanatının önde gelen isimlerinden oyun yazarı Synge'in 100. Ölüm Yıldönümü. (Anadilinde 'Şeyng' okunur, bazı İngiliz yazarları müstehzi bir üslupla ondan 'Sing' diye söz ederlerdi.) 11 yıl lenf kanseriyle (Hodgkin) boğuştuğundan sonra 38 yaşında ölen yazar ölümünden sonra uluslararası ün kazanmış ve az sayıdaki yapıtına rağmen, sadece İrlanda'nın değil, tüm dünya tiyatrosunun özgün yazarları arasında yer etmiştir. Bazıları onu lirik tiyatro dilinin ustalarından kabul ederler. Hattâ "İngiltere" Adaları'nın Shakespeare'den sonra yetiştirdiği en büyük oyun yazarı diye niteleyenler bile vardır.

Synge'in bir özelliği İrlanda Tiyatrosunun başlatıcılarından olmasıdır. O güne değin İrlanda tiyatrosu, İrlanda piyesi yoktu. İrlanda tiyatrosu—yaş sırasına göre söylersek— Lady Augusta Gregory, William Butler Yeats, Synge, Sean O' Casey, gibi yazarlarla başladı. *İrlanda Tiyatrosunda Gerçekçilik* adını taşıyan akademik çalışmanın yazarı Cevat Çapan, "İrlanda tiyatro hareketinin önemli özelliklerinden biri, tarihinde ulusal tiyatro geleneği olmayan bir toplumun, bağımsızlık savaşı verirken, bu ortak yaşantıdan yararlanarak tiyatrosunu kurması, kendi hayatını yansıtan oyunların yazılmasını sağlamasıdır" diyerek, evrensel bir sanat olan tiyatronun aynı zamanda yerelle olan iç-içeliğine parmak basıyor. [Telos Yayınları, İstanbul, 1988.] Yazar hakkında Çapan'ın bir tanıtma yazısı da Mitos Boyut'tan çıkan *Babayiğit, Dereye Vuran Gölge ve Denize Giden Atlılar* piyeslerinin toplandığı *İrlanda Oyunları* kitabında ön söz olarak yer alıyor (İstanbul, 2003.) [Bu yazı estetik bir inceleme değil, anma yazısıdır. Türkçe'de uzman yazısı olarak yukarıda andığım metinleri sağlı-

veririm.]

Ailesi yarı İngiltere, yarı İrlanda kökenliydi, ailenin bir kolu hükümet, adliye ve Protestan Kilisesi'nin muteber mensupları arasındaydı, diğer kolu toprak sahibiydi. Avukat olan babası, John 1 yaşındayken öldü. Babasının ölümünden sonra annesi kendisini dine verdi. Ağabeylerinden biri misyoner olarak Çin'e göçmüş, mühendis olanı Arjantin'e yerleşmişti, üçüncüsü büyük toprak rantiyeleri adına müstecirlerden kira toplayan bir kâhyaydı. Feodal mülkiyete karşı mücadelelerin yükseldiği bir dönemde bu iş hiç hoş karşılanılmıyordu. Annesi, anneannesi ve ablası evin bu en genç üyesinin ne olacağını merak edip duruyorlardı, zira John bir baltaya sap olacağına benzemediği gibi, dine de ilgisi yoktu. Okuluna düzenli devam etmiyor, bisikletle geziyor, balık tutuyor, yakınlarıdaki Wicklow tepelerinde uzun yürüyüşlere çıkıyor, doğayla haşır neşir oluyordu.

Üstelik daha 14 yaşındayken Charles Darwin'e merak sarmıştı, onun kitaplarını okuyor, fikirlerinden hayat görüşü olarak etkileniyordu. 16 yaşında İrlanda Kraliyet Müzik Akademisi'ne yazılarak keman çalmayı öğrendi, konservatuarın orkestrasına girdi.

Uluslararası alanda Dublin Üniversitesi olarak bilinen Trinity College'a 1888'de kaydoldu. Bu üniversite 1592'de Kraliçe I. Elizabeth tarafından nüfus çoğunluğunun Katolik olduğu İrlanda'da Protestan yüksek okulu olarak kurulmuştu. Synge orada İrlanda dili (Galce, yani Keltçe) ve tarihi okudu. [*Kızılçık*'ın edebiyat sayfalarının okurları aynı üniversiteyi Samuel Beckett'ten de hatırlayacaklardır.]

Mezûn olunca Avrupa seyahatine çıktı, Belçika,

Hollanda, Almanya, İsviçre, İtalya, Fransa'ya gezdi. İrlanda doğasının bağrında yetişmiş bir genç olarak doğa tutkunuydu, Avrupa'yı gezerken doğa sevgisi başka ülkelerin doğal ortamlarıyla zenginleşti.

Karaormanlar'da (Würzburg'da) müziğe devam etti, piyano çalmasını öğrendi. Sonunda müziği başaramayacağını anlayıp, Paris'e yerleşti. Niyeti edebiyat eleştirmeni olmak, Fransız dilini ve kültürünü öğrenmekti. Yazları Wicklow'a annesini görmeye geliyordu. Bu ziyaretlerinden birinde annesinin tarikatından Cherrie Matheson'la tanıştı, ama genç kadın Synge'in ısrarlı evlenme tekliflerini reddetti: inancı olmayan birisiyle evlenemeyeceğini söylüyordu.

İrlanda'nın büyük şairi olarak ünlenecek ve bağımsızlık hareketinde simgeleşecek olan William Butler Yeats onu 1896'da Paris'te bir tavan arasında başarısız şiirler ve edebiyat üzerine denemeler yazarken tanır. Ondaki tutkulu mizacı, coşkuyu, yoğunluğu keşfedince, "Burada, Paris'te kalırsan vasat biri olur çıkarsın, kozmopolit gazetelere yazı yollayarak yazar olunmaz, bir an önce İrlanda'ya dön, halkın içine karış, halkını tanı, onların piyesini yaz, örneğin bugüne değin hiç yazılmamış bir hayatı anlat," der.

Yeats, Synge'in belirgin bir özelliğini sonradan şöyle dile getirecektir:

"Köşeli olan, ağızda tuz tadı bırakan, elinize batan, mücadele azmini, coşkunluğu arttıracak, hayata trajedi anlamı katacak her şeyi severdi. Eski bir Hint kitabesinde yazılı olduğu gibi, "Huzura ermiş ruhun meyvesi tatlıdır, ama tutkulu ruh acı meyveyi sever." Synge'in ilgisi insanaydı, gündelik, sıradan hayataydı, özellikle çok iyi tanıdığı basit insanın dışı vuran özelliklerineydi.

Onu tanıyan herkes kişiliği hakkında aynı saptamalarda birleşiyordu: İçine kapanık birisiydi, fazla konuşmazdı, gizemli bir iç dünyası var gibiydi. Karamsâr, hüznü, hatta zaman zaman melankolik bir yapıdaydı. [Nasıl olmasını? Hangimiz öyle ölümcül bir hastalığın pençesinde kıvranıp daha iyi olabiliirdik?]

Ne var ki, yukarıdaki sözlerden yazarın neşesiz ve nüktersiz biri olduğu sanılmasın. 1908'de bastırıldığı *Tinker's Wedding* (Tenekecinin Düğünü) adlı tek perdelik oyunun önsözünde özetle şöyle diyordu:

"Piyes bir senfoniye benzer, bir şey öğretmez, her hangi bir şeyi de kanıtlamaya kalkışmaz.... Nükte

gücünün beslenmesi en gerekli şeylerden biridir, bu imgelemin sınırlanması veya yok edilmesi korkunç bir şey olur. Baudlaire insandaki şeytani yanın en büyük işaretinin mizah olduğunu söyler, İrlanda'da bazı kentlerde olduğu gibi eğer bir ülke mizahını yitiriyorsa orada hastalıklılık başlıyor demektir. Baudlaire de hasta bir dimağa sahipti.

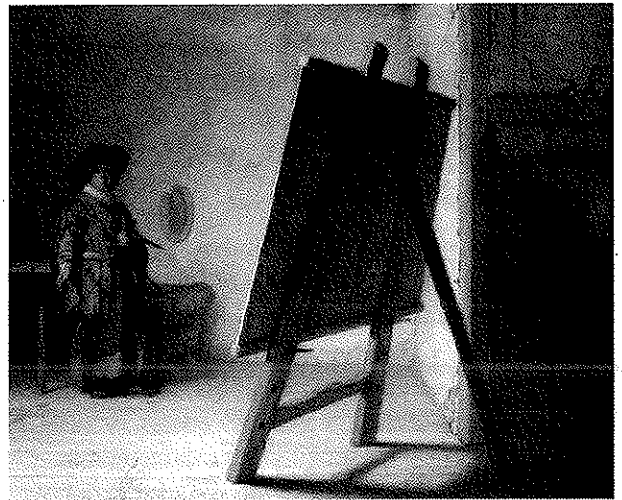
İrlanda'nın çok büyük bir kesiminde tenekeci-sinden din adamına kadar herkesin bir hayatı ve hayat görüşü vardır, o hayat görüşleri hem zengindir, hem de dâhiyânedir. Mizah duygusuyla bir hayli yüklü olan o taşra insanların kendilerine gülünmesinden gocunacağını sanmıyorum, tıpkı hiç bir ülke halkının kendi komedilerinde kendisine gülünmesine kızmadığı gibi."

1900'de ilk tiyatro eseri tek perdelik *When The Moon Has Sat* (Ay Batınca) piyesini yazarak *Irish Literary Theatre* dergisinde yayınlanmak üzere Lady Gregory'ye gönderirse de, Lady oyunu yayınlamaz. Yazarın bu ilk yapıtı ancak 1962-1968 yılları arasında 4 cilt halinde basılacak *Bütün Eserleri*'nde yer bulabilecekti.

ARAN ADALARI

John M. Synge şairin tavsiyesine uyar, İrlanda'nın Batı sahillerinde Galway Körfezine yerleşir. Orada Okyanustaki Aran Adalarına sık sık gider gelir, ama adalarda değil, Körfezdeki Wicklow, Kerry ve Connemara'da yaşar. İnsanların vahşi doğayla iç içe yaşadıkları ve yüzlerce yıldır değişmemiş Aran adaları üç tanedir. Inishmore (Büyükada), Inishmaan (Ortancaada), Inisheer (Küçükada.)

Edindiği izlenimlerini 1901'de kağıda dökerse

Sanatçı stüdyosunda. Tuval üzeri yağlıboya

de (Aran Islands) yazarın tek düzyazı yapıtı olan bu kitap ancak 1907'de basılacaktır. Yeats haklıydı, Synge'in yapıtlarında işleyeceği insanlar onun gündelik hayatının insanları olmalıydı. Kimisi köylüydü, kimisi balıkçıydı, kimisi de hem balıkçı, hem köylüydü; gelenekleri, kültürleri, folklorları vardı, Synge onları iç dünyalarıyla, korkuları, kaygıları ya da sevinçleriyle, inançları ve ritüelleriyle tanıdı. İnsanları anlattığı piyeslerine sonra geleceğiz, ama yaşadığı yerleri, doğaya bağlılığını ve yalnızlığını *Söze Giriş* adlı şiirinden okuyalım:

*Hep güneye gittim, sonra batıya, tekrar güneye,
/ Wicklow'da yürüdüm sabahtan geceye, / Şehir-
lerden uzak, insanlardan ırak, / Güneş ışınlarıyla,
ay ışığıyla baş başa yaşayarak.*

*Yıldızları tanıdım, çiçekleri, kuşları, / Vadilerin
öbür yüzü olan grileri, kışları, / İnsan konuşmaları
aklımda pek az kaldılar, / Ama hiç unutmadım dağ-
ları, çayırıları, bataklıkları.*

Okyanus dalgalarının habire dövdüğü Batı İrlanda'nın vahşi doğası, yemyeşil kırlarının pastoral atmosferi yazarın İrlanda köylüsü gibi doğayla bütünleşmesini getirecek, yerel lehçeleri, gelenekleri, insan karakterlerini öğrenecek, halkın Pagan dönemlerinden Hristiyanlığa intikal etmiş efsanelere, gizemlere olan merakı, heyecanlı, tutkun ruh hâli Synge'in piyeslerine yansiyacaktır.

Siyasete gelince: İrlanda ulusal hareketinin müfrit unsurları Synge'e den hoşlanmıyorlardı: Soyunda İngilizlik vardı, Protestandı, kardeşi toprak beyleri adına kira toplayıcısıydı, Yeats'in arkadaşındı, Paris'teyken İngiliz karşıtı İrlandalıların kurduğu İrlanda Ligası'na girmiş, ama silahtan hoşlanmadığı için ayrılmıştı. Üstüne üstlük piyeslerinde İrlanda halkını zayıflıklarıyla, olumsuzluklarıyla ve gülünç yanlarıyla gösteriyordu, bu da —öfkeli politik unsurlara göre— İngiliz sömürgecilerinin İrlandalı tarifine uyuyordu.

DEREYE VURAN GÖLGE

Adalardaki bir halk masalından yola çıkarak 1903'te yazdığı *In the Shadow of the Glen* görücü usulüyle evlendirilip sevgisiz bir evliliğe mahkûm edilen, dinsel ve toplumsal şartlanmalar nedeniyle cinselliğini yaşayamayan genç bir köylü kadının zincirlerini kırmasını, kocasını terk ederek aylak ama romantik ve cazip bir sevgiliyi seçmesini anlatır.

Oyunun başında Wicklow'da ıssız bir kulübeye işsiz güçsüz aylak adamın biri gelir, evdeki genç kadın Nora Burke'tan yiyecek bir şeyler ve yata-

cak yer ister. Nora kocası Dan'ın o gece öldüğünü söyler. Michael Dara isimli bir komşusunu çağıracağını, gelinceye kadar kocasının cesedini beklemesini söyler. Nora gidince Dan kalkar, ölmediğini, numara yaptığını, Nora'nın çok kötü bir eş olduğunu söyler. Micheal'la dönen Nora ondan kocasının bıraktığı paraları saymasını ister, paralar sayılırken mutlu bir evliliği olmadığını, kocasının mali durumunun iyi olmasına rağmen yaşlı olduğunu, kendisine çocuk veremediğini anlatır. Kadın konuştuğu seyirci yazarın eleştirisinin Dan ve Nora'nın evliğinden öte kendinden yaşlı bir erkekle evlendirilmiş Nora gibi her kadının evlilik kurumuna yönelik olduğunu anlar. Michael Nora'ya evlenme teklif eder. Nora, "Seninle niçin evleneyim, Mike Dara?" der. "Sen de yaşılanıyor olacaksın, ben de, çok geçmeden yatağın kenarına yüzün titrek, dişlerin dökülmekte, şakakların beyazlaşmış oturacaksın."

Karısına Micheal'ın evlenme teklif etmesine kızan Dan Burke doğrudur kalkar, Nora'yı dışarı atar; o da henüz adını bile bilmediği aylakla çıkar gider. Adam genç kadına özgürlük vaat etmektedir. [Oyun bizde *Dereye Vuran Gölge* adıyla Mitos Boyut'tan *Babayiğit* ve *Denize İnen Atlılar*'la birlikte çıktı. Piyesin ismini farklı çeviren çevirmenler de var.]

Katolik milliyetçileri kızdıran bu piyes çağın ciddi sorunlarından birisini anlatmaktadır. Kuşkusuz erkeğin hâkimiyetindeki toplumda kadının mutsuzluğunu anlatan tek yazar Synge değildi. Hatırlanacağı gibi Madam Bovary, Anna Karanina, Effi Briest toplumun onlara biçtiği yazgılara boyun eğerek, Ibsen'in *Bir Bebek Evi*'nin Nora Helmer'i evini terk etmekteydi. Synge'in piyesindeki Nora Burke de mutsuz evliliğini bırakıp gitmektedir. Döneminin ünlü yazarı Ibsen'den etkilenmiş olan Synge'in Nora ismini seçmesi elbette rastlantı değildi.

Bağnazlar bu hikâyenin İrlandalı olmadığını, Boccaccio'dan alındığını söylediler. (Oysa söylediğimiz gibi, öykü Aran Adaları'ndan alınmıştı.) Katolik milliyetçiler, "İrlanda kadınına aşağılıyor, iffetsiz, sadakatsiz gösteriyor," diye piyese hiddetlenmekte haklı değillerdi. Onların tek doğrultusu İngiliz sömürgeciliğine karşı olmaktı, bu nedenle Synge'in oyun sonunda işaret ettiği özgürlük umurlarında bile olmadı, onlar için özgürlük sadece İngilizlerden özgürleşmekti, kadının özgürleşme sürecine aldırıyorlardı, oysa bizzat Britanya'da

sosyalist Fabian hareketiyle birlikte kadın haklarını öne süren feminist hareket de gelişmekteydi.

İrlanda Kotolik bağımsızlıkçıları ise her şeyi tek bir boyuta indirgeyip bu amaçla bağnaz bir milliyetçilik güderek İrlandalı erkeği “ulusal kahraman” tipi olarak idealleştirmişlerdi. Oysa o erkek aynı zamanda kaba sabaydı, maçoymuştu, sarhoştmuştu, tüm erkek kültü toplumlardaki gibi kadın o toplumda ne cinselliğini istediği gibi yaşayabiliyordu, ne evliliğinde özgürdü, ne de kendisine toplumsal alanda bir özgürleşme olanağı bulabiliyordu. Yazar Synge soruna şu veya bu şekilde temas edince zülfü yâre dokunuyordu, İrlandalı milliyetçinin, “Vay, sen benim kadınıma orospu diyorsun!” diye erkeklik damarlarını kabartıyordu. Oysa o kadın niçin onun olsun? Bir kadın neden erkeğin olsun? Bir kadının erkeğin olması da —evlilikte onun kölesi olması da— orospuluğun bir çeşidi değil miydi? Vasıf Öngören’in “Asiye” için söylediği gibi, “birisi parça başı çalışıyordu, ötekisi kendisini tek erkeğe bir defalığına satıyordu.”

Ve nihayet Batı dillerinde aile anlamında kulla-

nılan ‘familia’ kelimesi Latince’de (yani köleci Roma’da) “erkeğin sahip olduğu tüm köleler” demektir.

DENİZE GİDEN ATILAR

1904’te sahnelenen *Riders to the Sea* (Denize Giden Atlılar) pek çokları tarafından en iyi piyesi kabul edilir. Aran Adalarındaki insanların kavgası denizledir. Bayan Maurya kocasını ve dört oğlunu denize kurban vermiştir. Son giden oğlu Michael en büyük oğludur, ondan da dokuz gündür haber çıkmamıştır. En küçük oğlu Bartley de denize gitmek istemekte, annesi bırakmamaktadır. Maurya’nın Cathleen ve Nora adlarında iki kızı vardır. Piyenin başında eve bir ölü balıkçıya ait olduğu sanılan bir paket getirilir. Kızlar annelerinin yanında paketi açmak istemezler. O sırada Bartley “denize gideceğim” diyerek evden çıkar, vazgeçirmek için annesi peşinden koşar. Kızlar paketi açtıklarında içinden Micheal’ın giysileri çıkacaktır. Tam o sırada anne eve döner ve Micheal’a ait elbiseleri görür. Çok geçmeden erkekler Bartley’nin cesedini getirirler, deniz kıyısındaki kayalıkların üzerinden kır atı onu aşağıya atmıştır. Maurya kaderine boyun eğerek, artık rahat rahat uyuyabilecektir. “Hepsi gittiler” der, “denizin bana yapacağı hiç bir şey yok artık... Güneyden fırtına patlak verdiğinde korkmam, dua etmem için hiç bir neden kalmadı... başka kadınlar endişelenirken, denizin durumunun nasıl olduğunu merak etmeme sebep yok...artık hep dinlenebilirim. Bundan önceki oğlum Micheal Ulu Tanrı’nın himmeti sayesinde kuzeyde denizin tertemiz sularına gömülmüştü, Bartley’ye ise beyaz tahtalardan tabut yaptıracağız ve derin bir mezara gömeceğiz. Bundan başka daha ne isteyebiliriz ki? Nasıl olsa, hiç kimse sonsuza kadar yaşayamayacak, hepimiz hâlimize şükretmeliyiz.” [Kitap Türkiye’de ilk kez İstanbul Ü. İngiliz Filolojisi öğretim üyesi Orhan Burian’ın çevirisinden 1940’ta Maarif Matbaasında basıldı, ikinci basımı gene aynı yayınevinden 1958’de çıktı. 3. basım 1984’te De Yayınevinde, 4. Basım yukarıda andığımız Mitos Boyut tarafından 2003’te yapıldı.]

Katolik milliyetçiler bu piyese de kızdılar, Synge’in oyundaki karakterleri idealleştirmede, Tanrı’ya ve dine karşı tavır aldığını, İrlanda milliyetçiliğine hizmet etmediğini söylediler.

Yusuf rüyasını anlatıyor. 1633-1635, 32.1 x 40.3 cm, tuval üzeri yağlıboya

Yeri gelmişken hatırlatalım: Brecht'in İspanya Savaşı sırasında bu oyundan esinlenerek yazdığı bir piyes vardır. *Die Gewehre der Frau Carrar* (Bayan Carrar'ın Tüfekleri-1937) [Türkçe'de Teoman Aktürel'in çevirisinden *Carrar Ananın Tüfekleri* adıyla basıldı ve oynandı] piyesindeki öykü İspanya Savaşı sırasında geçer. Madam Maurya'nın kocası ve oğulları birer birer denize gider ve dönmezlerken, Carrar ananın kiler de Cumhuriyet ordusunda faşistlere karşı savaşılmaya giderler ve dönmezler. İki yapıt lirik ile epik tiyatronun bir mukayesesini bize verebilir. [Arkadaşlarımla, 1984'te iki oyunu bir arada "De Yayınevi"nden yayınlamıştık.]

Therasa Carrar savaşın başında cepheye giden kocasını kaybetmiştir. 20 ve 14 yaşında iki oğlundan büyüğü Juan savaşa gitmediği için köylülerce ve kız arkadaşınca ayıplanır. Senora Carrar iki oğlundan Juan'ı her gün balık avlamaya göndererek bu baskılardan uzak tutar. Olay gecesini Juan balıktadır. Eve annenin Cumhuriyet milisi olan erkek kardeşi Pedro gelir, kız kardeşinden sakladığı silahları ister. Bayan Carrar vermez. O sırada gelen Papaz öldürmemek için savaşa gitmemek gerektiğini öğütlerken Juan'ın cesedi getirilir. General Franco'nun askerleri başındaki balıkçı kasketinden ötürü delikanlıyı öldürmüşlerdir. Cesedi getiren balıkçı "Ama başında sefil bir kasket olan için herkesi kurşunlamak olur mu?" deyince, Bayan Carrar "Olur, çünkü kurşunlayanlar insan değil. Bu bir cüzam, tıpkı cüzam gibi yakılıp yok edilmeli," der, gidip uzun namlulu silahları getirir, Teresa, Pedro ve Juan cepheye gitmek üzere evden ayrılırlar.

Gerçekte, Synge'in eserinde de tevekküle karşı tepki vardır, dinselliğin insanı iç huzuru adı altında esir almasının teşhiri vardır. Brecht ise sözünü epik tarzda söylemekte, başkaldırıyı ve mücadeleyi savunmaktadır.

AZİZLER KUYUSU

İlk kez 1905'te (Abbey Tiyatrosunun yeni salonunda) sahneye konulan *Well of the Saints* yine eleştiri aldı. Fazla melankolik bulundu, Katolik bulunmadı. Konusu Wicklow'da geçen bu üç perdelik oyunda gezginci bir aziz gözleri görmeyen yaşlı çift Mary ve Martin Daul'un gözlerini iyileştirir. Gelgelelim, gözlerinin görür olması onlara mutsuzluk getirecektir. Eskiden herkes onların harika insanlar olduklarını söylerken, gözleri görünce artık öyle demeyeceklerdir. Eskiden insanlar hayır

olsun diye onların geçimlerini sağlarken, şimdi çalışmak zorundadırlar. Oyunun son perdesinde Daul'ların gözleri tekrara kör olmaya başlar, gezginci, aziz gene iyileştirmek isterse de, ihtiyaçlar gözleri görür olsun istemezler. Hayal dünyasında yaşamak reel dünyayı görmekten daha iyidir.

Yazarın kullandığı şiirsel dil son derece özenle işlenmiştir. Piyes yukarıda söylediğimiz Mitos Boyut'tan *Erenler Pınarı* adıyla çıktı. [Sözü edilen kutsal su yerlerinden bazıları su kaynağı (pınar) olmakla birlikte, büyük çoğunluğu kuyudur, zaten onlar için kullanılan kelime de "pınar" (spring) değil "kuyu"dur (well.)] Bu kutsal kuyular bizde Ortodoksların kaynak suyunun başına kurdukları ayazmaları gibidir. Ayazma sularının da kutsallığı Hristiyanlık öncesi devirlerden kalmadır. Hristiyanlıkta suyun kutsallığını anlatma için başa bir Aya= Hagia=aziz/azize kelimesi koymuşlar. Suyun Rumcası "nero"dur, ama Osmanlı döneminde mâ= Arapça'dan su ile birlikte kelime "ayazma" olmuş.]

İrlanda'da 60 yıl önceki bir araştırma 3000 kadar kutsal kuyunun olduğunu gösteriyordu, bugün 2600'den fazlaymış. O kadar çok yağmur yağan bir ülkede yeraltı su tablasının yüksek olması normaldir. Her ne kadar bu kuyulara Azizler Kuyusu deniliyorsa da, Ayazmalar gibi onların da kutsallığı Hristiyanlıktan ve azizlerinden çok önceye aittir, pagan döneminden kalmadır. Keltler tanrılarına adaklar adarlar, kutsal sudan içerler ya da o suda yıkanırlandı. Bu ritüeller aynen Hristiyanlığa intikal etti ve kuyulara azizlerin, azizelerin adları verildi veya başka kutsal yakıştırmalar yapıldı.

Hâlâ bile bazı çocuksuz kadınlar, iyileşmek isteyen-kötürümler, sınıfını geçmek isteyen çocuklar ya da başka bir dileği olanlar bu kuyuları ziyaret ederler, suyun ayasına bakarlar (kimisi o azizenin/azizin suretini gördüğünü söyleyerek mutlulanır.) Ziyaretçiler, kuyudan su içerler, kötürümler kovayla çektikleri suda yıkanırılar, insan boyundaki taştan yataklara su dolduran çocuksuz kadınlar boydan boya suya uzanırlar.

Dilek sahipleri ayrılırlarken imza niyetine kuyunun başındaki ağaçlara giysilerinden bir parça bırakırlar. Bizdeki çaput bağlama geleneğinin nedeni meğer kişinin şahsi giysisinden bir parça bağlayarak kişisel dileğini kalıcılaştırmakmış. Yani bürokrasiye verilen bir nevi dilekçe gibi. [Ama modern çağ insanı çok pragmatik, şimdilerde yatır türbelelerine, ayazmalara giden Müslümanlar çaput yerine

kâğıt mendil hattâ naylon poşet bağlıyorlar. Birisi çıkıp onlara söylemeli ki, bez parçası asmanın anlamı o asılan şeyin zâta ait olmasıydı, her bir dileğin sahibine özgü kalmasıydı. Çakma çaputlar niyetine bağlanan kâğıt mendillerin kişisel aidiyetleri belli olmadığından niyazcılarının dilekleri kabul edilmez!!]

BATI DÜNYASININ KAHRAMANI

Abbey Tiyatrosu 1907'de Synge'in *Playboy of the Western World* piyesini sahneye koyacak ve kızılca kıyamet kopacaktı. [Oyunun ilk Türkçe baskısı 1944'te Ankara Üniversitesi İngiliz Filolojisi doçenti Saffet (Pala) Korkut'un çevirisiyle Maarif Matbaası tarafından yapıldı. 2003'te MitosBoyut aynı çeviriyi yeniden bastı.]

Batı sahillerinde bir köyün barına Christy Mahon isimli genç bir adam girer, kendisine acımasız davranan babasını öldürdüğünü söyler. Bar sahibi Flaherty delikanlıyı zalim bir babayı öldürdüğü için kutlar, kızı Pageen ona âşık olur ve nişanlısını terk eder, köyde herkes ona kahraman muamelesi yapar, hayranları arasında dul bayan Quin de vardır. Hattâ bu iki kadın Christy için kavga bile ederler, (o da bu nedenle, "Ne kadar şanslı bir adam olduğunu, iki kadının kendisi için kavga ettiğini, babasını daha önce öldürmemekle aptallık ettiğini," söyler.) Başka kadınlar da delikanlıya hayrandır.

Derken ihtiyar Mahon çıkar gelir. Ölmemiştir. Herkes hayal kırıklığına uğrar, Christy'yi babasını öldüremediği için suçlar. Pageen, onun bir yalancı ve korkak olduğunu söyler. Sonunda Christy babasına saldırır ve tekrar öldürür onu. Bu kez köylüler zavallı babasını öldürdü diye onu asmaya götürür, tam o sırada baba Mahon yaralı bereli olarak tekrar gelir. Ölmemiştir! Christy kurtulur. Baba oğul yeni maceralara atılmak üzere köyü terkederler.

Oyunun oynanması sırasında İrlandalı muhafazakâr milliyetçiler piyesi ve yazarını protesto ettiler. Protestan ve yarı-İngiliz olan Synge'in İrlandalılarla alay ettiğini, İrlanda kadınına aşağıladığını söylediler. Gösteriler bir hafta kadar sürdü. Protesto eylemlerinin başını politik örgüt Sinn Fe-

Yusuf rüyasını anlatıyor. Detay.

in'in lideri Arthur Griffith çekmekteydi. Sonunda basın göstericilerin aleyhine dönünce, protestolar son buldu. Olaylar İrlanda siyasi tarihine 'Playboy İsyanları' diye geçti.

[Yıllar sonra Sean O'Casey'nin *The Ploughs and the Stars* adlı oyununu barışçıl bularak protesto gösterisi yapan fanatiklere Yeats, "Playboy İsyanları"na gönderme yaparak, "Kendinizi bir kez daha rezil ettiniz, bir İrlanda dâhisini kutlamanın yolu bu mu olmalıydı?" diyecektir.]

Tinker's Wife (Tenekecinin Karısı) 1908'de bastırıldığı iki perdelik komedisidir Synge'in.

İlk kez ölümünden 7 ay sonra Londra'da Majesteleri'nin tiyatrosunda sahnelenmiştir. Salonda bulunan Yeats ilk perde sonunda tiyatrodan ayrılmıştır. Oyun Abbey'de ancak yazarın 100. Doğum Yıldönümü kutlamaları vesilesiyle 1971'de oynanmıştır.

ELEM KIZI DEIRDRE

Synge'in son yapıtı *Deirdre of the Sorrows* adını verdiği ama tamamlayamadığı oyundur. Piyesin müsveddelerini Lady Gregory, Yeats ve son zamanlarında nişanlandığı aktris Molly Algood Molly gözden geçirirler, Molly son şeklini verir. 1910'de Abbey'de sahnelenir, Deirdre rolünü Molly oynar.

Deirdre (İrlanda lisanı olan Galce'de Derrdriu) anlatısı İrlanda mitolojisinin en acıklı öyküsüdür. Kralın masalcı başı olan Fedlimid'in kızıdır. Doğduğunda kâhin çocuğun büyüyünce çok güzel olacağını, bukle bukle altın sarısı saçları ve gri gözleri olacağını, kralların, beylerin onun için savaşa tutuşacaklarını, memleketin en büyük üç cengâverinin bu kız yüzünden sürgüne gönderileceğini söyler. Ulster (Kuzey İrlanda) Kralı Conchobar kızı saraydan uzak tutmak, yaşı gelince kendisine almak amacıyla bilinmeyen bir yere, yaşlı bir kadına büyütmeye gönderir. Ne var ki, Deirdre büyüyünce yakışıklı, cengâver, gezgin şarkıcı Naoise'a âşık olur, birlikte İskoçya'ya kaçarlar, adamın kardeşleri de onlarla gelmektedir. Fakat nereye gitseler oranın hükümdarı Naoise ve kardeşlerini öldürmek, genç kızı kendisine alıkoymak ister.

Kral Conchobar da peşlerindedir, Naoise ve kardeşlerini öldürmek için adamlar gönderir, uzun sürenlerden sonra (piyeste 7 yılın sonunda) Conchobar onları affettiğini söyleyerek haber yollar, gençler Ulster'a dönerler. Fakat kral onlara tuzak kurmuştur, adamları üç cengâver kardeşi öldürürler. Deirdre'nin hâlâ kendisini sevmediğini ve evlenmek istemediğini görünce deli olan Conchobar kadını Naoise'ı öldüren adama sunar. Deirdre de hızlı giden at arabasından sarkarak ve başını kayalara çarptırarak intihar eder. Bir başka anlatıya göre kederinden ölür. (Synge'in oyununda ise kendisini hançerler ve Naoise ile kardeşlerinin cesetlerinin bulunduğu mezara düşer, ölür.)

Bu efsaneyle ilgili yazılmış dört piyes vardır. Yazarları: George William Russel (1902), William Butler Yeats (1907), J.M. Synge (1910) ve Vincent Woods (1923).

Görüldüğü gibi Synge bir kez daha kadının erkeklerden çektiğini göstermek için bu efsaneyi seçmiştir. Hattâ Deirdre sevdiği adamın yanında bile erkekleriyle –kayınbiraderleriyle– gezmeye mahkûmdur. Dört kişilik toplumun tek kadınıdır. O üç erkek dışında bütün erkekler Deirdre'nin peşindedir. Ya Büyük Kral ve mahalli krallar gibi kadına el koyup yatağına almak, onu “familia”sına katmak için, ya da yanındakileri öldürüp onu kralına götürmek için. Piyeste anlatılan efsaneyi simge kabul edersek, eserin yazılmasından 100 yıl sonra bile kadınlar için dünya –hele hele 3. Dünya– hâlâ böyle değil mi?

SYNGE'İN TİYATROSU

Bağnazların Synge'e böyle bakmış olmalarına itibar etmeyin. Zira o milliyetçilerin, bağnaz Katoliklerin torunları bugün İrlanda'nın dünya tiyatrosuna armağan ettiği bu evlâdıyla övünüyorlar. Ölümünün 100. Yılı'nda dünyanın birçok ülkesinde tiyatro severler onu anıyorlar. Bizde ne gibi etkinlikler yapıldı veya hazırlandı, bilemiyorum, İnternette yeterli bilgiye ulaşamadım. Sadece İstanbul Ü. İngiliz Dili ve Edebiyatı Öğr. Üyesi Dr. Zeynep Bilge'nin *Ada İnsanları, Denize Giden Atlılar* başlıklı çalışmasının *Sahne* dergisinde yayınlanacağını bölümün sitesindeki duyurudan öğrendim (07.07.2009.)

İrlanda Tiyatrosunun İrlanda bağımsızlık hareketiyle ilişkisi hakkında (Synge ve politika üzerine) en iyi çalışmayı yapan Nelson O'Callaigh Ritschel, Synge tiyatrosunu “devrimin habercisi”

olarak nitelemiş. [“Synge and Irish Nationalism: the precursor to revolution” Greenwood Press, Connecticut USA, 2002.]

Yukarıya da aktardığımız gibi Synge İrlanda tiyatrosunun kurucularındandı. Her anlamıyla ulusaldı. Yaptığı şey sanattı, siyasi ajitasyon, İrlandalı yüceltmesi ve İngiliz düşmanlığı değildi.

Yüzde yüz ulusaldı, çünkü betimlediği bütün tipler İrlandalı insanın karakterini yansıtıyordu. Yüzde yüz evrenseldi, çünkü karakterleri ne kadar İrlandalı olsalar da, o özellikler insana özgüydü. O kişilere Çehov'da da, Lorca'da da rastlayabilirdiniz, Marques'de de. Örneğin, Nora Burke ile Fransız Emma, Rus Anna, Alman Effi, İspanyol Yerma, Norveçli Nora, İsveçli Julia, Louisiana'lı Blanche arasında fark yoktur. Ya da, bu edebi kız kardeşlerinden başka, kim bilir ne kadar çok ülkede, kaç yüz milyon gerçek kadın öyküsü vardı... Ve vardır da?

Metnin içinde belirttiğimiz şekilde, Synge'in her oyunu fanatiklerin tepkisini çekti. Hepsine bir kulp buldular. Ama o, eserlerini kısa günün çıkarına yazmadı, fanatiklerin bekledikleri gibi siyaset veya başka amaçlarla seyirciyi kandıran, tiyatro salonundakileri coşturan oyunlar yazmadı. Öyle yap-saydı ne İrlanda tiyatrosu, ne dünya tiyatrosu böyle büyük bir yazar kazanabilirdi. Bütün şiirselliği ve duygu yoğunluğu içinde gerçekçi bir yazardı ve yazacaklarını İrlandalıları kızdırır mı, İngilizleri sevindirir mi diye düşünerek, sağa sola taviz vererek yazmıyordu. O politikacılar tarih sayfalarında kaldılar, ama Synge'in, Yeats'in, Dublin işçi sınıfı için yazmış olan devrimin sosyalist yazarı Sean O'Casey'nin oyunları yüz sene sonra bile insanların duygularında, zihinlerinde, estetik beğenilerinde yaşıyor.

İrlanda halkının Britanya sömürgeciliğine karşı verdiği bağımsızlık savaşı ve İngiliz işgal ordusunun askerlerine, polislerine karşı gösterdiği inatçı direniş elbette ki bir ulusun ulus olarak tanınması, kendi kaderini tayin etmesi için seçkin ve özsel niteliktedir. Ama heterojen yapıdaki bağımsızlıkçı gruplar arasındaki bağnaz milliyetçilerin yukarıda örnekleri verilen yazarlara ve yapıtlara karşı gösterdikleri dar kafalı tepkiler bugün de özgürlük mücadelesi içindeki ezilen uluslar için öğreticidir.

Örneğin bağımsızlık hareketinin İrlanda edebiyatı ve sanatıyla yoğrulması başka bir ulusal kurultuş mücadelesinde rastlanmayacak kadar dolu doludur. Denilebilir ki, bağımsızlık mücadelesi İrlanda şiiri içinde doğmuştur.

Buna karşılık İrlanda milliyetçi hareketine dam-

gasını vuran Katolik muhafazakârlık bağımsızlık mücadelesinde yer alan çeşitli kesimleri dar bir politikliğe, Katolikliğe, İngiliz ve Protestan düşmanlığına götürmüştür.

Tarih çeşitli deneyimlerle göstermiştir ki, ulusal kurtuluş mücadelesi sürecinde demokratikleşme de vardır. (Mesela 1920-25 arasında Büyük Millet Meclisi'ndeki demokrasiyi, 1925 Tahrir-i Sükûn'undan sonra Türkiye belki yarım asır daha bulamamıştır.) Ezilen bir ulus uzun süren bir ulusal özgürlük mücadelesinde kendisini her alanda demokratikleştirir. Türkçe'de kısaca STK, İngilizce'de NGO denilen yurttaş örgütlenmelerine gider, saflarında milyonlarca insanı kucaklayacak söz ve düşünce özgürlüğünü genişletir, kültürel özgürleşme alanlarını büyütür. Ve bir toplumun özgürleşme gereğinin en önemli alanı olan kadının özgürleşmesini teşvik eder, hayatın her alanında kadının inisiyatif alması için olanaklar yaratır, ona uygun yöntemler uygular.

Bir asır öncesinin İrlandalı Katolik ve fanatik milliyetçilerinin İrlanda Ulusal Tiyatrosu oyunlarına ve yazarlarına gösterdikleri tepkiler hiç de özgürlüğün bütünselliğini kavramış anlayışın ürünü değillerdi. Pek çok ülkede yapılan kamuoyu yoklamalarının gösterdiği gibi, bugün Avrupa'da din insan hayatından kovulmuştur. Dünyevi (hayata ait) bir fenomen değil, uhrevi (ölüm-den sonraya) ait bir faraziye ya da soyut ve muğlak bir inanç hâline gelmiştir. En önemlisi, insanlar, "Öldükten sonra acaba ne olacağım?" diye düşünmekten özgürleşmişlerdir. Sadece iki ülkede, Katolik Polonya ile Katolik İrlanda'da, dinin etkileri sürmektedir. Polonya milliyetçileri Ruslara (ve Rus Ortodoks Kilisesine), İrlanda milliyetçileri İngiliz Protestan Kilisesine karşı dini (Katolik bağnazlığı) siyasi araç olarak kullanmasalardı, dini milliyetçiliğin bir manivelası yapmasalardı, bu iki ülkede de din bugün göçmüş olurdu.

Ulusal devrimle amaçlanan siyasal ve kültürel özgürlük, önünde sonunda sağlanacaktır, ama ondan daha zor olan, toplumsal özgürlüğü ve demokrasiyi sağlamaktır. Nihai ve asıl amaç bu olduğundan, siyasi iktidardan çok önce -devrimci süreç ilerlerken- o temellerin atılması önemlidir.

2010'larda bizde böyle bir sürecin güçlü öğeleri göze çarpmaktadır. Etkili ve ciddi bir demokratikleşme söz konusudur. İslamiyet ya da onun herhangi bir inanç kolu ulusal mücadeleye manivela değildir. Yani, ne "Katolikliğe" bir atıf vardır, ne de siyasal ve sosyal harekette kadınların önüne engeller çıkartılmaktadır.

Esasen daha demokratik, daha katılımcı, daha az erkek egemen bir hareket siyasi hedeflerine de daha erken varacaktır.

Yusuf rüyasını anlatıyor. Detay.

Onurlu Bir Barış İçin

Yürütülen psikolojik harbin nelere yol açma istidadı gösterdiğini artık görünüz. Türk halkında Kürt düşmanlığını körüklüyorsunuz.

Son ayların gündemi Açılım. Her ne kadar, İçişleri Bakanı Atalay 1 ve 31 Ağustos basın toplantılarında somut bir şey söylemediyse de, olay askerin de taraf olduğu siyaset alanında, kamuoyunda ve tabii ki, devletin tepesinde tartışmalara sahne oluyor.

En önemlisinden başlayalım: Başbakan'ın 11 Ağustos'ta Meclis Grubunda, 27 Ağustos'ta Ulusa Sesleniş konuşmasında söylediği sözler şimdiye değin devletin söylediklerinden belli bir farklılığı içeriyordu. Başbakan'ın bütün Cumhuriyet hükümetlerine atfen söylediği, geçmişten beri yanlış yapıldığı ve yanlıştan dönülmesi gerektiği idi. Keza devletin ve medyanın dilinde dağda ölen TSK mensubu şehit olmuş kahramandı, PKK mensubu ise öldürülmüş teröristti. 25 senedir ilk-kez bir başbakan ikisinin de bu ülkenin evladı olduğunu kabul ediyor ve karşıt ideolojik simgeler haline gelmiş iki kentin adını vererek, "Yozgat'taki anneyle Hakkâride'ki anne oğlunu tabutunun başında aynı duayı okuyor," diyordu.

Böyle bir söylemin Devlet'e ait olamayacağımda birleşenler, Ulu Önder Atatürk'ün kendilerine verdiğini söyledikleri vazifenin —ama kanunda yeri olmayan salahiyyetin güdüsüyle— "30 Ağustos Zafer Haftası" vesilesiyle bir hafta boyunca beyanat yayınladılar, törenler düzenlediler, meslekleri tabiplik, yeminleri Hipokrat Yemini olan Askeri Tıp Akademisi mezunları bile hekim değil, asker sayıldılar, devletiyle milletiyle bölünmezlik üzerine siyasi and içtiler.

Yeni Hava Kuvvetleri Komutanı göreve başlarken dağdaki son terörist yok edilene kadar mücadelelerinin devam edeceğini söyleyerek diğer meslektaşları gibi haddini aştı, oysa 25 yıldır devam eden savaşın bir o kadar daha, sonra bir o kadar daha ilânihâye sürmesi onun kararına bağlı değildi. Eğer temsili demokraside iseniz o konuda karar verecek olan seçilmiş parlamentoydu. Siz ancak onun içinden çıkmış hükümetin emrinde görev yapabiliydiniz. Yetkinizi aşıp onun kararına ve geleceğe ambargo koyamazdınız. Ne bugünkü, ne de yarınki kuşaklar adına konuşabiliydiniz.

GÜÇLÜ ORDU, GÜÇLÜ TÜRKİYE

Yetmedi. "Güçlü Ordu Güçlü Türkiye" diye militer bir slogan icat ettiler. Yapılanın adı toplumu militaristleştirmektir. Sloganı her yere yazdırdılar, sık sık tekrarlatıldılar. O raddeye vardı ki, o hafta yapılan futbol ligi maçlarında da takımlar sahaya öyle diyen pankartlarla çıktılar. Belli ki Federasyon talimat vermiş, takımlar uymuş. Oysa futbol spordur, federasyonu şeklen özerktir, hele hele siyasi kurum hiç değildir. Maçlar siyasi pankartlarla başlatılamaz.

Slogan ve onu üreten mantalite çarpıktır. İçeriği yanlış, çünkü militaristtir. Güçlü orduyla bir ülke güçlü olmaz. Mesela, dünyanın en güçlü ordusu ABD Ordusu olduğu için mi Amerika Birleşik Devletleri güçlüdür? Asla!

300 milyon nüfuslu ABD 6,5 milyar nüfuslu dünya-daki gayri safi milli hasılanın % 28,5 luk bölümünü (dörtte birinden fazlasını) tek başına ürettiği için ABD ordusu güçlüdür. [Buna rağmen o ordu Vietnam'da ve Kampuçea'da ağır bir yenilgiye uğrayıp, tasını targağını toplayıp ülkesine dönmüştür. Aradan 35 yıl geçtiği halde, ABD toplumu Vietnam Sendromundan hâlâ kurtulamamıştır. Aynı ordu Irak'ta da 7 yıl içinde bozguna uğramıştır, ülkeyi kan gölüne çevirdikten sonra şimdi çekilme hazırlıkları yapmaktadır.]

Kısacası istilacı orduya karşı 1922'de kazanılan 30 Ağustos zaferi 87 yıl sonra Kürtlere karşı zafer bağlamında kullanıldı.

Besbelli ki Açılım diye ifade edilen konu daha uzun aylar konuşulacak. Ne var ki, şimdiki gidişata bakılırsa son sözün kendilerine ait olduğunu bilen birileri (çünkü şimdiye değin hep onların dediği ya da rıza gösterdiği oldu) "kırmızı çizgiler" ortaya koyuyorlar. Şunlar şunlar asla olmaz, müsaade etmeyiz, diyorlar. Bırakınız öyle bir çözüme varmayı hayal etmeyi, o alternatifleri tartışamazsınız bile diye ekliyorlar.

Oysa açılım diyenlerin her şeyden önce düşünceye saygı göstermeleri gerekir. Örneğin çözümden yana olan medya yorumcuları bile söze üniter devletten tabii ki vazgeçilemez diye başlıyorlar. Böyle yapınca da ortada ne ifade serbestiyeti kalıyor, ne de çözüm ihtimali.

DAHA FAZLA DEMOKRASİ İÇİN

İçişleri Bakanı 1 Ağustos konuşmasında yöntemi "daha fazla demokrasi" diye açıkladı. Daha fazla demokrasi diyorsanız önce konunun serbestçe tartışılmasının önündeki engelleri kaldırın. Yukarıda söyledik, çözüm sizin elinizde değildir. Çünkü çözümün tarafları vardır ve tek taraflılık çözüm değildir. Monologla çözüm olmaz. Ortada a) Düşük Yoğunluklu Bir Savaş vardır, önce bu savaşı sona erdirmek istiyorsanız oturup muhababınızın en yetkili organ ve kişileriyle müzakere edeceksiniz. Masaya kırmızı çizgi denilen dayatmalarla oturamazsınız. b) Silahların susması demek her iki tarafın da silahlarını susturması demektir. Bunun somut anlamı PKK tarafının "silahlı mücadeleye son verdim" ilanıysa, TC tarafının da operasyonlara kesin son vermesidir. c) Ve nihayet (aşağıda da değinileceği gibi) sorun askeri bir mücadeleden ibaret değildir. Hareketi silahlı mücadeleye indirmek, onun, milyonlarca insanı ve örgütlü toplum dinamiklerini kucaklamış yurttaş hareketi niteliğini görmektir. Silahların karşılıklı susması, siyasetin silahsız devam etmesi demektir. Asıl çözüm süreci ondan sonra başlayacaktır.

Sayırsız araştırmalar yaptırıyorsunuz. Ama çoğunu kasanızda saklıyorsunuz. Bilimcileri toplayın. Binlerce saha elemanını istihdam edin ve 2010 yılının fotoğrafını çekin. Kürt toplumu ne istiyor, önce onu daha sıhatli saptayın. AKP'deki 70 milletvekiline aldanmayın. Onlara oy vermiş seçmenlerin büyük çoğunluğunun DTP bağımsız milletvekillerine oy verenlerden pek farklı bir hissiyat ve fikriyat içinde olmadığını göreceksiniz. Demek ki, önce bilimsel yöntemler ve somut veriler var olmalı. Mevcutlar toplumdan saklanmamalı, açıklanmalı.

Barışa giden yolda askeri girişimlerden geri durulması için her türlü barışçıl alternatif tartışsın, konuşulsun. Tartışmaya veya ifadeye yasak konulmasın, diyoruz. Ama sizler Cumhurbaşkanı Özal'ı bile konuşturmadınız. Ayda yılda bir çıkıp, "Federasyon da tartışsın," diye ağzında gevelerdi, hemen koro halinde saldırıp sustururdunuz. O da pek babayıgitti ya! Hemencecik çark eder, "Yok canım, ben federasyonu savunmuyorum, yani federasyon da tartışsın diyorum," derdi. Merhumun C. Başkanlığı zaten 2,5 yıl sürdü.

Pencereden bakan kız. 1645, 81 x 61cm, tuval üzeri yağlıboya

Sayın bakan, bu zaman zarfında olsa olsa 3 kez federasyon diye mırıldanmıştır. Üstelik o makamda oy ya da siyasi destek kaygısı yoktu, 7 yıldan sonra seçilme hakkı olmadığı gibi, üç yıl önce Huston'da ameliyat geçirdiği ilerlemiş prostat kanserinden az bir ömrü kaldığını da biliyordu.

Buna rağmen ikide bir "Allaha bir can borcumuz var" diyen zoraki demokrat Özal Kürdistan konusunda siyasi tartışmaların önünü açmak için tek bir girişimde bulunmadı. Tam tersine, 1991 Nisanında 141 ve 142. Maddeleri kaldırmak için bizzat Meclise gelip kulislere indiğinde, onların yerine "bölücülüğe karşı" başka yasa maddesi ikame etti.

Dahasını da ekleyelim. Erdal İnönü SHP Genel Sekreteri Baykal başkanlığında hazırlanan ve Parti Meclisi'nden oy birliğiyle geçen "Güneydoğu Raporu"nu 15 Temmuz 1990'da açıkladığında pek demokrat C. Başkanı Özal, metni sert bir dille eleştirmiş ve raporda yer alan Kürtçe dili eğitimine de parmak basarak, "Devletin bir başka lisan öğretilmesine yardımcı olması yan-

lıştır," demiş, SHP'nin görüş ve önerilerini "objektif değil, yanlı bir rapor" diye eleştirmişti. C. Başkanının fetvasını alan DGM ise Raporu hazırlayan SHP yöneticilerine dava açmıştı. Erdal İnönü de Özal'ın bu çıkışla C. Başkanı gibi değil, parti başkanı gibi davrandığını söylemişti.

Büyük burjuvazi mi dediniz? TÜSİAD 1997'de Bülent Tanör'e bir Kürt Raporu hazırlattı, oradaki görüşleri benimseyip TÜSİAD'ın raporunda Kürt Sorunu başlığı altında yayınladı ve kapsamlı bir siyasi affı, analitik eğitimini savundu, Sakıp Sabancı da Diyarbakır'a gidip temaslarda bulundu, dönüşte "siyasal çözüm" dedi, hemen topa tuttunuz. Bir askeri bildiriye veya demeci hatırlıyoruz: "Boğaz kıyısında oturup viskisini yudumlayarak ülke sorunlarında fikir beyan edenler," diye TÜSİAD yöneticileri fırça yemişlerdi. O gün bu gündür bu konuda bir daha ağızlarını açmadılar. TÜSİAD bir sonraki (2001) raporunda konuyu ağzına bile almadı.

Toplum serbestçe tartışmaya ve dolayısıyla düşünmeye alışsın. İnsanlar kendilerine en aykırı gelen görüşleri bile dinlemenin demokrasi ve uygarlık olduğunu kavrasın.

"Kürtler artık çok oluyorlar, zırnık vermeyiz!" diyen

de çıkacaktır, "Kimin malını, kimin hakkını kime veriyorsun efendi? Sen vermiyorsun, ben alıyorum!" diyen de. Kültürel haklar tanınsın yeter, diyen de olacaktır, çözümü siyasi özerklikte veya federasyonda gören de. [Nitekim eski bakanlardan Şerafettin Elçi'nin başkanı olduğu KDP programında federasyonu savunmakta. Demek ki federasyonu savunmakla kıyamet kopmuyor.]

Ya da self-determination isteyen de çıkacaktır. Tartışılmasından neden korkuyorsunuz? Demokrasiyse, demokrasi budur. Birleşik Krallık (İngiltere) parlamentosunda ayrılma yanlısı İskoç milletvekilleri ve İskoçya'nın bağımsızlığını savunan İskoçya partisi var. İtalya'da zengin Lombardiya'nın ayrılmasını savunan parti koalisyon hükümetinde yer alıyor. Britanya, İtalya ve Türkiye halklarını aynı düzeyde görmüşünüz ki Avrupa Birliği'ne başvurmuşsunuz, orayı "Muasır Medeniyetler" kabul etmişsiniz. Ama, "Halk geridir, demokrasi verirsiniz sağı solu belli olmaz," dersiniz, kendi ülkenize ikinci, üçüncü sınıf ülke, yurttaşınıza da geri toplum muamelesi yapmış olursunuz. O takdirde, siz de geri bir ülkenin daha geri yöneticilerisiniz demektir.

70 BİN CAN, 700 MİLYAR DOLAR PARA

Savaş ya da barış konusundaki güncel gelişmeler ve tartışmalar kuşkusuz ki bazı çevreleri rahatsız etmekte. O çevrelerin siyasi partiler düzlemindeki izdüşümleri olan CHP ile MHP'nin bağıra çağıra itiraz etmeleri tabii haklarıdır. Her ne kadar bağırıtlarının içeriği doğrudan doğruya bu ülkede demokratikleşmeyi hedef alıyorsa da, demokratik olmayan o görüşlerini savunmalarına demokrasi cevaz verir. Çok açıktır ki savaşın sürmesinden menfaati olan çevreler var. Bunlar sadece uyuşturucu mafyaları, silah kaçakçıları ya da Ergenekon da denilen paralel devlet değil.

20. yy. sosyalizmi yıkıldıktan, Varşova Paktı dağıldıktan sonra, içeride halk yığınlarına, dışarıda Batı camiasına karşı kendi ayrıcalıklı ve anti-demokratik konumlarının mazereti olarak artık Sovyet umacısı ve komünizm tehlikesi diye paslı silahları da ellerinden gitti. Onlar da bu kadar pahalı ve kalabalık varlıklarının sebep-i hikmetini bu kez iç güvenlik ve şiddet gerekçeleriyle donattılar. Hem kamu bütçesindeki paylarına dokundurtmadılar, hem de darbe dönemleri hariç şimdiye dek görülmedik ölçekte siyasi hayata ipotek koydular, parti yöneticileri gibi oldular, kendi sorumluluk alanlarına girmeyen, Meclis'e ve Hükümete ait yetkilere tecavüz eden demeçler, bildiriler, yayınladılar.

Her fırsatta döne döne tekrarlamak gerekiyor: Kabinenin Turgut Özal yadigarı en eski bakan ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, 25 yıl içinde bu savaşa 1000 milyar dolar harcadığını söyledi. Rakam abartılı görünse

de, uzun süren yüksek enflasyon yıllarında savaş masraflarını karşılamak için astronomik faizli iç ve dış devlet borçlanmalarının ve benzeri hususların ekonomi üzerindeki yıkıcı etkileri de muhakkak ki savaşın maliyet hesaplarına dahildir.

Bu miktarın üçte ikisini alsak, 25 yılda 670-700 milyar dolarlık nakit kayıp olağanüstü bir miktardır. Hesabı 700'ü 25'e bölerek yapamayız. Bugünkü rakamlarla senede 26-28 milyar dolar çok büyük para gibi gözükmebilir. Ama 1980'li, 90'li yılların rakamlarıyla baktığımızda, mesela bütçe, ödemeler dengesi ve cari açık rakamlarını göz önüne aldığımızda, neler kaybettiğimizi görürüz. 700 milyar dolar yekûn olarak alınırsa miktarın büyüklüğü ortaya çıkar. Neresinden bakılırsa bakılsın havaya savrulan o muazzam milli servet üretken sektörlerle ve sağlık, eğitim, sosyal yardım gibi alanlara harcansaydı şimdi nerelerde olurduk? Çünkü yatırımlar, üretim hacmini arttıracak, çalışanlara ve büyük, küçük müteşebbislere yeni iş alanları açacak gibi, sosyal harcamalar yeniden ekonomiye döner.

Aldığımız F-16 uçağı, Skorski helikopteri, sofistike silahlar için ödediğiniz paralar uluslararası silah imalatçılarına giderken, yapacağınız okullara, hastanelere ve bireysel sosyal yardımlara vereceğiniz paralar yeniden ekonomi içinde kalır, bazı pahalı tıbbi cihazlar sayılmazsa bu alanlarda esas maliyet personel ücretleridir. Mesela o harcamalarla, bugün yüz binlerce öğretmenimiz ve sağlık personelimiz daha olacaktı. Uluslararası işbölümünde rantabl alanlara yatırım yaparak, yüksek teknoloji ve know-how satın alarak girecek yeni süreç 25 yılda kendini yeniden ve yeniden üreterek bugün kim bilir nerelere varmış olurdu?

NEKROFİL SİYASET

Bunlar olmamıştır. Sözü edilen 700 milyar, Hükümet sözcüsüne göre 1000 milyar dolar ölmek ve öldürmek için harcanmıştır. Parayı bir yana koyalım, can kayıplarına gelelim: Sizler sadece 5000 kadar TSK askerinin, hadi diyelim ki, 1500'den az Kürt korucunun hayatını kayıp sayıyorsunuz. "Irak'taki ABD ordusu 5 yılda 4000 zayıat verdi, biz 25 yılda 4970 (şimdi daha da arttı) zayıat verdik," diyerek askeri başarı kazandığını söylüyorsunuz. Sayılarını övünerek 40 bin olarak verdiğiniz ölen PKK mensubu sizin vatandaşınız değil miydi?

Meclis Raporlarında 17 bin olduğu belirtilen ve hiç bir makam tarafından tektzip edilmeyen faili meçhul cinayetleri Jitemcileriniz, özel timleriniz, ölüm makineleri hâline getirdiğiniz aşağılık itirafçılarınız işlediler, insanları öldürdüler, cesetleri yok ettiler. Ne oldu? HEP-DEP-Hadep-Dehap-DTP'nin oyu 2,5 milyona çıktı. Onların henüz oy kullanamayan milyonarla ço-

cuğu ya potansiyel PKK aktivisti veya DTP militanı, hiç değilse seçmeni, miting izleyicisi, 'Biji Serok Apo' pankartı taşıyanı. Siz silahla korkutarak, ağabeylerini, ablalarını, kuzenlerini öldürerek o çocukları kazanacağınızı mı sanıyorsunuz?

Bu sözler CHP ve MHP'yedir. "Savaş devam etsin," demek, 25 yıldır olanlar sürsün demektir. Sık sık şehit edebiyatı yapalım, cenazeleri ve ailelerin acılarını psikolojik savaşa âlet edelim, toplumu nasıl olsa ölüme, acıya, gözyaşına alıştırdık, devam yâ Hacı, ölümden öte köy yok, bizler de o köyden çıkmayalım, tabutlar üzerinden siyaset yapalım. Halkı Kürtlere karşı kıskırtmaya ara vermeyelim demektir. Nereye kadar? Bir 25 yıl sonra hâlâ aynı noktada sayıyor olmak için mi?

Hayır, ikinci bir 25 yıl sonra aynı noktada sayıyor olmazsınız. Birincisi. Doğa gereği o zamana kadar siz partilerinizin başında olmazsınız. Ama önemli değil, partilerinizin yönetiminde sizden daha şeditler var, biz mesela Öymen gibi, mahdum Bölükbaşı gibi hariciye mütekahtlerini tanıyoruz, ama daha genç kadrolarınızda kimbilir ne kadar hızlılar vardır. Onlar da zamanla arzı endam edeceklerdir. Şimdilik, sizlerden onlara sıra gelmiyor. Siz gidince nöbeti onlar devralacaklar ve nekrofiliye devam diyeceklerdir. İkincisi ve asıl önemlisi, insanların hayatları ve sevdiklerinin gözyaşları üzerine kurulu bu saadet zincirinin yeni bir 25 yıl daha süreceğini sanmayın. Bu sosyal süreçler sizin zannettiğiniz gibi, aritmetik bir dizi gibi seyretmez. Siz yavaş idare edip gidiyoruz, toplum da alıştı ölümlere, Kürt halkı da? Nasıl olsa genç nüfus kalabalık, öldür öldür bitmez. "Bu böyle sürüp gitmez," diyorlar. Gider, bal gibi gider. Çeyrek asır gitti, bir çeyrek asır daha gider.

OLAYLAR PATLAR, YILDIRIM OLUR YAĞAR

Siz böyle, "Çıkarlarımız sürüyor, toplum üzerindeki otoritemiz ve ipoteğimiz devam ediyor," derken, bir bakarsınız, olaylar aritmetik dizi olmaktan çıkmış, yıldıırım olup tepenize yağmış. Sadece sizin tepenize yağsa önemli değil, siz nasıl olsa sıyrılırsınız, olaylar toplumun tepesine yağar ve bunun altında halk kalır.

Hadiseyi bir gerilla savaşından ibaret sayıp, "Düşük yoğunluklu savaş böyle alçak profilde devam eder, gider," diye düşünenler, gelişmelerin birden bire kontrollerinden çıktığını görüverirler. Mesela, Diyarbakır'da, Hakkâri'de, Şemdinli'de, Van'da, Mardin'de, Şırnak'ta, Batman'da, Silvan'da, Lice'de, Cizre'de, Vi-

Pencereden bakan kız. Detay

ranşehir'de, hattâ pek güvendiğiniz korucubaşınız Bucak'ların hâkim olduğu varsayılan Sive-rek'te insanlar özgürlük ve demokrasi için sokağa çıkarlar.

Onlar sokağa sadece yürümek için çıkarlar. Yürürler. Şiddet kullanmazlar. Amaçları barış ve demokrasidir. Ama "Yürüyüş izinsiz," diye siz şiddet kullanırsınız. İnsanlar ölür. 3 yıl önce Diyarbakır'da olduğu gibi çocuklar ölür. Olaylar yatıştı sanırsınız, bir başka ilde, ilçede tekrarlanır. Burası Sri Lanka değil, o ordunun sivil halka uyguladığı soykırıma dünya kamuoyu ne yazık ki se-

yirci kaldı, ama size kalmaz. Batı camiasının parçası-sınız, birçok ittifakın üyesisiniz. Şımarıklığınıza daha fazla göz yumulacağını sanmayın.

Çeşitli uluslararası uyarılara, tenkitlere aldırma-zsınız, "Bu bizim iç sorunumuz," dersiniz, oysa insan hakları ihlallerinin bir iç sorun sayılmadığını imza attığınız 1960 Roma Konvansiyonu'ndan başlayarak taraf olduğunuz temel antlaşmalarla siz de biliyorsunuz.

Derken ekonomik derogasyonlar başlar, bu çağrılara ve ekonomik, askeri ambargolara da aldırma-zsınız. İçeride ekonomi kötüye gider, huzursuzluk artar, muhalif seslere saldırırsınız, tutuklamalardan, kapatmalardan, yasak ve cezalardan medet umarsınız. Ve boyuna, mil-liyetçiliği, hamâsiliği, şövenliği kıskırtarak bir süre daha idare edersiniz. Hükümetler kalıcı olmaz, sıkıyö-netimler, kısıtlamalar fayda vermez.

SAVAŞ KUNDAKÇILIĞI MI, ONURLU BİR BARİŞ MI?

Sonuçta BM Güvenlik Konseyi bilmem kaç sayılı bir karar alarak bölgeden askeri çekmenizi ister. Gene aldırma-zsınız. İç sorunum dersiniz. Ama, siz İsrail de-ğilsiniz. Siyonizmin şımarıklığına ve pervasızlığına "evet" diyenler, size demezler.

Bütün bunlar olurken ihtilaf PKK ile devlet arasında olmaktan çıkıp, bir Türk-Kürt çatışmasına yönelir, özellikle Adana, Mersin, Antalya, İskenderun gibi yerlerde faşist sokak hareketleri, sahipleri Kürt olan iş yerlerine saldırılar olur, insanlar ölür. O illerdeki nüfus bileşimlerine bakarsanız Kürt grupların da bu saldırılara yanıt vereceğini görürsünüz.

İç savaşa Batı dillerinde 'yurttaşlar savaşı' (civil war, Bürger Krieg, la guerre civile, vb.) deniliyor, bizdeki adı da eskiden "vatandaş harbi"ymiş. İşte, bir ulusun başına gelebilecek en büyük felaketlerden birisi vatan-daş harbidir. 19. yy. ikinci yarısında ABD'deki Birlik

(Union) Eyaletleri ile Konfederasyon Eyaletleri (Kuzey-Güney) savaşını hâlâ filmlerde, dizilerde izliyoruz. 20 yy.da İrlanda, İspanya, Güney Afrika gibi ülkelerde, bugün hâlâ bazı Afrika topraklarında acımasız vatandaş harpleri var. Uzağa gitmeyelim, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde vatandaş harbinin ne olduğunu gördük. Pek çoğu çocuk sahibi ev babaları, Sırp milislerine katılıp kasap oldular, insan öldürdüler, kadınlara tecavüz ettiler.

Böyle süreçler yaşanır, önünde sonunda BM bölgeye barış gücü gönderilmesine, olayların denetiminin bu komutanlığa verilmesine, uluslararası bir barış ve çözüm konferansı toplanmasına karar verir. BM Genel Sekreteri barış ve uzlaşma planı hazırlamaya başlar. Siz kararı tanımazsınız, yeni bir karar alınır, sonra bir yenisi. Neticede yabancı askeri birlikler yurdu muza adım atarlar.

Bu şerefsiz bir barıştır. 15 yıldır, 20 yıldır 'Onurlu Barış' dediğimiz, her iki, tarafın insanlarının da başlarını dik tutacakları, ihtilaf halindeki ulusların hayatlarını koruyacakları bir uzlaşma planı ve yöntemi lazım diye öngördüğümüz barışın tam tersidir.

1943'te Milli Şef İnönü ve Genel Kurmay Başkanı Çakmak'ın emriyle bölgeye giden 3. Ordu Komutanının öldürttüğü 32 Kürt köylüsünün can verdiği ilçede bir jandarma garnizonuna o generalin ismini verirsiniz, üstelik de o şahıs yargılanmış, suçlu bulunup hüküm giymiş birisiyken, onu —hem de suçu işlediği yerde— kahraman ilan ederseniz, "Müstahak olduğunuzu dün size yapan hiç aklınızdan çıkmasın, uslu durmazsanız onun evlatları olarak bizler de size aynısını yaparız," demektir bu. Nasıl ki, "Üç sendikacıyı öldüren ve mahkemede 16 yıl beraat edemeyen silah arkadaşımızın cenazesine Kocatepe Camiinde bütün generaller, tüm karargâh ve garnizon tam tekmil giderek onu onurlanırdıysak, bundan sonrakileri de onurlandıracağız," demektir.

SAVAŞ VE DÜŞMANLIK DEĞİL, BARIŞ VE DOSTLUK

Devlet Bahçeli, Kürtlere haklar verilirse, "Bu gidiş önce özerklik, sonra federasyon, sonunda bağımsızlık demektir," diyor. Olabilir. Böyle bir ihtimal mümkündür.

Çünkü Kürdistan denilen coğrafyanın diğer parçaları vardır. İran hariç tutulursa, Osmanlı'da Kürdistan bütündü. Britanya ve Fransa tarafından Irak ve Suriye'nin kurulmasıyla bölündü. Türkiye de "Misak-ı Milli" diyerek bölünmeyi onayladı. Onlar Hatay sorununu dışında kuzey sınırlarını Misak-ı Milli'ye göre belirlediler. Suriye Kürtleri Baas rejimi tarafından Qamışlo (Kamışlı) bölgesinden alınarak başka tarafa

iskân edildiler. Ama Irak Kürdistanı ulusal topluluk olarak toprak birliğini korudu.

Yani ortada tek parça bir Kürdistan yoktur. Kürt halkları parçalanmış anayurtlarını ilerideki evrelerde tek bir ülke halinde birleştirmek isterlerse buna saygı duymak gerekir. Batı-Doğu Almanya birleşsinler, Kuzey-Güney Kore de birleşsinler. Taiwan (Formoza) ÇHC'ne katılsın, ama Kürdistan birleşmesin. Kuzeydeki Türkiye Kürtleri ileride kararlarında, perspektiflerinde, siyasetlerinde ister istemez Güney'deki siyasi yönelimleri göz önüne alacaklardır.

Böyle bir süreç yaşanır, dünya batmaz, Türkiye zayıflamaz, tersine güçlenir, uluslararası saygınlık kazanır. Dostları çoğalır. Türklerin ve Kürtlerin artık birbirlerine düşman olmadan siyasi ittifak ve ekonomik işbirliği içinde bulunmamaları için hiç bir neden yoktur. Barış yolu iki halk arasında şu anda çok derin olmayan husumetleri kaldırır, dostluğu öne çıkarır.

Hattâ zamanla ulus devletler birer birer tarihe karışırken, Türkler de Kürtler de, "İki ayrı devlete ne gerek var, pasaport, kırtasiye, oturma izni, çalışma müsaadesi ne oluyormuş, ne kadar acemiymişiz de milli devletler çağının iğvasına kapılıp birbirimizle kavga etmişiz, gelin önce ikimiz aramızdaki milli devlet sınırlarını kaldıralım. Sonra Orta Doğu'da ve Kafkas'larda en müsait olanlardan başlayarak çok ulusluğumuzu genişletelim ve birer ülke devleti olmaktan çıkıp, bir bölge devleti olalım," derler. Bu makul bir ihtimaldir.

Ama zâtınızın ve yol arkadaşınız Baykal'ın yolu izlenirse anlattığımız felaket pek mümkündür. Ülkemizin böyle bir noktaya sürüklenmesini istemiyoruz. Bütün şoven dürtülerine ve reflekslerine rağmen Türk ulusunun böyle bir felaketi hak ettiğine hiç birimiz inanmıyoruz. CHP ile MHP ülkemizi ne yazık ki bu yöne itmek istiyorlar. Bu yolun sonundaki muazzam yıkımı, felaketi ve sosyal afeti göremiyorlar. Görsele bile aldırıyorlar.

Şunu da ekleyelim: Barış yolu Bahçeli'nin tarif ettiği süreci getirebilir de, getirmeyebilir de. Ama savaş yolunun yukarıda anlattığımız sonuca ulaşması kaçınılmazdır. (Veya bu feci âkıbeti bundan on yıl sonra göreceksiniz ve zararın neresinden dönülse kârdır diyeceksiniz. O halde yol yakınken şimdi dönün.) Sizin yolunuzun ise ayrılma ve bağımsızlığı getireceği muhakkaktır. Üstelik bunca acıdan, masraftan ve yıkımdan sonra o noktaya varılmış olunacaktır. Ve ileride milli devletler çağı yıkıldığında, ulus devletler bir üst bileşimde birer ikiye bir araya gelmeye başladıklarında, Türkiye'nin ilk birleşeceği devletlerden birisi, gene Kürt devleti olacaktır.

KARŞINIZDAKİ YURTTAŞ HAREKETİDİR

Seksen senedir uğraştınız, Kürtleri asimile edemediniz. 1920 (Koçgiri) ile 1937 (Dersim) arasında 19 başkaldırı yaşandı, İngiliz parmağı dediniz, irtica kalkışması dediniz, eşkiya savleti dediniz, "Aliler Mahkemesi"nde 3 dakikada insan astınız. Türkçe bilmeyen pek çok sanığın kimlik tesbiti yapıldıktan sonra ifadesi bile Türkçeye tercüme edilmeden "idamına karar verilmiştir" diye hüküm biçtiniz.

Giresun'lu Osman Ağa denilen fedai haydudu şakileriyle, kaatilleriyle birlikte Koçgiri Kürtlerini imhaya gönderdiniz. Ulu Önder Atatürk'ün Ermeni Soykırımından kurtulmuş evlatlığını askeri okul, Harp Okulu eğitimi olmadığı hâlde pilot yaptınız (çünkü Hava Harp Okulu açılmadan önce bütün askeri pilotlar önce Harbiye'yi bitirirler, sonra havacılık kursu görerek askeri pilot olurlardı.) Bu hanım babasının forsunaya dayanarak sanki oynamış gibi Dersim havâlisinde isyancılara destek veren sivil halkı bombalamaya gitti. Dersim'e gönderilen iki askeri uçaktan birini o kullanıyordu. Türkiye 1922 ile 1974 arasında hiç savaşa girmedeği halde, Dersim İsyanına kadın pilot yolladığı için Türkiye kendisini "dünyanın ilk kadın savaş pilotu"nu yetiştirmiş devlet ilan etti. Aferin! "İlklere imza atmak" diye bir klişe var ya, biz de kadın savaş pilotuna imza atmışız...

Sonuçta, 1984 çıkartması geldi, 25 yıl sürdü. Sorun artık askeri bir savaş olmaktan çıktı, milyonlarca insanın destek verdiği bir siyasi harekete dönüştü ve olayın askeri boyutu asgariye indi. Artık mesele dağlarda değildir, kentlerde, kasabalardadır. Artık kadın örgütleriyle, sendikalarıyla, kültür kurumlarıyla, yüzlerce il-ilçe örgütüyle, parlamento grubuyla ve 100'e yakın belediyesiyle, milyonlarca taraftarıyla bir sivil harekettir...

Sivil hareket demek YURTTAŞ HAREKETİ demektir. Bunu anlayın artık. 17 ilde seçim mitingi yapamıyorsunuz, sadece biriniz bir ilde Kürt olmayan eşrafın parasıyla ve toplama kalabalıkla bin-iki bin kişilik miting yaptınız, ötekiniz Diyarbakır gibi milyonluk merkezde parti örgütünü kapattı. Teşkilat kuracak emekli polisler, subaylar bile bulamadınız.

Bu durumdan hicap duymuyor musunuz? O illerde ve ilçelerde hâliniz bu kadar perişanken Kürtler hakkında konuşmaya utanmıyor musunuz?

Sayın Baykal, Sayın Bahçeli, siz bu süreç bir elli yıl daha bu minval üzere gitsin derken, biliyor musunuz ki, Genel Kurmay'ın 1990 başlarında

yaptırdığı demografik projeksiyon 2052 yılında Türkiye'de Kürtlerin nüfus içindeki oranının çoğunluğa geçeceğini göstermiştir.

O zaman sizin ahfâdınız sakın, "Türklerin azınlık hakları" talebiyle yola çıkıp, sonra da self-determination istemesinler?

TEHLİKELİ GİDİŞİ DURDURUN

Yürütülen psikolojik harbin nelere yol açma istidadı gösterdiğini artık görünüz. Türk halkında Kürt düşmanlığını körüklüyorsunuz. Kasalarınızda sakladığınız gizli kamuoyu araştırmaları mutlaka gösteriyordur. Bu ülkenin Türkleri Kürtlere karşı giderek daha fazla kinleniyorlar. Egenin, Karadeniz'in çeşitli kent ya da kasabalarında çalışmaya gelen Kürt emekçilerine düşmanca bakıyorlar. Oysa o emekçiler oraların yeni paryaları olarak (ora sakinlerinin yapmak istemediği) en ağır, en pis işleri yapıyorlar. Sonra bu mevsimlik işçiler orada kalıcılaşıyorlar, özellikle Ege'de gettolar oluşuyor. Sizin yaptığımız PKK düşmanlığı tabii ki şovenizmdir, Kürt düşmanlığıdır, Türk halkı da bunu bilmektedir. Menfi propagandanız sözünü ettiğimiz göç olgusunun yerel etmenleriyle birleşince ortaya vahim bir Kürt husumeti çıkmaktadır.

Kırşehirli bir lise öğretmeninin tanıklığını örnek verelim: Eskiden çocuklara "Türkiye'nin düşmanları kimlerdir?" diye soracak olsanız, Ermenilerdir, Yunanlılardır, Ruslardır gibi yanıtlar alırdınız, şimdi ise doğrudan doğruya "Kürtler" diyorlar. Şunu da ekleyelim: Cumhuriyetin iskân ve tehcir politikası nedeniyle Orta ve Batı Anadolu'ya yerleştirilmiş Kürtlerin bir bölümü de Kırşehir'dedirler ve aradan geçen onca zamana rağmen asimile olmamışlardır.

Bülent Tanla'nın yaptığı bir araştırmaya göre (ortalama tahsil ve gelir düzeyi Anadolu kentlerinden daha yüksek olan İstanbul Şişli'deki Kürt düşmanlığı o taşra kentlerinde olandan daha fazlaymış.

Yukarıda "vatandaş harbi" tehlikesinden söz ettik. Bu tehlikeli gidişin durdurulması için psikolojik harbi durdurmanız ve diskurunuzu değiştirmeniz gerekir.

Bahçeli de, Baykal da onlara destek verenler de günümüz konuyu 30 yıllık, 50 yıllık erimde görseler, 30

yıl yarına gidip dönüp bugüne ve kendilerine bakabilseler, şimdi ne yaptıklarının belki farkına varabilecekler. Ama onların ayılmasını Türkiye'nin beklemesi beyhudedir. Onlar ve temsil ettikleri savaş güçleri ülkemizi felakete sürüklemektedirler.

Pencereden bakan kız. Detay

Olmak ya da Olmamak

Ya Sosyalizm Ya Barbarlık

Şâdi Ozansü

Neo-barbarlık dönemine ilk adımlarımızı attığımızın tipik göstergesi, Afrika kıtasının içinde bulunduğu perişan durum. Afrika halkları, 21. Yüzyılın başında, geçmişte yaşamış olduklarından daha büyük bir felâket yaşıyorlar

Kapitalizmin yükseliş döneminde yaşadığı krizler olsun, Lenin'e katılarak "çürümesi" olarak tanımladığımız emperyalist gerileme döneminde yaşadığı krizler olsun, hepsinde "ya sosyalizm ya barbarlık" dilemması Marksistlerin önüne cevaplanması güç bir duvar olarak dikilegelmiştir. Biz de, cevaplanması hayati bir önem arz eden bu dilemmayı günlük politikalarımızda sıradan bir propaganda, hattâ ajitasyon malzemesi olarak kullanmayı seçtik. Yani, kısaca, hareketin sempatizanlarına ve uzanabildiğimiz emekçilere şöyle dedik: "Ayağımızı denk alın, sosyalizme yönelin, yoksa barbarlık gelir!" Bu yaklaşım besbelli, 1. Emperyalist Savaş öncesinde uluslararası Marksist hareketin de genel yönelişiydi ki, bakın Rosa Luxemburg savaş sırasında kaleme aldığı ünlü *Junius Broşürü*'nde bu kolaycılıktan nasıl da yakınıyor:

"Friedrich Engels'in bir defasında söylediği gibi: burjuva toplumu bir yol ayrımındadır, ya sosyalizme geçecektir ya da gerisingeri barbarlığa sürüklenecektir. Pekiyi, Avrupa medeniyeti altında ulaştığımız bu düzeyde "gerisingeri barbarlığa sürüklenmek" ne anlama gelir? Şimdiye dek bu konuda sarf edilen sözleri, meselenin ürktücü ciddiyetini dikkate almadan, büyük bir rahatlık içerisinde düşüncesizce okuduk ve tekrar ettik. Etrafımızda olan bitenlere şöyle bir göz atmamız, barbarlığa geri dönüşün ne anlama geldiğini gösterebilecektir. Bu dünya savaşı —işte, barbarlığa dönüş. Emperyalizmin zafer alayı, kültürün imhasını getirecektir— modern bir savaşın sürekliliği altında seyrek biçimlerde ortaya çıkar ve bu sonuç, dünya savaşının başlayan periyodu engellenemez bir biçimde son durağına doğru ilerlemeyi sürdürecekse artık kaçınılmaz bir hal alır. Bugün bizler, Friedrich Engels'in kırk yıl önce, yani bir insan ömrü evvel söylediği üzere, bir seçimin arifesindeyiz: ya emperyalizmin za-

feri ve eski Roma'daki gibi her türlü kültürün çöküşü, milletin dağılması, nüfusun seyrelmesi, yozlaşma, dünyanın büyük bir kabristana dönüşmesi ya da sosyalizmin zaferi, başka bir deyişle emperyalizme ve onun yöntemi demek olan savaşa karşı uluslararası proletaryanın bilinçli mücadele eylemi. İşte bu, dünya tarihinin bir dilemmasıdır; sınıf bilinçli proletaryanın nihai kararı öncesinde terazinin kefesi titreyerek salınan bir olmak ya da olmamak sorunudur. Kültürün ve insanlığın geleceği, proletaryanın devrimci kılıcını mertçe bir kararla bu teraziye savurup savurmamasına bağlıdır." (1)

Her ne kadar 1997 yılında ölen Alman komünisti Jürgen Kuczynski, 1996 yılında ilk baskısı yapılan bir derlemede aşağıdaki şu düzeltmeyi yapmışsa da:

"Marx ve Engels yaşamlarının sonuna doğru şunu söylemişler (bunu hiç bir zaman kaleme almadılar veya bu sözler basılmadı): *İnsanlık sosyalizm ve barbarlık seçenekleri karşısında duruyor*. Her ikisinin de arkadaşı olan Karl Kautsky bu ifadeleri Marx'tan rivayet ettiğini bana yetmiş yedi sene evvel söylemişti; Rosa Luxemburg da maalesef kaynak belirtmeden *Junius Broşürü*'nde bu sözlerin Engels'e ait olduğunu bildirmişti." (2) Gene de bu durum, konuyla ilgili olarak ciddi anlamda ilk kafa yoran Marksistin Rosa Luxemburg olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

"ÇÜRÜYEN KAPİTALİZM" DÖNEMİNDE "YA SOSYALİZM YA BARBARLIK"

Kuşkusuz Lenin'in emperyalizm teorisinin öncüllerini, kendisinin de belirttiği gibi, R. Hilferding gibi klasik ekonomistlerde bulmak mümkündür, ama Lenin'in teorisinin önemi kapitalizmin yükseliş döneminin artık kapandığını, mali sermayenin dünya çapındaki egemenliğinin perçinlenmesiyle birlikte emperyalizmin, diğer bir ifadeyle kapitalizmin içine girilen evresinin her düzeyde gericilik anlamına gel-

Samson ve Dalila. 1636, 236 x 302 cm, tuval üzerine yağlıboya.

diğini saptamasıdır. Dünya pazarının oluşmasıyla birlikte artık kapitalizmin üretici güçleri geliştirmesi imkânının ortadan kalktığını, mevcut kapitalizm sınırları içinde üretici güçlerin boğulacağını, hattâ yıkım güçleri hâline dönüşeceğini vurgulamasıdır.

Kapitalizmin yükseliş döneminde şekillenmiş olan Marx'ın teorisinde ruşeym halinde de olsa "emperyalist" evrenin belirtileri teorinin kalkış noktasının olağanüstü sağlamlığı yüzünden dikkatlice bakıldığında okunabilmektedir, ama bununla birlikte artık dünya pazarının tümüyle oluşmuş olduğu XX.yy. başlarından itibaren farklı bir kapitalizmle karşı karşıya olduğumuzu görmek zorundayız. İşte bu yeni dönemin açılmasıyla birlikte ünlü "ya sosyalizm ya barbarlık" dilemması da bütün yakıcılığıyla uluslararası işçi hareketinin gündemine oturmuştur. Rosa Luxemburg'un geçen Yüz Yılın başında attığı sessiz çığlık içinde bulunduğumuz Yüz Yılın başında dünyanın dört bir yanında yankılanır hâle geldi.(3)

BİR TARİHSEL HATIRLATMA

Savaşlarla devrimlerin iç içe olduğunu hepimiz biliyoruz. Dahası, büyük savaşlarla birlikte büyük devrimlerin gündeme gelebildiği de hepimizin malumu. Modern toplum bu anlamda iki büyük savaş ve bu iki büyük savaşın sonunda da iki büyük devrimci dönem yaşadı. Birinci büyük emperyalist savaş sonrasında dünyanın ilk muzaffer proleter devrimine tanık olduk: Ekim Devrimi. O yıllarda bütün Marksistlerin beklediklerinin tersine devrim gelişmiş bir kapitalist ülkede değil görece geri bir kapitalist ülkede, Çarlık Rusya'sında patlak verdi. Devrim beklentilerinin odağındaki ülke olan Almanya'da ise 1917-1923 yılları arasındaki devrimci dalgaya rağmen her yönüyle dünya işçi sınıfının kalbini oluşturan Alman proletaryası iktidara gelemediği için bunun faturası daha sonraki yıllarda Nazizm olarak bütün insanlığa çıktı. Şimdi, bu noktada geriye dönerek baktığımızda, Ekim Devriminin haklı büyümesine kapılarak uluslararası proletaryanın muazzam bir zafer kazandığını bütün Marksistler olarak iddia ettik. Oysa olaya büyük devrimcilerin penceresinden bakıyor olsaydık, 1. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında gelişmelerin çok büyük bir kazanım olan Sovyet Devrimi dışında uluslararası proletarya açısından bir felaketle sonuçlanmış olduğunu görebilirdik. Milyonlarca genç emekçi bu savaşta yaşamını yitirdi. Sosyal Demokrasinin ihaneti yüzünden uluslararası işçi sınıfının safları geri dönüşsüz bir biçimde parçalandı ve o sıralar henüz bir dünya hakimiyeti kurmanın ilk yıllarını yaşayan ABD emperyalizmi de dolu dizgin bir atılıma kalktı. Ve tabii hepsinden önemlisi hem teorik hem pratik anlamda dünya işçi sınıfının en ileri müfrezesi durumundaki Alman proletaryası ağır bir yenilgiye uğradı ve bu olgu, İkinci Büyük Savaş sonrası gelişmelere de damgasını vurdu.

Gelelim kapitalizmin büyük krizi sonrasında patlak veren 2. Emperyalist Savaşa. Bu savaşta dünya mo-

dern proletaryasının en ileri kesimleri imha oldular. 60 milyon insan hayatını kaybetti. Yıkım güçlerinin gelişmesi sonucunda üretici güçlerin nasıl imha edildiğine tanık olduk. Doğu Avrupa ve Çin dışında emperyalist sistem çok büyük bir darbe yemedi. Emperyalist metropollerde kapitalizm hakimiyetini perçinleyerek sürdürdü. Üstelik bu korkunç savaşın neden olduğu muazzam yıkım nedeniyle 1945-75 yılları arasındaki ekonomik 'büyüme'yi yaşadılar. Bu korkunç bedel karşılığı gerçekleşen ekonomik büyüme sanki çürüten kapitalizm üretici güçleri yeniden canlandırıyormuş intibasını uyandırdı. İşin rengi 75'lerden sonra görüldü ve 45-75 yıllarının aslında çürüten kapitalizmin inkıtalı olduğu anlaşıldı çünkü bu yıllardan sonra günümüze kadar uzanan yıkım dönemine yeniden girdik.

Bu herkesin bildiği tarihsel hatırlatmaları yapmanın nedeni şu: Modern sosyalizmin kurucuları Marx-Engels, daha henüz yaşadıkları yıllarda bile, Paris Komünü deneyimini de gördükleri için, kapitalizmin proletaryanın bilinçli eylemiyle yıkılacağını varsaymışlardı ve bu eylemin de çok gecikmeyeceğini umuyorlardı. Dahası, Avrupa'dan başlayıp ABD'ye uzanacak bir dünya devrimi bekledikleri için de, proletarya diktatörlüğü döneminin bile oldukça kısa süreceğini ve komünist topluma geçileceğini hesaplıyorlardı. Aksi halde "ya sosyalizm ya barbarlık" dilemmasını gündeme getirmezlerdi. Aynı beklenti Marx-Engels'in tilmizleri Lenin ve Bolşevikler için de geçerliydi kuşkusuz. Nitekim onlar da, o sıralar, Lenin gibi, muzaffer Sovyet devriminin Paris Komünü'nden daha fazla yaşamış olmasına seviniyorlar ve sürekli olarak Alman proletaryasının imdatlarına yetiyeceğini umuyorlardı. 2. Emperyalist Savaş öncesinde Troçki'nin yazdıkları da benzer bir yaklaşımdan kaynaklanıyordu herhalde: "Tarihsel koşulların sosyalizm için henüz 'olgunlaşmadığına' ilişkin lafazanlıklar ya cehaletin ürünüdür ya da bilinçli bir aldatmacadır. Proleter devrim için gerekli nesnel önkoşullar sadece olgunlaşmakla kalmayıp, neredeyse çürümeye yüz tutmuştur. Önümüzdeki tarihsel dönemde sosyalist devrimin gerçekleşmemesi halinde bütün insanlık kültürü bir yıkım tehdidi altındadır." (Geçiş Programı, 1938).

Oysa beklentilerin aksine kapitalizmin (üstelik çürümüşünün) proletaryanın bilinçli eylemiyle yıkılması bir yana, tarihin Komün'den sonraki ilk işçi devleti SSCB yıkıldı.

SSCB'NİN YIKILIŞI

BARBARLIĞIN MİLADIDIR!

Sovyetler Birliğinin neden yıkıldığına ilişkin tartışmaya bu yazıda girmenin anlamı yok, onun kendisi bir başka bütünlüklü yazının konusu olmalı. Bununla birlikte SSCB'nin yıkılışının yarattığı sonuçların tartışılması zorunlu, çünkü "ya sosyalizm ya barbarlık"

dilemmasının çözümünde dünyanın ilk işçi devletinin çözülüşü ilk elden ele alınmak gerekiyor. Neden mi? Çünkü bugün dünya işçi hareketinin içinde bulunduğu durum Sovyetler Birliğinin tarihte işgal ettiği yerden bağımsız olarak düşünülemez de ondan. 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa işçi sınıfının elde ettiği bütün kazanımlar, kuşkusuz kendi mücadelesiyle birlikte aynı zamanda Sovyet devletinin varlığıyla da elde edilmiş kazanımlardı. Ya da tersinden söyleyecek olursak, eğer Avrupa işçi sınıfının Sovyet devletine muazzam desteği olmasaydı, belki de SSCB 1991 yılından çok önce dağılılabirdi. Bütün bunlarla birlikte eğer bugün gerek Avrupa gerekse dünya proletaryası geçmişte elinde bulunan çok önemli kazanımları teker teker kaybediyorsa, bu tabii ki SSCB'nin 1991'deki çözülmesinden kaynaklanıyor. Gene, eğer günümüzdeki ulusal kurtuluş mücadeleleri dünya "insan hakları emperyalizmi"nin payandasına dönüşmüşse, bu da, tabii ki, Sovyetler Birliğinin çözülmesinin bir sonucudur. Üstelik, bu durum, çözülme öncesindeki Sovyet devletinin çürümüşlüğünden bağımsız olarak böyledir. Her ne olursa olsun, "ya sosyalizm ya barbarlık" dilemmasındaki barbarlık ögesi bugün biraz daha öne çıkıyorsa, bu demektir ki barbarlığın miladı Sovyetler Birliğinin çöküşüdür. Bu anlamıyla Sovyet devletinin sınıf karakterine ilişkin tartışma dünya işçi sınıfı açısından önemini hala koruyor demektir. Bir başka ifadeyle, bugün, "SSCB'nin çöküşü sosyalizmin genel çıkarları ve işçi sınıfının geleceği açısından iyi olmuştur" diyen bir anlayışın 1991'den bu yana dünyada bütün olup bitenlerden sonra kendisini hâlâ Marksist olarak nitelemesi kabul edilemez. Marksistler böyle bir hezeyanı savunanlarla kendi aralarına keskin sınırlar çekmek zorundadırlar.

KAPİTALİZM HÂLÂ ÇÜRÜMEDİ Mİ?

Lenin'in bundan 90 küsur yıl önce kaleme aldığı *Emperyalizm: Geberen (Çürüten) Kapitalizm* adlı eserinde bir eğilim olarak ifadesini bulan kapitalizmin çürümesi ya da kapitalizmin çürüten bir sistem olarak tasviri günümüzde artık mantıki sonucuna varmıştır: kapitalizm çürümüştür. Bunu, insanlığın XXI. yy.da içine düştüğü sefalet durumundan hareket ederek söylemiyorum. Tam tersine Marx'ın artık-değer teorilerinden kalkarak ifade ediyorum. Bilindiği gibi Marx, görelî artık-değerin ortaya çıkış sürecini yaklaşık olarak

şöyle özetlemişti: 1) Tüketimi kısmadığı gibi işçinin tüketim gücünü de kırmaz; 2) İşçinin sömürülme oranını artırır; 3) Üretici güçleri geliştiren bir etkindir; 4) Üretimi artıran bir etkindir, dolayısıyla pazarın genişlemesine ve gelişmesine etki eder; 5) Dolayısıyla bilimsel ve teknik devrimlerin hızlanmasına neden olur; 6) Kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmasına ve gelişmesine etki eder. Marx'ın ifadesiyle görelî artık-değer bu şekliyle işçilerin maddi varoluş koşullarını mutlak manada zayıflatmaksızın burjuvazi ile proletarya arasındaki uçurumu derinleştiriyordu. Bu, kapitalizmin yükseliş döneminde Marx'ın tasvir ettiği görelî artık-değer oluşumuydu. Ama Marx artık-değer teorilerinde bir diğer görelî artık-değer biçiminden daha söz ediyor ve bunun bizzat kapitalizmin işleyişi açısından son derece büyük mahzurlar yaratacağı gerekçesiyle onu tahlilinin dışında tutuyordu. İşte içinde bulunduğumuz kapitalizmin çöküş döneminde artık-değerin bu biçimiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Artık-değerin bu biçimi Marx'ın ifadesiyle, "işçinin işgücünün yeniden üretiminin giderek yetersizleşmesi hâlidir, yani bir başka şekilde söylemek gerekirse işgücü piyasalarını yıkarak emek maliyetini düşürmektir." Günümüzde hemen bütün ülkelerde işçiler bu durumla karşı karşıyalar, şöyle ki: 1) Ücretler bloke edilmiş, reel satın alma gücü enflasyon düzeyinin altına çekilmiş, sonradan ödenen ücretler üzerine temellenmiş kurumların (sosyal güvenlik ve emeklilik gibi) çökertilmesi nedeniyle satın alma gücü büyük ölçüde budanmış; 2) eğreti ve esnek çalıştırma koşullarına geçilmiş, işçi sınıfının paramparça edilmesine yol açılmıştır. İşgücünün değerinin korunmasını sağ-

Samson ve Dalila. Detay.

layan bütün kolektif güvence sistemleri, yani toplu sözleşme sistemi sorgulanır olmuş; 3) kuralılaşdırma, yıllık çalışma süreleri, zorunlu kısmi çalışma, süresi önceden belirlenmiş sözleşmeler ve iş gücünün değerini düşürmeye yönelik her türden biçim gündeme getirilmiştir; 4) Özellikle tüketim vergileri (dolaylı vergiler) emekçi halk üzerinde ağır bir yük oluşturur hale getirilmiştir; 5) yoksul ücretliler ordusunun sayısı hızla arttırılmış, kuralılaş koşullarda istihdam edilen özellikle gençler ve kadınların çalışmalarına rağmen yaşamlarını doğru dürüst sürdürmeleri imkansızlaştırılmıştır, 6) bütün bunlara ilaveten söz gelimi saat ücreti 7 dolar olan Amerikan işçisinin çalıştığı ABD'deki fabrika Çin'e taşınmış ve aynı iş Çinli işçiye saat ücreti 0,67

dolardan yaptırılmaya başlanmıştır. Böylelikle dünya işçi sınıfının yapısı tümüyle değiştirilmeye başlanmış, örgütlü proletaryanın yerini tümüyle örgütsüz bir sanayi proletaryası almaya başlamıştır. İşte kapitalizmin neredeyse dünyanın bütün ülkelerinde yürürlüğe koyduğu bu önlemler ya da "reform"lar(!) Marx'ın tahlilinde devre dışı bıraktığı görece artık-değerin günümüzde geçerli olan biçiminin işlemeye başlamasıdır ki, bu , kapitalizmin çöküşünün yolunu ardına kadar açmaktadır. İş gücünün değerini üretkenlik artışı yoluyla değil de işçilerin tüketim kapasitelerini kırsak *mutlak* anlamda düşüren bu süreç, iş gücünün yeniden üretiminin koşullarının her gün daha da zorlaşmasına neden olmaktadır. Bu neredeyse bütün toplumun asgari ücretlileştirilmesi hâlidir ki, burada çalışma hakkının yerini "istihdam edilme hakkı" ve ücretin yerini de yardımlar ya da sadaka sistemi almaktadır. Kapitalizmin yaşaması için artık-değerin gerçekleşmesi gerektiği herkesin malumu. Ancak içine girdiğimiz çürümüşlük ortamında dünya çapında neredeyse % 2'lere düşmüş olan artık-değer % 98'lik spekülâtif sermayeyi besler hâle gelmiştir. Zaten şu sıra yaşanan büyük krizin de nedeni budur. Şimdi bütün ülkelerde çalışanların yaşam düzeyi daha da geriletilerek büyük şirketler ve bankalar kurtarılıyor ve tabii bunun sonucunda da aynı bankalar ve şirketler spekülâtif faaliyetlerine hiç bir şey olmamışçasına yeniden başlıyorlar. Dolayısıyla bu hastalıklı irrasyonel sistemin kendi yarattığı krizden (ki bu 1975'lerden beri sürüyor) çıkış yolu yok ve tek kurtuluş reçetesi sosyalizm!

BARBARLIĞIN YA DA NEO-BARBARLIĞIN TANIMI

Kapitalizmin çürümüşlüğü henüz çökmüşlüğü anlamına gelmiyor. Tarihte Roma İmparatorluğu veya Osmanlı Devleti gibi nice çürümüş yapılar buna rağmen saltanatlarını daha onlarca hatta yüzyıllarca sürdürebildiler. Kuşkusuz içinde yaşadığımız yılların hızı kapitalist sınıfın mezar kazıcısı olması gereken sınıfa bu kadar büyük bir zaman lüksü tanımayacak. İşte bu yüzden "ya sosyalizm ya barbarlık" ikilemi içinde bulunduğumuz dönemde geçmişte olduğundan çok daha yakıcı bir önem kazanmış bulunuyor. Yukarıda çizdiğimiz çerçeveden daha şimdiden dilemmanın barbarlık ayağına adımımızı atmış olduğumuz görülüyor. Barbarlığın tamamlanması ise çürümüş kapitalizmin proletaryanın bilinçli eylemi olmaksızın çökmesine bağlı. Kimi Marksistlere göre Neo-Barbarlık olarak adlandırılması gereken bu dönemin tanımını artık yapabiliriz: *Barbarlık, kapitalizmin, proletaryanın bilinçli eylemi olmaksızın yıkılması demektir.* Marksistler yıllarca Rosa Luxemburg'un yazımın başında alıntıladığım makalesini ıskalayarak korkunç dilemmayı hafife aldılar ya da bütün iniş çıkışlarına rağmen tari-

hin tekerinin hep ileriye doğru gideceğine "iman" ettikleri için zaaf gösterdiler. Ve böyle olduğu için de, proletaryanın müdahalesi olmadan yıkılmayacağını hesapladılar. Günümüz dünyası bize, çürüten kapitalizmin işçi sınıfını da çürüttüğünü gösteriyor. 1. ve 2. emperyalist savaşların kendisine sunduğu imkanlardan yeterince yararlanmasını bilememiş (hangi nedenden olursa olsun) uluslararası proletaryanın önünde artık belki de tek bir fırsat kaldı.. Ve şu da bir diğer gerçek ki, uluslararası proletaryanın mevcut örgütlülük düzeyi (hem yerel ölçeklerde hem dünya ölçeğinde) 1. ve 2. Dünya Savaşlarının proletaryasının düzeyinin son derece gerisinde. Gerçekten de hem politik, hem de sendikal düzlemde o yılların sınıf örgütlenmeleri bugüne göre her açıdan daha ileriye. Kaldı ki, G-7'ler ya da G-8'ler olarak enternasyonal düzlemde koordineli bir politik faaliyet gösteren kapitalizm karşısında uluslararası işçi sınıfının buna denk düşen hiçbir örgütlülüğü yok. Aynı durum sendikal düzlemde de kendini hissettiriyor: Dünya işçi sendikalarının gücü çok değil bundan yirmi yıl öncesine karşılaştırıldığında bile oldukça zayıflamış durumda. 1. ve 2. Dünya Savaşları öncesinde uluslararası proletaryanın sosyalist ya da komünist önderlikleri vardı. Bunlar zaman zaman hata yapabilirler, hattâ sınıf mücadelesine ihanet bile edebilirlerdi, ama vardılar ve kendilerinden sınıf adına hesap sormak mümkündü. Bugün ise işçi sınıfının durumu farklı önderliklere sahip olmasından çok, hiç bir önderliğe sahip olmaması, bir başka ifadeyle, önderliksiz olmasıdır. Önderliksiz bir proletarya tepeden tırnağa silahlı kapitalist haydut çetelerine karşı ne yapabilir? Aşağıda bütün bir insan uygarlığının nasıl bir yok olma tehdidiyle karşı karşıya olduğunu örnekleriyle gösterip, bundan Marksistler olarak nasıl bir ders çıkarmamız gerektiğini gözümüzde canlandırmaya çalışacağım.

NEO-BARBARLIK DÜNYASININ RESMİ: AFRİKA VE FİLİSTİN

Neo-Barbarlık dönemine ilk adımlarımızı attığımızın tipik göstergesi Afrika kıtasının içinde bulunduğu perişan durum. Evet, Afrika halkları XXI.yy'ın başında geçmişte yaşamış olduklarından bile daha büyük bir felaket yaşıyorlar. Hattâ abartmış gibi olmayalım ama, geçmişin köle ticareti, klasik sömürgecilik ve zorunlu çalıştırma yıllarından bile neredeyse daha vahim bir durumla karşı karşıya Afrika. Adeta çarpmışa gerilmiş bir kıta! Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatının resmi raporlarına göre 1997 ile 2007 yılları arasında Afrika'da yaşayan insanların yaşam umudu 20 yıl gerileyerek 33 yaş ortalamasına oturmuştur. Hayat Afrikalıları için doğumla ölüm arasındaki kısa bir geçiş evresine dönüşmüş durumda. Sadece büyük göller

bölgesinin yakınındaki küçük Burundi'de sürekli olarak devam eden savaş 1993 ile 2000 yılları arasında 200 bin kişinin ölümüne neden olmuştur. Bu küçük ülkeden 1 milyon kişi kaçıp gitmiş ve bunların önemli bir bölümü de yetersiz beslenme ve hastalıklarla boğuşur haldedir. Tifodan, koleradan ve dizanteriden on binlerce insanın öldüğü bir ülkedir Burundi. "Etnik" çatışmalar sonucu 500 bin kişinin hayatını kaybettiği Ruanda da benzer durumdadır. Emperyalist şirketlerin kışkırttığı başta uyuşturucu olmak üzere her türlü kaçakçılığı yürüten silahlı çocuk çeteleri mevcuttur. İnandırılması güç ama bizde başına bir iş gelir diye bakkala göndermeyeceğimiz yaşta 400 bin çocuk (yaşları 6 ile 14 arası) makineli tüfekleriyle çetelerinin başındalar. Kıtanın üzerinde her yıl kuzeyden güneye ve batıdan doğuya en az 15 milyon kişi çeşitli nedenlerle göç etmektedir. Çatışmalarda daha çok genç erkek ve kadınlar hayatını kaybetmekte olduğundan önümüzdeki 20 yıl sonunda kıtanın nüfusunun ağırlıklı olarak çocuklar ve yaşlılardan oluşacağı Birleşmiş Milletlerin resmi raporlarında ifadesini bulmaktadır. Hattâ bir raporda önümüzdeki 40 yıl içinde gelişmeler aynen devam ederse Kıta'nın nüfusunun 1 milyar 100 milyondan 200 milyona düşeceği ileri sürülmektedir. Sadece birkaç örneğini verdiğimiz bu süreç eğer barbarlığa geçişin ilk adımları değilse nedir? Üstelik bu durumu Afrika'dan çok farklı bir ülkeye, dünyanın en güçlü emperyalist ülkesi olan ABD'ye taşıdığımızda gördüğümüz manzara bu kadar iç karartıcı olmamakla birlikte barbarlığın ayak seslerinin dünyanın her bölgesinden duyulmaya başlandığını nasıl gösteriyor bakın: Geçen yılın son çeyreğinde patlayan emlak kriziyle birlikte ABD'de 1 milyon 200 bin kişi evlerini kaybettikleri için çadırlarda yaşıyor! Afrika öyle olursa ABD de böyle olacak tabii.

Gelelim Filistin'e. Bir büyük duvar bütün ülkeyi baştan aşağı parçalamış durumda. Bu duvar sanıldığı gibi düz bir duvar değil, Filistinlilerin köylerinin meralarını içine alıyor, köyleri dışında bırakıyor. Karadan ve denizden sürekli abluka altındaki Gazze'nin dışında Batı Şeria'daki hiç bir Filistin yerleşim biriminin bir diğeriyle bağlantısı yok. Arada sürekli olarak İsrail karakolları mevcut. Açıkçası paramparça edilmiş bir ülkeyle karşı karşıyayız. Şimdi buradan dönüp bizde de gelişmeye başlayan rezidans apartmanlarına ve ağır güvenlikli "saklı kentler"e bakalım. Ne görüyoruz? Kendilerini perişan halkın çaresiz saldırılarından korumaya çalışan zenginler sınıfının yaratmaya çalıştıkları ayrı dünya-

ları değil mi? Bütün bunlar barbarlığın ilk adımlarının göstergeleri değil mi?

KURTULUŞ NEREDE?

Şuna hiç şüphe yok ki, mevcut haliyle bile olsa, Neo-Barbarlık saldırısının karşısında direnebilecek tek güç hâlâ uluslararası proletarya. Başka hiçbir sınıfın ya da "toplumsal hareket" in proletaryayı ikame edecek gücü yok. Zaten bu durumun liberal "Marksistler" den daha çok farkında olan kapitalistler de esas saldırılarını bu "hareketler" e değil işçi sınıfına yöneltmenin daha anlamlı olduğu kanısındalar ki, proletaryaya karşı tarihlerinin en amansız sınıf mücadelelerinden birini yürütüyorlar.

Binlerce yıllık insan uygarlığının kurtarıcısı olabilecek tek sınıf olan proletarya önünde çok fazla zaman kalmadığının bilincinde olarak hareket etmeli. Mücadelesini ulusal zeminlerde inşa edeceği sınıf partilerini uluslararası düzlemde birleştirerek sürdürmelidir. Uluslararası proletaryanın geçmiş deneyimlerinden kalkarak önümüzdeki zaman diliminde inşa etmesi gereken uluslararası örgütlenmenin 1. Enternasyonal türü bir örgütlenme olması gerektiğini düşünüyorum. İşçi sınıfının sermayeden ve onun devletinden bağımsız davranmayı kabul eden bütün kesimlerinin içinde yer alacağı bir örgütlenme olmalı bu. Hem Türkiye'de hem dünyada işçi sınıfının kurtuluşunun ancak onun kendi eseri olabileceği bilinciyle hareket eden ve birbirleriyle rekabet içinde olan değil sermaye güçleriyle kavgalı bir gruplar ya da partiler birlikteliği.

1. Rosa Luxemburg. *Die Krise der Sozialdemokratie*, Zürich 1916, I. Bölüm (Almanca orijinal metinden çeviren M. Cemil Ozansü)
2. Jürgen Kuczynski, *Wirtschaftschaos oder der Beginn der Barbarei*, in: *Supervision und Organisationsentwicklung* 2. Baskı, 2000, s. 475 (Almanca orijinal metinden çeviren M. Cemil Ozansü)
3. Bu yazının, aylar öncesinden Tektaş Ağaoğlu'na söz verdiğim ve zamanında yetiştiremediğim makaleden farklılaştığını farkettim. Daha önce düşündüğüm, adına 1990'lardan sonra "küreselleşme" denilen ve bence "çürümüş kapitalizm" olarak tanımlanması gereken dönemde Afrika kıtasının içinde bulunduğu durumu resmetmek ve bunun dünyanın uzak olmayan geleceğinin bir tablosu olduğunu vurgulamaktı. Şüphesiz "çürümüş kapitalizm" tanımını kanıtlayabilmek için Kıta'nın durumundan söz edeceğim, ama geldiğimiz noktada daha teorik bir çerçeve sunmaya çalışacağım ve bunun da *Kızılçık* yayın kurulu tarafından anlayışla karşılanacağını umuyorum. Ş.O.

Samson ve Dalila. Detay.

NATO'nun 60. yılında Bağımsızlık

Halim Togan

*Dert edilecek sorun, "Türkiye"nin bağımsızlığı değil,
bu topraklarda yaşayan emekçi kitlelerin iç ve dış
bağımlılık koşullarında sömürülmenin
tepelerine yığıldığı belâlardan
kurtulmaları sorunudur*

“**A**nti-emperyalizminiz kadar taş düşsün başınız!” dememek için insan zor tutuyor kendini.

Bir kavram, karşılığı somut olgu gözler önünde dururken, bu kadar içeriğinden boşaltılarak en olmayacak niyetlere ve çıkarlara âlet edilmek üzere en yakışsız ve ters ağızlara sakız olursa, olacağı budur: Yerlerde sürünür; onun bunun eline kalır; bu topraklarda yıllardır Kürtlere karşı onca yurttaş canına, bunca maddi israfa malolan kirli bir savaşa anti-emperyalizm adına destek verilir, destek verilmekle de kalınmaz, doğrudan savaş kıskırtıcılığı yapılır, olur olmaz birileri emperyalizm karşıtlığını –kâh şuradan, kâh buradan, bazen şöyle, bazen böyle– alabildiğine çekiştirip çarpıtır, kılıktan kılığa sokar, düpedüz suistimal eder; kavramın gerçek sahipleri ise elleri kolları bağlı oturup, hiç bir şey yapmadan ne yapacaklarını düşünürler, hattâ bundan da çok, bir şey yapacak olurlarsa neler olacağını, nelerle karşılaşacaklarının, karşılaşacakları şeylerle nasıl başa çıkacaklarının hesabıyla uğraşır dururlar. Atı alan Üsküdar’a geçerken, onlar at kimin atı, nesli ne, Üsküdar neresi diye aralarında tartışır. “Durun bakalım, at var mı?” diyenleri bile çıkar!

Bu ülkede kendilerine anti-emperyalist diyenler arasında çoğunlukla –sosyal demokrasi ve CHP’ye takılıp kalmış olanlar, ya da “ulusalcı” diye bilinmek isteyenler de değil sadece– meselâ Kürt sorununun, bizatihi, bir emperyalizm icadı olduğunu, emperyalist emeller uğruna bu ülkenin başına “belâ” edildiğini düşünenler var, düşünebiliyor musunuz! Yani ne diyorlar? Bu ülkede Kürtler yok, Kürt olmanın bir anlamı yok, Kürtlerin geçerli hak talepleri yok, her şeye kaadir olma iddiası ile ülkeyi, ya herro ya merro, getire getire bugünlere ge-

tirmiş ceberrut bir devlet anlayışı ve devlet pratiği yok, o devletin sahibi olarak onun sayesinde sağladığı her türlü imkânla küpünü doldurup dururken ülke halkının geleceğini küresel finans kapitalle müşterek çıkarları uğruna ipotek altına almakta olan bir sermaye sınıfı yok, ülkenin tümünün değişik sınıfsal uzantılarıyla kendi somut gerçekliği diye hiç bir şey yok, ama emperyalizmin “gizli/açık emelleri” var! Her bir şeyi, nerediye güneşin doğuşunu da, batışını da emperyalizm belirliyor!

Emperyalizmin bu “gizli/açık” emelleri ne ise somuta indirgenmeli. Bunu yapacak olan, anti-emperyalizme içeriğini çarpıtmadan, yani sosyal devrim hedefinden şaşmadan sahip çıkan, sahip çıktığını ele güne bilfiil gösteren sol/sosyalist sınıf güçleridir. Bu olmadan, emperyalist emellerin ne olup ne olmadığı kadar, emperyalizmin ne olduğu da layıkıyla anlaşılamaz ve sürdürüle gelen “anti-emperyalist” çığırtkanlığın ardında ne yattığı doğru dürüst anlaşılamaz.

Türkiye bir NATO ülkesi. NATO, ABD’nin, artı AB’de hâkim bir kaç ülkenin dünya çapında geçerli emperyalist çıkarlarının koruma kalkını ve saldırı aracı. Başlangıçta, 60 yıl önce, bu emperyalistlerin çıkarlarını S.Birliği ve Sosyalist Sisteme karşı korumak, dünyayı onlara dar etmek için kuruldu. İşini gördü. Soğuk Savaş sona erdi ve kapitalizmin nihai zaferi kazandığı ilân edildi; bundan böyle kapitalizm adına yapılacak her şeyin mübah, çünkü doğrudan, tanım gereği, insanlığın hayrına olduğunun herkes tarafından kabul ve teslim edilmesini sağlamak için çevrilmedik teorik, ideolojik, siyasi, askeri dalavera ve zorbalık kalmadı. NATO’da, işte, o zamandan beri dünyanın neresinde

emperyalistlerin çıkarlarıyla çatışan bir dinamik varsa onu söndürmek için her şeyi yapmaya hazır duruyor... Her şeyi yapıyor da: Yugoslavya, Kosova, Irak, Afganistan...

NATO'nun niyeti de, pratiği de, bu bağlamda Türkiye'yi ülkesi ve devletiyle ve halklarıyla uluslararası sermaye çıkarları uğruna suistimal etmektir. Hayır, değildir diyenler ya da hayatlarını hakikaten öyle değilmiş gibi yaşayanlar, yani bu ülkede hayatın böyle yaşanmasını pekâlâ normal, olağan, tercihe şâyan ya da kaçınılmaz (neredeyse kâinatın yapısında mündemiç!) sayanlar, kendileri gibi düşünmeyenleri bilimden, akıldan, izandan nasibini almamış marjinal teferruat ilân edenler, vb., vb... NATO ittifakının ülkeye ve insanlarına ne gibi yararlar sağladığını açık seçik ve net ifade etsinler de görelim! Ya da öyle yapsınlar da, ülke savunması adına yarım yüzyıldan fazla bir zamandır (1945 yılından bu yana) sürdürülen –ve sözgelimi şu sıralar gündemde olan nerdeyse on milyar dolarlık en son füze “savunma sistemleri” mübayaasını “gerekli” kılan bu askerî ve aynı zamanda sivil ittifakın altında ne gibi bir çapanoğlu yattığı, rejimin niteliği, demokrasimizin ve şanlı Cumhuriyetimiz'in iç yüzü görülsün, anlaşılsın, bilinçlerde yerini alsın da, biz de aydınlanıp aklımızı başımıza toplayalım!

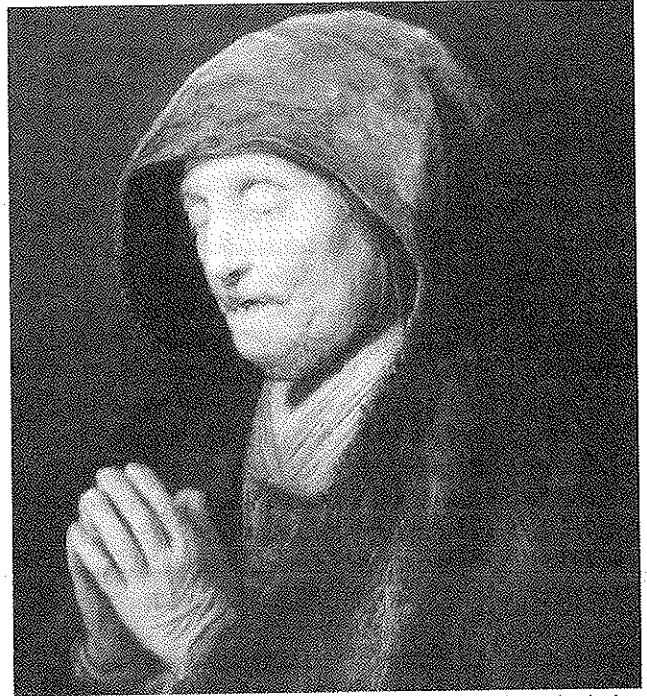
Bu NATO denilen şey bizim ta içimizde değilse nerededir?

Bir zamanlar 1989-90 öncesine kadar bu ülkede NATO karşıtlarına NATO'cu fedailer, sağlı sollu Atatürkçüler, MTTB ve Türk Ocakları ve Komünizmle Mücadele Derneği militanı Büyük Doğu'cu, şucu bucu dinci/faşistler (bugünkü iktidar partisi AKP'nin ileri gelenlerinden bir çoğu) ve de günün Fettullahçı sahte demokrasi ve özgürlük tellallarının yaş sıralamasına göre kendileri ya da büyüklü küçüklü üstâdlarının hemen hepsi* koro hâlinde Moskovaya! Moskovaya! diye haykırırlardı. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında TC'nin kuruluşundan bu yana alttan alta süregelmekte olan çelişki –karşılıklı güvensizlik, vb...– sözüm ona “coğrafyadan ve tarihten” kaynaklanmaktaydı. Moskova'ya! Moskova'ya! avâzesi azılı emek ve özgürlük düşmanlığını dışa vurumu değil, sözde yurtseverlik tezahürüydü. Çok çekmiştik

* Geçende bunlardan birisi –*Zaman Gazetesi* elemanlarından bilmem ne Güzelce diye birisi,– 1969'un ünlü Kanlı Pazar olayını, sanki *Zaman*'cılarının doğrudan aile secceresinin suçu değilmiş gibi, bin dereden su getirip bugünün Ergenekon fesatına bağlayarak eleştiri ve suç bildirisi konusu yapmaktaydı!

tarihte Çarlık Rusya'sının “sıcak denizlere inme” hevesinden; coğrafya bu coğrafya olarak kaldıkça daha da çok çekecektik, eğer tetik durup bizi savunacak, bağımsızlığımızı, hürriyetimizi koruyacak güçlü dostlar bulup, onların silahları altına sığınmaz, sağlayacakları daha başka maddi ve moral imkânları tepmezsek. Böylece anti-komünizm, her emek örgütlenmesini ve her işçi eylemini olduğu gibi, her muhalif sesi, her temel demokrasi ve insan hakları talebini de “Moskova'ya! Moskova'ya!” diye susturup bastırmayı, ezmeyi, yok etmeyi sürekli gündemde tutan bir “savunma” doktrini olmuş çıkmıştı.

S. Birliği tarihe gömülünce ne oldu peki? Tarih de coğrafya da kalkıp bir yerlere mi gittiler? Nereye gittiler? Sovyetler Birliği tarihe karışıp komünizm kendileri için güncel tehlike olmaktan çıkınca, şimdi bütün o iş adamları ve hükümet ricali ne demeye, somut hedefler ve maksatlarla ikinin biri Moskova'nın kapısını aşındırıyor, bunun için hiç bir fırsatı kaçırmıyorlar? Çok değil 20 yıl öncesine kadar “Komünistler Moskova'ya!” diye ağızlarından salyalar saçarak haykıranların bugün oğulları, torunları, iş ortakları, vs. Moskova'nın barlarında votka –ya da, tercihen, kolalı viski– yudumlayarak, Türkiye'nin emekçilerinin ve çocuklarının geleceği üzerine fikir serdediyor, vizyon sergiliyorlar. Sınır kapılarında ise orada üç kuruşluk iş peşine düşmüş on binlerce yoksul Türkiye'li emekçi kuyruğa girmiş bekliyor.

Dua eden kadın.

Neyin ne olduğu, niçin olduğu bal gibi ortada. Bugün Rusya aynı coğrafyada, aynı geçmiş tarihi ile NATO üyesi değilse de, bağrında yabana atılmayacak sıkı NATO'cu rüzgârlar esen, vahşi kapitalizmin kol gezdiği bir ülke. Yani günü gelip fırsat elverdiğinde pekâlâ NATO üyesi olabilecek, bugün de bir çok bakımdan NATO dostu sayılır bir ülke.

Demek ki sözkonusu olan, hiç de Türkiye'nin bağımsızlığını gözetken yurtseverlik tezahürü bir tepki değil, bal gibi, anti-komünizm ve "Ya mallar elden giderse?" endişesi veya, bir başka deyişle, "Ayaklar baş olursa"! korkusuymuş...

Anti-emperyalizm, kendilerine ulusalcı sıfatı takanların idrak havsalarına terk edilir, ya da ABD/AB yalakalığına sığınıp emperyalizme yeni yeni uygarlık, ilerleme, barış misyonları biçen neo-liberal/sol ukalâ takımının alay konusu, veyahut S.Birliği sahnedan çekilince hidayete erip yeni-liberalizmin kanatları altına sığınarak utanmadan Marksizm ve Marksistlik adına en olmadık pestenkerâni iddiaları kamuoyuna satmaya kalkan fikir ve düşünce madrabazlarının, eski solcu (komünist) parti başkanları ve yöneticilerinin ve onların dümen suyunda kendi geçmişlerini inkârı meslek edinenlerin entelektüel meşgale konusu olacak kadar sahipsiz kalırsa, bugün de ve bundan sonra da olacağı budur. Bunun vebalinin kimin boynuna olduğunu kendine bugün hâlâ has solcu, sosyalist, komünist, Marksist, Leninist, vb... diyen kim varsa onlar düşünsün!

Bağımsızlık sorunu bir ülkeler ve devletler arası ilişki sorunu olmadan önce –ve özünde– bir SINIF MÜCADELESİ sorunudur. Toplumda bireyler arasında var olagelen somut, tarihsel ilişkiye dairdir. Bir işverenle ona çalışan bir işçi nasıl işsizlik sorununu aynı gözle göremezler, görmezlerse, aynı anlamda ve aynı içerikte bağımsızlıkçı olmaları da, nesnel olarak, mümkün değildir. Çünkü neyin karşısında bağımsız olunacağı kadar, bağımsız ya da bağımlı olmanın ne olduğu konusunda da anlaşıp uzlaşamazlar. Buna her birinin kendi somut çıkarı elvermez. Bu bağlamda, emperyalizme bağımlılık toplumda tek tek bireylerin bu karşılıklı karşıt konumlanmalarının doğrudan türevidir. Bu ilişkinin kökten değiştirilmesi üzerine kurulup sürdürülme-yen hiç bir anti-emperyalizm teorisi ve pratiğinin, dünya halklarının hâline, geleceğine olumlu bir gelişme perspektifi sunması söz konusu olamaz.

Emekçi kitlelerin de geniş kesimlerinin "yabancılaşma" dediğimiz bilinç çarpılması ve yanıl-sama etkisi altında böyle bir sözde "bağımsızlık" hedefine bağlandıkları ve türlü yapay ve manipülatif saiklerle bağlı tutuldukları doğrudur. Ne ki bu

olgu, böyle bir eğilime şu ya da bu ölçüde pâyeye ver-meyi değil, burjuvazinin her türlü –liberalizm, Ke-malizm, vb, gibi– saptırıcı etkilerinden arınmış sosyalist sol siyasi hareketin bağımsızlık sorununu gerçek içeriğiyle kavrayıp içselleştirmesini ve si-yasi pratiğinin ön saflarında değerlendirmesini büt-bütün zorunlu ve âcil kılıyor.

Ulusalcılar ya da umutlarını ulusalcılığa –adına ulusalcılık denilen bir sözde "düşünme" ve "duy-gulanma" eğilimine– bağlayanlar (aralarında ki-mileri ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar) en hafif tabirle abesle iştigal etmekte. Onunla da kalmayıp, ülke ve dünya sorunlarını irdelemeye du-yarlı kamuoyu kesimlerini, yeni yetişen gençleri, yakın geleceğin işçi önderlerini kendi uydurmala-rıyla meşgul etmekte. Bir zamanların "Milli bur-juvazi" tezleri çoktandır –şu küreselleşme denilen şeyin dillere dolanmasından çok önce– çağın dünya gerçekliğine tekabül etmeyen fantaziler oldukları görülerek berhava oldu gitti. "Ulusalcılık", bu ül-kenin insanlarını yoksunluktan ve yoksulluktan, her türlü adaletsizlikten, insan haklarının ayaklar altına alınması ya da manüpilatif siyasal ve ideo-lojik araçlara dönüştürülerek esas içeriklerinden boşaltılmasından, sermayenin sömürüsüne yatak-lık etmekten başka bir ufku olmayan, insansızlaş-tırılmış demokrasi ve özgürlük anlayışlarından, vb... kurtulmaya, bir başka deyişle sosyal devrim hedefine götürecek yol değil. Bu çok açık. O yol anti-kapitalist değil çünkü. İnsanın insanı sömür-mesine itirazı değil, sömürüyü sözümona denetle-meyi, yumuşatmayı, *katlanılabilir* kılmayı, o arada milliyetçiliği ve güçlü ulus/büyük devlet şöveniz-mini öne çıkaran bir takım tâli değişiklikleri öngö-rüyor. Bu bakımdan, her hâliyle, Amerika ve Avrupa özentisiyle coşan neo-liberal şöven milli-yetçiliğin çekirdek ikizinden başka bir şey değil. Ulusalcıların dalgalandırdıkları bayrak, "Biz anti-kapitalist değiliz!" diye bas bar bağırarak ülkenin ve devletin sahipliğini AKP'lilere ve onlara yan-daş sermaye kesimlerine bırakmak istemeyen başka sermaye kesimleri yandaşlarının bayrağı.

İçlerinde kapitalizme karşı olanlar yok mu? Yok! Öyle olsalar niçün "biz ulusalcıyız" diyerek ve ulusalcılığın gereği saydıkları bir takım geri he-defleri toplumun gündemine taşıyıp daha başka sınıf esaslı ileri hedefleri –bunlardan bazılarına lâf olsun diye sahip çıkıyormuş gibi görünseler de– hiç umursamadan kendilerini komünistlerden, sosya-listlerden ayırıyorlar? İçlerinden hangilerinin ez-berlenmiş birtakım sloganlarla çalım satmak yerine işçi sınıfının somut, güncel, âcil taleplerinin arka-sında ısrarla ve kararlılıkla yürüdüğünü gördünüz?

Sadece bu mu? Söylediklerine bakın, sözleriyle

olsun, eylemleriyle olsun, Türkiye'nin insanları için değil, "Türkiye" için bağımsızlık istediklerini göreceksiniz? Onların "Türkiye"sinin arkasında ne gibi bir toplum, hayat ve yurttaş vizyonu yatıyor? Bağımsızlıktan ne anlıyorlar? Bağımsızlığın emekçi halkın geniş kesimlerinin somut yaşantısındaki dinamikleri, potansiyelleri, geleceği belirleme perspektifini belirleme üzerine ne düşünüyorlar? Sözgelimi, Venezüella'da Chavez'in "Bolivarcı devrim" dediği türden bir sosyal dönüşüm programı benzeri bir şeyi dahi önerip ciddiyetle savunmayı bırakın, sözünü bile eden bir ulusalcı çevre olsun hiç gördünüz mü şimdiye kadar?

Meselenin bam teli buradadır.

Çok söylendi. "Türkiye" nedir? Kimdir? Kimindir? Birilerinin ABD ittifakı ya da AB üyeliği uğruna yaptıklarıyla başka birilerinin "Türkiye" uğruna yaptıkları ya da yapacaklarını söyledikleri arasında temelde ne fark var? Varsa niçin var? Hangi çıkarlar yararına, kimler için var? "Ulusalcı" stratejiler ve hedefler hangi sebep ve gerekçelerle sosyalist solun, komünistlerin amaçlarıyla bağdaşmıyor, onları dışlıyor? Öyle değilse, ulusalcı olmak ne demek oluyor?

Ulusalcı denilen "düşünme"ler ve "duygulanma"lar, çoğu zaman sanıldığı ve ifade edildiği gibi doğrudan devletle, "Kemalist devlet" denilen gelenekle ilgili bir akıl ve gönül takılması da değildir. Bu bir devlet sorunu değil, SINIF sorunudur çünkü. Sınıf sorunu da özünde, insanların yaşadıkları hayatın somut belirlenişinde, bireyler arası, kişi kişiye ilişki sorunudur. Sınıf mücadelesinde yenik düşüp yılmınlığa kapılmanın bir tezahürü bu bağlamda yeni liberalizme yanaşmaksa, bir diğeri işte budur: Sonu pekâlâ faşizme kadar varabilecek olan, ayağını hangi sınıf gerçekliğine bastığı bilinçli ya da bilinçsiz ideolojik çarpıtmalarla gizlenen soyut "bağımsız devlet" tutkusu. İçi boş âfâki bir düşünme ya da duygulanma tarzı da değil aslında; içi tepeden turnağa burjuva sınıf ideolojisi ile dopdolu bir tarz.

Bağımsızlık –tekrarda beis yok– "Türkiye"nin sorunu, ya da bir "Türkiye sorunu" değildir. "Türkiye" için bağımsızlık sorunu, esas itibarıyla, devletin bağımsızlığı anlayışına odaklanmıştır; bunun somutu, dünya çapında ("küresel" ölçekte) emperyalist ilişkiler açısından azınlık egemen sınıf çıkarlarına azami kazanç ve güvence sağlama arayışıdır. Bunun içindir ki "Türkiye"nin çıkar ufku bir türlü NATO çıkarılarının ufkunu aşmamaktadır; aşması hiç bir surette düşünülemeyecek bir garabet gibi görülmekte, üzerinde fazla ısrarcı olunduğu zaman da düpedüz suç sayılmaktadır. Kendini hiç bir

zaman sağ siyasetlerin ve sağcı siyasetçilerin safında görmemiş, genel kamuoyunda da hiç bir zaman öyle tanınmamış kimi gazetecilerin, "kanaat önderi" sıfatlı kalem ve kelâm tacirlerinin Davos olayında, "Aferin sayın başbakana, hepimizin onurunu kurtardı," dedikten sonra ABD'deki etkin Yahudi lobisi ile, onun da ardında AB yönetimi ile "köprüleri atma riski taşıyan üslûp" sorunuyla günler, haftalar boyu uğraşmış olmaları nedendir? Amerika Birleşik Devletlerinin yeni başkanı B.H.Obama'nın Türkiye ziyareti ve daha sonra Kahire'de yaptığı konuşma münasebetiyle ülke sahında bol miktarda üretilip tüketilen ilgi ve heyecanın ardında yine hangi dinamikler işlemekteydi dersiniz?

"Türkiye" denildiğinde –borsasından, dış politikasına, ulusal güvenliğine kadar– azınlık egemen çıkarlar gündemi sürekli işgal ediyor. Şöylesi değil ama böylesi... O kadar mı? Haşa! Ama o kadarı da, eh, niye olmasın, başka türlü de mümkün mü, ne kadar mümkün, canım, hangi dünyada yaşıyoruz, vb., vb..?

Dert edilecek sorun, Türkiye'nin, Türkiye'de devlet denilen yapılanmanın dışı karşı "bağımsızlığı" değil, emekçi kitlelerin iç ve dış bağımlılık koşullarında sömürülmenin tepelerine yığıldığı belâlardan kurtulmaları sorunudur. Böyle bir hedefe devletin bağımsız olması ya da bağımsızlaşması yolundan ulaşılamayağı apaçık bir olgu. Şimdiye kadar yüzbin defa söylendi. Çok yazık. Yine söylenmesi farz oluyor. Hiç bir kapitalist devlet, kendisi ne kadar "tam bağımsız" olursa olsun emekçi kitlelerin hayrına bir bağımsızlığa beş para değer biçmez. Dünyanın neresinde olursa olsun, her kapitalist devletin gözündeki emekçi kitleler uluslararası sermayenin genel çıkarları uğruna esir alınmış "yığın"lardan başka bir şey değildir. Bunun içindir ki kapitalist dünya sisteminde devletlerin "tam bağımsızlığı" her zaman şu ya da bu daha ya da en güçlü bir güce sınıksız bağımlılıkla birlikte giden, onunla içiçe bir olgudur. Bunun en çarpıcı bir kanıtı, Türkiye Cumhuriyeti devleti'nin kurulmasından bugüne kadar yaşanan tarihi süreçtir.

Sermayenin tekelleşmesi ve sömürüyle kârın maksimizasyonu süreçleri dünyanın efendilerinin yararına başka türlü işlemez. Toplum dinamikleri bu süreçleri tersine çevirecek süreçlere bağlanmadıkça da efendilere bağımlılık sürer. "Karşılıklı bağımlılık" ya da "Hepimiz aynı teknedeyiz" türünden yâveler uluslararası kapitalist piyasanın diktası altında ortaya çıkan gerçeklikleri mazur, olağan, kaçınılmaz, eşyanın tabiatından, vb... göstermek için uydurulan lafazanlıklardır. Çoğunun,

âhir ömürlerinde “Kadrocu” cibilliyetler sergilemekten perva duymayan eski solcu müzah refatın ağzında pelesenk olması boşuna değildir.

En basitinden, her an işsiz kalma tehdidi altında yaşayan işçinin, her an onu işine geldiği zaman, işine geldiği gibi işsiz bırakmadan kendi işini yürütemeyecek olan işverenin ve her zaman o işvereni koruyup kollamaya hazır, gönüllü ve de görevli devletin (böyle olduğu hâlen yaşanan kriz münasebetiyle bir kere daha bütün dünyada olduğu gibi buralarda da görülmedi mi?) elinden kurtulması sorundur söz konusu olan: mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi, ya da –bu üslûp biraz fazla sert ve ağır kaçıyor– sosyal devrim! Bu hedeflenmeden, hedeflendiğinin elle tutulur, gözle görülür âlâmetleri toplumun politik ve sosyal gündeminde yerini alıp ön plana çıkmadan, birilerinin ağzından düşmeyen “anti-emperyalizm” bu ülke insanlarının muazzam çoğunluğunu oluşturan emekçilerin doğrudan somut çıkarları ve geleceklerinin üstünü örten, onlara tam ters emel ve maksatlara yönelik bir vizyonun gerekçesi olarak işlev görmeyi sürdürecektir.

Uzun lâfın kıyası, bu koşullar sürdükçe Türkiye bu topraklar üzerinde yaşayan milyonlarca insanın Türkiye’si olmayacaktır. 360 günde bir 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamalarına bile tahammülü olmayan bir “Türkiye”yi Türkiye’nin emekçi yurttaşları ne yapsınlar..?

Evet, ne yapsınlar?

Kaldırıp atacak, ona sırtlarını dönüp gidecek degiller elbette! Taksim’i senede bir gün de olsa işçi sınıfına bırakmamak için her şeyi göze alan burjuvazinin sınıf bilincine denk bir sınıf bilinci ve kararlılığıyla ne yapıp edip o “Türkiye”yi –bu gidişle onun bunun elinde pazarlık konusu bir enerji hatları kontrol merkezi olmaktan öte bir geleceği olmayacağı ve üzerinde yaşayan insanlara doğru dürüst bir hayrı dokunmayacağı görülen bu toprakları– mavi-siyle, beyazıyla işçi yakalı emekçilerin, kadınlığından da, insanlığından da feragat etmeden yurttaş olmanın tadını çıkarmak isteyen kadınların, kendi topraklarında birilerine boğaz tokluğuna kul köle olmadan insan onurları sürekli eksilip tükenmeden büyüüp yaşayacak çocukların Türkiye’si’ne dönüştürmenin icabına bakacaklar.

İşin başa düştüğünü görmek gerekiyor. Bu iş öyle günün birinde nasıl olsa, tarihi tekerlerine bağlamış nesnel süreçlerin gereği ve sonucu olarak, âdeta kendiliğinden gündeme gelip gerçekleşecek bir iş değil. Hemen BUGÜNÜN işi. Bunda âcil ve hayatî, somut çıkarı olan herkesin işi. Demokrasiyi ve özgürlüğü, her birini işçi sınıfının tarihsel hakkını vererek kazanmak kadar da önemli ve zorunlu,

çünkü sömürüye ve sömürüye katlanma zilletine son verme kavgasının onlarla birlikte, onlar kadar ayrılmaz bir parçası.

Kitap okuyan kadın.1655, 83 x 69.5 cm.

Genç yahudi İsa.1656, 25 x 21.5 cm.

Siyasi Partiler ve Sosyalistler

Yavuz Alogan

Önemli olan, "kendini ifade etmek" değil, ne kadar küçük ve önemsiz görünürse görünsün kitle hareketleriyle bağ kurabilmek ve bu kitlelerin derdini onların dilinden türetilmiş bir siyaset diliyle ifade edebilmektir

Siyasi parti denilen örgütlenme biçiminin, özellikle kurumsal erozyonun süreklilik gösterdiği Türkiye gibi ülkelerde, nasıl bir sınıfsal ve toplumsal işlev gördüğünü anlamak kolay değildir. Bununla birlikte, siyasi partiler rejiminin, en genelinde toplumu farklı siyasi kesimlere bölünmüş olarak bir arada ve aynı üretim ve yönetim sistemine bağlı tutmak gibi bir işlev gördüğü söylenebilir.

SİYASİ PARTİ OLMANIN KOŞULLARI

Belirli sınıfsal ya da mesleki kesimler, sözgelimi, gelişmekte olan taşra burjuvazisi ya da büyük kentlerde faaliyet gösteren orta halli müteahhitler, kendi maddi çıkarlarının peşinde belirli bir eşiği aşarak, büyük burjuvazinin ya da zengin müteahhitlerin müstahkem mevkiilerini ele geçirmek, daha fazla gelişmek, devlet kaynaklarının akışını kendilerine doğru çevirmek ve bunun için gerekli yasaları çıkaracak parlamento çoğunluğuna sahip olmak için bir siyasi parti hâlinde örgütlenebilirler.

Ancak siyasi parti olabilmek için bazı koşulları yerine getirmeleri gerekir. Her şeyden önce, maddi kaynakların ulaşılabilir ve yeterli olması gerekir. Kaynaklar, siyasi partilerin yurt sathında örgütlenbilmeleri, seçim propagandası yapabilmeleri, kadrolarını besleyebilmeleri, nüfuzlu şahsiyetleri satın alabilmeleri, kendi medyalarını ya da kendilerine uydu olarak hizmet edecek medya güçlerini oluşturabilmeleri için ortak bir havuzda toplanabilmelidir. İkinci olarak, kitlelerin kulağına hoş gelecek, onlarda umut ve heyecan uyandıracak ya da onları büyük bir tehlike karşısında olduklarına ikna edecek, demagojik ve propaganda amaçlı bir söylem dağarcığına sahip olmak gerekir.

Bu iki imkân, yani para ve demagoji, siyasi parti olmanın iki temel şartıdır. Bundan sonra, başarılı olmanın, yani seçim kazanmanın, yasama ve yürütme organlarına hâkim olabilmenin diğer koşulları gelir: mevcut siyasi iktidarın yıpranmakta olması, kolayca istismar edilebilecek büyük hatalar yapması; uluslararası konjonktürden kaynaklanan yeni dış siyaset gereklerinin karşılanacağına dair çeşitli güvencelerin verildiği ilişkilerin kurulması, yani dış güçlerin desteği; medyanın aydınlatığı siyasi alanın içine sağlam biçimde yerleşerek her fırsatta kendini gösterme yeteneği; mükemmel demagoji yapabilen hatipleri taktik düzeyde başarılı biçimde kullanmayı gerektiren bir düşünce ve davranış esnekliği. Bu koşullara daha pek çok madde eklemek mümkündür.

"NEDEN OLMASIN?" DUYGUSU

Mevcut kapitalist toplumlarda ve elbette Türkiye'de de, parlamenter sistemler kendilerini, dolayısıyla temsilcisi oldukları hâkim sınıf kesimlerini, başka deyişle mevcut üretim ilişkilerini, yasalarla korumuşlardır. Aslında, itiraf etmek gerekir ki, bunlar geniş ve esnek yasalardır. Mesela Türkiye'de, 30 kadar rüşünü ispat etmiş sabıkasız yurttaş, gerekli evrakları içeren dosyalarını hazırlayıp, Anayasa'nın sınırları dahilinde mâkul bir parti programıyla İçişleri Bakanlığı'na başvurup bir siyasi parti kurabilir ve kimse parti kurucularının mesleklerini, sınıfsal mensubiyetlerini, hattâ niyetlerini sorgulamaz.

Bu bakımdan Türkiye'nin bazı Avrupa ülkelerinden bile ileri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Parti programındaki bazı masum, belirsiz, kaçamak ifadelerin altı propaganda alanında daha keskin bir

söylemle doldurularak, ırkçı, faşist, şeriatçı ya da proletarya diktatörlüğü kurmayı ya da memleketi bölüp parçalamayı amaçlayan bir parti kurulabilir. Bir anda, bir isme, bir genel merkeze, parti teşkilatına, bir ambleme sahip olmak ve seçmen pusulalarının biraz daha uzamasını sağlamak mümkündür. Eski devrimciler, komünistler, faşistler, alenen şeriat düzeni isteyen bir takım unsurlar, asabı bozuk emekli subaylar, eşcinseller, travestiler, çevreciler, hayvan hakları savunucuları, kısaca herkes siyasi bir parti kurabilir. Devletin farklı düşünce gruplarını Siyasi Partiler Yasası'na göre örgütlenmeye teşvik ettiğini söylersek, durumu abartmış olmayız.

Ancak böyle bir parti kurmanın bedeli seçimlerde sürekli hezimetle ödenir. Çünkü kurulu düzen, bütün yasalarıyla, görünen ve görünmeyen bütün baskı mekanizmalarıyla, bu partilerin yukarıda sıraladığımız imkânlarla ve başarı koşullarına yaklaşımlarını engeller. En önemlisi, medyanın aydınlatmış alanın dışında kaldıkları için, söz konusu partiler, geniş kitlelerin görüş alanına giremezler. Üstelik, kendilerine ayrılan anayasal sınırlar içinde faaliyet gösterirken, devletin sıkı denetim ve takibi altında tutulurlar. Devlet bunları sürekli gözetler, sınırlar, belirli eleklerden geçirir. Parti içindeki gruplar ve kişiler hakkında sık sık dâva açar. Cumhuriyet Başsavcısı'nın bu türden partilerin genel başkan yardımcılarına doğrudan telefon edip tehdit ettiği bile görülmüştür.

Fakat aynı Devlet, bütün sınavlardan geçerek belirli bir eşiği aşan partilere para yardımı yapar. İstikbal vaat eden, dış güçlerin desteğini almış ya da alabileceğini kanıtlamış, burjuvazinin istediği yürütme ve yasama faaliyetini yerine getirmeye hazır, demagogisi fazla tahripkâr olmayan partiler, bir eşiği aştıklarında hazine yardımlarını kendi kaynak havuzlarına ekleyerek iktidara doğru yürüyebilirler. Oysa marjinal, hattâ tehlikeli ve sakıncalı görülen partiler, eşikte bekletilerek, kapatma dâvalarıyla, çeşitli soruşturmalarla, karar defterleri, üyelik formları, vb. ilgili bakanlıkça didiklenerek, bekletilirler. "Demokrasi" dedikleri rejim bu şekilde gelişir, güvenli biçimde serpilir ve yurttaşları kucaklar.

Dolayısıyla, yerleşik siyasi düzenin kendisi için potansiyel bir tehlike olarak gördüğü küçük partiler sürekli diken üstünde yaşarlar ve başlangıçtaki (eğer varsa) radikal söylemlerini zaman içinde terk ederek, düzen içi partilere benzemeye, daha doğru

bir ifadeyle, kendilerinin de düzen içi bir parti olduklarını fark etmeye başlarlar. Doğal müttefiklerinden ve sokaklardan koparlar, kendi işleriyle uğraşan bürokratik ve âtil mekanizmalar hâline gelirler. Bu süreç, ister istemez parti içi radikal grupların ve kişilerin ayrılarak, siyasi alandan uzaklaşmaları ya da aynı kaderi paylaşacak başka partiler kurmalarıyla sonuçlanır. Böylece yerleşik düzen, kendisi için potansiyel tehlike oluşturabilecek düşünce akımlarını, önce yasal çerçeve içine alıp etkisizleştirmiş, sonra da yavaş yavaş sindirerek yok etmiş olur. Üstelik onları, çok karşıt görüşlere sahip partiler olarak, aynı kurallara bağımlı kılar, bir hizada tutar ve anlamsızlaştırır.

Söz gelimi, faşist ve komünist partiler, devlete ve birbirlerine eşit mesafede dururlar; kitleler onlara baktıklarında, farklı şeyler söylemelerine rağmen hepsini aynı hizada ve aynı yasalara bağlı itiraz grupları olarak algırlar. Eğer belirli ideolojik önkabulleri ya da geçmişten gelen mensubiyetleri yoksa, kaderlerini bu gruplara bağlamaktan kaçınırlar.

Bu arada Devlet, bütün ideolojik aygıtları ve kurumlarıyla, ana akım medya organlarının desteğiyle, marjinal partilerde bir tür "neden olmasın?" duygusu yaratmayı da ihmal etmez. Bu partiler, çalışırlar ve milletin teveccühünü kazanırlarsa pekâlâ barajları aşabilecek, parlamentoya girebilecek, hattâ iktidar olabileceklermiş gibi bir izlenim yaratılır. Partilere eşit imkânlarla sahipmişler gibi davranılır. Ana akım medya organları, düzenin genel mantığı açısından eksantrik görünen bu partileri, kendi aydınlatmış alanın dışında tutsa da, arada bir onlara yer vererek, onlarla ilgili haberler, röportajlar yaparak, bir tür sahte umut ve yanılsama yaratmayı asla ihmal etmez. Bu partiler oltaya takıldığına farkında olmayan balık gibidirler; karınlarını doyurabileceklerini umarlar ve yüzmekte olduklarını sanırlar.

İSTİSNALAR

Elbette bu durumun istisnaları da vardır. Mesela, Necmettin Erbakan'ın temsil ettiği Milli Görüş akımı, yerleşik düzenin siyasi ölçülerine göre marjinal bir hareket olmasına rağmen, Soğuk Savaş döneminde Devlet ile devrimci akımlar arasındaki çelişkiden yararlanarak ve geleneksel taban örgütlenmelerinden muazzam paralar toplayarak, kendi medyasını oluşturmuş, iktidara kadar yükselmiş ve tıkanıp noktada kendi içinden çıkan bir kesim

(AKP) bu geleneğin bütün imkânlarına dış güçlerin desteğini de ekleyerek siyasi iktidarı kısmen ele geçirebilmiştir. Benzer bir istisna, farklı boyutlarda, TİP için de söylenebilir. 1960 İhtilali'nin yarattığı koşullarda, Demokrat Parti'nin oy potansiyelinin biraz daha parçalanması için sosyalist bir partinin TBMM'ye girmesine izin veren seçim koşullarına (millî bakiye) dokunulmamış ve "Türkiye'de Kürtler de vardır," diyene ve Amerikan emperyalizmine karşı uzlaşmaz bir tavır alana kadar, Türkiyeli sosyalistlerin bu ilk kitlesel partisine tahammül edilmiştir. TİP'in kuruluş ve başarı döneminin, sendikal hakların tanındığı, işçi mücadelelerinin yükseldiği bir döneme denk geldiği de unutulmamalıdır. Benzer şeyler, marjinal bir noktadan başlayan, fakat gerek dış konjonktürün etkileriyle, gerekse askeri bir hareketin kitle tabanına oturması nedeniyle, toplam gücünden çok daha büyük bir etki yaratan bugünkü DTP için de söylenebilir.

KİTAPTAN BAKARAK LENİNİST PARTİ İNŞA ETMEK

Karl Marx, yaşadığı dönemde, siyaset sahnesinde yer alan burjuva partileriyle ilgilenmemiş, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i başlıklı kitabında, siyasi partileri, hâkim sınıfın proleteryaaya karşı kullandığı ve kendi çıkarlarını güçlendirirken proleteryaada bir "katılım yanılması" yaratan pro-

paganda araçları olarak görmüştür. Marx, Proudhon ve Bakunin gibi devrimciler, o dönemde kurdukları siyasi yapılara, Birlik, Liga, Dernek gibi isimler vermişler, "siyaset" ve "parti" sözcüklerinden uzak durmuşlardır.

II. Enternasyonal döneminin sosyal demokrat partilerini bir yana bırakırsak, "parti" meselesi, sosyalistlerin gündemine büyük bir etken ve sorun olarak, Lenin'le birlikte girmiştir. Lenin'in partisi, Duma'da yer aldığı ya da Sovyetler'in bir parçası olduğu dönemlerde bile, kendisini hiç bir dışsal kuralla bağlı hissetmeyen, teorik öncüllerini stratejik konseptine göre birkaç ay içinde (Nisan'dan Temmuz'a kadar) değiştirebilecek esneklikte, esas olarak ihtilalcı bir partiydi. İhtilalcı bir parti ancak öyle olabilirdi. Bununla birlikte onu Blanqui tarzında darbecilikten ayıran en önemli özellik, kitle hareketleriyle sürekli bağ kurabilmesi, işçi hareketleriyle ve devrimci atılımlarla güçlenebilmesi ve sınıfın içinden gelen organik aydınları ve parti entelektüellerini militanlaştırarak, onları demokratik merkezîyetçi örgüt yapısına sıkıca bağlayabilmesiydi. Lenin'in partisi, pratik faydacı yanları olan, bazen askeri bazen sivil (ya da hem askeri hem sivil) olabilen, hakikat anı geldiğinde arkasında topladığı bütün güçlerle mevcut iktidarın en zayıf noktasına en ağır darbeleri indirerek, iktidara ve sosyalizme doğru kaplan sıçrayışı yapabilen bir partiydi. En önemlisi, pek çok kez dağılan ya da yok olmanın eşiğine gelen, fakat yeniden toparlanabilen, işçi sınıfının genç öncüleriyle yenilenebilen, "somut durumun somut analizi"ni esas alan ve hayallerle değil, gerçeklerin zemininde siyaset yapan bir partiydi.

Leninist parti, Sovyet Rusya'da sosyalizmin ilk uygulama döneminde de bu özelliklerini değiştirmede. Rus Devrimi için fazla ütöpik kaçan, fakat evrensel düzeyde tam eşitlikçi, hümanist görüşleri savunan anarşist coğrafyacı Peter Alekseyeviç Kropotkin'in, devrimin ilk döneminde sürekli Lenin'i ziyaret ettiği ve o sırada iç savaş ve "savaş komünizmi"nin sorunlarıyla boğuşan Lenin'in sonunda kapıya dayanan Kropotkin'i, "Evde yok," dedirterek geri çevirdiği ve çok sevdiği bu filozof 1921 yılında öldüğünde, büyük bir törenle onun Novadeviçyi mezarlığına defnedilmesini sağladığı bilinir.

Jakoben bir geleneğin temsilcisi olmakla

Kendi portresi. 1665-1669, 114.3 x 94 cm.

övünen Bolşevikler, üstlendikleri tarihsel sorumluluğu yerine getirirken, kişisel duygularının davranışlarına hâkim olmasına asla izin vermemişlerdir. Onlar, Rusya'nın iktisadi ve toplumsal koşullarını Bolşevik Partisi'nin sıkı disiplini altında sosyalizme yaklaştırmak istiyorlardı ve gelişmiş "bir ya da daha fazla" batılı ülkede devrim olmadığı takdirde, sosyalizmi asla kuramayacaklarını bilecek kadar da gerçekçiydiler.

Leninist Parti Anlayışı, zaman içinde, ulaşılmaz ya da ulaştırılması için pek çok kitâbî koşulun yerine getirilmesi gereken bir fetiş gibi anlaşıldı. Ülke-mizde de bunun örnekleri görülmüştür. Uzun yıllar boyunca parti inşa eden gruplar vardır. Bunlar, kitaptan bakarak Leninist parti inşa etme sürecini sürekli biçimde geliştirirler; partiyi inşa ettikçe kendi aralarında bölünüp, daha doğru, daha ilkeli, daha Leninist ya da Bolşevik Leninist ya da Leninist Bolşevik ayrı ayrı partileri inşa etme sürecini başlatırlar. Parti, yaklaşıldıkça uzaklaşan, kuruldukça dağılan, tarihsel konjonktürle bir türlü aynı raya giremeyen, fakat gireceğinden asla umut kesilmeyen fazla sofistike bir yapı olarak anlaşılır.

Aslında "tarihin pususuna yatma" anlayışı da Leninist Parti çevresinde geliştirilen görüşlerden esinlenmiştir. Bazı gruplar, partinin inşa sürecini tamamlamış ve tarihin pususuna yatmışlardır. Orada, tarihin pususunda, görüşlerini açıklamış, başka deyişle proletaryanın önüne bir program koymuş durumdadırlar; bu program temelinde, başka parti ve devrimci gruplarla polemik yaparak, tarihsel konjonktürün, kurdukları pusuya yaklaşmasını beklerler. Çok derli toplu görüşlere, ilkelere, yetkili kurullarında kabul edilmiş dokümanlara ve belirlenmiş programatik yaklaşımlara sahip oldukları için, kendi kateşizmlerinin genel şablonuna uymayan güncel olaylar ve görüşlerle, sıradan politik mevzularla ilgilenmezler. Kendi görüşlerinin başkaları tarafından pratik amaçlarla ve küçük değişikliklerle uygulanması halinde tepki gösterirler.

SOSYALİST PARTİLER

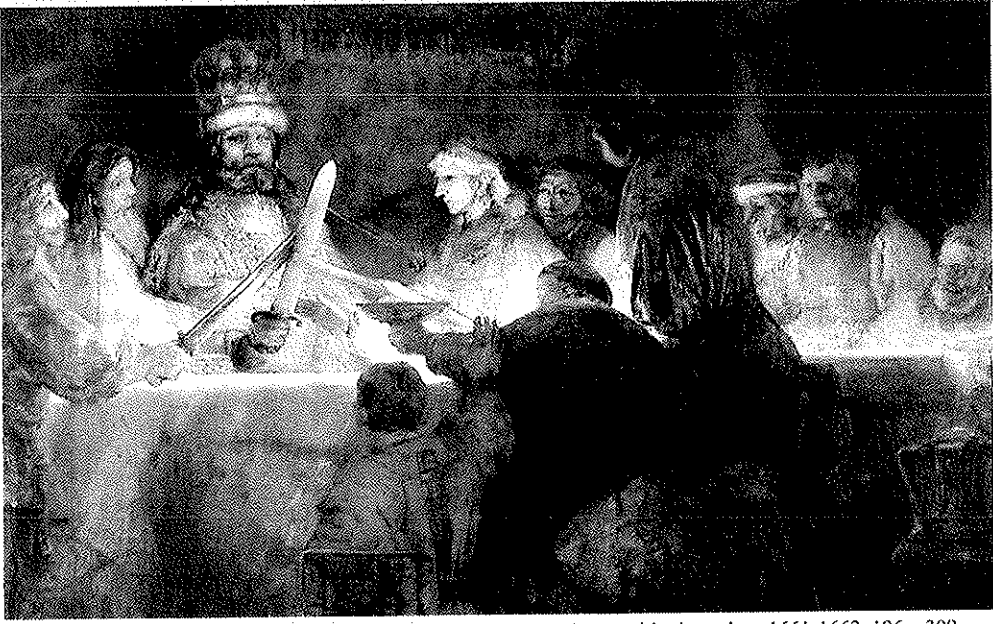
1986'dan itibaren sosyalistler kitle partisi kurmaya çalışmışlar, ancak kurdukları partiler ne bir kitleye yaslanabilmiş, ne kadro oluşturabilmiş, ne seçimlerde anlamlı bir oy düzeyine ulaşabilmiş, ne başı, sonu ve sonuçları belli olan örgütlü bir kampanya yürütebilmiş ne de siyasal sonuçlar doğurabilecek bir yayın faaliyeti sürdürebilmiştir. Bu durum, parti yöneticilerinin, partilerin içindeki görünür ve gö-

rünmez liderlerin hatalarıyla, somut koşulları kavrama yetenekleriyle ya da bencil tutumlarıyla değil, bu liderlerin ve çevrelerinin mevcut siyasi partiler rejiminin içinde yer alma çabalarının doğal bir sonucu olarak anlaşılabilir.

Sosyalistler, merkeze kaymak isteyen taşra burjuvazisi ya da büyük şehirlerdeki orta halli müteahhitler gibi partileşemezler. Onlar ancak radikal kitle hareketlerini, işçi mücadelelerini, en azından bir aydın/öğrenci hareketini temel alarak geliştirebilirler. Zaten sosyalist denilen partiler, ancak mücadele partisi olarak var olabilirler, kitlesel bir mücadelenin örgütlü ifadesi olarak anlam kazanabilirler. Kitlesel mücadelelerin, aşağıdan, tabandan zorlayan bir örgütlenme talebinin olmadığı yerde, bireylerin ya da izole grupların, kendilerini birbirine karşı ifade etmek maksadıyla, seçimlerde oy almayı, parlamentoya girmeyi hedefleyen siyasi partiler kurmaları, mevcut kapitalist sisteme bir emniyet vanası oluşturmamanın yanı sıra, boşuna kaynak israfından başka bir anlam taşımaz. Sosyalist solun kurduğu çeşitli partilerin son yirmi yıl içinde sergiledikleri yetersizlikler, bu durumu açıkça ortaya koymuştur.

Hiç bir sosyalist grup, mevcut sosyalist partilerden tamamen farklı bir yapıyla, değişik bir programla partileşip başarılı olma (yani parlamentoya girme ya da seçimlerde hatırı sayılır miktarda oy toplama) umudu taşıyamaz. Bu alanda yapılması gereken her şey yapılmış, söylenebilecek her şey söylenmiş, hazırlanabilecek bütün programlar hazırlanmış, kurulabilecek bütün partiler kurulmuştur. Sosyalizm adına, bugüne kadar sosyalist parti kuranlardan daha donanımlı, daha bilgili ve daha geniş kaynaklara sahip birilerinin çıkıp, siyasi partiler rejiminin kurallarına ve koşullarına uygun bir faaliyetle kitlesellik kazanacak, seçim barajlarını aşip parlamentoya girecek, yepyeni ve bambaşka bir sosyalist parti kurmaları neredeyse imkânsızdır.

Mevcut koşullarda sosyalist partiler kurmanın bir zararı olmadığı, en azından sosyalistlerin de kendilerini ifade etme hakkına sahip oldukları, bu partilerle çok dar kesimli, asgari düzeyde sosyalizm propagandası yapılabileceği, ayrıca "hazırda bekleme"nin geleceğin kitle hareketlerini siyasal hedeflere yöneltmek için bir imkân oluşturabileceği söylenebilir. Ancak bu türden minimalist tutumların son yirmi yıl içinde vardığı noktayı dikkate almak gerekir.

Batavyalılar komposu. 1661-1662, 196 x 309 cm.

Bir kere, ortaya çıkan zararlar büyüktür. Mevcut sosyalist partiler, bürokratik yapılarıyla gençliği sosyalist fikirlere yabancılaştırmışlar, sendika bürokratları dışında işçi kitleleriyle, hattâ kamu emekçileriyle bile, organik bağlar kuramamışlardır. Bu partilerle sosyalizm propagandası yapılamamış, kapitalizm ve devlet sorgulanamamış, bir emek cephesi örgütlenememiştir. Yıllarca “hazırda bekleyen” partilerin, kendi bürokratik yapılarını aşarak geleceğin kitle hareketlerine önderlik etme şansları da yoktur. Her hareket kendi önderlerini, kendi örgütünü yaratır. Bunların da, ayakta zor duran, zaman zaman telefon ve elektrik faturalarını ödemekten başka bir şey düşünemez hale gelen, üyeleri sürekli değişen bir takım partilerin kapılarını çalacaklarını düşünmek fazla iyimser bir tutum olur.

KRİZ VE KİTLELER

Büyük iktisadi krizlerin, kitleler yoksullaştıkça ve ezildikçe onları gündelik hayat kavgası içinde siyasal örgütlenmelerden uzaklaştırmak gibi bir paradoks yarattığı bilinmektedir. Nitekim bütün büyük devrimci atılımlar, kapitalizmin kendi kriz koşullarının üstesinden gelerek yeni bir ivme kazandığı, işsizliğin azaldığı ve çalışanların emeğine ihtiyacın daha fazla kâr etmek için arttığı, bütün toplumun hayat standardında yükselmelerin yaşandığı dönemlerde görülmüştür. Bu dönemler aynı zamanda kültürel ihtiyaçların da arttığı dönemlerdir. İnsanların kendi hayat standartlarına

ilişkin maddi ve manevi yeni ihtiyaçlar duymaları, siyasi talepler oluşturmaları, ancak asgari geçim koşullarının biraz ötesine geçmeleri hâlinde mümkündür.

İktisadi krizlerin, buna bağlı işsizlik tehlikesinin olmadığı nispi refah dönemlerinde, siyasi talepler çevresinde örgütlenen kitlelerin mücadelesi, yeni bir kriz döneminin başlarında büyük bir ivme kazanabilir ve hâkim sınıflarla, Devlet’in baskı aygıtlarıyla nihai bir hesaplaşma gerçekleşebilir. Ancak bu koşullar yoksa, yani kitlelerin örgütlü olmadıkları bir dönemin üzerine ağır bir iktisadi kriz çökmüşse, krizin vurduğu insanların kendilerine ait devrimci/bağımsız sendikaları ve kendi çıkarlarını savunmak için örgütlendikleri siyasi örgütleri yoksa, tam bir yıkım ve anomi yaşanır; işten atılan işçiler fabrika kapılarında işten atılmayan arkadaşlarıyla helalleşip ağlaşırlar, çocuklarını okuldan alırlar, aileleriyle birlikte hiç olmayacak işlerden para kazanmaya çalışırlar, toplumsal içe patlamalar, cinayetler, suç oranları artar (ailesini kurşuna dizen babalar, sıçrama yapan namus cinayetleri, çılgınca girişilen soygun teşebbüsleri vb.). Bu dağılma hâli ve orta sınıfların yoksullaşması, faşist hareketler ve her türlü gerici akım için büyük fırsatlar yaratır. Birincisi, mutlaka bir suçlu bulur (Yahudiler ya da Kürtler gibi); ikincisi ise, insanları günah ve kefarete duygularıyla davranmaya, “Allah’ın adaleti”nin hâkim olacağı bir dünya kurma hedefine yönelir.

Böyle dönemlerde yüzünü seçimlere ve parlamentoya çevirerek, ezilen kitlelerin yaşadıkları trajediye sırtını dönen sosyalist partilerin yapabilecekleri fazla bir şey yoktur. Çeşitli denge hesaplarıyla parlamentoya bir ya da daha fazla milletvekili soksalar bile, bu yazı boyunca anlatmaya çalıştığımız gibi, bunun mevcut rejime demokratik bir vechе kazandırmak dışında kimseye faydası olmaz. Hattâ, mevcut sosyalist partilerin kitlelerle doğrudan bağları olmadığı için, Marx'ın dediği gibi ezilenlerde değil, sadece sosyalistlerde bir "katılım" duygusu yaratır. Bu duygu da, bütün milletvekillerinin verebileceği türden, birkaç önergeyle, orada burada, Avrupa Parlamentosu'nda vb. boy göstererek tatmin edilir.

SONUÇ

Bütün bunlardan bir sonuç çıkarmak gerekirse, bugünün koşullarında sahiden sosyalist olma, sahici bir sosyalist hareket yaratma çabasının çok büyük zorluklar ve engellerle karşı karşıya olduğunu itiraf etmek zorunludur. Kat edilen yollar bir döngüyü yansıtmakta ve bu döngü çeşitli yanılsamalar yaratarak, bizatihi faaliyetlerin bir engel oluşturmalarına yol açmaktadır. Kurulu düzen, bu işler için küçük, düzenli, arada bir ışıldaklarla aydınlatılan karanlık bir bahçe ayırmış ve etrafını dikenli tellerle çevirerek, "Demokrasi adına burada çoğalın ve kendinizi ifade edin!" demiştir. Siyasi partiler rejimi içinde örgütlenen sosyalistlerin, istisnai bazı tarihsel örnekler gibi, çeşitli maddi ve konjonktürel imkânlardan yararlanarak bu dikenli tellerin ötesine taşma ya da bir kaplan sıçrayışıyla öteki tarafa geçme imkânlarının bulunmadığı son yirmi yılın deneyimleriyle ve defalarca kanıtlanmıştır.

Burada önemli olan (herhalde!), "örgütlenme" meselesini fazla abartmamak, bürokratik ve yordamlı (prosedürel) uygulamaları olduğundan fazla önemsememek; "parti" meselesini bir fetiş haline getirmemek; kitaptan bakarak Leninist parti kurmaya çalışmamaktır. Ne kadar hareket varsa, o kadar örgüt olur. İktisadi ve toplumsal konjonktür kitle hareketlerini ne kadar yükseltirse, bu hareketlerin yükseldikleri düzeyde bağımsız biçimde örgütlenmelerine ve daha yüksek bir hareket düzeyine ulaşmalarına yardımcı olacak örgütlenme biçimleri keşfetmek ve geliştirmek, bu gelişimi sağlamak için gerekli olan dili sıradan emekçinin gündelik hayatından türetmek gerekir. Önemli olan, "kendini ifade etmek" değil, ne kadar küçük

ve önemsiz görünürse görünsün kitle hareketleriyle bağ kurabilmek ve bu kitlelerin derdini onların dilinden türetilmiş bir siyaset diliyle ifade edebilmektir.

Bu sorun sosyalistlerin en zayıf noktasını oluşturmaktadır. Bir zincir en zayıf halkası kadar güçlüdür. Bu halkayı güçlendirmeden, yani ne kadar önemsiz görünürse görünsün kitle hareketleriyle bağ kurmadan hazırlanacak iddialı programlar ve gösterişli sloganlar ancak ayak bağı olur. Bugünün dünyasında elde olan hiçbir hazır reçete yoktur.

Genç kadın portresi, 1632, 92 x 71 cm.

Sosyalizmin Krizi ve Lenin

Hüseyin Hasançebi —

Lenin'in siyasi düşüncesi, günümüzün sosyalist krizinden çıkış gayretlerinde paradigma olarak yeniden inşa edilmedikçe krizden çıkış hiç de kolay olmayacaktır

“Sosyalist hareket krizde!”, “İşçi hareketi krizde!” Söylenmesi kolay, açıklanması zor kavramlardır bunlar. Ancak dünya hayatının son yirmi yılına bakınca sosyalist hareketin ve işçi hareketinin içinde bulunduğu durumu anlatmıyor da değil. Ne zamandan beri diye baktığımızda, 90’lı yılların başından beri dünyada sosyalist düşünce ve eylem bakımından durgun, sıkıntılı, kasvetli bir durum olduğu apaçık anlaşıyor. Ülkeleri ve dünyayı sarsan, kapitalizmi ve kapitalist sistemi zora sokan büyük ve genel ve süreklilik gösteren işçi grev ve direnişlerine rastlanmıyor. Sanki İngiliz madencilerin ünlü greviyle birlikte tarihin bu sayfası kapandı gibi. Sendikaların tabanı bütün ülkelerde alabildiğine daraldı, sendikalar sendika olmaktan çıktı ve ekonomik işçi örgütlenmesinin bu sarsılmaz modeli tarihsel işlevini yitirdi gibi. “İşçi hareketi krizde” diyenin kullandığı kriterler bunlar olmalı. Siyasal işçi örgütlenmesi bakımından da durum aynı. Marksist kurama dayandığı savındaki “Devletçi sosyalizm” uygulamasını yürüten komünist veya sosyalist partiler, Rusya’dan başlamak üzere, önce ekonomik ilişkileri, sonra da yeni ekonomik ilişkilere uygun olarak kendilerini değiştirdiler. Buna komünist siyasetin dünya çapında likidasyonu demek tam doğru olmasa bile yanlış da olmaz. Batı Avrupa komünist partileri de sınıf ve seçmen tabanlarını büyük ölçüde yitirdiler ve siyasetteki etkileri neredeyse sıfıra indi. Komünist ve sosyalist siyasi hareketlerin bütün dünyada etkisini kaybetmesi, sol siyasi yelpazenin tümünü kapsadı. “Sosyalist hareket krizde” diyenin kullandığı kriz kriterleri de bunlar olmalı.

Komünist ve sosyalist siyasi hareketin dünya çapında ve neredeyse “duvar yıkılır gibi” birden bire yıkılmasından doğan boşluğu dolduracağı varsayılan sosyal demokrat siyaset de benzeri bir akıbete uğradı, Willy Brandt’ın öngörüsü gerçekleşmedi. Aksine, sosyal demokrasi, sosyal hakları budayan tekelci sermaye programının uygulamasına talip olarak tarihsel pozisyonunu kaybetti ve işçi hareketi üzerindeki etkisini büyük ölçüde yitirdi. Sosyal demokrasinin durumunu da işçi hareketi krizinin bir parçası saymak, krizin derinliğini ve boyutlarının genişliğini görmek bakımından yararlı olur. Sosyalizmin ve işçi hareketinin dünya ölçeğindeki bu durumu elbette Türkiye solunu da içine aldı. Türkiye’de sosyalistlerin ve solun tümünün siyasal etkisi ortadan kalktı. Buna paralel olarak sendikalar etkisini yitirdiler, daraldılar. İşçi hareketi sustu. Türkiye tam bir “sömürü cenneti” oldu. Türkiye’de sosyalist hareketin ve işçi hareketinin durumunu “kriz” olarak değerlendiren görüşlere “Kızılçık Dergisi” olarak aynen katılıyoruz.

Ne var ki, çizdiğimiz bu “kriz tablosu” yaklaşık yirmi yıldır seyrettiğimiz bir tablodur. “Büyük yenilgi”nin ilk şokları geçtikten sonra bütün dünyada ve Türkiye’de sosyalistler, krizden nasıl çıkılır sorusuna kafa patlatıyorlar. Siyasi partiler, hareketler kuruyorlar. İşbirlikleri yapıyorlar. Ancak aradan yirmi yıl geçti, krizden çıkışın çaresini buldukları söylenemez. O zaman şu soru geliyor: Sosyalistler krizi niçin aşamıyorlar, yoksa bu, çaresi olmayan bir kriz midir? Aranan çarenin bulunması geciktikçe “bu çaresiz bir krizdir!” diyenlerin sayısının hızla arttığını da gördüğümüze göre, “çaresiz değildir” diyenlerin durumu ciddi biçimde gözden

geçirmeleri gerekir.

İlk adımda bir kördüğüm var: "Canlanıp yükselen bir işçi hareketi yoksa sosyalist hareket nasıl yüksелеcek?" Aynı soru aynı sorunu desmek için, "Sosyalist siyasi hareket örgütlenip yükselmedikçe işçi hareketini kim canlandıracak?" biçiminde tersinden de sorulmaktadır. Aslında bu sorunun tersi düzü yoktur da, kriz nedeniyle varmış gibi görünmektedir. Sosyalist siyaseti de yükseltecek bir emekçi sınıf hareketi beklentisi, emekçi sınıf hareketinin krizden nasıl çıkabileceğine dair herhangi bir fikri olmama halinden başka bir şey değildir. Düşüncemizi döndürsek dolaştırsak, aslında "kriz" dediğimiz şeyin tam da bu olduğunu anlarız. Türkiye'ye ve özele indirildiğinde şu gibi başka şeyler de anlatır: Sosyalist hareketin krizde olduğu tesbiti, sosyalistlerin kafaca krizde olduklarını da ima eder.. Krizdeki sosyalist siyasi düşünceyi eleştirsen şöyle der: "İşçi yürüdü de biz mi gerisinde kaldık?" Ya da, "İşçi demokrasi bile istemiyor, sosyalizm nesine!" Buraya savrulmuş bir sosyalist düşüncenin kendi krizinden kurtulması, çünkü o kendinin krizde olduğunu henüz kavramamış olduğundan dolayı imkansızdır. Sosyalist düşünce ve siyaset, salt kendi düzleminde değil, sınıf temelini oluşturan "işçi hareketi" ile birlikte krizde olduğuna göre çok özel anlamı olan bir krizden söz ediyoruz demektir. "İşçi hareketi" ile "sosyalist siyasi hareket(ler)" arasında zorunlu bir diyalektik bağ mevcuttur. Sosyalist siyasetin ve işçi hareketinin, dünyanın bütünü için geçerli bu ortak krizi, vahim bir dünya ahvaline götürmüştür. Şapkası olmayanlar saçını yolup önüne koysun da düşünsün.

"Çare vardır!" diyen ve çare arayan sosyalistlerin bugün oturup kendilerine sorması gereken ilk soru şudur: Buraya nereden geldik? Bu soru yirmi yıldır soruluyor elbette ama cevabı, "nerden geldikse geldik, buraya geldik" oluyor. "Büyük Yenilgi"den ders çıkarmayı umursamayan tutum krizden kurtulmaya çalışmak yerine kendini krizin dışı atmayı tercih ediyor. Nereye attığını ise binlerce örneğinden görüyoruz. Sosyalizmin yaşadığı krizi derinden kavramanın tek yolu, geldiği ve gideceği yolu bilmektir.

Bilenler bilmeyenlere anlatmalıdır. İşçi hareketi ve sosyalist hareket buraya nice sıcak ve soğuk savaşlardan geçti de geldi. Dileyen buna, kapitalizm ile sosyalizmin, emek ile sermayenin, özgürlük ile köleliğin kanlı kapışması diye de bakabilir. 1917'de dünya hayatının temel varsayımı (sınıflı toplum) ile oynanmıştı. Kıyamet bundan kopmuştu. Ne demek "özgürlük!", üstelik bir de "somut özgürlük!" denmişti özgürlüğün ne olduğunu dahi bilmeden özgür olmak isteyen cahil fu-

karaya. Aklın alacağı gibi değildi. "Tarihin yanılgısı"ydı. Yokedilmeliydi. Marks, "ihtimal böyle (dramatik) olacaktır!" demişti de inanmamıştık. Topu topu somut bir "eşitlik ve özgürlük" varsayımı kurmuştuk. Oyun oynadığımızı sanıyorduk. Olmadığını gördük! Soyut özgürlükten yana olanlar somut özgürlük isteyenleri tepelediler.

Şimdi "işçi hareketi krizde" diyoruz ya, bu tepelenmiş hareketi kastediyoruz. Yenilmiş korkmuş bir hareket. Başına aynı bela gelir diye "Somut özgürlük" istemekten, korkuyor. Bir çok, bir sürü, bir yığın sosyalist siyaset, "gerçekçi" veya "objektif" olma adına ve "işçi korkmasın" diye işçideki korkuyla bütünleşiyor, somut özgürlüğün sözünü dahi etmiyor, gece gündüz, soyut özgürlük nutukları atıyor. Arkasından, "sosyalist hareketi yükseltecek işçi hareketi var da ben gerisinde mi kaldım?" diye, kendine sorması gereken soruyu başkasına soruyor.

"Büyük yenilgi" yenilenler için her şeyde yenilgi oldu. 1917'den buyana sürmüş ve yenilgiyle bitmiş sınıf savaşına bakmak ürpertici olsa bile, adını koymaktan korkmamalı. "Sınıflar" bu savaşa, sadece askeri ve siyasi güçlerini sürmediler. Bütün düşünsel ve sanatsal kuvvetlerini, (dinlerini, imanlarını, müziklerini, edebiyatlarını, heykellerini, resimlerini, bilim ve sanat dağarcıklarını, her şeylerini) de savaşta sonuna kadar kullandılar. En genelinde bir ideolojiler savaşı yaşandı. Kapitalist uygarlıkla Emek cephesinin yeni uygarlık iddiasının savaşıydı yaşanan. Sosyalistlerin yenildiği yerden başlayan ve bizim kriz dediğimiz şey, sosyalist düşünce ve siyasetin üstüne bir de, bu ek-sendeki estetiğin de yenilgisidir.

"Büyük yenilgi"yi salt sosyalizmin yenilgisi gibi kavramak da yanıltır ve hatta en büyük yanlış da budur. Komünist alan krizdedir de, dışındaki alan diridir sonucu çıkar bu yanıltan. Dünya ölçeğinde "İşçi hareketinin krizi" dediğimizde zaten krizin kapsamını sosyalist siyasetin dışına çıkarmış ve genişletmiş oluruz. Bu asla kriz tanımını sulandırmak ya da bulandırmak anlamına gelmez. İşçi hareketinin krizi, sosyalizmin farklı gen ikizi "sosyal demokrasi"yi de kapsar. Eşitlikçi ve özgürlükçü işçi mücadelesini, "proletarya diktatörlüğü"ne varmasın diye "demokrasi"den koparmadığı için kapitalizmden de koparamayan sosyal demokrat siyaseti de sosyalizmin krizi içinde görmek, krizin nasıl derin ve çok boyutlu bir kriz olduğunu kavramak bakımından şarttır. Komünist ve devrimci sol siyasi hareketler kapitalizmin dışında tuttukları mevzileri kaybederken sosyaldemokrat siyasi hareketler de, vaktiyle kapitalizmin içine sığdırmayı başardıkları demokratik ve sosyal programlarını terketmek zorunda kaldılar. Böylece kriz bilinç,

Gece nöbeti.1642. 363 x 437 cm. Tuval üzeri yağlıboya.

ideoloji ve siyaset düzeylerinde dünyanın bütün işçi ve emekçilerini içine aldı. Türkiye sosyalist solunda “sosyalizmin krizi”ni salt komünist siyasi eylemin krizi gibi algılayanlar bu krizden bir an önce kurtulmak için hop sıçrayıp kendilerini sosyal demokrasiye atıyorlar. Böylece bokunda boncuk var sandıkları demokrasinin içine düşüyorlar. Demokrasinin içinde kapitalizmden başka bir şey olmadığını gördüklerinde ise başlıyor saçmalama: Kapitalizm kendini aştı. Sanayi devrimi çağı aşıldı. Bilimsel devrim çağına girildi. Küreselleşme başladı. Hukuk da hukuk ve biraz da adalet!

Krizi ve kapsamını tesbit etmemiz krizden çıkışın çaresini vermez. Sosyalist düşünce ve siyasetin krizdeki durumu ne merkezdedir, buna da bakmak lazım. Bütün dünyada sosyalist siyaset(ler) “Büyük yenilgi”yi, temel sosyalist varsayımın yıkılışı olarak algıladı. Dehşetin içine düştüler. Korktular ve geri kaçtılar. Yirmi, otuz, elli yıl önce tuttukları mevzilerin çok çok gerisine, hatta 1917 öncesine, nefsi müdafaa hattına çekildiler. Her krizden çıkılır, demek ki bundan da çıkılır postülasına tutunarak zamana sığındılar. “Nasıl çıkılır?” diye sormakta geciktiler. “Ne yapacağını bilemez” bir durumda “bir şeyler” yapmaya çalışmakla yetindiler. Yaptıkları her ne ise onu, sosyalizm adına işe yarar, sonuç alıcı bir şey olup olmadığından kuşku duyarak, adını “geçici” koyarak yaptılar. Kapitalizmin önlerine koyduğu kalın zırhı, “sosyalizme

geçit yok!” duvarını neresinden ve nasıl deleceklerine kafa yoracakları yerde, çömelip duvara yaslandılar. Bütün dünya soluna hakim olan bugünkü vaziyet budur: Yeniden diriliş mümkün müdür, nasıl mümkündür?

Buna cevap kim verecek? Her halde her ülkenin kendi sosyalistleri. “Büyük yenilgi”den Türkiye’nin sosyalist solu en ağırından etkilendi. Siyasetten çekildi. İdeolojik yenilgiyle sonuçlanan iç tartışmalardan geçti. İşçi ve emekçi sınıflarla mevcut tüm bağlarını yitirdi. Yirmi yılda bir şeyler yaptı yapıyor fakat yaptığı, krizden çıkmaktan çok krizdeki kendi halini örgütlemekle ilgili. Kapitalizme karşı yitirdiği mevzilerine bir türlü geri dönemedi. Sınıf dinamikleri bir rüzgar estirmedikleri ve bu yüzden bir sınıf itibarı da bulunmadığı için sınıf düşüncesinden ve siyasetinden gittikçe uzaklaştı. Emek-sermaye çelişkisine göre mevzilenmeyi umutsuz bir gayret olarak gördüğü andan itibaren geçmişinden de koptu. Bir kısım sosyalist solcu, sanki sınıfı olmayan bir şeymiş gibi “Küreselleşme” denilen yeni emperyalist hegemonya tarzına karşı duracağım derken ulusçuluk batağına, bir kısmı da, “kapitalizmin demokratik gelişmesi” umuduna bağlanarak siyasi liberalizme gitti. Geride, işçi ve emekçi sınıf hareketinin devrimci siyasi mücadelesine götüren “sosyalist hareketin yeniden kuruluşu”için mücadeleye azmedenler kaldı.

“Sosyalist hareketin yeniden kuruluşu” için mücadelede azmedenler var diye krizden çıkılır mı? Çıkılmaz. Krizden ancak, Türkiye’de sosyalizmin mirası ne veriyorsa, onunla çıkılır. Ancak bu noktaya Lenin’in gölgesi düşmezse gene bir şey çıkmaz. Niye Lenin ve niye gölgesi? Krizde olan, “Kendi somut durumu!”na değil, somut duruma bakar. Somutlukta işçi ve emekçi hareketinin durumu nedir ve niye böyledir, anlamaya çalışır. Somuta nasıl bakılacağına Lenin’den daha yüksek örneği ne görülmüştür, ne de hayal edilebilir. Sosyalizm için mücadelenin çeşitlisi denenmiştir. Dönüp her birine yeniden bakamayız. Bakarsak kafamız karışır. Ancak hepsinin doğruladığı tek bir şey vardır. Buna Lenin dikkat çekmiştir: “Devrimci düşünce yoksa, devrimci mücadele de yoktur” demiştir. Devrimci siyasi düşünce, devrimci siyasi eylemin önkoşuludur. Demek ki Türkiye’de sosyalist solun önce devrimci siyasi düşüncesini ortaya koyması gerekmektedir. “Düşünce”ye kılı kırk yarıp bakmak bunun için şarttır.

“Büyük Yenilgi”yi kabul ettikten sonra sıra çözümlmeye gelir. Çünkü “yenilgi”ler de en az “zafer”ler kadar karmaşıktır. Yenilen düşünce midir, siyaset midir, örgüt müdür? Taktik mi yenilmiştir, yoksa strateji mi? Yenik düşünceyle yeni bir mücadele verilemez. Ama her yenilgi de düşüncenin yenilgisi değildir. Mesela, Marksist siyasi pratiğin herhangi bir yenilgisi, Marksist düşüncenin yenilgisi anlamına gelmez. Bu elbette bir tartışma konusudur. Ama skolastik tartışılmaz. Somut bir dayanak olmalıdır. Bu somut dayanak Lenin’de vardır, çünkü yenilmeyen tek siyasi düşünce “Lenin düşüncesi”dir. Bugün, bu çağda, sosyalizmin krizinden çıkmakla ilgili tartışmaya bundan daha düzeyli ve anlamlı bir dayanak bulunamaz. Lenin yenilmiştir, fakat düşüncesi yenilmemiştir. Ne demek bu, “Lenin düşüncesi” nedir? “Lenin’in düşüncesi”, o olmadan sosyalizm için mücadele olmaz dediğimiz, “devrimci siyasi düşünce”dir. Lenin düşüncesinin ne olduğunu bilmekten daha önemlisi, ne anlama geldiğini bilmektir. Marks’ın “düşünce gökten düşmez” demesinin siyasi somutu Lenin’dir. “Hazır” hiç bir düşünce Lenin düşüncesi olamaz. Lenin düşüncesi, devrimci özelliğini bize sadece somut bağlamda veren düşüncedir. Tek dayanak olması Lenin düşüncesinin, sosyalist siyasi mücadelenin tarihte yaşadığı en ağır, bugünkünden çok daha ağır bir krizde oluşmasıyla ilgilidir. O halde bugün, Lenin düşüncesine yaklaşmak için somut bağlam nedir, onu görmek lazım.

Sosyalizmin büyük yenilgisini (ve krizini) sosyalist mücadelenin 150 yıllık birikimi önlemeye

yetmediyse bugünkü krizden de bu birikimle çıkılamaz. Daha fazlası lazım, bu da Lenin’dir. Şu anlama gelir: Temel tutum sosyalizme Burjuva düşüncesinden gelen eleştirinin toptan reddi olmasıdır. “Dışarıdan” gelen bu eleştiri “içeriden” nerede kabul gördüyse sosyalist düşünce orada yenilgiye uğradı. Direnen sosyalizm düşüncesi olmayınca sosyalizmin pratiği de aynı eleştiriye boyun eğdi. Sosyalizmi burjuva cenahtan gelen eleştiriye göre düzeltmeye kalkışan sosyalistler daha ilk adımı atar atmaz kapitalist varsayıma katılmış oldular. Bu demektir ki, sosyalizmin, düşüncesini ve siyasi pratiğini krize götüren, içeriden ve kendinden gelen eleştiriye bastırması, dışarıdan gelen eleştiriye katılmasıydı. Bugün hala sosyalistler dünyada ve Türkiye’de, sosyalizme burjuva alemden gelen eleştiriye “içselleştirmek!” ve “bilimselleştirmek!”le uğraşıyorlar: Devletçi olunmayacak. Demokrasi olunacak! Sosyal temeli bulunan bir piyasa ve rekabet düzeni olacak. Birey olunacak. Özgür olunacak...

Bu yola giren sosyalistlerle Neo-liberal kapitalist düşünce arasındaki farkın giderek silindiği süreç böyle başladı. Leninci siyasi tutum burda yoktu.

LENİN VE DEMOKRASİ

Burjuva düşüncesinin sosyalizme karşı bugün hala rağbet bulan ve sosyalist cenahta kafa karıştıran ve demokrasinin yeniden keşfine heveslendiren eleştirisi “Demokrasi” ve “Özgürlük” üzerine olanıdır. Bu eleştiri Marks’a yönelik olanından beri vardır. Lenin, Stalin, Mao, Kastro, bütün sosyalist düşünceler bu eleştiriden nasibini almışlardır. Bu eleştiri, Soğuk Savaş Cephesi’nin sosyalizme temel saldırısıydı. Türkiye’de bu saldırıyı Kemalizm bir adım önde olmak üzere bütün burjuva ideolojiler birlikte yürütmüşlerdi. Bunun emperyalist bir Soğuk Savaş siyaseti olduğunu bildiği halde saldıranlar cephesinde yer alan sosyalistler (Aybar, Belge vb.) de oldu. “İyi niyet” “iyi yer”e götürmez dedikten sonra verdiğimiz isimler bağlamında eklenecek tek şey, bunların “kötü niyetli” olmadıklarıdır!

Lenin’in siyasi düşüncesini, günümüzün sosyalist krizinden çıkış gayretlerinde bir paradigma olarak yeniden inşa etmedikçe krizden çıkış hiç de kolay olmayacaktır. Türkiye sosyalist solu, bunu bir düşünsün hele! Lenin’in “demokrasi”yi önemsemediği, yalandır. Demokrasinin ne olduğunun doğru anlaşılması için gösterdiği gayret buna kanıttır. “Özgürlük” ise Lenin’in kendisidir.

Ne demişti Lenin? “Demokrasi bir devlet biçimidir” demişti. Uydurmuş muydu? Hayır. Sadece (demokrasi diye) somut durum neyse, adını koy-

muştı. Demokrasinin devlet biçimi olarak kavranmadığı, yani sadece “siyasal demokrasi” olarak kavrandığı durumda sosyalistler için yolaçacağı kafa karışıklığını Lenin, Çarlığın devrildiğinin hemen ertesinde bizzat kendi partisinde ve arkadaşlarında görmüş ve düzeltmişti. Bu “düzeltme”nin, tarihsel gelişmenin ana doğrultusunu düzeltmek kadar etkili ve derin bir düzeltme olduğunu, hem Avpu’nun, hem de Rusya’nın ve bu ek-sene dahil bütün dünyanın yüzyıllık işçi hareketi tarihinden görebilmekteyiz. Lenin kapitalizmden ve onun sınıf demokrasisinden kopmakla demokrasiden kopulmuş olmayacağını söylüyordu. Aksine, her bakımdan daha ileri götürülmüş bir demokrasiye (proletarya hegemonyası), elbette gene sınırlı ama kapsamı daha geniş bir demokrasiye gidileceğini vurguluyordu. Marks’ın da öngördüğü fakat “demokrasi” demek yerine, aynı anlama geldiği için “diktatörlük” dediği, Lenin’in demokrasi hakkında söylediğinden başka bir şey değildi.

Lenin’in demokrasiye ilişkin görüşünden kopmakla, ondakinden daha gelişmişini başka hiç kimsede görmediğimiz “özgürlük” düşüncesinden de kopmak aynı şeydir. “Demokrasi” ve “Özgürlük” diye diye, denilmiş olan nedir? Bu iki kavramın en gelişmiş komünist kavranışının hakkından gelinmek istenmektedir. Lenin’deki demokrasi ve özgürlük kavrayışı “Davranış ilken bakımından,

beğenmiyor olsan da toplumun genel gelişme ilkesine uyum göster” gibi Kantçı bir görüşle ikame edilmektedir. Edilirse ne mi olur? Şu olur: İşçi ve emekçiler sınıfı, tek tek bireyler olarak değil, ondan önce ve onu da kapsamak üzere, demokrasiden “anonim” (sınıf) olarak dışlanmış olur. Demokrasinin somut sınıf bağlamından koparılmış herhangi bir tanımı Lenin’e göre işçi ve emekçi sınıf için demokrasi anlamına gelmez. Ama bu demokrasi, yani demokrasinin kapitalizm olanı, çağdaş liberal görüşle ne kadar işlenirse işlensin, dikey ve yatay olarak ne kadar genişlerse genişlesin, gene “sınıf sınırı” içinde kalacak, gene işçi ve emekçi sınıfı içermeyecektir. Kapitalizmdir çünkü bu. Somut tarihi yapısı gereği, “sol”culuk arkada bırakılmadan gerçek özgürlük denilen şey “verili özgürlük”e indirgenmeden “eşitlik ve özgürlük için mücadele”yi kapitalizmin şu veya bu gelişme varyantıyla bütünleştirmek olanaksızdır. Lenin’le savaşmadan “demokrasi meselesi”nin üstesinden gelinemez. Çünkü Lenin’de sorular ve cevapları çıplaktır: Demokrasi hiçbir şey midir? Elbette bir şeydir. Nedir? Diktatörlüktür. Kimin diktatörlüğüdür? “Ne bilelim?” olmaz, kimin diktatörlüğü ise, onun diktatörlüğüdür. Diktatörlük lafını beğenmedin mi? O zaman şunu de: Kimin demokrasisi ise, onun demokrasisidir. Peki, işçinin demokrasisi olur mu? Yaparsan, yapabilirsen olur. Nasıl yani? İşçi diktatörlüğü aynı zamanda demokratik bir biçim

Kış manzarası. 1664. 15,7 x 22,4 cm. Ahşap üzeri yağlıboya.

kazanmışsa, işçi demokrasisidir. Öyle olmasa da şöyle olsa olmaz mı? Nasıl? “Şart mı yani? Demokrasi burjuvanın demokrasisi ve burjuvanın diktatörlüğü olmaktan çıksın, fakat işçi demokrasisi ve işçi diktatörlüğü de olmasın.” Ne olsun? “Herkesin demokrasisi” olarak kalsın. Güzel. Olsun da nasıl olsun? Diyaloğa. Kiminle? Burjuvalarla. İşte burjuva karşında duruyor, meseleyi onunla konuş: “Çatışmayı bırakalım” de. “Grevler, lokavtlar olmasın” de. “Çıkarlarımızı demokraside birleştirelim” de. “Demokrasi ne senin, ne de benim, hepimizin olsun” de. Burjuva sana elbette “olsun” diyecek ama olmayacak. Demokrasi de kendisi için öyle olsun diyor zaten. Olmasın diyen akli başında tek bir burjuva demokrati bile yok. Ama “herkesin” olmuyor. Niye olmuyor? Sol yeterince demokratlaşmadığı için mi? Hayır. Tam aksine, demokratlaştığı için. Çünkü demokrasi paylaşılabilir bir şey değil. Ya onun demokrasisi olabiliyor, ya da benim veya da senin. “Herkesin demokrasisi”, uzlaşsan da olmuyor, uzlaşmasan da. Sen diyorsun ya “demokrasi uzlaşma rejimidir”, Kendini kandırıyorsun. Lenin sana “ahmak” demişti, bunu hatırlıyor musun?

Özgürlük!, Özgürlük! diyorsun. Bu da güzel. Özgürlük siyaset, “Özgürlük Sol Siyaset!” Bunlar da güzel. Ama şu var: Lenin düşüncesinden kopmanın en kötüsü “özgürlük” ile ilgili olanıdır. Bu ilişki yeniden kurulmadan sosyalist hareketin krizinden çıkmaktan bahsetmek imkansızdır. Lenin düşüncesinde “insan” ile ilgili her şey somut olana bağlandığı için “özgürlük” kavramı da somut bir içeriğe kavuşmuştur. Lenin’de özgürlüğü sınırlayan her şey düşman ilan edilmiştir. Lenin’in “haşin bir siyasetçi!” olmasının gerçek nedeni ancak, özgürlük kavramına en üst basamağından, insanın canıyla, kanıyla temasa geçtiği basamaktan bakılırsa anlaşılabilir.

Lenin’den kopmak, özgürlükten kopmaktır. Bunu tam, en hakkıyla anlayabilmek için Lenin’in düşüncesinden daha öteye, “nasıl bir adam olduğu”na da bakmak gerekirse, bakmak gerekir. Özgürlük konusunda iki çarpık söz edebilenler dahil bütün özgürlük kuramcıları, acaba beni nasıl gösterecek diye tarihin aynasına bir göz atmaktan kendini alamamıştır. Lunaçarski’nin tanıklığı ile söylersek, Lenin tarihin aynasına bir kez bile dönüp bakmadı. Bu kadarını söylemek yetmez, biraz daha vurguya ihtiyaç var. Solun, sosyalizmin biyografi hazinesinde Lenin’den önce ve sonra, bir benzeri yoktur ki, sadece düşüncesini değil, hayattan aldığı lezzetleri de varsıllar dünyasından kesin bir çizgiyle ayırmış olsun. Kim bunu yapan insan? Dikkat buyurulsun, Tolstoy’la bile edebiyat savaşına giri-

şebilen bir insan. Niye. Çünkü özgürlük sancısı Lenin’in “baktığı” değil, yaşadığı yerde idi. Lenin’in durduğu yerde özgürlüğün tadı yenmesindeydi. Orada özgürlük kimsenin vermediğidir. Uzlaş, yalvar, yakar, alamadığındır. Orada özgürlük rızaya hepten kapatılmış bir insan meşrebidir. Serttir, doğradır. Özgürlük gerçeklikte insan meramından başka bir şey değildir. Lenin durduğu yerde özgürlük söz olamaz, eylem olmak zorundadır. Çünkü çıkıp oradan kurtulmaktır özgürlük. Yakayı oradan (kapitalizmden) sıyırmadıkça özgürlükten sözeden, sadece eyyamcıdır. Canını dişine takacak. Kendini oradaki insandan değil, sıradan insandan ayıracaksın. Kendini sıradan insandan ayırmadıkça insanlığından rahatsızlık duyacaksın.

Lenin’in “özgürlük” anlayışına ve kavrayışına eleştiri baltayı taş vurmaktır. Onda “örgüt” vurgusunun özgürlük kavramının önüne geçtiği söylenmiştir. Hala söylenmektedir. Hatta şimdilerde, insanı örgütsüz, havada sallamanın tadına varıldığı için bilhassa söylenmektedir. Lenin ile “özgürlük” arasındaki ilişkiyi bu şekilde eleştirmeyi ancak, özgürlüğü demokrasiye sığdırabilen bir ahmak akıl edebilir. Halbuki Lenin’de örgüt özgürlüğün kriteri olarak değil, silahı olarak konulmuştur.

Lenin’in toplam siyasi eyleminde geçimsiz, kindar, öfkeli, sabırsız ve intikamcı olduğu ileri sürülmüştür. Öyledir de. Ama azıcık kafasını yoran kişi, bunları söylemekle “toplam siyasi eylem”den sözettiğini bilir ve Lenin’deki toplam özelliklerin vurduğu hedefi görür. İşçiler Avrupa’da kapitalizmi yıkmaya ayaklandıklarında onlara “demokrasi” dersi vermeye kalkanlar “sabır” önermişlerdi. Lenin sabırsızdı. “İntikamcı” olmamayı önermişlerdi. Lenin intikamcıydı. Burjuvaya karşı kininizi içinden atın denmişti işçilere. Lenin “kindar”dı. Lenin’e göre, kapitalizme kindarlık gütmeyenin ruhunun bir yerinde mutlaka aktif kölelik geni uyuyordu. Lenin siyasal terörizme somutta hep karşı oldu fakat “ilkesel düzeyde” karşı çıkanlara ukala ve cahil dedi. Bakın dünkü ve bugünkü hayatınıza, Lenin’in haklı mıymış?

Denecektir ki, Lenin’in açtığı kulvarda, Lenin’in söylediği somut “özgürlük” filizlenmedi, ya da filizlendi fakat kurudu. Bu nedir?

Bu kıskırtıcı bir sorudur. Çokça sorulması, kafa yorulması gereken bir sorudur. Ama sosyalistlere özgürlük dersi vermeye kalkan sosyalistlerin hiç sormadıkları, hatta sormaktan kaçtıkları ve dahi soracakları tutsa bile geç kaldıkları bir sorudur. 20. Yüzyılın somut özgürlük için yanmış kor ateşi soyut özgürlük hayali ile küllenmektedir. Bu nedenle dünya koyu bir ataletle sürüklenmiştir. Bu ataletle kancayı bir yerinden takıp çekmekdikçe yeni

bir özgürlük ateşi yanmayacaktır. Yeni bir özgürlük ateşi yeni ve doğurgan bir buhran demektir. Demokrasî ve özgürlük gibi dertleri hayatın somutluğunda irdelemeden beklenen buhran da doğmayacak, yani “Gal horozu” artık bir daha hiç ötmeyecektir. O zaman hakaten niye Lenin’in özgürlüğü, Lenin’in açtığı kulvarda kurudu?

Bunu çözmek için zihinsel fırladıklar çevirmeye hiç gerek yoktur. “Eşitlik” ve “Özgürlük”, insanın iki has değil, tek ve en has ütopyasıdır. Diğer bütün insani ütopyalara baskındır. Nedeni açıktır. “İnsan” kavramlaştırmasını son noktasına kadar taşımaya olanak tanımaktadır. İnsanda “insani öz” yaratmaktadır. Bu ütopyanın ağır yara aldığı bir dünya durumu, kötü durumdur. Dünya bugün kötü bir dünyadır. Bu noktaya tarihin özel bir eylemi ile gelinmemiştir. Tarihin özel bir insanı da yoktur. İnsanın bugün zilletini çektiği şey, kendinin kendinden türettiği şeydir.

“Eşitlik” ve “özgürlük” kavramları bize ikiz kavramlar gibi gelir. İkizleştirilmeleri anarşizmin fantazisidir. (Bakunin) Marks eşitlik ve özgürlük kavramları arasında böyle bir ilişki hiç kurmadığı halde Marksist siyasal pratikte de aynı şeyi gördük. Hatta Marksist siyasal pratik, somut sınıf ve kitle bağları nedeniyle, gene ikiz kalmaları kaydıyla “eşitlik” kavramını “özgürlük” kavramının önüne koydu. Somuttan başladı.

“Eşitlik” kavramının “Özgürlük kavramıyla bağının gevşetilerek eşitliğin öne konması masum bir operasyon olmadığı için sonuçları da masum olmamıştır. Eşitlik özgürlüğü boğmuştur. Marksist siyasî pratiğe kendi içinden yöneltmesi gereken en önemli eleştiri bu olmalıdır. Çünkü, “Eşitlik” ve “Özgürlük” kavramları, biz onları muhayyilemizde “ikiz” kılacak bile, tarih boyunca onlar, biri ötekini dışlayan kavramlar olarak gelişmişlerdir. Özgürlük eşitliği, eşitlik ise özgürlüğü yanına yaklaştırmamıştır.

Kavramların birbirine husumeti toplumsal gelişme tarihinin en güçlü dinamiğini teşkil etmiştir. Eşitliğin ayağa kaldıran dürtüsü olmasaydı, “özgürlük” mücadelesi diye bir şey olmazdı. “Düdinghausen kavalcısı” Meryem Ana’ya vekaleten “mera eşitliği”ni uyuyan köylülerin kulağına üfürmeseydi, Münzer isyanı Avrupa’yı altüst etmeyecekli. Özgürlüğün döl yatağı çöşsüzlerin öfkesidir.

Ancak iş burada kalmaz. Döllenmedikçe döl yatağı doğurmaz. Eşitlik sadece bir “durum”dur. Kanunla, fermanla, devletle ilan edilir edilmez insanlar artık “eşittir”. İlan edilmekle iş bitmez. Sürekli kılınması için “korunması” şarttır. Eşitliği sürekli kılmak, ilan edenin boyun borcudur. Bozana, bozacak niyete kılıcını anında sallamalıdır.

Bu nedenle “eşitlik” kendi dışında ve kendisinden güçlü bir “koruyucu”yu gerekli kılar. Bu devlettir. “Eşitlik”, tabiatı gereği kendini devlet olarak örgütlemek zorundadır. “Eşitlik” durumunu elde etmiş bir toplumun eşitliği devlet düzeyinde ilke haline getirmesi, devleti ilke haline getirmesiyle sonuçlanmıştır. Devlet ancak toplumun kendindeki iradeyi kendi dışına teslim ettiği bir durumda ilke haline gelebilir. Leninci siyasal pratiğin kulvarında “özgürlük” gelişip serpilmediyse, bunun sebebini esas olarak toplumun eşitliği en büyük moral kazanım olarak benimsemesinde aranmalıdır.

Lenin’i bir de Gorki’nin gözüyle öldürelim: “Ben ne, ‘acı çekmek, tek kurtuluş ve gufran yoludur’ diye adım başında vaizler verilen Rusya’da, ne de başka bir yerde, mutsuzluktan, kederden, acı çekmekten Lenin kadar derinden ve bütün benliğiyle nefret eden, tiksinen, iğrenen insan görmedim. Bence Lenin’i büyük kılan asıl özelliği, acı çekmenin, yaşamın temelli ve kaçınılmaz bir parçası değil, ortadan kaldırılması gereken ve insanların ortadan kaldırılabileceği bir musibet olduğuna yana yana inanışdır.”

Gece nöbeti. Dctay

Allah, din, devlet ve siyaset

Ömer Bedri Canatan ■■■

*Devlet “yapmaya muktedir olmak” Allah ise “sonsuz yapabilen” dir.
İşte devlet! Tahayyülde Allah sonsuz kılındığı ve devlet
olduğu için, devlet de tahayyülde Allah gibi
sonsuz (ebed müddet!) kılınmıştır*

Türkiye’ye ister bugünden, ister yakın gelecek perspektifinden veya isterseniz yüz yıllık geçmişini kapsayan bir derinlikten bakınız, görmekten korkmuyorsanız eğer, bazı açmazlarını göreceksiniz. Bunlardan biri de demokrasidir. “Demokrasi”yi şayet devlet-toplum örgüsünden bağımsız, dünyada esen hakim rüzgarlara göre gidip gelen, örneğin AB’ye girmekle ve girince elde edilebilen bir şey olarak anlıyorsanız mesele yoktur. Siz Türkiye’yi anlayamazsınız. Bunu size birinin mutlaka anlatması gerekir.

“Bazı” ülkeler demokratikleşemezler. Türkiye bunlardan biridir. Yüz senedir demokratikleşmeye çalışmaktadır. İstekli olmadığı ileri sürülmüştür, aptalca bir iddiadır. Dönem olmuştur Türkiye demokratikleşmeyi “acayip” istemiştir. Tarihe kesitler halinde bakınca görürsünüz, Türkiye’nin parlak demokratik atılımları vardır. Ama yapamamıştır. Yaptırılmamıştır. Burada, bugün Türkiye’nin demokratikleşme dinamiği oldukları yutturulan “dış güçler”in engelleyici rolü de apaçıktır. “Demokratik Türkiye!” emperyalizmin nesine lazımdır. Türkiye’nin ecerebildiği bu kadardır. Türkiye’nin özel tarihinin belirlediği demokratikleşme sınırının zorlanması risklerle doludur. Türkiye ne zaman, nasıl ve hangi dinamikle demokratikleşir sorusuna cevap Avrupa’nın demokratikleşme tarihine bakılarak verilemez.

Demokrasi meselesinde Kemalist Cumhuriyet’in tarihini doğru kavramış olmak gerekir. Bu tarihi bilmiyor muyuz? Biliyoruz da, ona sınıf gözlüğüyle değil, millet ve ümmet gözlüğüyle, ikisi de yanlış, biri diğerini çarpıtan iki kireçlenmiş bakış açısından baktığımız için hem kendimizi, hem de başkalarını kandırdığımız çarpık sonuçlara ulaşıyoruz.

Demokrasi meselesinde son yıllarda işin içine din de girdi. Ancak o kadar çarpık girdi ki, demokrasiyi ve allahı birlikte konuşuyoruz. Bu da nereden çıktı? Türkiye’de din, devlet, allah ve toplum ilişkilerini doğru anlamak için “yeni” bir bakış açısına da ihtiyaç yoktur. “Sol”dan sağlam durup bakılabilirse, mesele bütün çıplaklığıyla açığa çıkacaktır. Sol var, fakat işin gerçeği hala bulanıksa, bunun sebebini de Türk’ye solunun düşünce durumunda aramak gerekir. Türkiye soluna dışarıdan ve 90’lı yıllarda, “senin paradigmalardan çöktü” denildi. Çöken belli dönem pratiğinin yapay paradigmalarıydı, sol düşüncenin tarihsel paradigmaları değil. Ama sol, kendini kendi eliyle, kendi yenilgisinin altına soktu ve orada kaldı. Bu nedenle Türkiye’nin her birini bugün bir “varlık tartışması” önemiyle ele aldığı temel tartışmalara katılamıyor, tartışmada başkalarının arkasına takılıyor. Din, allah, devlet, demokrasi tartışması da bunlardan biri. Tartışma Kemalist Cumhuriyet’in kuruluş temelinde bağlanarak kuruluyor, doksan yıllık gerilimi fitilliyor, ama sol işin içinde yok, kuyruğunda var.

Madem tartışılan Cumhuriyettir, buna şurdan bakmamız lazım: Cumhuriyeti’nin kuruluşuna götüren süreçte, bu süreci yöneten Jöntürkler aralarında “İslamcı”, “Osmanlıcı”, “Türkçü” olarak üçe bölünmüşlerdi. Bu kurucu dinamiği, önce Almanlar, sonra İngilizler olmak üzere “dış güçler”, onlarla işbirliği halinde şekillendirdiği için öncülük yarışını “Türkçüler” kazandılar ve Kemalist-Laik Cumhuriyeti kurdular. Cumhuriyeti kurup iktidarına yerleşenler kendilerine “ilerici”, Osmanlıcı ve İslamcılara da “gerici” dediler. Osmanlıcı ve İslamcı olanlar ise kendilerine yönelik bu Kemalist suçlamayı reddetmek yerine ustaca kabul edip ken-

Portre. 1634, 68.6 x 53.4 cm.

Portre. 1661, 75.3 x 63.8 cm.

Portre. 1635, 79 x 58.5 cm.

dileri için yükselen bir siyasi çizgiye dönüştürdüler. Kendilerine “muhafazakar-demokrat, sağcı”, başkalarına “dinsiz”, “jakoben”, “kemalist”, “devletçi”, “komünist”, “darbeci”, ve daha akla ne gelirse dediler.

Cumhuriyeti kuran dinamik kendi parçalı temelini “iki ayrı ana akım” şeklinde sadeleştirdi. Bu bir tarih tanımı oldu. Ancak tanım, “iki ayrı ana akım”ın uzlaşmazlığını içeriyordu. Bu ise gerçeğe uymuyordu. Kurucu dinamik “iki ayrı ana akım” olsaydı Cumhuriyet bu kadar uzun süre yaşamazdı. Bundandır ki, bugünkü dinci-laik gürültüsünün tarihsel temeli “iki ayrı ana akım” olamaz. Ayrıca bu “akım”ların kendisi ve karşısındaki için uygun görüldüğü tanımlar da yerine oturmamıştır. Çünkü bu akımların birbirine karşı kullandığı kavramların yüzlerce deneyden süzölmüş evrensel içerikleri var, Türkiye’dekine hiç benzemiyor. “Siyaset(in)e akıl ermez!” dediğimiz şey aslında Türkiye siyasetindeki temel kavramların evrensel içeriğine göre-
dir.

“İki ayrı ana akım”ın bugünkü kavgası bize, tıpkı geçmişte olduğu gibi, “din davası” gibi sunulmaktadır. Bunu böyle anlamamızı kolaylaştıran, Türkçülük akımı ve devamı olan Kemalist akımın ideolojik köken itibarıyla ateist olmasıdır. Bu akımın kendisine “dinsiz” denmesinde bir yanlışlık yoktur ama yaptığı devlet işlerine “dinsizlik” denmektedir ki bu koskocaman bir yalandır. Günümüzdeki bağlamı için söylersek bu akım dini “Tayyip gibi”lere bırakılamayacak kadar önemli görmektedir. Kökeninde de böyleydi. Dinin özerk işlevine daha baştan elkoymuştu. 1. Dünya Savaşı içindeyken şeyhülislamı kabine dışına atmış, “din işleri”ni kendisi üstlenmişti. Cumhuriyeti kurduktan sonra da aynı şeyi devam ettirmiş, “din işleri ile devlet işlerini birbirinden ayırıyorum” diyerek devlette birleştirmişti. Din işlerini devlet işlerinin arasına (Diyamet) almış, devlet işlerinin dışında

“din işi” diye bir şey bırakmamıştı. Devletin bu din konseptine çomak sokmaya kalkışanlara da Türkiye’yi dar etmişti. Cumhuriyet boyunca Kemalist laik devlet, islamın davasını güttü. Bugün hala bu laik cumhuriyetin islam ile modern Batı dünyasını birleştiren bir “köprü” sayılması bu özelliği nedenledir.

Bu “iki ana akım”dan Türkçü veya Kemalist olanı için, yani Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Ecevit ve Baykal çizgisi için “jakoben” yakıştırması, dindar halk kitlelerini kurduğu siyasi sistemin dışına attığını anlatmak için yapılır. Halk kitleleri de “yüzde 99!” müslüman olduğu için, “jakoben devlet”in müslümanlığı baskı altına aldığı söylenir. Bunun böyle söylenmesi iki ana akımdan Kemalist olanının demokratik bir siyasi akım olmadığını da söylenmesidir. Çünkü varsayımına göre demokrasiler halk dışlanarak kurulamaz, kurulsun bile sonuçta yaşayabilmek için halka dayanmak zorundadırlar. Bu eleştirinin bugünkü şekline baktarsak şunu görürüz: Kemalist Cumhuriyet ve Kemalist akımın sistem dışında bıraktığı müslüman halk kitlelerini AKP sistem içine alarak iktidara taşıdı ve Kemalizmi tasfiye sürecini başlattı. AKP bu devasa tarihi hamlesini AB vizyonu ile birleştirdiğinde demokratik Türkiye’yi kurmuş olacak!

Bunu AKP söylüyor. Yeni bir solculuk türü türerdi, o da söylüyor. “Halkın dini inancına saygı!” diyor. Yani AKP halkın inancı oluyor. Halkın inancının yerine göre kantariyeciler, alivreciler, tefeciler, bezirganlar, aşiret liderleri vb. ‘ye mahkûmiyet olduğunu görmezlikten geliyor. Halkın inancına saygının halka saygısızlık olduğunu düşünmüyor. Halk bu sınıfa (inancına) koyu bir nefretle bağlıdır. Halkın dini inancına saygı, bu kene sınıfın çıkarına saygıdan başka bir şey değildir. “Halkın dini inancına saygı”dan bahseden bir solcudan daha büyük sahtekar yoktur. İnancına saygı halkın kendisine değil, çarpık bilincine, dine ve devlete teslimiye-

tine, kaderciliğine saygıdır. Bunun solculuk ile ilgisi yoktur.

Kemalist Cumhuriyet ve Kemalist akım ise “islamcı”larda gördüğü tehdidi, “şeriat” olarak tanımlıyor(du). Türkiye’nin kalkınmasını bu kesim engellemiştir. Bunlar devlet işleri içine alınmış din işleri değil, din işleri içine alınmış ve orada, ona göre düzenlenmiş devlet işleri öngörmekteydiler. Bu açıkça Türk devletinin varlığını ve bütünlüğünü tehlikeye sokmaktır. Çünkü Türk devleti “bu toplum” için mümkün tek devlettir ve kurulabilmesinin aynı zamanda bir “tarih mucizesi” olması bu nedenledir. Bu “son devlet”in kendini savunmasının bütün biçimleri meşrudur.

Günahın büyüğü Kemalizmdedir. Baskı gördüğünü söyleyen sahtekar islamcıya Kemalizm’in itirazı, “Kemalizm olmasaydı memlekette namaz kılınmazdı!”dan ibarettir. Kemalizm halka din vermiş, halk daha ne istemiş? Kendiyle ve tarihiyle tutarlı kalabilmek için ateizmi siyasette görünür kılmak zorunda olan Kemalist siyasetçi ve Kemalist aydınlar bu riyakarlığı islamcı riyakarlıktan geri kalmaz. “Türkiye’de müslüman çoğunluğun da özgürleşme sorunu vardır” der demez Kemalist cevap hazırdır: “Türkiye’de islamın ‘yap’ dediği, fakat yapılamayan ne vardır?” Yoktur ve zaten sorun da budur. Demek ki Kemalistin gözünde din “yap” dedikleriyle dindir. Oysa din gerçeği bunun tam tersidir. Din “yapma!” dedikleriyle dindir. Dini bu şekliyle Türkiye’nin başına musallat eden, işte bu Laik-Kemalist anlayıştır.

Bu “iki ayrı ana akım”ın kendisi ve diğeri hakkında yaptığı tanımlara kılıcı ilk sallayanlardan birinin İdris Küçükömer olduğunu biliriz. Başka itirazlar da olmuştur. Ancak bunlar, dışarıdan ve sınıf temeli tarif edilmemiş itirazlar oldukları için değil, iki ana akım tarafından reddedildikleri için ilginç ve hoş sadalar olmaktan ileri gidememişlerdir. Bu bakımdan bu “iki ayrı ana akım”ı karşı bir üçüncü akımı görebilmek için 60’lı hatta 70’li yılları beklemek gerekli olmuştur.

Bu “iki ayrı ana akım” “tek bir sınıfa” dayanır. Aralarındaki ilişkiyi ve dengeyi Türkiye kapitalizminin evrimi ve belli bir durumdaki ihtiyaçları belirlemiştir. Birbirlerine yakıştırdıkları kavramların ne kadar iğreti olduğunu gösterecek binlerce olay örneği bulunur. Biz burada bunlardan sadece birini alarak meseleyi açıkça görebiliriz. Örneğin Ali Şükrü. Kemalistlere ve Kemalist Cumhuriyete göre “gerici”dir., “İslamcı akım”ı dahildir. Modern bir düşüncesi olmadığı için Kemalizm ile birlikte başlayan Türk modernleşmesinin karşısına dikilmiştir. Kemalistlerin “gerici” dediği kesim tarafından ise, sırf Kemalist harekete karşı olduğu için

sevilmiştir. Şimdi buna bir de “liberal solcu”lar denilen “sivri zekalı” bir kesim eklendi ve Ali Şükrü’yü “demokrat” olarak keşfetti. Külliye yalan. “Gerici” olduğu da yalan, “demokrat” olduğu da. O zaman bu ne?! Örtüyü bu sorudan yola çıkarak araladığınız zaman yolunuz olmadık gizli kalmış veya gizlenmiş gerçeklere uzanır. Nedir bunlar?

Ali Şükrü her halde Mustafa Kemal’e veya İsmet İnönü’ye pabucu ters giydirecek kadar “medeni” ve “modern” biridir. Ailesi ve eğitimi ile böyledir. Siz o gün için “modern buruva”yı toplumun diğerrinden ayıracak yatay bir çizgi çekin, bu çizginin üstünde kalacak bir avuç kişiden biridir Ali Şükrü. Mustafa Kemal, bu çizginin üstüne çıkmak için evlenmemiş midir Uşaklızade Latife hanım ile? O zaman M. Kemal’e “çakma burjuva” denmeli, Ali Şükrü’ye de has burjuva. Oysa işin, giydirilmiş kılıfını çıkarmadıkça görülemeyen, bir gerçeği var. O günkü İngiliz siyasetine bakmak gerekir. İsteyen buna “emperyalizm” diyerek de bakabilir. Amasya’dan başlayan, Erzurum’da süren ve giderek Kemalist hareketin üzerinden yürüdüğü zemin haline gelen İngiliz siyasetinin etkisi kavranmadan Cumhuriyet’in kuruluşu kavranamaz. Ali Şükrü grubu ile Kemalist grup arasında geçen ölüm-kalım savaşta da kavranamaz.

Londra Konferansı’nın tozlu tutanakları arasındadır bu kavganın kokusu.” Al Ermenistan’ı, ver Musul’u” davasıdır bu. Ali Şükrü’nün gerici veya demokrat olması ile bir ilgisi yoktur. “İki ayrı ana akım” arasındaki ilişkide en çok kafa karıştıranı “din davası”dır ama ama kafası karışan bu iki akım değil, genel olarak soldur. Kafa karışıklığına yol açan kavrayışın temelinde genellikle Türk toplumunun dindar bir toplum olduğu, bunun da siyaseti belirlediği yargısı vardır. Buna göre, toplumun bir kesimi modernleşmiş, diğer çoğunluk kesimi modernleşmeye karşı çıkmıştır. Modernleşmeye direnç ise kendini “demokrasi”ye geçilir geçilmez göstermiştir. Okuduğunu ancak okuduğu kadar anlayanların yalanıdır bu. Yanlış bir siyasi okumadır, çünkü siyasette hiçbir zaman doğrulanmamıştır. Demokrat Parti’nin kırsal-ve dindar- kesimi oy deposu olarak kullandığı, bunu bugünkü AKP’den bile daha başarılı yaptığı yanlış değildir. Ama Demokrat Parti’nin burada kullandığı, “din” değil, “politika”dır. DP’nin dine saygısı CHP’ninkinden baskın olmamıştır. Baskın olan tarafı, “dindar” diyerek kendisine iftira ettiğimiz halk yığınlarının Kemalist-laik cumhuriyet devleti ile olan ilişkide nefes alacak kadar bir gevşeme talebine olan saygısıydı. Bu “saygı” asla erdem değil, düpedüz politikaydı. Devlet(çilik) karşısında nefes alacak kadar yeniden tanımlanmış bir “sivil alan” talebi

Bathsheba 1664, 142 x 142 cm

“halk”tan değil, sermaye çoğaltımı/yoğaltımında buna ihtiyacı olduğu için CHP’li yerel eşrafla rekabet halinde belli düzeyde yükselmeyi becermiş çarşı tüccarından yükseliyordu. Siyaset, bu talebin kitlesel bir temeli bulunduğunu bilmek ve yakalamaktı. Din tablosunda bu rekabet, bakır ibrik veya çamur testiden abdest alanların rekabetinden başka bir şey değildi. “İki ayrı ana akım”dan “liberal-osmanlıcı-islamcı” olanı sadece “adalet” istiyordu. “Dine özgürlük!” diyen tek kişi bile yoktu. İslamcıların istediği “adalet”, Kemalist eşrafla kendi arasındaki, halkın ensesinde boza pişirme adaletiydi. Bu adaletçi talep eşitlik talebini “komünistlik” olarak nitelerdi. Sonraki yıllardan biliyoruz, adaletten

çok fazlasını, herkesin abartılmış mutlak eşitliğini talep eden komünistlere karşı en vahşi antikomünist saldırı bu “adaletçi” keşimden türemiş ve bu antikomünist vurucu sokak gücünü Kemalistler (Cemal Gürsel) kadar Adaletçiler de (Demirel-Özal-Tayyip) tepe tepe kullanmışlardı. Kısaca, önceki ve şimdiki din davası “doğulu” bezirgan tüccarla “batılı” modern tekelin aynı üretim-dağıtım-paylaşım zinciri üzerinde gerçekleşen çıkar kavgasından başka bir şey değildi.

Günümüzün “din davası”na gelelim. Şu deniyor: Dünya değişti. Kapitalizm değişti. Temel ekonomik ve siyasi yapıları yıkan küreselleşme başladı. “Eski kapitalizm”in sistem dışında bıraktığı yığın-

ların sisteme dahil edilmesi gibi, siyasetin çözmesi gereken yeni bir sorun doğdu. Bu yığınlar, kentlerin varoşlarına inmiş olsalar bile “kent sistemi” içine alınmamış insanlardır. İnsan yerine konuklarını ancak, tarikat ve cemaat sahalarında hissetmektedirler. Din burada, kendisinde varolandan daha yüksek bir anlam kazanmaktadır. Bunları siyasetin içine çekerek AKP aynı zamanda sistemin içine çekmiştir. Şimdi yapılması gereken, sistemin üstyapısını (devlet- demokrasi-hukuk) buna göre yeniden düzenlemektir. Bu, karşı konulamaz küresel bir zorunluluktur. Aksi “Ergenekon” olur!

AKP’de böyle bir misyon görenlerin çoğu hala solcu, bir kısmı da eski solcudur. Bunlar bizim “demokratikleşemez” ya da, “zorlamayın, bundan fazla demokratikleşemez” dediğimiz Türkiye’nin, AKP üzerinden demokratikleşeceğine inanmaktadırlar. Bu inançları, tarihsel “iki ayrı ana akım” varsayımına dayalıdır. Bu varsayım, “İlericilik” karşıtı olan “gericilik”i dışladığı için Türkiye demokrasi olamamış demektir. Oysa demokrasi sözkonusu olduğunda inanç beş para etmez. Demokrasi savaş işidir. Kim hangi demokrasiyi, ne kadar kurabilmişse, savaşarak kurmuştur. AKP kiminle savaşmaktadır? Burada hemen, atlamadan, AKP-ABD ilişkilerini görmemiz gerekir. “İki ayrı ana akım” diyorsanız Batı sisteminin, daha çok da ABD’nin (NATO) iki ana akımdan hangisi ne zaman işine gelmişse, ona yol açtığı görülmüştür. Örneğin NATO’ya girişin hazmedilmesi ve gerektirdiği militan siyasete adaptasyon için DP iktidarı uygun görülürken 1960’ta (27 Mayıs) ABD Menderes iktidarının devrilmesi ve CHP’ye iktidar yolunun açılması için Türkiye’de taşıarı(nı) yeniden dizmiştir. AKP iktidarı da, Türkiye’nin o günkü iç koşullarında dışarıdan oynanabilecek en elverişli siyaset oyunudur. İslamcılığı hem likide edecek, hem de referans olarak kullanabilecek bundan daha iyi bir siyasi model olamazdı.

Solun siyasi işi AKP’yi iktidardan indirmek, düşürmek, siyaseten yoketmek falandır. Bunu sandığın içinde veya dışında yapmak farketmez. Ama bu Kemalizmin de işidir sanılarak yapılamaz. Liberal solcuların yaptığı gibi de olmaz. Kendisi yaparsa olur. Aksi 28 Şubat gibi olur. Solu ve solculuğu paramparça eder. 90’lı yılların başında TCK’nın 141-142-163’üncü maddelerinin kaldırılmasını savunurken de sol, neyi niçin savunduğunu bilmediği için bütünlüğünü yitirmişti. Türban konusunda da bütünlüklü bir sol tutum oluşmamıştı. Çünkü Türkiye’de caydırıcı bir ateis birikim, gene elbette solun kendi işini savsaklaması, Kemalist cumhuriyete ihale etmesi nedeniyle oluşmamıştı. Şimdiki durumda sol kendi özgürlüğünü AKP’ye

ihale edenlerle Kemalizme ihale edenler arasında bölünmüş görünüyor. Bunu kabul edemeyiz. Bu nedenle ve yeni bir ateist yükselişi inşa edebilmek için din, allah, devlet işlerine burnumuzu sokmamız gerekiyor. Sokacaksak unuttuğumuzdan başlamalıyız.

İnsan ateist doğar. Doğaya doğum mutlak manada ateisttir. O halde nedir bu “allah”, “din”, “peygamber” külliyesi, kurcalamak lazım. Kim, kimi kandırmaktadır? Basit bir tarihsel şemada görmek istersek, şöyle görünür. İnsan hem doğaya, hem de kendi özel doğasına doğan tek varlıktır. İnsanın özel doğası, tıpkı insan gibi özel bir “varlık” olan toplum denilen varlıktır. İnsan toplumsal tek varlıktır dediğimizde, anlatmak istediğimiz budur. Hadisenin büyüğü yoktur. Akıl var, mantık var. İçine doğulan toplum kendini allah, din, peygamber, aile vb gibi, bunlardan biri, birkaçı veya hepsi birden demek olan “devlet” biçiminde örgütlemiştir. Demek ki insan topluma doğmakla, doğar doğmaz allaha açılan yola doğar. Bu nedenle insan bireyi, önceden kurulu bir tezgaha, yani son tahlilde devlete doğar. Devlete doğmak aynı zamanda allaha doğmaksa, allah devlettir, devlet allahdır.

Devletin Allah olduğu gerçeğini biz “devlet” ve “allah” kavramlarının içten ilişkisinde buluruz. Devlet “yapmaya muktedir olmak”, Allah ise “sonsuz yapabilen”dir. İşte al sana, devlet! Tahayyülde allah sonsuz kılındığı ve devlet olduğu için, devlet de tahayyülde allah gibi sonsuz kılınmıştır. Allah, teolojik kurgusu öyle olduğu için sonlu tasavvur edilemez. “Sonlu” tasavvur edilir edilmez ortadan kalkar. Kuramda devlet de “sonlu” tasavvur edilir edilmez son bulur. Hem allahı, hem devleti ortadan kaldıran her tahayyülün içeriği insandır, çünkü bunlar ortadan kalktığında, ortada sadece insan kalmaktadır. Bundandır ki, allahsız dünya hayali insani bir dünya hayalinden başka bir şey değildir. Bu da, “şimdilik” kaydı ile, ateizmdir. Nietzsche, “insanın kendi özünü bulması için göstermesi gereken en insanca tepkinin ateizm olduğu”nu söylerken aklen haklıydı. Eksik söylenmiş bu söz eksiksiz kavrandığında allah (devlet) sorunu aklen çözülür. Aklen bu noktaya abanmak gerekir. Çünkü “insan” ile yine insanın kendisi demek olan “özü” arasındaki en büyük engel allah, din, aile ve hepsi birden şekliyle devlettir. Totemden devlete gelene kadarki basamaklarda bir önceki kutsal, sonrakinin içine aktarılarak ortadan kaldırıldığı için insan, yaklaşma gayreti içinde olduğu kendi özünden uzaklaşmıştır. Bugünkü günde insanın kendini keşfetmesinin yolunu tıkayan kanlı, sert, ruhsuz olan her şey devlettir. İşte bu devlet gerçeği ne allahla aşılabilir, ne de ondan allaha kaçılabilir.

Allahın devlet tarafından ikame edildiğinin bilincinden yoksun olma hali, insanın cahil hali değil çaresizlik halidir. Çaresiz insana bakanın gördüğü budur. Çaresiz insan, devletten kaçıp allaha, allah-tan kaçıp devlete sığınmaktadır. Her ikisi de, çaresizleştirdiği insan için sığınaktır. Asıl olan, insanın kendini kendine sığınak aramaktan kurtarmasıdır. İnsan nerede, ne zaman sığınak aramaktan kendini kurtarmışsa, kendini çaresizlikten de kurtarmıştır. Çaresizlikten kurtulan insan, kendine sığınak aramaktan kendini kurtarmış, kendindeki en büyük ve nihai gücü, ya da sadeleştirilmiş yoldan, kendini keşfetmiş olan insandır. Bakarsak görürüz ki, allah da tıpkı insan gibi “toplumsal bir şey”dir. Allah insana sonradan, belli bir toplumsal örgütlenmeden çıkarılmış simgesel bir soyutlama olarak bulaştığı için toplumsal bir olaydır. Her yerine bulaşır da “mide”sine bulaşmaz.

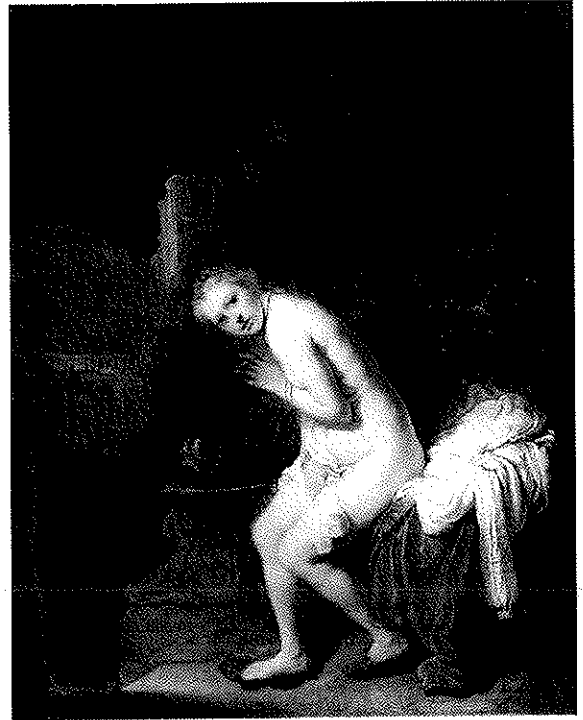
Sonuç şudur ki, insan devletten kurtulmadıkça dinden ve allah-tan kurtulmuş olmaz. İnsan devletten ve allah-tan nasıl kurtulur? Bu kördüğüm bir sorun değildir. İnsan allah-tan, varoluşunda saklı dinamikle kurtulur. Madem ki insanda devlet -ve allah-, onun “toplumsal varlık” olması nedeniyledir, o halde insanın allah/devletten kurtuluşu da toplumsal kurtuluştur. Allahı ele geçirmeden allah-tan, allah devletse devleti ele geçirmeden devletten kurtuluş yoktur. Devlete ulaşabilmeyi başaran insan, allahın “allah” olarak varolmadığı tek yer devlet olduğu için, allah-tan da kurtulur. O zaman şu gelir: Allah-tan kurtulmadan devlete ulaşamaz.

İnsanın kendini devletten, dinden ve allah-tan kurtarması için allahın ve dinin son görünüm biçimi devleti ele geçirmekten başka çaresi olmadığı anlaşılmışsa allah-tan kurtulmak için allah kavramına karşı mücadelenin saçmalığı da anlaşılmıştır. Allaha karşı mücadele eğer görünümü devlete karşı mücadele değilse, ses ve sonuç vermeyen bir mücadeledir. Ses veren mücadele, allahı ikame etmiş olan devlete karşı mücadeledir. Bu nedenle allah, din, devletle mücadele kendi sistematığı içinde doğru kavranmadıkça allaha gidişatı hiç kimse durduramaz. Günümüzün sorunu ateizmi güçlendirmektir.

Ama nasıl? Yüzde 99’u müslüman olan toplumla ters düşerek mi? Soruyu böyle soran yeni bir sol kurnazlık türedi. “Halkın dinine saygı!” Dine saygı dindara saygı değildir. Dine saygı, Türk kapitalizmine saygıdır. Dindar’ın fiziki dünya talebiyle en kolay değiştirdiği şey allah-tandır. Müslüman allahı kendinin saymaz. Mahkûm olmuş, öyle kabul etmiştir. Allah herkesin, dolayısıyla hiçkimsenindir. Ya da aynı allah Ermeninin de allahıdır, Yahudinin de. Müslümanın elinden allahını al, sesini çıkar-

maz, ama peygamberine laf söyletmez. Dindarlığının sırrı da burdadır. Dinin işe yaraması, iktidar vermesindedir. İktidarı siyaset verir, din siyasettir. Muhammed (siyaset)’tir. Devlet “kurulmuş” somut, allah “inanılmış” soyuttur. Müslüman, somut dururken soyuta el uzatacak kadar aptal değildir. Halkı ciddiye alıyorsan, peygamberini de alacaksın. Çünkü Muhammed somuttur. Müslüman halkın peygamberde bulduğu, çıkarı için didinirken ondan sağladığıdır. Muhammed’i halkın elinden, ona çıkarını elde edeceği başka ve daha etkin bir silah vermedikçe, alamazsın. Muhammed halkın sendikadır, sözleşmesidir, iş ve geçim garantisidir, ekmek kavgasıdır. Bir ateist için Muhammed’in halkta kalmasında bir beis yoktur. Halk dinin uydurulduğunu ve ne için uydurulduğunu, İbn-i Rüşd ona, “din asıl ihtiva etmeyen yakıştırmadır.” derken de biliyordu. Halkın dinle bağı “uydurulmuş” yüzüyledir. Sorumlusu da, “Muhtemelen tanrı yok, keyfince takıl!” diyen İngiliz afişinin İstanbul’da da duvarları süslemesini hayal eden, fakat bunun halkın dindarlığı yüzünden mümkün olmadığını varsayan solcumuzdur. Sen astın da mı halk istemedi? İstemediğini nereden biliyorsun? Kendi korkaklığının sonucunu halka niye malediyorsun? Allahsız olduğunu niye saklıyorsun ve kimden saklıyorsun?

Dine ve dindara karşı karşı mücadele devlete karşı siyasi mücadeledir.

Susanna ve yaşlılar. 1636, 47 x 39 cm

At üstünde erkek portresi. 1663, 294.5 x 241 cm

Tam Gün Tartışmasına Nasıl Bakmalı?

Dr. Turgay Yerlikaya

Peki ama, teorik lafları bir kenara bırakarak bakacak olursak, kamuda hekimlerin tam gün çalışmamasının yarattığı bir sağlık hizmeti sorunu yok mudur? Bu sorun yoksul halkı etkilememekte midir? El cevap: Yoktur. Üstelik de mevcut hükümetin böyle bir derdi hiç yoktur.

Aslında mesele son derece basit. Marksizm, kim ne derse desin, olan biteni anlamada hâlâ en iyi kılavuz. Sınıfsal bakış, kapitalizme ait çözümlemeler her sorunun çözümünde ciddi bir anahtardır.

Bu cümlelere toplumun önemli bir kesiminin nasıl baktığını gayet iyi biliyoruz. Aydın ya da solcu olarak adlandırılan ya da kendini öyle algılayanların da yine önemli bir kesiminin bakışını da biliyoruz. Ama yine de kafa karışıklığına yer vermeden bilimsel bakıştan yana tavır almak durumundayız.

Ne görürüz “Marksist” bakarsak?

Birincisi, kapitalist sistemin işleyiş biçimini görürüz. Sistemin hedefinin ne olduğunu görürüz.

İkincisi, sağlığın, ya da sağlık hizmetinin kapitalist bir sistemde ne anlama geldiğini görürüz.

Bunları gördükten sonra da sağlık işgücünün ve “sağlık sektörü”nün kapitalist bir sistem içerisindeki yerini belirleyebiliriz.

İşte, belirli bir işlevselliği olan sağlık işgücünün nasıl istihdam edileceği ile ilgili bir mesele olan tam gün tartışmasını da bunlarla bir yere oturtabiliriz.

Birinci sorunun cevabını herkes bilir: Kapitalizm kâr ve sermayenin sürekli artırılması üzerine kuruludur. Ya da diğer bir deyişle artı değer gaspının sürekliliği üzerine kuruludur. Kârın sürekli artması, sermayenin daha kârlı alanlara kayarak sürekli büyüme eğilimi taşıması sistemin olmazsa olmazıdır.

İkinci sorunun yine basitçe kapitalist sistem açısından anlamı şudur: Emekgücünün yeniden üretimi. Sermaye sahibi, sistemin işlemeye devam etmesi için emekgücünü de satın almak zorundadır. Emekgücü herhangi bir maddi mal gibi satın alınır, ya da kiralanır. Emekgücünün korunması ve sürekliliğin sağlanması, kapitalist sistem açısından bir makinenin çalışır durumda tutulması için gereken bakım onarım işleri gibi bir nitelik taşır. Makinenin bakım onarım maliyeti fazla ise o makineyi kullanmak o kadar da kârlı olmayacaktır. Başka makinelere yönelmek gerekir.

Kapitalist bir sistemde emekgücünün yeniden üretimi

kapitalizmin genel mantığından ayrı ele alınmadığında emekgücünün yeniden üretim maliyetinin düşürülmesi-nin de anlamı ortaya çıkmaya başlayacaktır.

Peki sağlık işgücü neye hizmet ediyor? Tabii ki emekgücünün yeniden üretimine. Dolayısıyla emekgücünün yeniden üretim maliyetinin düşürülmesi demek sağlık işgücünün satın alma maliyetinin düşürülmesi demektir. Yani kapitalist bir sistem kabaca herşeye bir maliyet gözüyle baktığı için maliyeti düşürmek için sağlık harcamalarını kısmak eğilimindedir.

Meselenin bir de pazar tarafı vardır. Sağlık bir yanıyla bir maliyet alanı iken, diğer taraftan da bir sektördür. Sermayenin yeniden üreyeceği bir alan yani. Burada da kapitalizm açısından pazarı büyütmek gibi bir sorun vardır. Bu pazar nasıl büyüyecek? Bir taraftan bu pazarın büyümesi demek emekgücünün yeniden üretim maliyetinin artması demek iken, öbür taraftan bu pazarda var olanlar için sermayenin büyümesi demektir. Bu ikisinin dengesi nasıl sağlanacak?

O dengenin sağlanması bir kaç yol üzerinden gerçekleşir. Nedir bunlar?

Birincisi, pazarın dağılımında sermayenin payına düşenin artırılması. Nedir bunun karşılığı? Sağlık satın almak için harcanan paranın daha büyük bir oranının sermaye sahiplerine aktarılmasıdır. Yani sağlık işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, sağlık alanının emek yoğun bir alan olmaktan çıkartılıp sermaye yoğun bir alan hâline getirilmesidir. Madalyonun bu tarafında sağlık işgücünün, özellikle hekimlerin gelirlerinin azalması ile giden bir süreç var olacaktır. Bu sürecin olmazsa olmazları ise yedek sağlık işgücünün artırılması, sağlık işgücünün örgütlenme ve pazarlık şanslarının azalmasına hizmet edecek düzenlemelerin yapılmasıdır. Bunun için tıp fakültelerinin kontenjanları sürekli artırılır, ithal hekim getirilmeye çalışılır ve hekimlerin çalışma koşullarını daha bağımlı hâle getirecek “tam gün” adı altında çalışan hekim özerkliğini ortadan kaldıracak yasal düzenlemeler yapılır.

Madalyonun öbür tarafında ise sağlık hizmetinin ikili

bir karakter kazanması yer alır. Pazar büyürken bu pazardan herkes eşit oranda alışveriş yapamaz. Yani bir işçi normal koşullarda ancak kendisine izin verildiği anlamda pazardan sınırlı miktarda alışveriş yapma şansına sahiptir. Bu da onun maliyetinin ucuz tutulmasının bir yoludur. Ancak bu yol yeterince güvenli değildir. Niteliksiz işgücü ihtiyacının ve yedek işgücü ordusunun olmadığı bir durumda sakınca yaratabilir. Bu sakıncaların giderilmesi için emekgücü pazarındaki dolaşımın hızlı ve niteliksiz bir hal alması gerekir ki yasal düzenlemeler, "kriz" gibi durumlar bunu güvence altına alırlar. Yine de sağlık satın alma ihtiyacı var olduğunda kapitalist işçiye ödediği ve artıdeğer olarak kendi hanesine yazmadığı kısımdan da işçi "kendi rızası" ile sağlık satın almak için vazgeçmek zorundadır. Bunun için bazen elinde avucunda ne varsa sağlıklılık satın almak için kullanacaktır.

İşte tüm bu süreç sistemdeki oyuncuların bireysel istekleri dışında kendi iç mantığı ile işlerken yine oyuncuların sürecin onları ittiği köşedeki eylemleri bir güçler dengesi oluşturur. Dengenin nerede oluştuğu önemlidir. Bu günkü haliyle bu süreçteki oyunculardan, kapitalistler, genel anlamıyla işçiler ve bu alanda sağlık işgücü ya da daha özelden hekimler sürecin kendilerini ittiği yerde güçleri oranında nesnel durumlarının gerektirdiği davranışları sergileme eğilimi taşıyacaktır.

SÜREÇ KİMİ NE YAPMAYA İTMEKTEDİR?

Kapitalisti nereye doğru ittiğini yukarıda gördük. İşçiyi nereye doğru itmektedir? İşçi henüz gidilen yerin kendisine ne getirdiğinin farkında değildir. O bir şela-leye yaklaştığının farkına varmadan ırmağın tadını çıkarmaktadır. Sudaki hızlanmanın yarattığı kimi sıkıntıları geçici sıkıntılar olarak algılamakta ve akıntıyla birlikte mutlu mesut sürüklenmektedir. Öte yandan hekimler, toplumda küçük bir grup olarak çıkarlarının nesnel nedenlerden dolayı uyduğu işçilerle çok da yakın olmadan kendi başlarına çırpınmaktadırlar. İşin tuhaf yanı, hekimlerin bu tür çırpınmalarını seyreden işçiler meseleyi hekimlerin toplum içindeki ayrıcalıklı konumlarının sarsılmasına karşı duyduğu tepki olarak okumaktadırlar.

Özelde ne olduğuna dair hiç bir şey söylemeden genel sözlerle meseleyi özetlemiş olduk. Gerçekte, özelde ne olduğunun hiç mi hiç bir önemi de yok. Çünkü işin yasaları bu. Bu yasanın bugün özelinde hangi görüngülerle zuhur ettiği pek de bir anlam taşımıyor. Yine de merak önemli bir duygu; gidermek gerekiyor. Ayrıca güçler dengesinin bugünkü haliyle stabil kalacağını da düşünmemeli. Yani dengeler değişebilir. Ayrıntılar, dengelerin değişmesine hizmet edecek ya da dengeler değiştiikten sonra atılacak adımları görmemize yardımcı olacak ipuçlarını sunabilir.

GEÇMİŞTEN BUGÜNE "TAM GÜN"

NASIL BİR ANLAM TAŞIYOR?

"Tam Gün" tartışması Ecevit Hükümeti'nin Sağlık Bakanı Mete Tan dönemindeki 29/6/1978 günlü, 2162 sayılı "Sağlık Personelinin Tam Süre Çalışma Esaslarına Dair Kanun"a dayanıyor. O zamanlar kanun özetle sağlık personelinin kaç saat çalışacağını (Madde 6: Bu Kanunun kapsamında çalışanların haftalık çalışma süreleri 45 saattir.), nasıl ücretlendirileceğini (Madde 2: (...) sağlık hizmetleri, sağlıkla ilgili genel idare hizmetleri, sağlıkla ilgili eğitim ve öğretim hizmetleri sınıflarında çalıştırılan (...) lara aylıklarına ek olarak en yüksek Devlet memuru aylığının %50'sini geçmemek üzere; aylık tazminat verilir. Madde 8: Personele aylıklarından ve meslek tazminatlarından ayrı olarak, hak kazanabilecekleri meslek tazminatı tavanının üç katını geçmemek üzere mahrumiyet yeri ve hizmet niteliği tazminatı ödenebilir. Madde 10: (...) acil vakalar için mesai saatleri dışında sağlık tesislerine çağrılanlara, nöbet tutanlara bu hizmetleri karşılığında ayrıca ödenecek tazminatların esas şekil ve nispetleri (...),ve ayrıca ek bir iş yapıp yapamayacakları (Madde 7: Bu Kanun kapsamında çalışan personel, hariçte serbest olarak sanat ve mesleklerini icra edemezler, resmi ve özel herhangi bir müessesede maaşlı, ücretli veya sözleşmeli olarak mesleki görev alamazlar) tarif edilmektedir.

O gün için ortada kamu sağlık kurum ve kuruluşlarının yetersiz çalışması olarak tarif edilen bir sorun vardı ve bu sorunun çözümü için isteyen tüm hekimlerin sadece kamuda çalışmaları öngörülüyordu. Kişisel bilgi ve beceriye dayalı bir mesleki pratiği bir hekimden sadece kamu kurum ve kuruluşu dahilinde yürütmesini istemenin bir ortalama bedeli vardı ve o günkü hükümet bu bedeli ortalama olarak ödemeyi göze alıyordu. Neye rağmen? Birincisi, ortalamanın çok üzerinde kazanç şansı olabilecek küçük bir hekim kesiminin direncine rağmen; ikincisi, devlet içerisindeki farklı kurum ve kuruluşlarda görece daha az maaş alan diğer çalışanların hoşnutsuzluğuna rağmen. Nitekim bu yasa ile ilgili olarak iptali istemiyle dâva açılmış, ancak Anayasa Mahkemesi tarafından 27/2/1979 tarihinde çoğunluk kararıyla bu istem reddedilmiştir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, bu kanunun amaçlarından birinin kamu hizmetindeki sağlık personelinin tüm çalışmalarını bu göreve vermeleri olduğunu ve bunun da Anayasaya aykırı olmadığını ifade etmişlerdir. İptal isteminin ağırlıklı olarak odaklandığı üniversite özerkliğine karşı olunduğu ve öğretim üyeleri arasında eşitsizliğe neden olacağı iddiaları da reddedilmiş ve kanunun üniversiteler açısından "Nicelik ve nitelik yönünden yeterli sağlık personeli yetiştirilmesi" amacına hizmet ettiği kabul edilmiştir.

Peki sonra ne olmuştur? 12 Eylül gelmiştir ve netekim darbeci generallerin postallarının kiriyle çıkarttığı ilk yasa 2368 sayılı "Sağlık Personelinin Tazminat ve

Belshazzar'ın ziyafeti. 1635, yağlıboya

Çalışma Esaslarına Dair Kanun" (R.G.: 31.12.1980 - 17207 Mükerrer) olmuştur. Bu yasa "Tam Gün" ü ortadan kaldırmıştır. Bir hekimin maaşı bir kaymakamdan, ya da teğmen rütbesindeki askeri bir hekimin maaşı bir albaydan fazla olamaz iddiaları ile tazminatlar kaldırılmış "adalet" sağlanmıştır!

Peki yıllar sonra neden tekrar gündeme gelmiştir? Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin "darbe karşıtı tavrı"nın bir uzantısı mıdır bu? Darbecilerin iptal ettiği bir kanunu, intikam almak ya da Mete Tan zamanında yapılanları onayladıkları için mi yeniden yürürlüğe koymaktadırlar? Yoksa AKP Türk Tabipleri Birliği' (TTB)'nin dediği gibi, "Hekim İşgücü Piyasası Düzenleme Yasası" mı çıkarmayı hedeflemektedir?

TTB konuyla ilgili söyledikleri ile yukarıda yaptığımız genel çözümleme çakışmaktadır. AKP'nin yapmaya çalıştığı düzenlemeye karşı çıkarken mevcut durumu da savunmadıklarını vurgulayıp şunları söylemektedir:

"İş gücü piyasası, 'piyasa' koşullarında çalışanları tek başına ve güçsüzleştirerek daha düşük ücretle istihdam etmek için oluşturulan ortamdır. İşgücü piyasası ile ilgili düzenlemeler; emeğin karşılığını vermek ve böylece nitelikli hizmet sunumunu sağlamakla ilgilenmezler. Hekim İşgücü Piyasası Düzenleme Yasası, hekimleri piyasacı sağlık sisteminde piyasa dinamikleriyle çalışmaya zorlar ve bu başarılmıca (piyasa gözüyle) önemli bir maliyet unsuru azaltılmış olur.

Hekim emekgücü sağlık alanında sayısal ve nitelik açıdan önemli bir gruptur. Türkiye'de yaklaşık 110 bin

hekim vardır. Bu sayının yaklaşık 90 bini kamuda, 20 bini ise tamamen özelde çalışmaktadır. Kamuda çalışan 90 bin hekim içerisinde yaklaşık 20 bininin yarı zamanlı çalıştığı tahmin edilmektedir (muayenehane, kurum hekimliği, işyeri hekimliği gibi). Üniversitede özel muayene/ameliyat yapan ama ayrıca bir muayenehanesi olmayan hekimler buna dahil değildir." Tasarının sağlık çalışanları için sağlıklarının bozulmasının yanı sıra özlük hakkı ve nitelik kaybını getireceği, öte yandan sağlık hakkının tamamen gözden çıkarılması gibi sonuçları gündeme getireceği, tasarı ile getirilen zorunlu sigorta ile de sigorta piyasasını canlandırmak gibi ek bir amaç güdüldüğü TTB tarafından ifade edilmektedir.

Bu arada Kamu Hastane Birlikleri Yasası'na da dikkat çekilmekte ve bu yasanın çalışanların sözleşmeli, güvencesiz ve düşük ücretle uzun süre çalıştırılmasına yol açacağı ifade edilmektedir.

TTB'nin tasarıyı algılayışı ve neler getireceğine ilişkin yorumları oldukça iyi. Yalnız bunu hekimlerin geniş kesiminin, başta işçiler olmak üzere toplumun geniş kesiminin nasıl algılayacağı tartışılır. Toplam hekimlerin %18 gibi bir oranını ilgilendiren düzenlemeler olarak algılanan değişikliklere hekim kitlesinin geri kalanının ilgi göstermesi çok da alışıldık değil. Öte yandan toplumun geniş kesimleri meseleyi onlara gösterildiği biçimde algılayacak ve tabii ki uygulamanın devletin kendilerine daha fazla hizmet vermesi ile sonuçlanacağını düşünecek, TTB'nin karşı çıkışını ise hekimlerin aç gözlülükleri ile açıklayacaklardır.

Peki ama, şöyle ya da böyle, kapitalist sistem içerisinde işçi sınıfının mücadelesi sonucu olmayan hiç bir değişikliğin toplumun geniş kesimleri için iyi koşullar getirmesi mümkün değil midir? Yani “win-win” dedikleri durum söz konusu olamaz mı? Kapitalistler ikazılırken işçi sınıfı da bir şeyler kazanıyor olamaz mı? Sizce olabilir mi? Yani herhangi bir tarihsel anda herhangi bir özel koşulda değil, şimdiki zamanda ve bu koşullarda bu mümkün müdür? Bence değildir. Kapitalizm kendisine daha fazla var olma alanı açmaya çalışırken bunu yoktan mı var edecek? Belki sistem yaşamak için daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duyuyordu ve yedeği de bulunmıyorsa kapitalizm kendi geleceği için işçilere daha iyi sağlık hizmeti sunacak koşulları yaratmayı hedefleyebilirdi. Ama bu gün durum böyle midir? Değildir. O halde her iki tarafın kazanacağı bir durumu varsaymak eşyanın tabiatına aykırıdır.

Peki ama, teorik lafları bir kenara bırakarak bakacak olursak, bugün kamu kuruluşlarında hekimlerin tam gün çalışmamasının yarattığı bir sağlık hizmeti sorunu yok mudur? Bu sorun şu ya da bu şekilde kamu kurum ve kuruluşlarından hizmet almakta olan yoksul halkı etkilememekte midir?

El cevap: Yoktur. Bunun da ötesinde mevcut hükümetin böyle bir derdi hiç yoktur. Neden olsun ki? Seçimlerde oy almak için diyecekseniz bu ülkede seçim zamanı gelince binbir seçim numarası yapıldığını herkes bilir. Böyle kendi varlık nedeniyle çelişecek bir seçim yatırımına hiç de ihtiyacı yok hükümetin. Öte yandan, yeterince sağlık bilinci olmayan bir halkın da ne tür bir sağlık hizmetinin kendi sağlıklılık düzeyini daha fazla geliştireceğine dair seçim yapma şansı da yoktur. Ya da yanlış seçim yapma ihtimali vardır. Bu sözlerin de çokbilmişlerce nasıl okunacağını tahmin edebiliyorum. “Halk doğru tercih yapamaz fikri bizi diktatörlüğe kadar götürür.” Her alanda geçerli olmayabilir ama, sağlık alanı, evet, halkın seçim yapmak için yeterli aydınlığa sahip olamayacağı ve de olmadığı bir alandır. Bu, sağlık hizmetinin piyasaya aykırı bir mal olma niteliği ile ilgilidir. Hangi ilacı kullanacağını hasta seçmez, hekim seçer. Bu sene bir palto almaktan vazgeçip eskiyle idare edebilirsiniz ama yarın trafik kazası geçir-meyeceğinizi bilemez, ve geçirdiğinizde kırılan bacağınızı bu seneki planlarına uymuyor, seneye ame-

Belshazzar'ın ziyafeti. Detay

liyat ettiririm diyerek o hâliyle bırakamazsınız. Yine sağlık hizmetini pekâla sadece tedavi edici hizmetlerin güzelliği ile ve hekime sürekli ulaşmakla değerlendirip ona göre talepte bulunabilirsiniz. Ancak sağlık hizmeti bunların ötesinde bir şeydir ve bireyin günlük hayatını yaşarken doğal olarak fark edemeyebileceği pek çok düzenlemeyi öncelikli kılar. Bunların ayrıntısına burada girmenin bir anlamı yok. Ancak sonuçta mevcut kapitalist sistem içerisinde insanların kafasındaki sağlık algısının tam da sistemin istediği biçimde tüketimi ve pazarı büyümeye yönelik talepler doğuracak nitelikte olduğunu biliyoruz. Sağlık algısı da tüm diğer her şey gibi kapitalist sistemin işleyişi içerisinde insanla-

rın kafasında sistemin çıkarlarına uygun biçimde gerçekleşiyor. Ancak bilimsel veriler bu işleyişin hiç de aynı oranda sağlık düzeyinin yükseltilmesi ile sonuçlanmadığını da gösteriyor.

Esas konumuza dönersek, hükümetin sunduğu gibi, “Tam Gün” çalışma bugün için yaklaşık yüz on bin hekimden yirmi bininin kamuda birer saat daha fazla çalışması demektir. Yani, bugün kamuda tüm hekimlerin toplam çalışma süresi 790 bin saattir. İlgili düzenlemeyle tüm hekimlerin kamuda kalması durumunda saat 810 bin saate çıkacaktır. Yani kamuda günlük hekim çalışma süresi sadece yüzde iki buçuk artacaktır. O da tüm hekimler bu düzenlemeler sonucunda kamudan hiç bir şekilde ayrılmazlarsa! Peki hekimler arasında sadece özelden çalışmayı tercih edecek şöyle üç bin kişinin çıkması durumunda ne olacaktır? Düşünelim öyle ki 20 bin ikinci iş yapan kamu hekiminin 17 bini işini bıraksa ki bu son derece büyük ve başarılı bir orandır, üç bin kişi de pekâlâ tersini yapıp kamuyu bırakabilir. O zaman “Tam Gün”e rağmen günlük süre 783 bine düşecektir. Yani aslında matematik açıdan bakılacak olursa ortada bir kazanç ihtimalinden çok kayıp söz konusu olabilecektir. Hattâ bu oran biraz daha kamudan ayrılma yönünde olursa mevcut günlük süre çok daha azalacaktır. Ne olacaktır o zaman? Buna hemen çare olarak şu söylenecektir: Hizmeti özelden de alacağız. Şimdi de alıyorsunuz zaten. O halde sakın gerçek niyet kamu sağlık hizmetlerini daha da azaltmak olmasın?

Bunu bir tarafa koyun.

Diğer tarafta şu iddia yok mu? Bıçak parası kalkacak. Nasıl kalkacak? Hastayı yatırmak için hekimler muaye-

neye davet ediyor, orada ücret alıyor. Şimdi onu yapamayacak. Bunun doğru olduğunu varsayalım. Siz yatış ile ilgili bir düzenleme getirmiyorsunuz, hekimin inisiyatifine bırakıyorsunuz, bu durumu değiştirmeden hekimin varsayılan para alma eyleminin önüne geçilebileceğini iddia ediyorsunuz. Tabii ki hekimin usulsüz para almasının tek yolu muayenehanesinin olmasıdır! Bu iddia da son derece saçma bir iddiadır. Biri bıçak parası adı altında para alacaksa muayenehanesi olsun ya da olmasın bu parayı almanın bir yolunu arayacaktır. Siz her türlü sağlık hizmetine ulaşımada adaleti, hakkaniyeti sağlamadan bu sorunun ortaya çıkma koşulunu yok edemezsiniz. Yani bıçak parasının bir kısmı eskiden muayene ücreti adı altında ve vergilendirilerek alınırdı; bunun bir kısmı muayene kirası ve giderleri olarak ekonomiye geri dönerdi. Şimdi tamamının masrafsız olarak hekimin cebine gitmesi koşulu yaratılmış oluyor. Yoksa eskiden bundan yakınmayan hasta şimdi mi yakınacak?

Bunu da bir tarafa koyun.

Ne kaldı geriye? Vatandaşlara söylenecek bir şey yok aslında.

Peki ya hekimler? Onlara ne söylenebilir? Size daha iyi koşullar sunuyoruz, bu sizin çıkarınıza mı denecek? Hekimlere madem daha iyi koşullar sunmak istiyorsunuz, neden onların yasal temsilcilerini muhatap alıp bir masa etrafında ortak bir program hazırlamıyorsunuz? Hekimlere daha iyi ücret ödenecek? Peki ama neden şimdi ödenmiyor? Şimdi kaynak yok. Peki o zaman bu kaynak yoktan var mı olacak, bir sihirli değnek mi geçecek? Uygulamanın kendisi ek bir değer yaratma potansiyeline mi sahip? Değil. Öyleyse hekimlere, “Çaktırmayın, vatandaşın alıp size vereceğiz” mi deniyor? Muhtemelen öyle deniyor ve hekimler bir biçimiyle daha iyi para kazanma ile bu sürece dahil edilmek isteniyor. Hangi hekimler? Her iki tarafta çalışan yirmi bin hekim değil aslında buradaki hedef. Sadece kamuda çalışan yetmiş bin hekim. Bunlar daha fazla para kazanacaklarına ikna edilmeye çalışılıyor. Diğer yirmi bin hekimin bir kısmı da ikna olabilir. Ama çoğunluğu ikna olmasa da biraz da zorunluluktan, özelde de çok da para kazanmadığı ve uğraşmak istemediği için kamuyu tercih edebilir. Yarısı olmasa da belki dörtte biri ise muhtemelen özel çalışmanın getirisinden mahrum kalmaktansa kamudan mahrum kalmayı tercih edeceklerdir. Yani burada direnç gösterecek kesim o yirmi binlik kesimin yarısı civarındır. Bir tarafta yetmiş bin diğer tarafta on bin. Hükümet hesabı muhtemelen böyle yapıyor ve kazanacağını ümit ediyor. Burada korkabileceği şey on binlik kesimin bir yolunu bularak bu sistemin vatandaşa bir yararı dokunmayacağını, hattâ zararı dokunacağını anlatması, kendisini deşifre etmesi ve vatandaşın bu süreçte karşıt tavır almasıdır. Bugünkü halde bunu da muhtemelen pek olası görmüyorlar ki pek de haksız sayılmazlar.

Sonuç olarak TTB'nin deyimiyle “Hekim İşgücü Piyasası Düzenleme Yasası” genel işgücü piyasasının bir uzantısı olarak bu alandaki uygulamaları daha fazla işgüvenliğinden yoksun hâle getirmeyi amaçlarken, alanın özgül niteliğinden dolayı genel anlamda emekgücü piyasa değerinin düşürülmesine hizmet etmeyi de hedeflemektedir. Peki ama bizim ne olmalı ve nasıl olmalı üzerine bir sözümüz yok mu? Var tabii ki: Sağlık hizmeti her türlü ticari ilişkilerden arındırılmış bir süreç içerisinde örgütlenmeli ve kamu eliyle yürütülmelidir. Kamu hizmetleri bilimin öngördüğü biçimde ve kâra göre değil sağlık çıktılarına göre örgütlendiği durumda mevcut hekim sayısının da yeterli olduğu bilinmelidir. Bu süreçte alandaki bilimsel gelişmelerin önü kamu eliyle ve kamu ihtiyaçlarına yönelecek biçimde açılmalı ve tüm çalışanlara olduğu gibi sağlık çalışanlarına da kendilerini gerçekleştirebilecekleri koşulların yaratılması ve iş güvencesi yanısıra insanca verimli olabilecekleri kadar bir süreyi tek bir işe yoğunlaşarak, oradan oraya sürüklenip sürünmek zorunda kalmadan geçirdikleri zaman hak ettikleri ücret sunulmalıdır.

Sunulmalıdır diyoruz da kim sunacak? Mevcut iktidar mı? Niye sursun? Böyle bir misyonu mu var? Onu sunmak zorunda bırakacak bir mücadele olmadan sunar mı? Sunmaz elbette. Peki bu mücadele ve sonuçta bu durumu yaratacak bir güçler dengesi yaratılabilir mi? Şimdilik pek bir ışık görünmüyor. Yine de muhtemelen ileride “biz demiştik” demek için değil ama, varoluşumuzun gereği, bunun için çabalamaya, bunun koşullarını oluşturma sürecine hizmet etmeye devam edeceğiz.

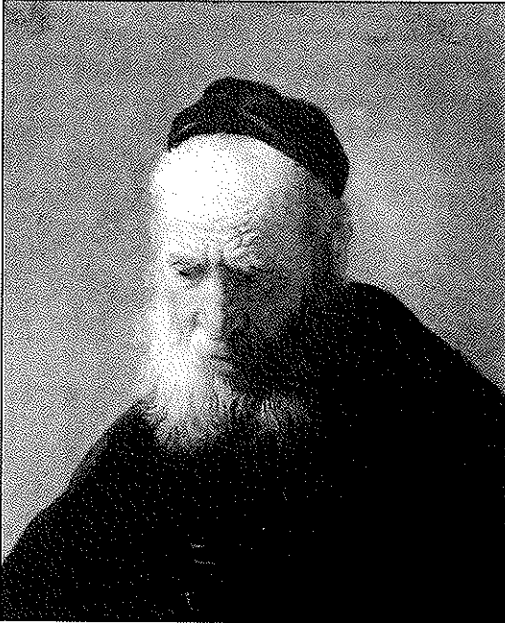
Belshazzar'ın ziyafeti. Delay

Rembrandt van Rijn

İnsan yüzünün derinliklerinde bir ressam

Ayfer Coşkun —

1650’li yıllarda iflas ediyor Rembrandt. Ancak her şeyini satarak borçlarından kurtulabiliyor. Ama artık eski düzenini sürdürmesine olanak kalmadığı için Amsterdam’ın dışına taşınıyor. Koşulları çok güç de olsa resim yapmaktan vazgeçmiyor

Babasının portresi

Henüz yirmi yedi yaşında. Bir genç pervasızlığı mı var duruşunda, yoksa kendini arama çabası mı? Sağ taraftan aldığı ışıkla yetinmiş, yüzünün sol yanını gölgenin ardında gizlemiş. “Ben kimim?” diyor ama bize değil, kendisine soruyor gibi.

1633 ‘de yaptığı bu portresinden sonra neredeyse yaşamının sonuna dek, bilindiği kadarıyla altmış tane daha yapmış . Öyle ki, bu portreler sayesinde adım adım onun yaşam öyküsünü izleyebiliyoruz.

Duruşu, giysileri, aksesuarları yapıldığı dönemdeki yaşam düzeyini ve sıkıntılarını göz önüne seriyor. Örneğin son zamanlarında (1660’ lı yıllarda) yaptığı portresinde doğal olarak yaşlıdır artık, ama resme yansıyan salt bu değildir. Hüzün, yalnızlık ve yoksulluk da açıkça görülmektedir.

Rembrandt 1606 yılında Hollanda’nın Leiden kentinde, ülkesinde yaşanan çok ilginç ve çalkantılı bir dönemde doğdu. Hollanda, İspanyol işgalinden henüz kurtulmuş ve kısa zamanda dünyaya açılmıştı. Deniz ticareti sayesinde birden ortaya çıkan çok zengin sınıf, parasını nereye harcayacağını bilemiyordu. Ekonomisi böyle bir gelişme gösterirken, dinde de büyük değişimler yaşanmaktaydı ülkede. Giderek hakim olan Kalvenist inanış çerçevesinde, kiliselerden resimler kaldırılırken, bu ortamda oluşan zengin sınıf, tam tersine, resim sanatına daha fazla ilgi duymaya başlamıştı. Gruplar ya da fertler, sık sık resimlerini yaptırıyorlardı resamlara.

Rembrandt’ın babası oldukça zengin bir değirmenciydi ve oğlunun hukuk eğitimi görmesini istiyordu. Ama o daha okula başladığı ilk gençlik yıllarında, öğretmeninden ceza almaya aldırarak, derslerde resim yapıyordu. Sonunda okuldan alındı ve uzun zaman kendi kendine resim çalışmaları yaptı. Babası tarafından ilgilensin diye bırakıldığı yel değirmenlerinde de resim yapmayı sürdürdü. Bu öylesine bir tutkuydu ki, veba korkusunun Avrupa’yı sardığı yıllarda, insanlar farelerle

Dr. Tulp'un anatomi dersi. Tuval üzeri yağlıboya

mücadele ederlerken, o farelerin resimlerini yapmaktan geri durmuyordu.

1632 yılına dek portre, karakalem ya da gravür çalıştı. Özellikle gravürde çok güzel işler çıkardı. 300 dolayındaki gravürlerinden bazıları, ileride yapacağı "Meryem'in Ölümü", "Mısır'dan Göç" gibi birçok tablosuna da başlangıç oluşturmıştır.

Rembrandt'ın ilk resimlerinde, örneğin "Melek ile Kahin Balaam" da, İtalyan ressam Caravaggio'un etkisi görülmektedir. Caravaggio ve döneminin diğer ressamlarını inceliyor. Bu arada deniz ticareti de yapıyor sanatçı, çok para kazanıyor, kazandığı paralarla gösterişli bir hayat tarzı tutturuyor. Michelangelo başta olmak üzere, bir çok sanatçının eserini satın alıyor.

Rembrandt sipariş üzerine bol bol portre ve tablo yaparak da oldukça iyi kazanıyordu. Tabii, bunların dışında dini konuları da işlemekten geri durmadı. Ama onun bu tür tablolarındaki tipler, alışılmışın dışındadır. Bunlar gökte uçuşan değil, sokakta, şurada-burada görülebilecek sıradan kişiler olarak işlenmişlerdir. Dini içerikli tablolarından en ünlüleri "İsa Hastaları İyileştirirken", "İsa Çarmıhtan İndirilirken", "İsa Vaaz Verirken" dir.

Onun diğer bir özelliği de, Hollanda resmine çıp-

lak figürleri getiren ressam olmasıdır. Bu figürlerde karısı Saskia'nın ölümünden sonra birlikte olduğu Hendrikje kendisine modellik etmiştir. Onun modellik ettiği ünlü tablolarından biri "Suzanne Banyoda"dır. Yine çıplak figürlü tablolarından "Bethsabée" ve "Banyo Yapan Kadın" bu alandaki en ünlü eserlerindendir. Her ikisinde de ışık çıplak, yarı çıplak bedenlerin üzerindedir. Oldukça karanlık fondaki bazı figürler güçlkle seçilir. Ama bu gölgede kalmış figürler de son derece titizlikle işlenmiştir. Bu çıplak figürlerde de yine yüzlerdeki ifadelerdir ön plana çıkan.

Onun en ünlü tablolarından biri 1632 tarihli Amsterdam Cerrahlar Derneği'nin isteği üzerine yaptığı, "Prof. Tulp'un Anatomi Dersi" dir. Bu çalışmasında da ışığı renkten üstün tutmuştur. Tablo onun insan yüzünün, korkunç bir şeye bakarken aldığı biçimi, duygularını, tepkilerini en iyi, en gerçekçi bir şekilde canlandırmak için verdiği bir sınav gibidir. Profesör Tulp adeta zarıf bir hareketle, cindeki neşteri ölünün gövdesine sokmak üzeredir. Son derece dingin, alışkın bir ifade vardır, yüzüne ve gövdesine sinmiş. Öğrencilerden bazıları ürkek ama meraklı, bazıları korkak ve şaşkın. Zorla bakanlar da var. Her birinin duygularını ayrı ayrı yan-

Derede yıkanan kadın, 1655

83 Yaşında kadın portresi, 1634

sıtmış Rembrandt. Hepsi ışığın altına alınmış ve o ışık sanki ölünün gövdesinden fışkırıyor. Tablodaki her kişi tek tek çerçeveselense, nasıl olurdu diye, düşünmekten alamıyor insan kendini.

Bizi buna iten, onun her şeyden önce çok iyi bir portre ressamı olması, o yüzlerin perdelerini kaldırmaktaki büyük ustalığıdır. Işık onun tablolarında renkten önce gelir. Özellikle ilk resimlerinde kahverengi ve tonlarını bolca kullanmıştır. Genellikle parlak renklerden kaçındığı gözlemlenir. Ama örneğin salt kırmızı ve tonlarını kullandığı tabloları da vardır. Çabuk kuruması için boyalara özel karışımlar eklemiş ve bu yolla kısa sürede birkaç kat boya sürmekte kolaylık sağlamıştır. Böylece tablolarını kısa zamanda bitirebilmiştir.

1650'li yıllarda iflas ediyor Rembrandt. Ancak her şeyini satarak borçlarından kurtuluyor. Ama artık eski düzenini sürdürmesine olanak kalmadığı için, Amsterdam'ın dışına taşınıyor. Koşullar çok güç olsa da resimden vazgeçmeyen sanatçının, 1662 yılında sipariş üzerine yaptığı "Komite Üyeleri" onun en başarılı yapıtlarından birisidir. Bu tabloda da yine portrelerden oluşmuş bir bütünlük görülmektedir.

Bu tarihlerden sonra siparişler tamamen tükendiğinden, ekonomik durumu iyice bozulan Rembrandt bütün bütün evine kapandı. Her şeye karşın büyük bir inat ve tutkuyla, mum ışığında da olsa, çalışmaya devam etti. Ama 1664'de Hendrickje'i, ardından oğlunu ve gelinini kaybetmesi çok fena etkiledi onu. 1669'da öldüğünde ardında yüzlerce desen, gravür ve tablo bırakmıştı.

Kaynakça:

Sadun Altuna- Büyük Ressamlar, Sanatları ve Eserleri.

Nazan-Mazhar İpşiroğlu- Sanatın Tarihi

E.H. Gombrich- sanatın Öyküsü

Bates Lowry- Sanatı görmek

Suut Kemal Yetkin- Büyük Ressamlar

Zahir Güvemli- Büyük Ressamlar ve Heykeltıraşlar

Halka uzak kalmış bir edebiyatta
halkın en çok benimsediği şair

Fuzuli

Konur Ertop

“Bir bölük ankalarız Kaf-ı kanaat bekleriz”-Fuzuli*

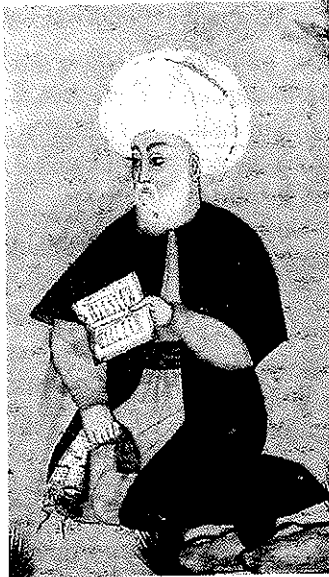
Evliya Çelebi, Trabzonlu ozan Gınai'nin Fuzuli divanını ezbere bildiğini anlatır. 1994'te doğumunun 500. yıldönümünü kutlamak için İstanbul'da düzenlenen sempozyumda da Fuzuli'nin bütün gazellerini ezbere okuyan Erzurumlu Naim Hoca, izleyenleri hayran bırakmıştı.

Divan şiiri dediğimiz, halk kültürüne oldukça yabancı geleneğin halka en yakın temsilcisi, Fuzuli olmuştur. Geniş Alevi-Bektaşî topluluğunun, şiirleri dillerinden düşmeyen 7 büyük ozanı arasında Nesimi, Hatayi, Pir Sultan Abdal gibi adlarla birlikte anılır. Kerbela faciasını konu edinen Hadikat-üs-Süeda'sı (Saadete Ermişlerin Bahçesi), Alevilerin 10 Muharrem törenlerinde okunan yapıtlardandı. Öte yandan şiirlerine Sünni halkın Mevlit törenlerinde de yer verilirdi.

Bestelenip dinsel ve dindışı müzik dağarcığımızda söylenegelmiş şiirleri 40'ı aşkındır. Bunlar arasında halk gösteri sanatı Karagöz oyununda okunan gazelleri de bulunmaktadır. Bunları bu gösterileri izleyen her düzeyde halktan insanlar beğeniyle izlerdi. Leyla ile Mecnun mesnevisi eski anlatı geleneğimizin en tanınmış yapıtıdır. Kitaplıklarımızda Fuzuli'nin elyazması yapıtlarının sayısı, başka şairlerin kitaplarını kat kat aşar.

Ona değer vermiş olanlar arasında Naili, Nedim, Şeyh Galip gibi divan şiirinin en büyük ustaları yer alır. Dertli, Aşk Ömer gibi halk ozanlarını da Fuzuli'den etkilemiştir.

İyi bir eğitim gören, hukuktan tıba kadar değişik alanlarda yapıtlar kaleme alan, ana dilindeki

divanının yanı sıra Farsça bir divan ile Arapça şiirler de yazan Fuzuli, Türkçe divanının önsözünde, “Bilimsiz şiir temelsiz duvar gibidir,” diyerek kendi şiirini, yaşadığı dönemin bilimiyle bezediğini anlatır. Böyle bir yapıt nasıl olmuş da da aydınların yanı sıra geniş halk topluluğuna

*** Bir bölük anka kuşuyuz, azla yetinmenin odağı olan**

Kaf Dağı'nı biz bekliyoruz.

ulaşmakta benzerlerini bu kadar geride bırakabilmiştir?

Kerbela'da doğan Fuzuli medrese öğrenimi görerek çağının bilimlerini öğrendi. Yaşamı geçim güçlüğüyle geçti. 1556'da Kerbela'da ve-

badan öldü.

Şiirleri genellikle aşkı, özellikle de tasavvufsal aşkı konu edinir. Âşığın dertlerini, ayrılığı içli bir dille anlatır. Aşk acılarının insanı olgunlaştırdığına, yücelttiğine inanır. Dünyasal aşkı tanrısal aşka ulaşmak için bir araç sayar. Şiirleri birbirine ustaca bağlanmış benzetmelerle, anıştırmalarla kurulmuştur. En tanınmış yapıtlarından “Leyla vü Mecnun” da iki sevgilinin birbirlerine kavuşmadan can vermeleri tanrısal aşkın bir zaferi olarak canlandırılmıştır.

Tevfik Fikret'e göre Fuzuli Türk vadilerinden çok Acem bahçelerinden beslenmiş olsa da, “bizde en gerçek şairdir; en gerçek yani en büyük...” Tevfik Fikret'in büyük şairleri konu edindiği şiir dizisinde Fuzuli'nin solgun dudakları ayrılık şarkısıyla titrer, yüzünde sevgi ve üzüntü görülür:

Sever ve sevdiği hep dert, hep musibettir

Gönlünden bütün istekleri söküp atmıştır; ne verseler ona şükretmekte, ne ne yapsalar ondan mutlu olmaktadır!

Ahmet Hamdi Tanpınar, büyük ozanın yeni bir şiir dili yaratmadaki ustalığı üzerinde durur: Aruzun sesini Türkçenin yapısına sindirmede, ses ve söyleyiş sorunlarını çözmedeki başarısını vurgular. Bu “dil virtiozu, filolog-ozan”ın “dil gücünü en iyi gösterdiği, sanatının en üst noktasındaki yapıtı” Kербela şehitleriyle ilgili “Âl-i Aba Mersiyesi”dir:

Bir rahm kalmadın ciğeri kan olanlara

Gurbette ruzigârı perişan olanlara

(Ciğeri kan içinde kalanlara, gurbette perişan olanlara bir kez bile acımadın!)

Sabahattin Eyüboğlu Fuzuli’nin, şiir sanatına günümüzün bir ozanı gibi yaklaştığı görüşündedir:

“Frenklerde şiirin başlıbaşına bir değer, bir özge âlem sayılması Baudelaire ve Sembolistlerden sonradır. Bu bakımdan Paul Valéry’nin şiir hakkındaki görüşlerinde Fuzuli’nin anlayışına çok yakın yanlar vardır. Ona göre de şiir bilimden sonra ve bilim aracılığıyla varılan bir dünya, zihinsel servetin içinden sıyrılan bağımsız bir mimari, büyü dolu bir geometridir.”

Sabahattin Eyüboğlu gibi Fuzuli’nin şiirini çağımız şiirine, yeni şiire çok yakın bulan Ataç onun şiirindeki bu yeniliği tadan okurun günümüzün yeni şiirini daha yakından kavrayacağını ileri sürer:

“Okuyun Fuzuli’yi; onu şöyle gerçekten tadarak, sesini iyice işiterek okursanız, öyle sanıyorum ki yeni şiiri de daha çok seversiniz, çünkü Fuzuli de yeni, yepyeni bir şairdir, eskiye bağlanmamış, yeni bir yol açmaya çalışmıştır, onun şiirindeki özü iyice kavrayınca siz de eskilere, eskiliğe bağlanarlardan yüz çevirir, yenilik arayanların haklı olduklarını anlarsınız.”

Ataç’ın yazılarında sık sık Fuzuli’den seçilmiş benzersiz dizeler yer alır:

Etti zülfün tek perişan halimi halin senin

(Halimi senin halin -ya da yanağını süsleyen ben- dağınık zülfün gibi perişan etti)

Şöyle ra’nadır gülüm serv-i hıramanın senin

Kim gören bir kez olur elbette hayranın senin

(Senin servi gibi salınan boyun öyle güzeldir ki gülüm, bir kez gören bile sana elbette hayran olur.)

Beri oldum Fuzuli gayrdan ol dilrûba ancak

Enisim munisim yarım nigârım nazeninimdir

(Ey Fuzuli, o gönül alan sevgili dışında her şey-

den el etek çektim. Ancak o benim gönül yoldaşım, alıştığım ve sevdiğim, yarım, nazlım, güzelimdir)

Fuzuli, Batı’daki Rönesans (Yeniden Doğuş) sanatçılarına benzer. Tıpkı onlar gibi anadilini işlemek, yetkinleştirmek tutkusu içindedir.

“Farsça şiirlerin çokluğu Türkçe ince şiirler yazmanın çok güç olmasındandır. Türk dili şiiri, tamlamaları kabul etmez. Sözcüklerinin birçoğu birbirine bağlanamaz, birbirine uymaz. Elimden gelse bu güç işe girişirim. Nitekim bahar gelince dikenler arasından da güllerin taçyaprakları çıkar verir...”

Fuzuli bu özlemini gerçekleştirmiş, yapıtını geniş çevrelere, halka ulaştırmayı başarmıştır.

Çağının başka şairleri gibi gelip geçici dünya değerleri karşısında

Cife-i dünya değil kerkes gibi matlubumuz

Bir bölük ankalarız Kaf-ı kanaat bekleriz

(Akbaba gibi dünya leşini istemiyoruz. Biz bir bölük ankalarız, azla yetinmenin Kaf dağını bekliyoruz)

der. Ancak onun, katı din kurallarına yançızdığı, kaba sofuya karşı çıktığı da görülür. Onu yalnızca “Tanrısal aşkı” konu edinen bir ozan diye görmek, yapıtını baştan aşağı tasavvuf düşüncesiyle yorumlamak yanlış olur. O dönemde bütün yaşamı şekillendiren yerleşik kuralları özgürce yorumlar. Dünyaya kapalı, yaşamın güzelliklerine, toplumun gerçeklerine sırt çeviren bir ozan değildir. Çevresini kuşatan güzellikleri yansıtır, gözlemlerini, özlemlerini anlatır. Yeri gelince meyhaneyi, hamanda gördüğü bir güzeli, sevgiliyi, sevgilinin maddi güzelliklerini de anlatır.

Yaşadığı ortama yönelik gözlemleri çok güçlüdür. “Şikâyetname”sinde kendi başından geçen rüşvet olayını, vakıf dairesindeki yolsuzlukları, “rüşvet değil diye selam bile almayan memurları”, devlet görevlerinin parayla alınıp satılmasını konu edinir. Toplumsal eleştiriyi rüşvete, adaletsiz yönetime yönelttiği gözlenir.

Zulm ile akçeler alıp zalim

Eyler in’am halka minnet ile

Bilmez anı ki ettiği zulme

Görecektir ceza adalet ile

Müddeası bu kim rıza-yı İlah

Ana hasıl olur u âdet ile

Cenneti almak olmaz akçe ile

Girmek olmaz behište rüşvet ile

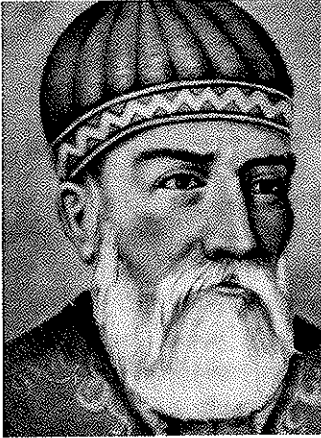
(Zalim zulmederek aldığı akçeleri minnet eden

halka bağışlar. Bilmez ki adalet yerini bulacak, zulmünün cezasını çekecektir. Âdet yerini bulsun diye yaptığı işle Tanrının rızasını elde edeceğini sanır ama cennet akçeyle alınmaz, oraya rüşvetle girilm ez.)

*Padişah-ı mülk, dinar ü direm rüşvet verip
Feth-i kişver kılmağa eyler müheyya leşkeri
Yüz fesad ü fitne tahriki ile bir kişver alır
Ol dahi âsâr-ı emn ü istikametten beri
Gösteren saatte devran-ı felek bir inkılab
Hem özü fani olur hem leşkeri hem kişveri*

(Padişah paralar döküp rüşvet vererek ülkeleri ele geçirmek için ordu hazırlar. Yüzlerce fitne ve fesat çıkararak bir ülke alır ama orası da güvenlik ve doğruluktan çok uzaktır. Zamanı gelip felek tersine döndü mü kendisi de, ordusu da, ülkesi de yok olup gider.)

Fuzuli'nin tasavvufi aşkı anlatan şiirleri geçmi-

Fuzuli'den şiirler

şin kendine özgü bir gönül adamını canlandırır. Ancak onun şiirinin önemi geniş topluluklara ulaşabilmesindedir. Halkla bu yakın ilişkiyi kurmasının gizi şiirinin dilinde, yapı ustahlığında, toplumun ve insanın gerçeklerini gözleme gücündedir.

Fuzuli'nin şiiri niçin çok sevilmiş, yüzyıllar boyu dilden dile dolaşmıştır? Bütün Divan şiiri, İslam dünyasında yaygın inanışları, söylenceleri aktarır. Ozanlar yeni bir konu anlatmayı pek önemsemezler. Ustalık daha iyi, daha pürüzsüz söylemekte görülür. Fuzuli'nin şiiri de örneğin İran ozanı Hafız'ın şiirinde söylenenlerden birçoğunu ona pek benzer biçimde dile getirir. Fuzuli'den sonra Hafız'ın şiirinden de, Fuzuli'den de esinlenen Osmanlı ozanları görülmüştür. Ancak bütün bu çerçevede içinde Fuzuli'nin başkalarından ayrılan önemli bir yanı söyleyişindeki akıcılık olmuştur. Ataç, şiiri "bir güzellik nesnesi" olarak görmek, şiir aracılığıyla "bir güzellik nesnesi" yaratmaktan söz etmişti. Okurlar aşağıdaki dizelerin içeriğini kavramaya çalışırken bunları "bir güzellik nesnesi" olarak da görmelidir...

DİZELER (BEYİTLER)

*Bende Mecnun'dan füzun âşıklık istidadı var
Âşık-ı sadık benem Mecnun'un ancak adı var
(Bende Mecnun'dan da çok âşıklık yeteneği var; gerçek âşık benim, Mecnun'un yalnızca adı var.)*

*Perişan halk-i âlem ah u efgan ettiğimdendir
Perişan olduğum halkı perişan ettiğimdendir
(Bütün insanlar ağlayıp inlediğim için perişandır; benim perişan olmamsa halkı perişan ettiğimdendir.)*

*Can ver gönül ol gamzeye kim bunca zamandır
Can içre seni beslediğim anın içindir
(Ey gönül, sevgilinin keskin kılıca benzer yan bakışına canını ver. Çünkü canımın içinde bunca zamandır seni besleyişim onun içindir.)*

*Dil-i sad-pâreden bîdâdı kesmez gamze-i mestin
Ne gafil padişehdir mülk viran olduğun bilmez
(Sarhoş yan bakışın yüz parçaya bölünmüş gönlüme karşı adaletsiz davranışını hâlâ sürdürüyor. Ne düşüncesiz padişah bu, ülkesinin yıkılıp gittiğini bilmiyor!)*

*Kıldı zülfün tek perişan halimi halin senin
Bir gün ey biderd sormazsın nedir halin senin
(Yüzündeki ben, hâlimi zülfün gibi dağıttı. Ey dertsiz, bir gün bile hâlin nedir diye sormuyorsun.)*

*Tutuştı gam odunâ şâd gördüğün gönlüm
Mukayyed oldu ol âzâd gördüğün gönlüm
Diyar-ı hecrde seyl-i sitemden oldu harab
Feza-yı ıskta âbâd gördüğün gönlüm
Ne gördü bâdede bilmem ki oldu bâdeperest
Mürîd-i meşreb-i zühhâd gördüğün gönlüm
(Sevinçli gördüğün gönlüm gam ateşiyle tutuştu, özgür gördüğün gönlüm o ateşe bağlanıp kaldı. Aşk göğünde bayındır gördüğün gönlüm ayrılık ülkesinde sitem selinden harab oldu. Sofuların yolunda çırak gördüğün gönlüm, içkide ne buldu da bilmem ki içkiye tapar oldu)*

*Saba kûyunda dildarın nedir üftadeler halî
Bizim yerden gelirsene bir haber ver âşinalardan
(Ey bahar yeli, sevgilinin yöresinde düşkün âşıkların hâli nasıldır? Bizim yerlerden geliyorsan tanıdıklardan bir haber ver.)*

*Gül-i ruhsarına karşı gözümde kanlı ahar su
Habibim fasl-ı güldür bu ahar sular bulanmaz mı
Değildim ben sana mail seni ettin aklımı zail
Bana ta'n eyleyen cahil seni görgeç utanmaz mı
Fuzuli rind-i şeydadir hemişe halka rüsvadır
Sorum kim bu he sevdadır bu sevdadan usanmaz mı*

(Güle benzeyen yanağına karşı gözünden kanlı yaşlar dökülüyor. sevgilim, gül mevsimidir bu. Akar sular bu mevsimde bulanmaz mı? Ben sana gönül vermiş değildim, aklımı alan sen oldun. Beni bundan dolayı kınayan şaşkın, senin güzelliğini görünce utanmaz mı? Fuzuli sevgi yüzünden usunu yitirmiş bir sarhoştur, halkın önünde utanılacak haldedir. Sorun bakalım bu ne biçim sevgidir, bu sevgiden usanmaz mı?)

*Ben geda sen şaha yar olmak yok amma neyleyim
Ârzû sergeşte-i fikr-i muhâl eyler beni*
(Benim gibi dilenci senin gibi şaha yar olamaz ama neyleyim, içimdeki istek bu olanaksız düşünceyle başımı döndürüyor.)

*Her gören ayb etti ab-ı dide-i giryanımı
Eyledim tahkik görmüş kimse yok cananımı*
(Sevgi yüzünden döktüğüm gözyaşlarımı gören herkes beni ayıpladı. Bir de araştırdım ki aralarında sevgilimi görmüş hiç kimse yok!)

*Ey olan sâkin-i mescid ne bulursun bilmem
Bûriyâsında onun bûy-i riyadan gayrı
Gel harâbâta nazar sâkiye kıl kim yoktur
Ruh-ı sâf u mey-i sâfında safâdan gayrı*
(Ey mescide girip oturan, mescidin hasırında riya kokusundan başka ne bulursun bilmem. Meyhaneye gel, içki sunucusuna bak: Arı yüzünde, katıksız şarabında safadan [duruluktan] başka bir şey yoktur.)

GAZELLER

*Ey gül ne acep silsile-i müşk-i terin var
V'ey serv ne hoş can alıcı işvelerin var
Âcittü beni âci sözün tünd nigâhın
Ey nahl-i melâhat ne belâ telh berin var
Peygânların ile doludur çeşm-i pür-âbım
Ey bahr sanırsın senin ancak güherin var
Ol seng-dilê nâle-i zârın eser etmiş
Ey dil sana bû zevk yeter tâ eserin var
İşk içre gönül dîme ki ben bîhudam ancak
Ey yâr özünden senin ancak haberin var
Çok baktığına gamze ile bağrın ezersin
Her kîme ki bakmazsın anınla nazarın var
İşk ehline ol mâh Fuzûlî nazar etmiş
Sen hem özünü göster eğer bir hünerin var*
(Ey gül, dolayında ne taze, ne güzel koku dizisi var; ey servi, ne hoş can alıcı salınmaların var. Acı sözün, sert bakışın canımı yaktı; ey güzellik fidanı, ne belalı, acı meyven var. Yaşlarla dolu gözüm

onun fırlattığı bakış oklarıyla doludur. Ey deniz, yalnız sende inci var sanma. O taş yürekli üzerinde ağlayıp inlemen iz bırakmış; ey gönül sana bu zevk yeter, artık senin de bir izin [eserin] var. Ey gönül, aşkta kendinden geçmiş bir tek benim deme. Ey dalgıda olan, senin ancak kendinden haberin olur, başkalarını ne bileceksin. Baktıklarının yan bakışınla bağrını delersin, bakmadıklarını korumuş oluyorsun. O ay yüzlü güzel, âşıkların haline bakmış, Ey Fuzuli, senin de bir hünerin varsa sen de kendini göster.)

*Büt-i nevresim namâza şeb ü rûz râgıb olmuş
Bu ne dindir Allah Allah bûte secde vâcib olmuş
Eser-i kabul-i taat ona vermiş eyle hâlet
Ki kulûb-i ehl-i hâle harekâtı câzib olmuş
Ferahım görüp cefâsın hasenâta dâhil eyler
Ne melek kim ol perinin ameline kâtib olmuş
Ne aceb ger olsa gamdan dünüm ü günüm beraber
Nazarımdan ol yüzü gül nice gün ki gaib olmuş
Gam-ı hecrdir kim artar eser ile ışk zevki
Galat eylemiş Fuzûlî ki visâle tâlib olmuş*
(Benim yeni yetişen güzel sevgilim gece gündüz namaz kılıyormuş. Allah allah, bu nasıl din ki puta secde etme yükümü konulmuş! İbadetinin kabul edilmesi ona öyle bir hal vermiş ki taavvuf yolunda olanlara onun davranışları çekici gelmekte. Cefasını çekip ferahladığımı gören melek onun ettiklerini iyilikleri sırasına yazıyor. O periye benzer güzelin defterini böylesine tutan, nasıl bir melek? Çektiğim gamdan dolayı gecemle günüm bir oldu. O güneş yüzlü sevgili günlerdir ortada yok. Ayrılık gamı aşkı daha da çoğaltır. Fuzuli kavuşmayı istemekle yanlış yapmıştır.)

*Kerem kıl kesme sâkî iltifatın bînevâlardan
Elinden geldiği hayrı dirîg etme gedâlardan
Esir-i gurbetiz biz sizden özge âşinâmız yok
Ayağın kesme bâşın-çün bizim mihnet-serâlardan
Sabâ kûyunda dildârın nedir üftâdeler hâli
Bizim yerden gelirsın bir haber ver âşinalardan
Deme zahid ki terket sîmber bütler temâşâsın
Beni kim kurtarır Tanrı sataştırmış belâlardan
Girip mescidlere ger muktedâlar peyrevi olman
Budur vechi ki hergiz görmedim yüz muktedâlardan
Tabibâ hâk-i kûy-i yârdandır eşk teskini
Bize artırma zahmet göz yaşardır tûtüyâlardan
Felekte mihr zâil yâr gâfil ömr müsta'cil
Nedir tedbir bilmem câna yettim bivefâlardan
Vücûdüm ney gibi sürâh sürâh olsa âh etmem*

*Muhabbetten dem urduk incimek olmaz belâlardan
Fuzûlî nâzeninler görsen izhâr-ı niyâz eyle
Terahhum umsa ayb olmaz gedâlâr pâdişâhlardan*
(Ey içki sunan güzel, hallerine acı da iltifatını
yoksullardan esirgeme. Biz gurbette esiriz, senden
başmku dostumuz yok. Bizim mihnet çektiğimiz
yerlerden, -kendi başının esenliği için- ayağını
kesme. Ey bahar yeli, sevgilinin bulunduğu yer-
lerde ona tutuanların durumu neir? Bizim yöreler-
den gelersen, tandıklardan haber getir. Ey sofı,
gümüş göğüslü putları andırır güzellere bakmayı
bırak deme. Tanrının verdiği belâlardan beni kim
kurtarabilir? Mescitlere girip imamların ardında
namaz kılmıyorsam, nedeni benden yüz çevirme-
leridir! Ey tabip, gözyaşını sevgilinin yaşadığı
yerin toprağı dindirir. Göz yaşartıcı sürme vererek
acıyı çoğaltma. Felekte sevgi yok olmuş, sevgili
yüz çevirmiş, ümür geçiyor. Ne yapmak gerekti-
ğini bilmiyorum, vefasızların ettikeri canıma yetti.
Gövdem ney gibi delik deşik olsa da ah etmem;
sevgiden söz ettik, belâlardan incinmek olmaz.
Ey Fuzuli nazlı güzeller görürsen yalvar da sana
acısınlar. Dilenciler padişahlardan merhamet di-
lerse ayıp olmaz.)

Murabba

*Perişan hâlin oldum sormadın hâl-i perişanım
Gamundan derde düştüm kılmadın tedbir-i dermanım
Ne dersin rûzigârım böyle mi geçsin güzel hânım
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım
Esir-i dâm-ı aşkın olalı senden vefa görmem
Seni her kanda görsem ehl-i derde âşına görmem
Vefa vü âşinalık resmini senden revâ görmem
Gözüm canım efendim sevdiğimdevletli sultanım*

*Değer her dem vefasız çarh yayından bana bin ok
Kime şerh eyleyem kim mihnet ü endûh ü derdim çok
Sana kaldı mürüvvet senden özge hiç kimsem yok
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım
Gözümünden dembedem bağrum ezip yaşım gibi gitme
Seni terk etmezem çün ben beni sen dahi terk etme
İyen hem zalim olma ben giibi mazlumu incitme
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım
Katı gönlün neden bu zulm ile bîdâda râgıbdır
Güzeller sünneti olmaz cefa senden ne vâcibdir
Senin tek nâzenine nâzenin işler münasibdir
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım
Nazar kılmazsın ehl-i derd gözden akıtan seyle
Yamanlıktır işin uşşak ile yahşi midir böyle
Gel Allahı seversen bendene cevri etme lutf eyle
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım
Fuzûlî şîve-i ihsânın ister bir gedâyındır*

*Dirildikte seg-i kâyun ölen de hâk-i pâyındır
Gerek öldür gerek ko hükm hükmün ra'y ra'yındır
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım*
(Senin yüzünden perişan oldum, halimi sorma-
dın. Gamından derde düştüm, derman olmadın. Ne
dersin, zamanım böyle mi geçsin, güzel hânım?
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım!

Aşk tuzağının esiri olduğumdan bu yana senden
vefa görmüyorum. Seni nerde görsem, dertlilere
yakınlık içinde bulmuuyorum. Gösterdin vefa ve
yakınlık biçimini sana uygun saymıyorum. Gözüm
canım efendim sevdiğim devletli sultanım!

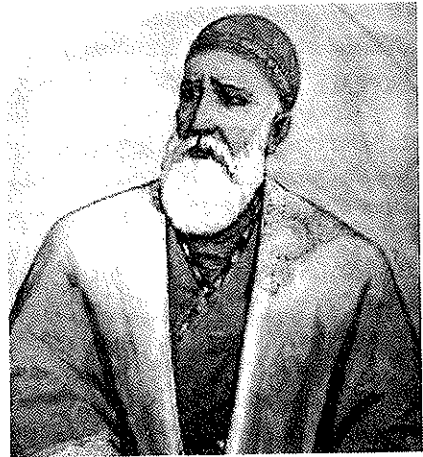
Vefasız feleğin yayından her an bana bir ok
değer. Çektiğim çilenin, kederin, derdin çokluğunu
kime anlataym? İnsanlık göstermek bir sana kaldı,
senden başka kimsem yok. Gözüm canım efendim
sevdiğim devletli sultanım

Her an bağrımı delip gözyaşım gibi akarak
gitme. Ben seni bırakmıyorum sen de beni bırakma.
Zalim de olma, benim gibi zulüm görmüşü bir de
sen incitme. Gözüm canım efendim sevdiğim dev-
letli sultanım!

Katı gönlün neden böylesine zulme düşkündür?
Güzeller senin tuttuğun yolu tutmaz, niçin cefaya
gerek duyuyorsun? Senin gibi nazlı güzele güzel
işler uygundur. Gözüm canım efendim sevdiğim
devletli sultanım!

Dertlilerin gözünden akan sel gibi yaşa bak-
mazsın. İşin âşıklara kötülük etmektir, böylesi iyi
mi? Gel Tanrıyı seversen kuluna cevri etme, lutfet!
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım!

Fuzuli senden bağış bekleyen bir yoksuldur. Di-
rilikte köyünün köpeğı, ölümde ayağının toprağı-
dır. İster öldür ister bırak, karar senin, oy senindir.
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sulta-
nım!)

Nezihe Meriç

Öykünün içeriğini yenilerken biçimini de geliştirdi

1950'lerde edebiyat ortamına girenler, bu çevrede egemen olanlar neredeyse hızla dünyamızdan uzaklaşıyor. Onat Kutlar, Ece Ayhan, Bilge Karasu gibi artık Fethi Naci, Vüsat Bener, Erdal Öz, Orhan Duru, Kemal Özer de aramızda değil. Onlara son katılan Nezihe Meriç'in ölümünü yazlıkta öğrendim. Birbiri ardınca yiten edebiyatçıların ardından, bıraktıkları yapıtları gözden geçirmekle avunabiliyorum. Ancak Meriç'in hiç bir kitabı yanımda değil. Kente de uzun süre dönmeyeceğim. Burada eski dergiler var. Nezihe Meriç'in ilk öyküleri Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde çıkmadı mı? Sonradan yaşamını birleştireceği Salim Şengil'in dergisi. Öykünün bu iki tutkunu Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nden hemen sonra Dost dergisini çıkardılar. 1968-1974 yıllarında Meriç'in başı, yöneticisi olduğu Dost Yayınları yüzünden baskı yönetimiyle dertteydi. Cezaevine düşmemek için genel af çıkıncaya değin arkadaş evlerinde saklanmak zorunda kalmıştı.

Meriç'in yazı serüvenin ilk adımlarını gösteren Seçilmiş Hikâyeler Dergisi ciltlerini çektim önüme:

Dönemin en ünlü öykücülerine yer verilen, Orhan Kemal, Memduh Şevket Esenalp gibi yazarlar için özel sayılar düzenlenen derginin 1950 yılındaki "Yeni İmzalar Özel Sayısı"nda "Nezihe Meriç" adı ilk kez görülüyor. O sayıdaki genç öykücüler arasında Tahsin Yücel, Yıldırım Keskin gibi adlar da var.

Dergi, Nezihe Meriç'i şöyle tanıtmakta:

"İşte ilerisi için büyük umutlar beslenecek bir imza daha! Bu gerçekte bir kadın adı mıdır? Yoksa takma imza mıdır? Bunu bilmiyoruz ama, gerçek şudur ki "Bir şey" adlı öyküsünü, benim diyen ustaların başaramayacağı başarıya ulaştırmıştır. "Bir şey"de çok şeyler var. Beklemek bizden, çalışmak ondan."

Genç öykücünün var gücüyle çalıştığı görülüyor. Birkaç ay sonra derginin "Nezihe Meriç Özel Sayısı" yayınlanacaktır. Ardından övgüler birbirini izler.

Evet, Meriç 1950'lerde genç kızları, kadınları, içinde bulundukları koşullara direnmelerini anlatırken tam da Avrupalı kadın yazarlar gibidir. Onun öykülerinde Yeni Zelandalı Katherine Mansfield'i anımsatan yönler bu-

lunduğu da söylenebilir.

Kadınların yaşamının kısıtlanmasına, kişiliklerinin baskı altına itilmesine karşı çıkar. Ancak "Avrupalı" sözü yanıltmasın: O öyküler tam da bizim yaşamımızdan kesitler verir.

Başlangıçta kadınların ev içi yaşamına çokça yer veriyor diye eleştirildiği olmuştur. Ancak sokağa, toplumsal sorunlara da gözlerini hiç kapamadı.

Nezihe Meriç'in yetişme yılları mühendis olan babasının görevi nedeniyle Anadolu'da geçti. Küçük kentleri, kırsal kesimi, o çevrenin insanlarını yakından tanıdı. Öykülerinde

canlandığı kişilerin büyük çoğunluğu onlardır.

Pek çok öyküsü kendi kendi yaşamından beslenir. Gördüklerini, duyumsadıklarını aktarır. Ancak bir kadının görebileceği yönleriyle ev içini, evde olup bitenleri anlatır. Bu öykülerde kadının özlemleri, sıkıntıları, giyim kuşamına ilişkin özellikler, "mutfaktaki yaşam"ı ayrıntılarıyla dile getirilir.

İlk öyküleri yayımlandığı sırada Sait Faik, ona "Aksaray Dolmuş" öyküsünü okuduğunu, üstelik "iyi" bulunduğunu söylemiş. Sait Faik'i yere göğe koymayan Nezihe Meriç, "Hikâye değil ki o!" yanıtını vermekten kaçınmamış.

O dönemde "yabancılaşma" olgusunu geniş biçimde işleyen başka bir genç öykücü -Demir Özlü-, Nezihe Meriç'ten söz ederken şöyle demişti:

"Sadece yalnızlıkların, kırların, deniz kenarlarının şiiri olmaz ya; şehirlerin, ev içlerinin, insanların kederince sürüp giden keskin hakikatlerin de şiiri vardır. İşte bu, ev içlerinde yorulmuş, yoğunlaşmış insanların üzerine çökmüş şiirleşmiş havayı, Nezihe Meriç'in ilk eseri olan 'Bozbulanık'ta bulmak mümkün."

Bu şiirli anlatım 60 yılı yaklaşan bir süreçte tazeliğini hep korudu. Gelişti. Kimi kez yazarın özyaşamöyküsünden kimi kez toplumumuzdaki çalkantılardan beslenen yapıtları öykü türünün içeriğini yenilerken biçimini de geliştirdi. K.E.

Geçen ağustos ayında kaybettiğimiz Nezihe Meriç üzerine daha ayrıntılı bir değerlendirmeyi Konur Ertop'un kaleminden gelecek sayımızda okuyacaksınız.

Tanık Olunmuş Bir Gelecek İnsanı: Nail Çakırhan

Raif Özben —

O ve kendisine benzeyen insanlar, bugünün korkunç ölçüde yabancılaştırmış, hatta vahşileştirmiş "uygar küresel yaşam"ının muhalifi ve gelecekteki alternatifi oldukları için önemlidirler

— Prof. Dr. Sayın Halet Çambel'e saygılarımla —

Nail Çakırhan (Nail V. [Nail Vahdeti]) gibi bir insanı özlü biçimde anlatabilmek için "çileli bir yaşamın mutlu kahramanı" sözü yeterli olabilir mi, bilemiyorum. Ama onun yaşantısına en çok yakışan sözlerden biri de bu olmalı. Çünkü o, toplumsal kaderin karşısına çıkardığı pek çok engel ve güçlüklerle hayli hırpalanmış olsa da bunlar karşısında acıklı bir boyun eğişle silinip gitmemiş, kendisini her durumda ortaya koyabilen insanca yaşama serüvenini asla bırakmamıştır.

Çakırhan denince öncelikle, Nazım Hikmet'le birlikte 1+1 = 1 adlı şiir kitabına imza atan şair Nail V. geliyor aklı.

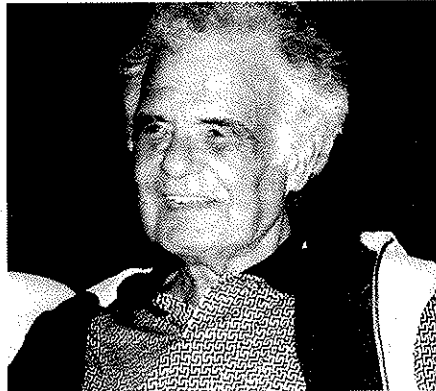
Nazım Hikmet ve ardı sıra gelenler gibi, hatta Orhan Veli ve Garipçi arkadaşları gibi Nail V. de doğal olarak, yenilikleri tepkiyle karşılanmış şairlerdendir. Ona ve diğer toplumcu şairlere karşı duyulan tepkinin biçimsel yeniliklerle olduğu kadar şiirin içeriksel yanıyla da ilgili olduğunu ayrıca vurgulamalı.

Şiirlerinin gün ışığına çıktığı dönemlerde Nail V. için yazdığı bir yazıya "her yenilik şüpheli, tereddütle bazen de nefretle karşılanır." yargısıyla başlayan M. Turhan Tan, şairin "Ayrılık" şiirini örnekleyerek onun gittiği yolu savunmaya, yeni şiire gösterilen haksız tepkileri geçersizleştirmeye koyulmuştur. Ne var ki kimi "aydın"ların "değişmez" sandıkları yargılara dayanarak ge-

liştirdikleri tepkilerden vazgeçmeleri kolay değildir ve edebiyatta da bunun pek çok örneğiyle karşılaşılmaktadır. Tan bu düşünceyi, bir şaire Servet-i Fünun şiiri yeniliklerine karşı düşüncelerini sorduğunda aldığı yanıtla destekliyor. (Tan, 1939: ; Nail V. 1996: 163 – 166'daki metin).Yeni şiirin başka yönlerden eleştirisi bir yana, Cumhuriyet döneminde bile, ölçüsüz ve uyaksız şiir yazılamayacağı yanılığın dayanılarak özgür koşuk yolunu deneyen şairlere yukarıdan bakanlar olmuştur.

Nail V. gibi şairlerin biçimde ve içerikte ortaya koydukları yenilikler ise yalnızca eleştirilmekle kalmamış, şairlere karşı saldırı ve linç girişimleri de gündeme gelmiştir.

O, daha ortaokul çağlarında dergi çıkaran ve yayımladığı şiiriyle başı derde giren bir öğrenci olarak çıkıyor karşımıza. Mahkemede bile sandalye üzerine çıkarılarak fark edilebilecek küçüklükte olmasına karşın, çıkardığı Kervan (daha önce de Müntehabat [Seçilmiş Manzumeler] ı çıkarmıştır.) adlı bir dergi çıkarmaktadır. Buraya aldığı Faruk Nafiz'e ait şiirin bir dizesi yüzünden, kadınlara hakaret iddiasıyla, savcının eşi ve onu destekleyen hanımlarca şikayet edilmiş ama beraat etmiştir. Lise yıllarında arkadaşlarıyla Halka Doğru dergisini çıkaran genç Nail, dergide yayımlanan bir şiirinde ağaları "diktatör" olarak nitelendirmiş, bu sözle Atatürk'ü kast ettiği sanılarak mahke-

meye verilmiş ve Atatürk'ün müdahalesiyle bu dertten kurtulmuştur. Ne var ki Halka Doğru'yu Nazım Hikmet aracılığıyla elde eden Hukuk Fakültesi öğrencileri, aynı şiiri kendi dergilerinde yayımlayınca, liseyi bitirdiği yıl, yine yargılanmış, altı aya mahkum olmuş, bundan da temyiz yoluyla kurtulmuştur (Çakırhan, 2008 : 21 – 22). Bunlar, o dönemde, çocuk denecek yaştaki gençlerin ürünlerine içeriksel açıdan ne ölçüde kuşkuyla yaklaşıldığını da koyuyor ortaya.

Nail V. daha sonra yayımlamaya başladığı toplumsal içerikli şiirleriyle de, bilinen çevrelerin kuşkuyla izlediği bir sanatçı olmuştur ister istemez. Ona döneminin gerilere ittiği bir şair diye bakılsın bakılmasın, onun bir süre sonra şiiri iyice boşladığı bir gerçek. Bunun birçok nedeni olabilir. Bu nedenler, bugün bazı ipuçlarına göre yalnızca tahmin edilebilir.

Onun - Nazım Hikmet'in onca şiirine bakılıcaz sayıda denebilecek ve 1940 ortalarından sonra örnekleri pek görülmeyen şiirlerinde Nazım Hikmet'ten sesler vardır. Fütürist – toplumcu içerikse her iki şairin ortak özelliğidir.

Her iki şairin ürünlerinde divan ve halk edebiyatı geleneğinin bütün kalıpları bir devinim ve değişim felsefesine bağlı olarak yıkılmakta ama bu geleneklerin birtakım ses ve söylem özellikleri, şiirlerin içeriksel dokusunu oluşturacak biçimde ürünlerde kendini belli etmektedir.

O dönemde birçok şair, bütünüyle Nazım Hikmet gibi yazmaya koyulduğundan, yeterince özgün olamadı ve bu yatağın esas yol açıcısı Nazım Hikmet oldu. Şiiri bir bakıma terk eden Nail V. ise gerek yazdığı şiirlerde gerek anılarında ve mektuplarında gerekse yayımlanmış iki öyküsünde edebi yaratıcılıktaki yeteneğinin karakteristiklerini gösterse de fazla ürün verememiş bir sanatçı olarak kaldı.

Hüsamettin Bozok Nail V.'nin biçimden çok içeriğe önem verdiğini, bu nedenle eski biçimler içinde de yeni içeriğin dile getirilebileceğini öne sürdüğünü, buna karşın değişen hayatın yeni anlatım biçimleri getirdiğine inandığını, fildişi kuleye çekilmeyi reddettiğini, belirtir. Aynı yazıya göre O, 17 milyonu kurtaran Atatürk'ü de bir sanatçı olarak görür. Sanatçının kurtarıcı bir misyonu olması gerektiğine inanır. Sanatçılardan

işitilmemiş sözler, görülmemiş yenilikler, rastlanmamış olaylar değil, kesin olarak geniş kitlelerin derdine çare ve ilaç verecek ürünler bekler. (Bozok [?]; Nail V. 1996: 167 -169'daki metin)

Bir dönemde, pek çok toplumcu sanatçının Jdanovcu sanat anlayışına bağlandığı biliniyor. Bu bağışıklılıkla ilintili görünen bu anlayış, Nail V. için sonuna kadar desteklenmiş midir? Buna bugün evet ya da hayır demek zor. Ama bu benimseyişin onun dürüst toplumbuluk inancıyla bir ilişkisi olduğu kuşkusuz. Çakırhan bu anlayışı terk etmişse, bu da aynı dürüstlük anlayışıyla açıklanabilir zaten.

Toplumcu gerçekçi sanatta önemli bir yeri olan "olumlu tip" kavramının kimi yapıtlarda şematize edilmiş biçimde örneklenmesi, yapıtın gerçeklik etkisini zedelediğinden, bugünlerde terk edilmiş görünmektedir. Oysa Nail Çakırhan'ın kendisi, tanık olunmuş gerçek bir olumlu insan tipi örneğidir aynı zamanda.. O hayatta baş edilmesi çok zor olan engellere karşı, direnişin olanaklarını kendi yaşantısında göstermiş bir insandır. Şiir yazmayı terk etse bile, şair duyarlılığıyla yaşamada ısrarlı olması, bir olumsuzluktan çok, bu olumluluğun bir başka boyutu olarak düşünülebilir.

Çakırhan'ın, toplumcu gerçekçilikten yana olsa da gerçeği çeşitli düzlemlerde ve değişik boyutlarıyla irdelemeye her zaman eğilimli olduğunu söylemek aşırı bir iddia olamaz. Onun mimari yapıtlarında şiirsellik bulması bile bunun kanıtlarından biri sayılabilir. Arkadaşı Nazım Hikmet'in de bu yolda içten içe bir değişim gösterdiği ama deyim yerindeyse, "sehl – i mümteni" değerindeki açık söyleyişten asla vazgeçmediği söylenebilir. Yoluna devam etseydi, Çakırhan'dan da en azından böylesi bir tutum beklenirdi.

Şukran Soner, Çakırhan'ın mimar olarak, planlara başvurmaktan çok her şeyi zihninde tutarak çalışmasına, hayal gücünü sürekli kullanarak yapıtını oluşturmaya dikkat çekiyor (Soner, 2001: 11)Bu çalışma biçimi, bir romancının ya da şairin yazmaya başlarken kurduğu tasarımı imgelemişle zenginleştirerek yapıtını o tasarımın çok ötesine geçiren çalışma yöntemine benziyor. O, mimarlık yapıtını insan – doğa – uzam ilişkisini en etkili yaşatacak biçimde konumlandırma yollarını her zaman aramış bir mimardır. Ve bu özel-

lik onun şairliğinden gelmektedir, üstelik de mimarlık yapıtlarındaki lirizmi duyumsatan en güçlü öğelerden biridir.

O, şiir yazmayı – nedeni ne olursa olsun – sürdüremedi. Yine de onun Türk şiiri tarihinde şiire yenilik getiren bir halka içinde anılacağı kuşkusuzdur.

Bir kişilik olarak Nail Çakırhan'ın politik yönü ve tutumu kimilerince daha da önemli sayılabilir. Yurt içi ve yurt dışı yaşantıları; daha ortaokul öğrencisiyken gösterdiği atılımlar ve gördüğü baskılar, mahkumiyetleri, işkencelerden geçmesi, kaçışları, dönüşleri ... çevresinde yaşanmış bu politik serüvene dair ayrıntılar, bu kişiliğin bir başka boyutunu gösterir bize. Akyaka, Dalyan, Marmaris, Datça, Fethiye.. gibi birçok yerde tanık olunan şiirsel mimarlığının coşku uyandıran yapıtları ise daha başka bir boyutunu..

Nail Çakırhan'ın gerek tüm yaşamöyküsü gerekse politik yaşantısı konusunda ayrıntılı bilgi isteyenler, yayımlanmış anılarına, mektuplarına, yazıya dökülmüş başka ürünlerine ve hakkında yazılanlara ve yazılacaklara başvurabilirler. Çakırhan zenginliğiyle bezenmiş insan tanıklıklarından yararlanabilirler. Burada bu türden ayrıntılara ancak gereği kadar yer verilmiştir. .

O, burada sözü edilenler ve anılamayan başka özellikleriyle varlık bulmuştur. Ama bütün bunlardan daha fazlasıdır ayrıca. Onun tüm ortaya koyduklarını, insan ilişkilerinde yaşadıklarını bir insanın duyarlılıklarla yön bulmuş yaşantısıyla an-

lamlandırdığı söylenebilir. Bu ise, önemli bir olgudur ve başlı başına bir Nail Çakırhan anlamlandırmasını gerektiriyor.

Burada bir melekten değil, insandan söz ediliyor. Bu nedenle onun yaşadıkları, bir insanın zaafiyetlerini de kucaklıyor. Onun öyle gerekiyor diye yaptıkları arasında kimileri için farklı değerlendirilenler olabilir. Bu noktada asıl önemli olan, bunların onun empatisine ulaşarak değerlendirilmesidir..

O, hem ütopya hem sevgi dolu, hem de her insan gibi yanılgıları ve zaafiyetleri olan ama daha bir insanlaşma olanaklarını her zaman göz önünde bulunduran bir Nail Çakırhan' dır.

Kendisi, şiiri bıraktıktan sonra da - şiir yazıp şairlikle ilgisi yokmuş gibi yaşayanların aksine - gerçek bir şair gibi yaşadı. Sevgiyi ve dostluğu soyut kavramlar olarak değil, yaşantısal ilişkiler içinde önemsendi. Bu nedenle onun hapisanelerde bile yalnız kalmadığı söylenebilir.

Oktay Ekinci'nin değindiği gibi, Akyaka'ya geldikten sonra bile halk arasında, neredeyse her demokrat insana yapıldığı gibi "komünist" sıfatıyla anılması ve hatta "yalnız" bırakılır (Ekinci, 2001) olması, onu belli ölçüde tedirgin etmiş olabilir; ama Çakırhan'ın bunu çok önemsemediği söylenebilir. Zaten onun kendisi açısından yeterli olan ve kendisini mutlu kılan bir çevresi her zaman olmuştur. Üstelik bunlar yalnızca entelektüel – elit çevreden kimseler değil, işçileri, işletmecileri, köylüleri, kentlileri ile halktan insanlardır aynı zamanda.

Çakırhan son yolculuğuna uğurlanırken yurdun çeşitli yerlerinden gelerek bir sevgi seli hâlinde Yücelen Ötelî bahçesine doğru akanlar, otele doğru uzayan sokakları dolduranlar arasında yörede çok sevildiğini gösterecek sayıda yöre ve Akyaka halkından insanlar bulunduğu kolaylıkla anlaşıyordu. Bu görünüm karşısında birkaç yaftalayıcının pek bir önemi kalmayacağını düşünüyorum.

Bunlar bir yana, ölümün Çakırhan'a sağladığı en önemli şey, akla gelen tüm özellikleriyle bütünleşmiş önemli bir kişilik olduğunu insanlara

göstermesidir. Konuşmacıların, özellikle de otel sahibi Hamdi Yücel Gürsoy'un söylediklerinde de onun bugün karşılaşılabilecek az sayıda insandan biri olduğu vurgusu, fazlasıyla dikkati çekmiştir. Şairliğinin, mimarlığının ve politik tercihinin yarattığı esas Nail Çakırhan da budur aslında: Geleceğin insanı olan Nail Çakırhan.

O ve kendisine benzeyen insanlar, bugünün korkunç ölçüde yabancılaşmış, hatta vahşileşmiş "uygar küresel yaşam"ının muhalifi ve gelecekteki alternatifi oldukları için önemlidirler.

Karşılaştırmalı tarihle ve toplumbilimle uğraşanlar, geleceğin daha güzel dünyasının, daha insancıl toplum modelinin olanak ve boyutlarını böylesi insanların varlığı üzerinden de belirlemeye çalışabilirler.

Kuşkusuz ki bu söylenenler, gelecek insan örneğinin şematize edilerek belirlenmesi anlamına gelmiyor. Ama arkadaşlıkları, dostlukları, insanca yaşayan; zorluklara karşı direnmeyi bırakmayan, umudunun en büyük dayanağını insani ilişkilerde ve insanlık tarihinin onurlu çabalarında bulan insanlar, gelecekteki insanın parıltılarını taşırlar. İşte, Çakırhan, her şeyden önce, o insanlardan biridir.

Çakırhan'ın anıları da bildik kahramanların zaafiyetlerini olduğu kadar unutulmuş ya da arada silinip gitmiş kahramanların inanç ve özverilerini dile getiren ve bu noktada okuru çok yönlü düşündüren ayrıntılarla dikkati çekiyor.

Onun Canım Haletçğim adı altında toplanan ve kimi zaman deneme, kimi zaman da bir romandan seçilmiş bir bölüm ya da bir öykü tadında okunan mektuplarında hapishane yaşantısı tanıklıklarından aşk duygusuna kadar pek çok şeyin dile getirilişinde bir duyuş, düşünüş, sunuş inceliğiyle karşılaşmaktadır. Çakırhan'ın bu kitaba yazdığı önsözden bile, onun insanın iç zenginliğine, derinliğine önem veren bir toplumcu anlayış geliştirdiği kolaylıkla anlaşılabılır (Çakırhan, 2002): 5 – 6).

Böylesi bir insanın şair ya da romancı olarak yoluna devam etmemesi, belki doğabilecek büyük yapıtlardan bizleri yoksun bırakmıştır. Ama hiçbir neden, dünyadan Nail Çakırhan gibi bir insanın geçmesini engelleyememiştir.

Bütün bunların yanı sıra, onun gelişmiş insan örneği olarak insanlarca fark edilmesinin insanlaşma olanaklarımıza katkı sağlayacağı düşüncesini burada yeniden vurgulamak istiyorum.

Bir şey daha var: Nail Çakırhan, söylene söylene epik bir efsaneye dönüştürülerek değil, yazdıkları okunarak, yapıtları değerlendirilerek,

yaşantısı ve insan ilişkilerindeki duyarlılıkları anlamlandırılarak yaşatılabilir. Böyle yaşatılmalıdır.

Anılar kitabının başına "öndeyiş" olarak konmuş Francis Combes imzalı metnin onun yaşantısını anlamlandırmak üzere seçilmiş olması çok dikkat çekicidir. Bu dizelerde sanki Çakırhan konuşmaktadır: Sözü bu metnin ilk dizeleriyle sonlandırmak Çakırhan'ı anlayıp anlatma çabasına girecekler için de anlamlı olacaktır.

Yenilenlerin tarihidir bu anlatacağım,
tarihleri anlatılmayacak olanların tarihi.

Adları sokaklardan adları kitaplardan silinenlerin tarihi.

Zalime karşı başkaldırdıkları söylenmeyecek olanların tarihi,

dünyayı değiştirme çabaları yadsınanların tarihi,
dünyayı değiştirmeyi bazen başaranların tarihi,
unutulmaya razı olmayanların tarihi.

Dünyanın bir gizli tarihidir bu,
dünyayı değiştiren düşüncelerin tarihi
ve dünyanın değişmesinin tarihi.

(Çakırhan, 2008. 5).

Bu tarihin fazla öne çıkmamış önemli bir kişiliği olarak geleceğin insanını imleyen Çakırhan'ın gözden geçirilmemesi dileğiyle.

KAYNAKÇA

Bozok, Hüsamettin (?). "Nail V. ve Sanat Telak-kisi", Servet-i Fünun, S. 2266 – 581 ; Nail V. (1996). Daha Çok Onlar Yaşamalıydı. Scala Yayıncılık ve Tanıtım, İstanbul, ss. 167 – 169'daki metin.

Çakırhan, Nail (2008). Anılar. (Söyleşi, Erden Akbulut), Tüstav Yayınları, İstanbul.

(2002). Canım Haletçğim. Tüstav Yayınları, İstanbul.

(Çakırhan) Nail V. (1996). Daha Çok Onlar Yaşamalıydı. Scala Yayıncılık ve Tanıtım, İstanbul. İkinci, Oktay (2001). "Çakırhan'a 'Mimarca' Saygı", Cumhuriyet. 20 Eylül, 2001.

Soner, Şükran (2002). "Çakırhan'ın Evleri", Cumhuriyet Dergi. 3 Kasım 2002, S.867.

Tan, Mümtüz Turhan (1939). "Şiirimiz Güzelleşiyor Galiba", Tan, 4 Ağustos 1939; Nail V. (1996). Daha Çok Onlar Yaşamalıydı. Scala Yayıncılık ve Tanıtım, İstanbul. (ss. 163-166'daki metin).

Modernizm, Mimarlık ve Etik Sorgulamalar *

H.Bülend Tuna

“Sevgili yabancılar, lütfen bizi
Almanlarla yalnız bırakmayınız.”
Almanya Potsdam’da bir duvar yazısı.

Geçtiğimiz yıl Auschwitz toplama kampında olanlarla ilgili bilgilerimizi artıran iki önemli gelişme oldu. Bunlardan biri savaş sonrası Almanya’ında görevli bir Amerikan subayının Frankfurt’ta kaldığı evde bulunduğu fotoğraf albümünün ortaya çıkmasıydı. 116 adet siyah beyaz fotoğraftan oluşan bu albüm Washington’daki Holocaust Memorial Museum uzmanları tarafından incelenmiş ve gerçekliği kanıtlandıktan sonra kulanıma açılmıştır. Bu resimler Auschwitz toplama kampında görevli SS subay ve eşlerine aittir ve kamptaki bir başka günlük hayatı belgelemektedir. Bu fotoğraflar müzenin internet sitesinden (1) görülebiliyor.

Konuyla ilgili basına yansıyan ikinci haber ise Auschwitz’in planlarının bulunmasıyla ilgiliydi. Berlin’de bir apartman dairesinde bulunan Nazi toplama kampına ait 28 mimari plan, 1945 yılında Kızıl Ordu tarafından Moskova’ya götürülen belgelerle ve Auschwitz müzesinde korunan belgelerle karşılaştırılmış, uzmanlarınca incelenmiş ve gerçekliği tespit edilmiş durumda. Bunlar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda uzmanlar, kampın tarihi ve yapılmasıyla ilgili pek çok noktaya ışık tutulduğunu belirtiyorlar. 23 Ekim 1941 tarihinde SS teknisyenlerince çizilen planlar, Yahudilerle ilgili soykırım kararının 1942’de düzenlenen Wannsee Konferansından çok önce verildiğinin önemli bir kanıtı olarak kabul ediliyor.

Planların bir kısmı “Tutuklu No: 127” tarafından çizilmiş. 8 Kasım 1941 tarihli bu çizimin üzerinde ise “K.G.L. için Bitlerden Arındırma Tesisi” başlığı bulunuyor. Bu çizimlerde enine doğru uzanan küçük ek binanın üzerine, itinayla, şablon kullanılarak “Gaz Odası” ibaresinin yazıldığı görülüyor. Planlar 1/200 ve 1/100 ölçeğinde hazırlanmış, ayrıntılı bir şekilde krematoryumun, gaz odasının, cesetlerin toplandığı kilerin ve kampın gözetleme kulesi gibi diğer parçalarının yerleri belirtilmiş. Demiryolu ulaşım ağının da gösterildiği planlardan birinin üzerinde SS lideri Heinrich Himmler’in yeşil

mürekkeple atılmış imzasının da bulunduğu belirtiliyor.

Türkiye ve Almanya basınında yer alan haberlerden derlediğimiz bu bilgilerin ayrıntılarını meraklılarının kolaylıkla bulabileceğini düşünüyorum. (2)

Öncelikle kamplardaki Nazi subaylarının aileleriyle birlikte çektiydikleri anı fotoğraflarına bakalım. Ne kadar neşeliler; sağlıklı, temiz, neredeyse savaştan bile yalıtılmış güvenli çevrelerinde çocuklarını seven müşfik anneler görüyoruz. Oysa bu resimlerin çekildiği bölgedeki Auschwitz ve hemen yanına yapılan Birkenau toplama kamplarında savaşın sonuna kadar yaklaşık 4 milyon insan öldürülmüştü. Bugün II.Dünya savaşının yaşattığı büyük acıları, toplama kamplarında yaşanan trajediyi, bir insanlık suçu olarak anıyoruz. Sağ kalanlar eminim o günleri hatırlamak bile istemiyorlardır. Nazi dönemini yaşayan Almanlarla konuştuğunuzda yaşananları bilmediklerini, bu gerçeklerin kendilerinden saklandığını, neticede bir emir komuta içerisinde görevlerini yaptıklarını söylemektedirler. Şüphesiz bu tavır da yaşanan travmanın bir başka boyutudur ve özellikle incelenmesi gerekir.

Resimdekilerin arasında SS örgütünün Yapı İşleri İdaresi’nde görevli olan mimarlar da var mıdır? Naziler savaşın çok öncesinden itibaren ellerindeki büyük teknolojik ve bürokratik aygıt sayesinde bugün arşivlerde bulunan belgelerinde gösterdiği akıl almaz bir toplum mühendisliği işine girişmişlerdir. Bu planlama hiyerarşisinin içinde görev alan teknik elemanların büyük bir titizlikle kayda geçirdikleri belgeler, ayrıntılı hesap dökümleri, son derece soğukkanlı bir şekilde görevlerini yaptıklarını göstermektedir.

SS karargâhında Avrupa Yahudilerini yok etmekle görevli birim “Yönetim ve Ekonomi Bölümü” olarak adlandırılmıştı. Bu adlandırma, eylemin örgütsel amacını içtenlikle yansıtmaktadır.

Hedefin Almanya'nın Yahudilerden arındırılması olarak belirlenmesi, bunun nasıl gerçekleşeceğini ise "uzman"lara bırakılması olağanüstü bir hesap yapma sürecine girilmesiyle sonuçlanacaktır. Önceleri Orta Polonya'daki Nisko civarındaki bir bölge "Yahudi Prenslığı" olarak planlanmaya çalışılmış, daha sonra Fransa'nın sömürgesi Madagaskar'ın Yahudilerin sürülmesi için uygun bir yer olabileceği düşünülmüş ve bir yıl süreyle bu planın hesapları yapılmıştır. Mesafenin uzaklığı, taşımanın çok fazla gemi gerektirmesi, açık denizlerdeki İngiliz savaş gemilerinin varlığı ve nihayetinde işgal edilen ülkelerdeki Yahudi nüfusunun fazlalığı değerlendirilmiş, yapılan ince hesapların sonucunda bu proje iptal edilmiştir. Bir ara işgal edilen Rusya'nın Arhangelsk-Astrahan hattının ötesine sürülmeleri bile gündeme gelmiş, ancak yapılan değerlendirmelerin sonucunda en uygun ve verimli araç olarak fiziksel yok etme yöntemi seçilmiştir. Burada vurgulanmak istenen akılcılığın, teknolojinin, ince hesapların yanında olaya yabancılaştıran insanın şaşırtıcı durumudur. Bubilgileri Zygmunt Bauman'ın Modernite ve Holocaust (Sarmal Yayınevi, çev. Süha Sertabiboğlu) kitabından derledim.

Kitapta modernlik ve ilerleme üzerine çarpıcı gözlemler buluyoruz: "Kesin Çözüm'de, sanayi potansiyeli ve uygarlığımızın göklere çıkardığı teknolojik know-how, daha önce görülmemiş büyüklükte bir görevin başarıyla üstesinden gelerek yeni doruklara tırmandı. Ve aynı Kesin Çözüm'de toplumumuz bize, onun bugüne dek bilinmeyen kapasitesini ortaya serdi. Teknik verimliliğe ve iyi

tasarıma saygıyı ve hayranlığı öğretmişse de, uygarlığımızın getirdiği maddi ilerlemeye övgü düzerken onun gerçek potansiyelini küçümseyişimizi kabul etmekten başka çaremiz yok."

"Holocaust, tümüyle tasarlanmış, tümüyle denetim altında bir dünyaya yönelen modern dürtülerin, denetimden çıkıp da vahşileştiği anki yan ürünüdür. Modernliğin böyle bir şey yapması çoğu zaman engellenir. Onun hırsları, insanlık dünyasının çoğulculuğuyla çatışır; bu hırslar, özerk ve dolayısıyla karşı koyabilen ve sınırlayıcı tüm güçlere boş verebilmesi, omuz silkip geçebilmesi ya da üstünden aşabilmesi için yeterince mutlak bir gücün ve yeterince tekelleri bir etkenin eksikliğini gidermede çoğu kez yetersiz kalır."

"Tutuklu No: 127" bir meslektaşımız, kamptaki tutuklulardan biri, muhtemelen bir Yahudi; komünist, çingene veya eşcinsel de olabilir. Yöneticiler kendisinden yararlanabileceklerini düşünmüş olacaklar ki hemen öldürmemişler ve çalıştırmışlar. Kendisine tutuklu kaldıkları kampın yanına yapılacak ek binaların planlarını çizme görevi verilmiş. Bu yapılarda belirli bir sayıda insanın kalacağı, gaz odalarında ne şekilde öldürülecekleri, cesetlerin nerede toplanacağı ve ne şekilde yakılacağı, ölenlerin eşyalarının bitlerinden nasıl ayıklanacağı ve tekrar paketlenerek Almanya'ya gönderileceği vb. iş planı olarak veriliyor ve mevcut yapı şartnamelerine göre bu yapıları tasarlaması isteniyor. Son derece trajik, insanı mesleğinden, insanlığından utandıran bir durumla karşı karşıyayız. "Tutuklu No: 127"yi bu planları çizdi diye yargılamak bugün bize düş-

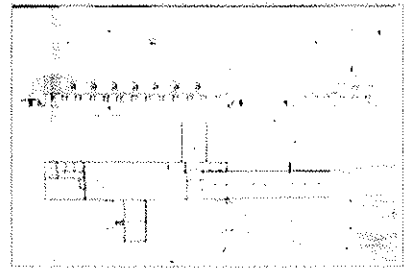
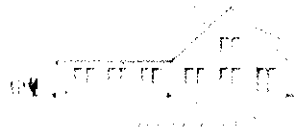
3. Reich döneminin bitmesinden yıllar sonra Auschwitz toplama kampının Berlin'de bulunan mimari planları.

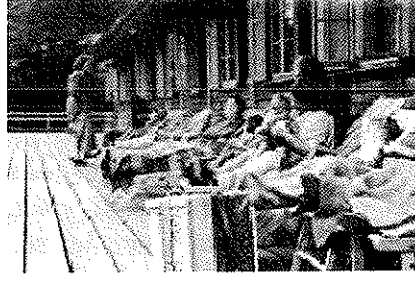
Üstte, dört krematoryumdan biri.

Planlar, iki bodrum katından birinin geniş bir gaz odası olduğunu gösteriyor.

Altta, bina boşaltım sisteminin çizimi.

Sağdaki planda, gaz odasının kilit sistemli girişleri görülüyor.

mez, anlamaya çalışalım. SS örgütünün Yapı İşleri İdaresi'nde görevli mimarlar arasında "Tutuklu No: 127"yi tanıyan, örneğin sınıf arkadaşı olan var mıydı, tanıdığı için mi bu planları çizmesini istedi, bu sayede hayatta kalacağını mı düşündü, bilemeyiz. Bunları tasarlaması ve çizmesi hayatta kalmasını sağladı mı, bunu da bilemeyiz. Bildiğimiz, bu planların çizime uygun bir şekilde tamamlanmadığı; kampın idarecileri belli ki inşaat yerinde bazı değişiklikler yapmışlar, hemen her inşaatla olduğu gibi...

Tarihte kalmış acı bir sayfa olarak bir kenara koymak istediğimiz Auschwitz gerçeği böylesi haberlerle kendisini bir kere daha hatırlattı. Bilimin, tekniğin, planlı düşünmenin, rasyonalitenin, ilerlemenin, modernizmin, gelişmenin; hep olumlu sıfatlar yükleyerek kullandığımız kavramların sorgulanması gerektiğini görüyoruz.

Bilgimizin, yeteneğimizin, yaratıcı gücümüzün nasıl ve ne şekilde kullanılacağını, neye ve kime hizmet edeceğinin umursanmamasının, modern üretim ilişkilerindeki yabancılaşmanın sonucu olarak yaptıklarımızın veya yapmadıklarımızın sonucuyla yüzleşmememizin makulleştirildiği, olağanlaştırıldığı, kabul gördüğü bir ortamı yaşıyoruz.

Bugünkü aklımızla asla kabul edemeyeceğimiz, kendimize, mesleğimize, meslektaşlarımıza yakış-

Üste, SS subayları, Auschwitz toplama kampı yakınındaki Solahütte'de kadınlarla birlikte terasta dinleniyorlar. Altta, kadın SS yardımcıları ve SS subayı Karl Höcker, Solahütte'de bir çite yaslanmış, hep birlikte böğürtlen yerken akordeon dinliyorlar. Sağda, Nazi subayları ve kadın yardımcıları Solahütte'de bir ahşap köprüde eğleniyorlar.

Fotoğrafın arkasındaki yazıda, "beklenmedik durum" anlamında, "açık gökyüzünden gelen yağmur" yazıyor.

tıramayacağımız şeyler geçmişte yapıldı. "Kusursuz toplum" taslağına uygun bir toplumsal düzeni sağlamaya çalışmak anlamına gelen sosyal mühendisliğin bir ögesi olarak yapılar tekniyenlerce planlandı.

İnsanlığın bugün geldiği noktada artık böyle şeylere izin vermeyeceğini düşünmek istiyoruz; ama yaşananlar tam aksini kanıtlıyor sanki. Büyük emperyal güçlerin ellerindeki askerî teknolojinin yarattığı yıkımı, oluşan

insanlık dramını izliyoruz; teknolojinin gelişimi adına utanç duyuyoruz. Her gün daha bir gelişmiş üretilen silahların yanı başımızda denendiğini görüyoruz; bu silahların tanıtımında kullanılan ifadelerdeki olumlu vurguların insanlığa yönelik bir hakaret olarak algılanması gerekirken, refah toplumunun korunmasına yönelik bir kalkan olarak görülmesi bile geleceğimiz için kaygı duymamıza neden oluyor.

Sözü yine Zygmunt Bauman'a bırakalım:

"Uygarlık kendi var ettiği korkunç gücün ahlaki kullanılabileceğini güvencesini veremeyeceğini gösterdi."

Notlar:

1. <http://www.uslmm.org>

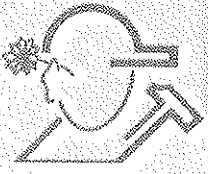
2. <http://www.welt.de/kultur/article2693814/>

Bauplacne-der-Mordfabrik-Auschwitz-gefunden.html

* *mimar*ist* 2009/1 dergisinden

İnter net te KIZILCIK turu

Dört yüz yıl boyunca Afrika'dan toplanan 24 milyon köleden ancak yarısı (Britanya'nın 1800'deki nüfusu kadar) gemilerde telef olmadan "Yeni Dünya"ya varabilmiş, üçte biri de ağır koşullarda üç yıl içinde can vermişti. Atlantik Okyanusu üzerinden köle ticareti 19. yüzyıl ortalarında sona erdi. Ne var ki, kökü o yıllara uzanan İngiliz kölecilik karşıtlarına göre halen dünyada 27 milyon köle var. Emek sömürüsünün uç biçimlerini ele alan siteleri gezerken, bu turu çocuk işçilerle ilgili iki siteye ayırdık

www.fisek.org.tr

(Fisek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı)

Çocuk emeğiyle ilgili başlıca sözleşmeleri imzalayan (BM Çocuk Hakları 1990'de -uygulama 1995-, ILO 138 sayılı 1998'de, 182 sayılı 2001'de) Tür-

kiye, ILO'nun IPEC programında yer alan ilk altı ülkeden biri. Ancak eskiden tamirci çıraklığıyla özdeşleştirilen çocuk işçilerin yanına büyük şehirlerin sokaklarında sağlıksız ortamlarda mendil, su, vs. satan çocuklar eklendi. İş Kanununa göre 15 yaşından küçüklerin çalıştırılması yasak. Ne var ki, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2006 Çocuk İşgücü Anketi'ne göre, 6-14 yaş grubundaki 12 milyon 477 bin çocuktan 320 bini tarım (%57,2), ticaret, sanayi ve hizmet sektöründe, 4 milyon 883 bini ise ev işlerinde çalışıyor. Sömürünün daha dizginsiz ve kural dışı işlediği tekstil, dokuma ve küçük sanayi siteleri gibi yerlerde çocuk işçiliği sürüyor. Okula devam etmeyen çocuk sayısı ise 945 bin (576 bini kız).

Türk Tabipler Birliği yöneticilerinden Dr. Nusret Fişek'in adına kurulan Fişek Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü'nün (1986) uzmanlık kuruluşu olan ve 1997'de kurulan "Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı" da yoksulluk, işsizlik, göç gibi sorunlar karşısında çocuk işçiliğine karşı zorunlu eğitimde yaptırımlar, iş yeri denetimleri, tüketici bilincinin harekete geçirilmesi, bilgilendirme faaliyetleri öneren kuruluşlardan biri. ILO-IPEC programının desteğiyle "çalışan çocukların çalıştıkları ortamların geliştirilmesi ve onlara sağlık hizmeti götürülmesi" yaklaşımıyla başlayan çalışmalar bugün Ankara, İstanbul, İzmir, Denizli'deki beş merkezde sürüyor. Merkezi Ankara'da bulunan Vakıf, sorunun "ülkenin ekonomik ve sosyal politikalarından ve koşullarından soyutlanamayacağından" yola çıkarak acil önlemlere önem veriyor. "Vefa Projesi"yle uzun erimde çocuk işçiliğinin sosyo-ekonomik nedenlerine yönelik sosyal politikaları desteklerken (Çalışma Ortamı dergisi, bildiriler, yayımlar), kısa erimde çocuk işçilerin "yaşamını kolaylaştırmak" için özellikle küçük işyerlerinde sağlık merkezlerine, "Yürüyen Klinik"lere, Mesleki Eğitim Merkezleri'nde "okul sağlığı birimleri"ne öncülük ediyor. "Umut Projesi"yle kız çocuklarının "ekonomik olarak güçlenmeleri, dayanışmaları ve yaşamboyu yürütecekleri bir işi 'birlikte' kurlmaları"nı ve sağlık hizmetinin yanında "ekonomik bağımsızlık kazanma", "kendi bedenini tanıma", "kadın olma bilincinin yükseltilmesi", "kadın dayanışması", "kadın hakları", "yasal düzenlemeler", "üreme sağlığı" vb eğitici etkinliklerle davranış kalıplarını değiştirmeyi hedefliyor. Sitede, kurum ve Vakıf hakkında bilgiler, raporlar, haberler, etkinlikler, proje bilgileri, çok sayıda araştırma ve yazı (1979 - 2008 basın araştırması: basında-cocukemegi.fisek.org.tr) ve kütüphanenin (kaynakça ve atlas: cocukemegikaynakcasi.fisek.org.tr) yanı sıra iletişim, katılım, bağış, vakıf ürünlerini alma olanakları, site haritası ve kapsamlı İngilizce sayfalar bulunuyor.

www.globalmarch.org

("Global March Against Child Labour", İngilizce)

Kapitalizmin gelişmesiyle tırmanan çocuk işçiliği (19. yüzyıl belgeleri çocukların 4-5 yaşlarından başlayarak nasıl acımasızca çalıştırıldığını anlatır; bkz. İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu, E.P. Thompson), sermaye için ucuz ve sorunsuz bir kaynak olmayı sürdürüyor. ILO verilerine (2002) göre dünyada 246 milyon çocuk, yani altı çocukta biri çalışıyor. Üçte biri on yaşından küçük bu çocuklar madenlerde, fabrikalarda, tarlada kimyasallarla, tarım ilaçlarıyla iç içe zararlı ortamlarda bulunuyor. "Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri"ne maruz kalan 8,4 milyon çocuk var. Son on yılda iki milyon çocuk çatışmalarda ölürken, yaşları sekizden başlayan 300 bin çocuk asker silah altında. Çoğu kız, bir milyon çocuk "seks endüstrisi"nde çalıştırılıyor, 1,2 milyonu çocuğun ticareti yapılıyor. Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), 150 ülke tarafından (ABD ve Somali hariç) hızla onaylandı. ILO, çocuk işçiliğine karşı 1992'de uluslararası bir program başlattı (IPEC, www.ilo.org/childlabour). Çocuk emeği konusundaki duyarsızlığa karşı 2002'de ilan ettiği "Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü"nde (12 Haziran) bu yıl, "Dünyayı eğitmeleri için kızları eğitin" sloganıyla 100 milyon kadar kız çocuğuna odaklandı (ör. Brezilya'da 500 bini evlerde hizmetçi, Asya'da yüzbinlercesinin ticareti yapılıyor, halı dokuma tezgahlarına koşuyor).

"Çocuk Emeğine Karşı Küresel Yürüyüş"ün temelini de BM ve ILO sözleşmeleri oluşturuyor. Yürüyüş, çocukların "ücretsiz, anlamlı eğitim alma ve ekonomik olarak sömürülmeme, fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişmeye zarar verecek herhangi bir iş yapmama hakkı" için Ocak 1998'de başladı, dünya çapında binlerce kişinin katılımıyla Cenevre'deki ILO konferansında sonlandı. Hareket, milli gelirin en az %6'sının çocukların temel eğitimine ayrılmasını, çocuk çalıştırma suçlarının yetkililere ve sivil toplum örgütlerine bildirilmesini, çocuk emeğinin geçtiği ürünlerin boykot edilmesini talep ediyor. Sitenin anasayfasından güncel etkinlikler ve haberlere, menü üzerinden hareket ve bölgesel temsilciler hakkında bilgilere, kampanyalara (182 sayılı sözleşme, eğitim, çocuk ticareti, vb.), etkinliklere, başkanın köşesine, yıllık raporlara ve kaynaklara (yayın, çalışma materyali, istatistik, vb.) erişilebiliyor. Ayrıca anasayfada eylem, haber videoları, tüm ülkelerdeki çocuk emeğinin en kötü biçimleri raporu (2005), Küresel Eylem Haftası (2009) gibi konular öne çıkarılıyor.

“ Sevgi timsali yavrumu, kıpır kıpır kelebeğimi zindanlara tıkan, rengarenk çiçekli bahar dalımı solsun diye yolmaya çalışan ülke mi bizim vatanımız?

Bir kız doğurdum. Harika bir bebektir, harika bir çocuktur ve harika bir genç kız oldu. Her dem ve yaptığı her şeyle övünülecek bir evlada sahip olmak, bir anne için nasıl keyifli bir şeydir bilmem bilir misiniz? Öznel olduğumu, bu nedenle yanlışlığı düşünüyorsanız aldanıyorsunuz. Onunla tanışan herkes aşağıdaki paragrafa katılacaktır: Kızım sevimli ve sevgi doludur. İnsan sever, hayvan sever, doğa sever ve de yurt severdir. Bunların içi boş kelimeler olduğunu düşünmeyin. Ceren içlerini tika basa dolduranlardır.

Sevmenin bedeli vardır. Ceren yaşamı boyunca, bütün bu sevgilerin yüklerini bilerek ve isteyerek taşıdı. Bildi çünkü bilgi sahibidir. Gereklilerini yerine getirdi çünkü bilinç sahibidir. Keşke Ceren için söylediklerim benim için de geçerli olsaydı.

Bilgiyi bilinç düzeyine aktarmayı zaten geçelim, ben öyle kayıtsız şartsız sevenlerden de değilimdir. Bazı insanları hatta neredeyse çoğunluğunu sevmem. Na'palım ben bir elitistim, öyle popülistlerden falan değilim, diye övünürüm. Pis-pasaklı, tembel-çıkarıcı, arsız-yalancı diye başlayan sevmediklerimin listesi uzar gider. Ceren ise herkesi sever. Birinci sınıf sanatçıyla/bilim insanıyla nasıl dost olabiliyorsa, sokaktaki tinerciyle de “paket yapmaktan bile aciz” diye öfkelenildiğim tezgahlarla da dost olmayı becerir.

Ben hayvanlardan pek hazzetmem. “Ev hayvanı” kavramının insanların bencilliklerinin yansıması olduğunu düşünürüm. Bu türden rasyonelasyonlarımızın arkasına saklanır, hayvanlardan uzak dururum. Ceren ise hayvansız bir dünyanın olamayacağı bilincini, yanında yöresindeki hiçbir hayvanı “okşamadan geçememek” noktasına ulaştırdı. Uzun bir bayram izninde, tam da tatile gidecekken, kapımızın önünde can çekişirken bulduğumuz, belediyenin zehirlediği bir sokak köpeğine, koca tatil boyunca doktorluk, hemşirelik ve de hizmetçilik yapmak zorunda kalmışlığım, elbette, Ceren yüzündendir.

Benim doğaseverliğim de göstermelidir. Güzel manzaralar karşısında mayışmaktan, fırsat buldukça çayır çimene uzanmak, dağa bayıra yollanmaktan ibarettir. Her köyün ve de kentnin çıkışında varlığı şart çöp dağlarına öfke-

lenmekten ibarettir. Ceren ise doğayı bilerek isteyerek tahrip edenlere karşı verilen savaşımın katılımcılarından. Bergama’larda canı yananlardan. “Burası bizim vatanımız”

Benim vatanperverliğim de epeyce tartışılır. Adaletin çivisinin çıktığı, sağlık sisteminin tümüyle paraya havale edildiği, eğitimin sil baştan yok edildiği bir ülkeye sevgim, su muhalebisi kıvamındadır. Müzmin akıl hastası ile ağır zeka özürlüyü zorla gerdeğe sokup, hasta bir yığın çocuğun üretimi için kutsal evlilik ortamı hazırlayan iyi niyetli insanecikların döşediği cehennem taşlarına bekleklik etmekten hoşlanmıyorum. Asla okumaz ama “her dem her konuda konuşur” aydın müsveddelerinin taşıdığı ekranlardan bıktım. Baldır meme pazarı günlük çarşafardan da. Neyin ve kimin sayesinde okuduğu/eğitim alabildiği konusunda asla kafa yormamış, ulaştığı aydınlığın bedelini ödemesi gerektiği bilincini edinmemiş, sadece tünediği koltuğun forsu konusunda uzmanlaşmış yiyicilerle aynı havayı solumaktan da bıktım. Yeni yetmelerini kocamış kopukların cüzdanlarına doğru iteleyip umduğunu bulamayınca ciyaklayan yoz ebeveynlerden, aklını bacak arasında unutan çürük heriflerden, donunu yıkamaktan acizken beyni vitrin camında çıkartma olmuş moda sapkıni kenarın dilberlerinden falan da yıldı. Anlayacağınız yurt ve yurttaş düşkünlüğüm de epeyce su kaynattı. Dünyanın en uzak ve en ücra köşesine gitmeliyim.

“Bu ülkeden bir an önce çekip gitmeliyim” havasına iyice büründüğüm bugünlerde, Ceren’inin yurt sevgisi hâlâ taptaze. “Nereye gidiyoruz anneciğim, burası bizim vatanımız” diyor, tıktırıldığı dört duvarın arasında soluğu boğulurken.

Sevgi timsali yavrumu, kıpır kıpır kelebeğimi zindanlara tıkan, rengarenk çiçekli bahar dalımı solsun/kurusun diye yolmaya çalışan ülke mi bizim vatanımız? Köpürmüş köpeklerin salınıp taşların bağlandığı yer mi bizim vatanımız? Biz değilsek bu ülkenin sahibi kim? Aklın, ahlakın ve vicdanın mezar yerini bilenez varsa haber versin, çiçeklerim hazır, ziyarete gideceğim...

NEVİN SÜTLAŞ
RADİKAL 2 / 13/09/2009

Devlet Türkçenin en büyük hocasının adını gizlemişti

Agop Martanyan Dilaçar

12 Eylül 2009 dilbilimci Agop Dilaçar'ın 30. ölüm yıldönümü.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Osmanlıca'dan Türkçe'ye geçilirken Türkçe dilbiliminin en büyük hocası Agop Martanyan Dilaçar'dı. Reisicumhur Gazi Paşa onu 1932'de Bulgaristan'dan 1. Türk Dil Kurultayına pasaportsuz getirmiş, Türk Dil Kurumu'nun kurucu yöneticilerinden yapmış, soyadı kanunu çıkınca Martanyan olan soyadını Dilaçar yapmasını istemişti. [Kurultayda dört Ermeni dilbilimci daha vardı.]

Agop Martanyan 1895'te İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gedikpaşa'da ABD misyoner okulunda yaptı. İngilizce, Rumca, İspanyolca öğrendi. Robert Kolej'i bitirdi (1915). Latince, Yunanca, Almanca, Rusça, Bulgarca üzerinde çalıştı. Birinci Dünya Savaşı'na ihtiyat zabiti olarak katıldı. Kafkas cephesinde gösterdiği başarıdan dolayı madalya ile ödüllendirildi. Ermeni tehcirinden dolayı orduadaki Ermeniler Suriye Cephesine sevk edilince o da Suriye'ye gönderildi. İleride Türkiye Reisicumhuru olacak Mustafa Kemal Paşa'yla orada tanıştı.

Savaşın sonra Robert Kolej'de İngilizce öğretmenliğine başladı (1919). Sofya'da Svabodan Üniversitesi'nde Eski Doğu Dilleri ve Osmanlıca okuttu. Avrupa'da ve İstanbul'da çıkan Ermenice gazetelerde yazdı. Yazının doğuşu (1928), Albion Bahçesi (1929) adlı kitaplarını yayımladı.

İlk dil kurultayında "Türk, Sümer ve Hint dilleri arasındaki rabitalar (ilişkiler)"; ikincisinde "Türk-paleoetimolojisi" konulu bildirilerini sundu. Türk Dil Kurumu baş uzmanlığına atandı (1934). Atatürk'ün isteğiyle Dilaçar soyadını aldı (1935). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde dilbilim tarihi ve genel dilbilim okuttu (1936-1951). Türk Ansiklopedisi'nde başdanışmanlık ve baş redaktörlük yaptı (1942-1960). Eski Türk dilleri ve lehçeleriyle ilgili araştırma ve incelemelerini ölümüne dek sürdürdü. Dilin

özleştirilmesine ve çağdaş kavramları karşılayacak bir bilim ve kültür dilinin yaratılmasına çalıştı.

Başlıca yapıtları: Les bases Biopsychologiques de la Théorie Güneş Dil (Güneş Dil Teorisi'nin Biyopsikolojik Kökenleri, 1936), "Azeri Türkçesi" (1950), "Batı Türkçesi" (1953) Lehçelerin Yazılma Tarzı Türk Dil ve Lehçelerinin Tasnifi Meselesi (1954), "Devlet Dili Olarak Türkçe" (1962), "Wilhelm Thomsen ve Orhon Yazıtlarının Çözülüşü" (1963), "Türk Diline Genel Bir Bakış" (1964), "Türkiye'de Dil Özleşmesi" (1965), "Dil, Diller ve Dilcilik" (1968), "Kutadgu Bilig incelemesi" (1972), "Anadil İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar" (1978).

Yukarıdaki paragraflardan da okuduğunuz gibi, yaşamı boyunca Türk diline hizmet eden, hattâ Orhun Yazıtlarını bile okuyarak günümüz Türkçesine kazandıran bu en büyük Türkçe öğretmeni 1979'da öldüğünde Türk Dil Kurumu, TRT ve Anadolu Ajansı haberi "A. Dilaçar öldü" diye vererek onun adını gizlemiş, devletin gazete ilanlarında ve bütün gazete haberlerinde bilimcinin ismi A. Dilaçar diye çıkmıştı. TRT spikerleri haberi okurken, bilmeyenler öleni Adil Açar isimli bir Sarı Çizmeli Memet Ağa sanmışlardı.

Cenaze töreninin ertesi günü sosyalist günlük Gerçek Gazetesi olayı ayrıca haber olarak duyurmuş, ölenin Agop Dilaçar olduğunu belirtmişti. Dahasını da söyleyelim: Oğlu Vahe Dilaçar'ın -mülakat yapan Şule Perinçek'e- anlattığına göre, Türk Hükümeti Dilaçar'a hiç pasaport vermemiş. Sekiz dil bilen

uluslararası çaptaki dilbilimci bilimsel amaçla ya da başka bir nedenle hiç yurt dışına çıkamamış. Bir başka Ermeni dilbilimci olan, çeşitli sözlükler hazırlamış bulunan Pars Tuğlacı Türk Dil Kurumu'na üyelik başvurusunda bulunduğunda talebi, "Kurumda zaten bir tane Ermeni var" gerekçesiyle reddedilmiş.

Türkçenin ilk etimologu da Ermeniydi. Bedros Keresteciyen (1840-1909) ilk Türkçe etimoloji sözlüğünü hazırlamış dilbilimcimizdir.

Kamu kuruluşlarındaki Ermeni fobisinin boyutlarını göstermek için bu Agop Dilaçar örneği çarpıcıdır. Ermeniyeniz, Türklüğe bu kadar çok hizmet etseniz dahi, öldükten sonra da yakanızı bırakmıyorlar! Bunun acısını en çok oğlu Vahe Martanyan Dilaçar duymuş olmalı.

[Yukarıda andığımız resmi Ermeni düşmanlığının bir başka örneği de şöyle: ABD'de Beyaz Saray Türk Kütüphanesi Müdürü Abraham Bodurgil 2000 kitaplık Atatürk bibliyografyası hazırlamış, ama haber TRT Televizyonunda Atatürkçülük adına övüne gerine verilirken, o bibliyografyayı hazırlayan kişinin adından hiç söz edilmemiş. Böylece Atatürkçülerin ne kadar Türkçü (ve Ermeni düşmanı) oldukları bir kez daha tescil edilmiş.]

Ulu Önder'in evlatlığı Sabiha Gökçen'in Ermeni kökenini sakla, en büyük Türkçe bilimcisi Agop Dilaçar'ın Agop'unu gizle, Atatürk Bibliyografyası hazırlayan Beyaz Saray Kütüphanecisi Abraham Bodurgil'in adından hiç bahsetme, Atatürk'e tap, tapındır, Türkçülüğe tak takıştır.

En büyük Türk, başka büyük yok!

Başlıca eserleri: Les bases Biopsychologiques de la Théorie Güneş Dil (Güneş Dil Teorisi'nin Biyopsikolojik Kökenleri, 1936), "Azeri Türkçesi" (1950), "Batı Türkçesi" (1953) Lehçelerin Yazılma Tarzı Türk Dil ve Lehçelerinin Tasnifi Meselesi (1954), "Devlet Dili Olarak Türkçe" (1962), "Wilhelm Thomsen ve Orhon Yazıtlarının Çözülüşü" (1963), "Türk Diline Genel Bir Bakış" (1964), "Türkiye'de Dil Özleşmesi" (1965), "Dil, Diller ve Dilcilik" (1968), "Kutadgu Bilig incelemesi" (1972), "Anadil İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar" (1978).